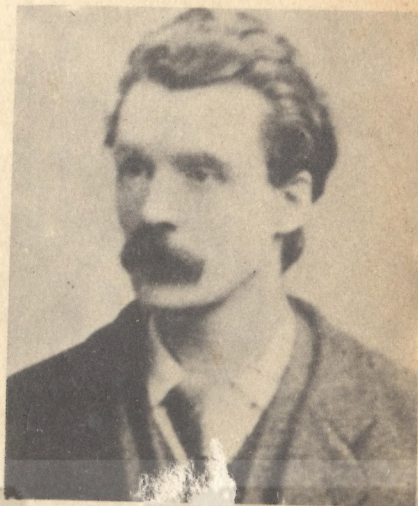


george gissing



Vol. I—II, lei 10

editura minerva

«Reprezentînd realitatea din unghiul experienței personale, Gissing nu își pune în scenă propriile frustrări înclaudate... Personajele, în toată varietatea ipostazelor, au valabilitate exponențială, „o clasă de tineri specifici timpului nostru — bine construiți, bine crescuți, dar săraci...”

Gissing a acuzat în mod constant societatea guvernată de principii comerciale, ostilă afirmării demnității și personalității.»

ILEANA VERZEA

967



george gissing



george gissing

noua stradă grub



Ilustrația copertei : *Vasile Olac*

*Jim
21 august 1978*

george gissing
noua stradă grub

ROMAN



TRADUCERE DE BIANCA ZAMFIRESCU
PREFAȚA ȘI TABEL CRONOLOGIC DE ILEANA VERZEA

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1978
EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

Pentru versiunea românească toate drepturile rezervate
Editurii Minerva („B.P.T.“).

NEW GRUB STREET
George Gissing
THE BODLEY HEAD Ltd, 1967
LONDON. SIDNEY. TORONTO

PREFAȚĂ

Apartenența lui George Gissing la curente literare ale sfârșitului de secol al XIX-lea — „realism social“, termenul îi aparține lui Arnold Kettle, „realism pesimist“, denumirea este a lui David Daiches, naturalism — este o chestiune care se poate rezolva numai cu un *distinguo necesar*. Lucrul confirmă, de fapt, caracterul contradictoriu al unei opere care reflectă dilemele evoluției dramatice a autorului.

Pornind cu elanul unui neofit pozitivist să alcătuiască un tablou al vieții sărăcimii londoneze, Gissing ajunge să condamne în cele din urmă metoda „științifică“ în literatură: „Nu există o știință a prozei“, declară el în eseu *Realism in Fiction* (Realismul în literatură), scris cu puțină vreme înaintea studiului despre Dickens. Adeziunea zeloasă la doctrina lui Auguste Comte din perioada începuturilor avea să fie abandonată sub influența contactului cu filozofia pesimistă, care refuza concepția scientista și ordonatoare a raționalismului utilitarist. Scriitorul, care în primul roman își propusese să înregistreze cu strictă obiectivitate materialul realității sociale, declara mai târziu, în studiul despre Dickens, că „pentru artist adevărul este impresia produsă asupra lui și că unica rațiune a existenței sale este de a transmite cu toată sinceritatea această impresie“. Debutind în roman ca „pur-tător de cuvânt al partidului radical înaintat“ — îi comunica

fratelui său, Algernon, într-o scrisoare din 1880 — cu scopul de a scrie nu atât o operă literară, cît un document „pentru bărbați care gîndesc și luptă“, Gissing devine adept al teoriilor lui Carlyle și al doctrinei estetice a lui Ruskin din prima etapă.

Dar dacă sensul afirmațiilor cu valoare de profesiune de credință indică o înclinație spre percepția subiectivă a realității, explicația o dă perspectiva istorică asupra concepției despre adevăr, moștenită din epoca victoriană de mijloc, care echivala adevărul cu sinceritatea, cu „expresia onestă a reacțiilor scriitorului“¹. Reprezentînd realitatea din unghiul experienței personale, Gissing nu își pune în scenă propriile frustrări înclinate, într-o încărcătură biografică excesivă, care i s-a reproșat. Personajele, în toată varietatea ipostazelor, au valabilitatea exponențială, „o clasă de tineri specifici timpului nostru — bine construiți, bine crescuți, dar săraci“, cum îi prezenta scriitorul însuși într-o scrisoare către Morley Roberts din februarie 1895.

Și dacă s-a desolidarizat de credințele începutului, dacă nu a reușit să rezolve opțiunea între finalitatea etică și cea estetică a literaturii, Gissing a acuzat în mod constant societatea guvernată de principii comerciale, ostilă afirmării demnității și personalității.

★

Familiarizat din copilărie cu mizeria din centrele industriale, cunoscînd privațiunile intelectualilor săraci în timpul șederii în S.U.A., dar mai ales trăind viața populației nevoiașе din Londra, George Gissing a scris o operă cu valoare de document.

Londra pe care o cunoaște romancierul este emblema întregii situații politice, economice și sociale a Angliei din ultimul sfert de secol al XIX-lea, așa cum avea să o prezinte mai târziu, începînd din 1889, Charles Booth în monumentală lucrare de informație sociologică *Life and Labour of the People in London* (Viața și munca populației din Londra), care continuă, de fapt, investi-

¹ Jacob Korg, *George Gissing. A Critical Biography*, Seattle, 1963, p. 264.

gația laborioasă a lui Henry Mayhew, *London Labour and the London Poor* (Muncitorii Londrei și sărăcimea Londrei), 1861. După ce atinsese în deceniile șase și șapte un standard de prosperitate fără precedent, ca urmare a expansiunii comerciale, industriale și coloniale, Anglia victoriană, care consacraseră pe plan social compromisul dintre burghezie și aristocrație, reprezentat pentru G. K. Chesterton de T. B. Macaulay, „burghezul din Belgravia”, intră într-o perioadă de declin. Schimbarea situației sferelor de influență pe plan internațional — înfrângerea Rusiei în războiul Crimeii, războiul de secesiune din S.U.A., triumful Prusiei în războiul franco-prusian — a avut drept consecință o multiplă stagnare, care, în ajunul secolului al XX-lea, în perioada războaielor cu burii, avea să se accentueze, întunecând aureola vechiului imperialism britanic.

La nivelul relațiilor sociale, criza economică a dus la înăsprirea conflictului dintre proletariat și capitalul industrial, analizat într-o perspectivă generalizatoare de lucrările lui Karl Marx și Friedrich Engels, și dintre sărăcimea rurală și proprietatea funciară, fenomen cercetat și de americanul Henry George în *Progress and Poverty* (Progres și sărăcie), 1879. Un șir de reforme cu caracter liberal-democratic, inițiate în timpul primului guvern Gladstone și al guvernului Disraeli, deși nu aveau să schimbe esența compromisului dintre cele două clase, au deschis calea spre mișcarea socialistă. Accesul mai larg al populației la treburile publice, oferit de reformele electorale din 1867 și 1884, reformele democratice din învățământul superior și secundar și, în special, Actul asupra Educației din 1870, care a introdus învățământul primar obligatoriu, celelalte acte asupra sănătății publice și asupra locuințelor meșteșugarilor din 1875 au constituit câteva trepte aparente în procesul democratizării vieții politice engleze. Continuând peste decenii lupta pentru revendicările neîmplinite ale mișcării chartiste, în atmosfera afirmării revoluționare din alte țări, în ultimele decenii ale secolului trecut în Anglia se consolidează activitatea sindicatelor și a organizațiilor socialiste de diferite orientări. După ce în 1864 luase ființă la Londra Internaționala I, în anul optzeci miș-

carea socialistă își desfășoară activitatea în mai multe organizații: Federația democratică, 1881, o uniune a cluburilor radicale, care va fi cunoscută sub numele de Federația social-democratică, Societatea fabiană, 1884, promotoare a unor tactici moderate și, în special, Liga socialistă, 1884, la a cărei conducere se aflau Marx și Engels.

Pe plan ideologic, epoca victoriană a marcat triumful raționalismului utilitarist, pozitivist și agnostic, al lui J. Stuart Mill și al filozofiei evoluționiste a lui H. Spencer, propagate și prin eseurile și prelegerile pe probleme științifice ale darwinistului T. H. Huxley. Dar această deplasare a accentelor de pe concepțiile idealiste metafizice pe studiul faptic obiectivat al vieții materiale, opusă religiei, avea, la rîndul ei, să provoace reacțiile anti-utilitariste începute cu mișcarea de la Oxford, cu critica estetică a lui Ruskin și care aveau să se intensifice în ultimul pătrar al secolului, marcînd definitiv sfîrșitul „păcii victoriene“. Sub influența unor concepții pesimiste de sorginte schopenhaueriană, aceste reacții au luat formele revoltei mistice, sensibil emoționale, cu trimiteri la metafizică și idealism, ca în lucrările lui E. Caird și F. H. Bradley. Pe plan literar, melancolia și ardoarea religioasă a poemelor Christinei Georgina Rosetti, atitudinea sceptică din versurile lui Matthew Arnold, pesimismul devastator al lui James Thomson, doctrina estetică profesată de Walter Pater și Oscar Wilde, conștiința tragismului imanent al condiției umane din romanele lui Thomas Hardy, disperarea sumbră care stăpînește universul fantastic al lui Wells, distanțarea ironică din opera lui Samuel Butler, anxietatea derutantă din romanele lui W. Hale White și Humphrey Ward sînt aspecte semnificative ale unei reacții anti-victoriene. Permeabilitatea la influențele străine, în special în deceniul opt, simptomatice pentru o reacție antipozitivistă europeană — simbolismul și impresionismul, coexistente însă cu naturalismul în Franța, romanul rus, reprezentat prin Turgheniev, Tolstoi și Dostoievski, teatrul lui Ibsen, revoluționarea dramei muzicale de către Wagner — indică un context autohton favorabil trecerii de la optimismul necondiționat propus de utili-

tarism la o conștiință frământată de dubii, la o atitudine sceptică și la o concepție pesimistă¹.

George Gissing aparține acestei generații frământate de drama spulberării idealurilor optimismului „științific” victorian, care, marcînd falimentul iluziei idealiste și teologice, nu o înlocuise cu nici un alt suport moral. Opera lui înregistrează cotitura de la crezul pozitivist la atitudinea sceptică cu privire la posibilitățile de supraviețuire a individului condiționat social într-o lume potrivnică. Soluția unică pare a fi evadarea într-o contemplare estetică, cu nuanțe de mizantropie, așa cum va face Henry Rycroft. Opera lui, influențată esențial de romanul francez și rus, este marcată de contradicțiile care tulburau conștiința intelectualilor europeni, dezorientați de conflictul ideologic dintre conceptele tradiționale și evoluția științei.

Născut într-o familie modestă ca mijloace materiale și ca veleități intelectuale, George Robert Gissing pare destinat să întruchipeze drama scriitorului proletar — ale cărui raporturi cu burghezia oscilează între complexul de inferioritate socială și mîndria intelectuală — constrîns să-și vîndă opera pentru a subzista. Căci chiar dacă nu ar fi avut loc incidentul care a provocat eliminarea lui din colegiu, Gissing ar fi devenit un licențiat instruit și onest, un Edwin Reardon, de pildă, dar lipsit de simțul practic și de relațiile care să-i asigure un post în clanul monden al literaților. Sacrificiul tinărului Gissing, natură protestatară și intransigentă, în numele unui ideal, s-a dovedit zadarnic, marcîndu-i însă cariera și viața intimă cu o notă de indelebilă frustrare. Silit să locuiască un timp în cartiere insalubre, întreținîndu-se din corvoada umilitoare a meditațiilor, romancierul a perseverat cu eforturi extenuante să-și scrie opera. Primate la început rezervat de critici, romanele i-au adus în cele din urmă renumele în lumea londoneză a literelor din anii nouăzeci și o înviorare financiară care i-a îngăduit cîteva călătorii în Italia și Grecia, vizite spirituale, dorite cu ardoarea și entuziasmul clasicistului erudit.

¹ O interesantă analiză a pesimismului acestei perioade o oferă lucrarea lui James Sully, *Pessimism*, 1877.

Oscilația dureroasă între conștiința unei datorii față de mediul social căruia îi aparținea și aspirația spre un ideal estetic, pe care ea i-l refuzau lipsurile pecuniare, accentuând contradicțiile etice ale scriitorului, a determinat cea de a doua experiență matrimonială tot atât de nefericită ca și cea dintâi. Dorind să continue să scrie, la adăpost de relațiile cu cercurile intelectualilor înstăriți, Gissing s-a căsătorit cu o fată săracă, „din clasa meșteșugarilor”. Aceasta trebuia să-i asigure o domesticitate lipsită de pretenții și să perpetueze legătura scriitorului cu o lume de care tindea, totuși, să se distanțeze. Ultimii ani, înseninați de atașamentul pentru o femeie care l-a iubit și l-a stimulat, nu au produs însă o cotitură în viziunea lui sumbră asupra existenței sociale, ci au semnat doar o acceptare resemnată a unor stări de fapt, din care singurul refugiu posibil i-l oferea introspecția.

După câteva povestiri risipite în reviste americane, Gissing a debutat în 1880 cu romanul social *Muncitori în zori*, rod al aderenței la filozofia lui Comte și, totodată, o primă izbucnire îndurerată a dramei sale familiale. Intenția scriitorului era să scrie „un atac foarte puternic (poate *prea* deschis spus) asupra anumitor trăsături ale vieții noastre sociale și religioase de azi care *mi* se par foarte condamnabile” (scrisoare către Algonon, 1880).

Romanul de observație socială, cu o bogată tradiție și în prima fază a literaturii victoriene — de la Dickens la Disraeli, de la Elizabeth Gaskell la Charles Kingsley — revine pe primul plan în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Dacă unicul remediu al răului social propus de romancierii acelei prime etape era apelul la sentimentul umanitar care să determine acțiunea filantropică, romanul de la sfârșitul secolului, continuând să denunțe alcătuirile inechitabile, deschide posibilități asupra reformelor sociale¹. Deși în Anglia romanul naturalist de tip Zola-Goncourt a fost reprezentat doar prin puține opere, care nu justifică exis-

¹ Broșura lui Andrew Mearns, *The Bitter Cry of Outcast London*, arată zădărniciile reformelor inițiate pentru ameliorarea situației păturilor londoneze sărace.

tența unui adevărat curent — *Soția unui comedian* și *Esther Waters* de George Moore, *Liza din Lambeth* de Somerset Maugham sînt cîteva titluri ilustrative — alți scriitori ca Arthur Morrison, acest „excelent romancier minor“¹. R. Whiting etc. au recompus în tablouri întunecate, lucrate cu migală documentară, viața locuitorilor din mahalalele insalubre (*slums*), unde speranța oricărei eliberări părea absurdă. Spre deosebire de naturaliștii francezi, reprezentanții așa-numitei „școli Cockney“, Zangwill, Barry Pain, W. Pett Ridge, Edwin Pugh, au consemnat mizeria cotidiană, dincolo de care au văzut însă o umanitate neabrutizată, înzestrată chiar cu disponibilități spre umor.

Reconstituind cu minuție pozitivistă într-un studiu social o lume condamnată de „neglijența criminală a guvernelor care își cheltuie timpul cu chestiuni relativ neimportante, în dauna grozavelor racile sociale, de care ar fi trebuit de mult să se ocupe cu toată seriozitatea“, romanul *Muncitori în zori* acordă un spațiu larg discuțării superiorității principiilor lui A. Comte față de religia convențională. Drama opțiunii lui Arthur Golding între responsabilitatea socială și tentația artei pure este relevantă atît pentru autor, cît și pentru o întreagă generație deconcertată de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Această dilemă victoriană, alături de preocuparea pentru cercetarea socială, revine în cel de al doilea roman, *Declasații*. Acestui roman, însă, scriitorul, dintr-o perspectivă marcată de contactul cu filozofia lui Schopenhauer, i-a contestat orice însușire de „eseu social“, socotindu-l doar „un studiu al unui anumit grup de ființe omenești“. De fapt, însă, această diferențiere pe care Gissing căuta să o facă între romanul social și romanul de caracter este iluzorie, căci cele două clase de romane presupun, mai ales în tratarea acestui scriitor, o intercondiționare, cele mai bune romane ale lui Gissing fiind și cele în care analiza caracterologică este dublată de studiul social.

Romanul *Demos*, de pildă, îl readuce pe scriitor, după două încercări mai puțin reușite de a-și deplasa cîmpul de observație

¹ Walter Allen, *The English Novel*, Penguin Books, 1967, p. 298.

în cercurile nobilimii rurale, *Isabel Clarendon* și *Dimineața unei vieți*, la o direcție literară pe care el însuși o socotea proprie : problematica socială. *Demos* este, totodată, punctul cel mai acut al contradicțiilor romancierului. Martor al unei epoci în care manifestările de masă deveneau frecvente, ducând adeseori la ciocniri violente cu autoritățile, Gissing, ca observator social, nu putea rămâne în afara istoriei. Dar aderînd la normele viziunii pesimiste despre individul neputincios în fața fatalității tragice universale, care se repercutează asupra diferențierilor înghețate de clasă, convins că nu s-a aflat încă mijlocul de a lupta cu adversitatea socială, el privește cu aprehensiune mișcărilor maselor, pe care, conform unor teorii retrograde curente în epocă, le consideră o gloată amorfă, vulgară, orbită de instincte brutale. Confundînd planurile și determinantele fundamentale ale tipologiei umane, incapabil să înțeleagă adevăratul mecanism al relațiilor sociale, tribut ar nihilismului și teoriei renunțării la acțiune, Gissing comite un *hybris*, o sfidare nu față de o putere supraomenească, ci față de mediul căruia îi aparține. Lipsit de satisfacțiile intelectualității pure din cauza mizeriei financiare, scriitorul ajunge ca prin contaminare să-i deteste pe cei constrînși să trăiască într-o servitute materială incompatibilă cu morala și estetica, condiționate de privilegiile de clasă. Cercul vicios în care se zbate autorul în acest roman este închis și de incapacitatea de a face o deosebire între mediu și ereditate ca factori de influență caracterologică și comportamentală.

Această incertitudine, ca și resentimentele preconcepute din *Demos*, se întîlnește și în *Thyrza*, roman notabil însă pentru acuratețea detaliului din tablourile cartierelor sărace, acuzînd, mai subliniat decît pînă acum, influența tehnicii zoliste. Dar un adevărat roman document este *Infernul*, frescă a vieții săracilor din Londra, pentru care scriitorul a întreprins o adevărată cercetare „de teren” și care, consecință a concepției despre caracterul imuabil al sistemului social, capătă dimensiuni tragice.

Încă din *Emancipații*, interesul lui Gissing se îndreaptă spre studierea compromisului spiritual pe care îl impune o societate

condusă de principii mercantile și filistine intelectualului contemporan. Tema va fi reluată în *Noua stradă Grub*, *Femei de prisos*, *În anul jubileului și Virtejul*, alături, dealtfel, și de chestiunea statutului femeii și al căsătoriei în epoca victoriană târzie. Ocolind misoginismul schopenhauerian, dar neaderind nici la independența absolută afișată de „amazoanele moderne“, scriitorul este un partizan al drepturilor egale pe plan intelectual și moral. Tentativa de recuperare a unor femei victime, chiar dacă s-a dovedit falimentară în experiența lui Gissing, este nu numai un indiciu al convenției din convingerile sale asupra condiției femeii, ci și unul din răspunsurile virtuale la dilema scriitorului solicitat simultan de misiunea socială și de refugiul în esteticul absolut.

Dintre romanele acestei etape reprezentativ este *Născut în exil*, care, prin raportarea la contextul european contemporan, dovedește, pe de o parte, sensibilitatea receptivă a autorului la mișcarea intelectuală din străinătate și, pe de altă parte, generalitatea unui fenomen de alienare specific conjuncturii istorice. Ca și *Noua stradă Grub*, *Născut în exil* are valoarea unei biografii spirituale, care, odată mărturisită, capătă virtuți de exorcizare. Godwin Peak — din familia personajelor lui Turgheniev, Jens Peter Jacobsen și Paul Bourget¹ — este un individ dezabuzat și sceptic, vanitos și ambițios, produs al epocii de răsturnare a valorilor și de pierdere a iluziilor care, înstrăinându-l de sine și de societate, l-au făcut să eșueze în cinism și amoralitate. Conducându-l pe Peak să accepte compromisul între convingerile sale științifice ateiste și cariera teologică numai pentru a parveni în vârful piramidei sociale, scriitorul îl predestinează eșecului pe plan social și etic, astfel încît cel născut în exil — mediul sărac de care se înstrăinează de la început — sfîrșește în exil — de data aceasta, în sensul propriu al cuvîntului.

¹ O analiză a influențelor romanelor lui Turgheniev *Părinți și copii*, 1862, Jens Peter Jacobsen, *Niels Lyhne*, 1880, Paul Bourget, *Discipolul*, 1881, și *O crimă din dragoste*, 1886, au făcut Madeleine L. Cazamian în *Le roman et les idées en Angleterre*, Strasbourg, 1923, vol. I, și Jacob Korg, *op. cit.*

La fel ca Osmond Waymark și Walter Egremont, victime nu numai ale convenționalității victoriene, care respinge tot ce nu se supune normelor acceptate, dar și ale propriului lor cod moral, al cărui unic standard este impulsul individual, Godwin Peak reprezintă impasul european pe plan ideologic și etic.

Cu excepția romanului *Will Warburton*, în care autorul își reia tema de predilecție — destinul individului degradat spiritual de conjunctura neprielnică — în operele din ultima parte a vieții este sesizabilă o modificare a registrului de preocupări. *Prietenul nostru*, *șarlatanul* este o satiră la adresa aplicării teoriei evoluționiste în politică, dar și un studiu de caracter cu transparente note de autopersiflare. *Cununa vieții* face excepție de la deznădămintul sumbru obișnuit în intriga sentimentală din romanele lui Gissing, aici diluată și inconsistentă. Interesează în acest roman mai ales convingerile anti-imperialiste, pacifiste, ale scriitorului, cu atât mai mult, cu cât, în epocă, Kipling dedica versuri gloriei expansiunii Britaniei.

Cercetarea antichității clasice, una din constantele pasiuni ale lui Gissing, a dus la o suită de impresii de călătorie, *La Marea Ionică*, saturate de comentariu de specialitate și de detaliu arheologic, și la romanul istoric *Veranilda*, scris cu înverșunarea ultimelor resurse de viață. Pentru Gissing lumea greco-romană avea însușirile unui univers compensator, într-o tradiție mai veche a admirației anglo-saxonilor pentru Mediterana, sau cu cuvintele lui G. Călinescu, în permanența unui „elenism al briților“. Dar romanul istoric, a cărui filiație critica a stabilit-o în *Romola* de George Eliot și în *Maria Grubbe* de Jens Peter Jacobsen, nu depășește un exercițiu documentar.

Prin structura sa temperamentală Gissing nu a fost un hedonist — stăpinit sau înfrânt — cum îl consideră W. T. Young, ci mai curînd un stoic, căci seninătatea din ultimii ani ai vieții, reflectată în special în *Documentele personale ale lui Henry Ryecroft*, a echivalat cu o acceptare resemnată a existenței, o împăcare melancolică, dar „înțeleaptă“, cu o lume nesimpatetică. Fericirea la care pare să ajungă Henry Ryecroft în ermitajul său

cu virtuți edenice nu este decît o renunțare la viață, o trăire sublimată în împlinirea sfîrșitului. Se aud aici unele rezonanțe ale concepțiilor despre soluționarea problemelor sociale prin artă și auto-educație, susținute de Ruskin, Morris și Arnold. Cartea, care s-a bucurat de cel mai mare succes de public și pentru care unul din principalii săi exegeți l-a trecut în categoria „clasicilor minori”¹, fără conotații peiorative, e o confesiune, o *fantasta* lirică, dar nu o biografie, căci elementul anecdotic este exilat pe un plan cu totul secundar. Personajul, modelat parțial după semnalmentele spirituale ale autorului, făcînd abstracție de contingent, de care îl mai leagă o compasiune rezervată pentru omul obișnuit, trăiește într-un iluzoriu paradis al rezistenței pasive sub semnul plăcerilor mărunte și al bucuriilor calme, dedicîndu-se meditației și reculegerii. Detașarea personajului de lumea exterioară ca simptom al unei blazări iremediabile, ambiguitatea sa cu privire la adevărurile supreme i-a făcut pe unii critici să vadă în Ryecroft un precursor al anti-eroului romanului contemporan².

Faptul că dintre toți romancierii victorienți Dickens a fost cel căruia Gissing i-a dedicat un studiu este rezultatul unor afinități elective. Unii istorici literari, L. Cazamian, de pildă, considera romanele lui Gissing ca făcînd pandant celor ale lui Dickens în altă etapă istorică, din punctul de vedere al preocupărilor pentru aceleași elemente: investigarea vieții sărăcimii londoneze, denunțarea corupției unui mecanism de relații sociale, care pervertește morala celor care îi aparțin, victime sau agenți ai sistemului. Deosebirile, explicabile nu atît prin diferențele structural tipologice sau contactele cu factori literari europeni, cît prin condițiile istorice, dau însă mai multă consistență individualităților lor artistice. Dacă pentru Dickens, așa cum arată *The Cambridge History of English Literature*, sărăcia reprezintă și un sol bogat pentru particularități personale pitorești și sentimentale, vulgaritatea se putea transforma în umor magic, iar răul social era compensat de un umanitarism generos, pentru

¹ Jacob Korg, *op. cit.*, p. 240.

² Paul West, *The Modern Novel*, London, 1967, vol. I, p. 125.

Gissing, în vremea căruia mirajul unor soluționări fericite încetase să mai funcționeze, realitatea sărăciei era un teren viran la granița împărăției malefice a comerțului.

Studiul despre Dickens, în care sistemul referențial bogat indică lecturile și informația lui Gissing — o contribuție de valoare la dickensiana sfârșitului de secol — are meritul de a proiecta opera romancierului în ambianța socială care l-a condiționat, singura modalitate relevantă de altfel și pentru înțelegerea operei lui Gissing însuși.

*

Romancierul scria cu febrilitate, bîntuit de temerile de a nu-și irosi facultățile creatoare, dar nu cu ușurință. Scris, de fapt, în numai două luni, romanul *Noua stradă Grub*, primit favorabil de critica vremii¹, s-a dovedit, alături de *Născut în exil* și *Documentele personale ale lui Henry Ryecroft*, cea mai durabilă operă a lui Gissing, „un roman excepțional“, cum îl socotea Jacob Korg, „singurul mare roman al lui Gissing“, după opinia lui Q. D. Leavis. „Este, probabil, unicul roman scris în întregime pe tema calității de autor. Este o explorare unică a problemei scriitorului de a supraviețui într-o epocă mercantilă, a fundalului social și profesional care îi influențează opera, a relațiilor dintre activitatea sa de artist și viața sa personală și familială.“² Romanul, ca anatomie lucidă a lumii intelectuale și a statutului de scriitor dintr-o anumită perioadă istorică, are o incontestabilă calitate biografică și documentară. Dar a-l considera numai în lumina acestor parametri de informație înseamnă a pune în umbră valoarea lui ca operă literară, care își justifică prin însușirea artistică propria condiție. Romanul are o dublă funcționalitate ca document artistic revelator din punct de vedere social și uman.

Ca în aproape toate celelalte opere, substratul biografic al cărții se cere detectat cu prudență pentru a evita o etichetă care

¹ Jacob Korg, *op. cit.*, p. 166-167, menționează recenziile lui Walter Besant și Andrew Lang din revista *The Author*, iunie și iulie 1891, și din *Saturday Review*.

² Idem, *ibidem*, p. 154.

i s-a lipit de cele mai multe ori pe nedrept autorului — roman-
cier al propriei vieți — și operei — expresie a unor resentimente
personale. Asemănându-se cu autorul prin pasiunea pentru cultură
și prin câteva detalii biografice, Edwin Rearden rămâne un inte-
lectual ratat, înfrânt de propria lui sterilitate, în timp ce Gissing,
perseverent și tenace, a ieșit biruitor în lupta cu sine și cu mediul
advers. Romanul menține echilibrul între o izbucnire pătimașă și
o obiectivitate indispensabilă tratării autentice realiste, deși inter-
venția scriitorului în comentariul obiectiv, atrăgând atenția citi-
torului prin sublinieri prea apăsate, este o reminiscență a opticii
autorului omniscient. Procedul este și o consecință a concepției
lui Gissing despre adevăr ca reprezentare a subiectului, concepție
care nu trebuie însă confundată cu practica romanului modern a
relativității punctului de vedere. În capitolul 10, dedicat discuțiilor
despre realism, Gissing se exprimă în favoarea cultului auster al
realității, a respectării cu scrupulozitate a adevărului. Opiniile lui
nu trebuie însă suprapuse cu ale lui Biffen, care preconiza un
realism absolut, capabil să înregistreze și să redea fotografic
ne-eroicul, obișnuitul, chiar cu riscul de a deveni plicticos.

Fără să se supună unor canoane rigide, lucru valabil și pentru
celelalte romane, *Noua stradă Grub* este în același timp roman de
observație socială și studiu de caracter. Această dublă calitate,
ale cărei componente sînt intercondiționate, pun în evidență cele
două contribuții majore ale lui Gissing la dezvoltarea genului și
stabilește, totodată, descendența romancierului pe filiera Charles
Dickens și George Eliot. Ca roman social, *Noua stradă Grub*
reface tabloul vieții literare londoneze din anii optzeci ai secolului
al XIX-lea, într-o reprezentare saturată de detalii concrete, din-
tr-un unghi critic, mai puțin însă filozofic. Ca roman de caracter,
cartea oferă în primul rînd două tipuri de intelectuali, reprezen-
tative pentru două din posibilele atitudini în societate. Valoarea
exponențială a acestor două personaje, atenția pe care o dă autorul
nu atât cazului în sine, cît efectului forțelor sociale asupra indivi-
dului, trăsătură „modernă” pe care H. G. Wells avea să o sub-

linieze într-o recenzie la romanul *Virtejul* în *Contemporary Review*, este și una din calitățile romanului *Noua stradă Grub*.

Lumea în care trăiesc cele două personaje principale este condusă de instinctul unic al proprietății care degradează legăturile dintre membrii ei pînă la dezumanizare. Întrucît într-o societate divizată în clase antagoniste cultura este un domeniu în care funcționează relația dintre muncă și capital, banul este principiul guvernator în învățămînt, litere, arte. Atunci cînd un artist provine dintr-o clasă care nu-i asigură independența materială, el este obligat să-și vîndă forța de muncă sau rezultatul muncii. Dar cei în măsură să le poată cumpăra le acceptă pe baza anumitor condiții, care, avînd în vedere numai profitul, sînt determinate de capriciile pieții. Jocul „cererii” și al „ofertei” se reflectă dureros și umilitor asupra creatorului, constrîns să scrie în conformitate nu cu personalitatea lui artistică, ci cu necesitățile editoriale. Repercusiunea morală este dezastruoasă numai pentru artistul care nu-și poate concilia vocația cu imperativul comercial, căci pentru cel care acceptă această clauză compromisiul va reprezenta un avantaj financiar și chiar o glorie efemeră.

Atitudinea lui Gissing, al cărui patos denunțător nu trebuie neapărat pus pe seama propriilor eșecuri care l-au îndirjit, ci trebuie înțeles ca o intransigență lipsită de orice spirit concesiv, este cea a observatorului lucid, cunoscător al semnificației de detaliu care dă consistența imaginii de ansamblu. De aceea, viața literară a anilor 1884—1886, așa cum apare în *Noua stradă Grub*, nu e doar un amplu tablou de epocă, ci o suită de scene vii, fără artificii, construite cu acuratețea și vigoarea experienței imediate. Dezbaterile de specialitate — convorbirea dintre Reardon și Biffen, din capitolele 10 și 16, sau cea dintre Alfred Yule, Marian, Hinks și Quarmby, din capitolul 23 etc. — înfruntările chinuitoare dintre Reardon și Amy — capitolul 4 — sau discuțiile de principii dintre Reardon și Milvain — capitolul 6 — sînt exemple ale capacității de reprezentare autentică. Referirile sînt concrete, aluziile directe, problemele abordate sînt cele curente. În capitolul 11, de pildă, în conversația dintre Reardon și Carter, se menționează

numele lui Mudie, care evocă unul din punctele cheie ale mecanismului circulației de carte în epocă. C. E. Mudie era proprietarul unei firme care dirija sistemul bibliotecilor de împrumut — despre acesta se vorbește în capitolul 15 din roman — a căror clientelă era recrutată în cea mai mare parte din burghezie și care constituia un concurent primejdios în vânzarea cărților. Mudie devenise o autoritate în materie editorială, toate aparițiile de cărți respectînd, de fapt, criteriile destul de limitate pe care le acceptase firma și ridica opreliști în fața tinerilor autori care nu se conformau normelor impuse.

Lumea din noua „Grub Street“, expresie metonimică a boemei literare și a tagmei scriitorășilor de duzină din Londra (*Grub Street*, astăzi strada Milton, era în secolul al XVII-lea cartierul scribilor și poetaștrilor londonezi nevoiași) apare în roman în întreaga ei stratificare complexă. La bază se află publiciștii mărunți, literați mediocri și săraci care își câștigă existența făcînd corvezi de scribi. Acești scriitoriși de duzină populează rotonda de la British Museum — așa cum apare în capitolul 7 — creînd în această sală de lectură o atmosferă deprimantă, în care se consumă energii omenești în eforturi sterpe. Aici pot fi întîlniți Quarmby, colportor inofensiv de cancanuri literare, autor de articole necomestibile pe care de fapt nu le citește nimeni, Hinks, scriitor obscur, care îi măgulește umilit pe cei de a căror bunăvoință poate depinde soarta modestelor sale încercări. Marian Yule însăși este unul din acești „negri“ care trudesce pentru ca informațiile pe care le adună să fie folosite în compilațiile altcuiva, chiar dacă acest altcineva nu a izbutit, la rîndul lui, decît să urce cu jumătate de treaptă pe scara succesului literar. Acesta este Alfred Yule, lucrător conștiincios, dar fără chemare, în cîmpul literelor. Cercetător sirguincios al istoriei literare, Yule nu s-a impus atenției publicului — scrierile lui livrești sînt destinate specialiștilor — sau a confrăților — opiniile lui critice sînt considerate pedante și rigide. O fire înclinată spre izolare, înăcrit și înrăit de o viață fără satisfacții — recunoașterea nu avea să sosească, banii cîștigați din scris erau insuficienți, cercul relațiilor

era limitat, pentru că soția lui, femeie de condiție modestă, nu putea fi prezentată în societate — Yule, care jubilează atunci când rivalii săi se află la ananghie, este expulzat din lumea literară avidă de strălucire și îmbogățire. Pe același plan al ne-realizării sociale și profesionale cu Alfred Yule, deși superiori prin talent, Edwin Reardon și Harold Biffen sînt scriitori ratați, pentru că profesiunea lor de credință, venind în conflict cu canoanele vieții monden-literare, îi face inapți în lupta pentru supraviețuire: amîndoi sfîrșesc tragic, înainte de vreme, respinși ca oameni inadaptabili, de prisos. În vîrfurile piramidei se află omul zilei, cîștigătorul competiției, Jasper Milvain, mînuitor abil de relații și intrigi extra-literare, care, făcînd din scris negoț și profit, nu poate fi nici măcar acuzat că își încalcă principiile morale, deoarece a renunțat la orice cod etic și a proclamat drept țel suprem prosperitatea materială. Mai puțin agresiv, dar căuțînd să satisfacă cererea publică generală, Whelpdale este și el, de fapt, un literat superficial și interesat, care, mai mult din rațiuni pecuniare, fără grandomania veleitară a lui Milvain, este pregătit să accepte orice compromis. Buna lui credință jovială nu-l scutește de acea impostură care lasă să se întrevadă posibila transformare într-un Milvain. Deși el însuși nu este un scriitor de talent, nu se sfiește să țină o rubrică permanentă de revistă, cu sfaturi adresate începătorilor întru ale literaturii. Conștient că revista pe care intenționează să o editeze va avea un profil comercial apreciat doar de semidocti, Whelpdale nu se poate abține să nu-și savureze ideea care îi va aduce un profit considerabil și de aceea reușește chiar să cîștige interesul și simpatia lui Jasper Milvain.

Dar activitatea literară văzută în intimitatea ei implică și un studiu al relațiilor familiale ale acestor funcționari ai scrisului, cu atît mai mult cu cît succesul în carieră se cerea secondat de o viață mondenă, propice pentru încheierea afacerilor. Alături de *David Copperfield* de Dickens sau *Praeterita* de Ruskin, *Noua stradă Grub* oferă o perspectivă asupra vieții și moralei de familie în epoca victoriană tîrzie. Partenererele oamenilor de litere din romanul lui Gissing se deosebesc ca aspirații și probitate

morală. Marian Yule, un ideal feminin, pe care autorul a avut însă discernămintul să n-o pună într-o lumină trandafirie și nici să-i rezerve un destin pe măsura însușirilor ei, este intelectuală modestă, instruită și delicată, personală, dar blândă și altruistă, lipsită de bigoteria victoriană, dar cu principii ferme de conduită. Amy, care nu se putuse acomoda cu moralitatea nerentabilă și cu hipersensibilitatea lui Reardon, apare, în contrast, înzestrată cu calitățile unei soții de scriitor la modă; amfitrioană desăvârșită, dar mai ales posesoarea unui instinct sigur de parvenire, ea își secondează cel de al doilea bărbat în ambiții și compromisuri. Cele două surori Milvain urmează traiectoria previzibilă a unor fete sărace, dar instruite, care evoluează fie spre încheierea unei „partide“, fie spre o căsătorie întemeiată pe prietenie și înțelegere. Soția lui Alfred Yule, purtătoarea unui element din biografia autorului, o prefigurează pe Edith, cea de a doua nevastă a lui Gissing, care, de obirșie modestă, ar fi trebuit să se transforme într-un fel de menajeră pentru un intelectual prea sărac pentru a se căsători cu o femeie cultivată și cu stare.

În ultimă instanță, romanul urmărește confruntarea a două destine literare.

Edwin Reardon, scriitor onest, care nu-și poate trăda convingerile etice și estetice pentru a satisface capriciile comerțului literar, dar e supus unei inhibiții maladive a voinței și acțiunii. Încercarea lui de a deveni „om practic“ echivalează în cele din urmă cu o moarte prematură. Conștiința intransigentă îl transformă mai curând într-un martir decât într-un erou; cazul lui e patetic, nu tragic. Walter Allen considera că Gissing și Hale White aparțin familiei europene a intelectualilor talentați, dar lipsiți de vitalitate, care sfârșesc în dezolare, nu numai ca o consecință a in justiției sociale, ci și a propriei lor naturi moralmente epuizate. Aprecierea se dovedește mai relevantă însă pentru personajul lui Gissing. Incapacitatea de a scrie pentru piață îi paralizează lui Reardon facultățile creatoare; el ajunge să aibă repulsie pentru profesiunea de literat, aspirînd la o meserie ușoară, care să-i aducă un câștig imediat. Ca mulți alți scriitori ai timpului, Reardon are

angoasa foi albe, este torturat de obsesia de a nu putea scrie un rînd sau de a nu-și putea vedea niciodată opera tipărită. Neputința lui Reardon, determinată social, este și consecința unei traume spirituale.

Milvain aparține aceleiași condiții sociale ca Reardon, numai că, instigat de patima arivismului intelectual, el alege calea compromisului, călăuzindu-se după conjunctură. Personajul profesează fățiș, fără reticențe, cu cinism chiar, arivismul și hedonismul ca pe niște titluri de glorie, aspirînd la un trai de lux, ferit de „greutățile vulgare“, bucurîndu-se de celebritate. Nedisimulîndu-și intențiile, disprețuîndu-i nu numai pe cei care respectă o morală severă, ci și publicul pentru care scrie, Jasper Milvain este un exemplar victorian al galeriei parvenitilor din romanul european.

Ca majoritatea operelor lui Gissing, *Noua stradă Grub* urmează structura romanului clasic în trei volume, acel „monstru cu trei capete, care sugă singele romancierilor englezi“, cum îl numește Jasper Milvain (în capitolul 15), singurul tip de roman solicitat de editurile epocii. Romanul în trei volume — care nu implică însă o structură tripartită — i-a oferit lui Gissing o amploare de cadru convenabilă metodei sale analitice, minuțioase, de investigație socială și tipologică, care nu-i impunea o concentrare selectivă, mai puțin proprie, și pe care a exersat-o în cîteva proze scurte.

Romanul nu e construit linear, ci din contratimpuri, amintind de structura mai savant elaborată din *Middlemarch* de George Eliot. Gissing a considerat romanul genul cel mai adecvat tratării ideilor sau experiențelor psihologice; *Noua stradă Grub*, acoperind o mare varietate de evenimente și personaje, angajează și discuții cu tendințe teoretice, generalizatoare. Romanul nu urmărește numai cîteva destine, ci analizează principii de viață și atacă probleme de teorie literară, ca, de pildă, discuția asupra realismului din capitolul 10, dar studiază mai ales, pe fondul unui minuțios tablou de moravuri, tipuri și comportamente, pûnînd accent pe motivația social-psihologică și pe elucidarea relației cauză-efect. Înclinația spre cercetare și comentariu dă romanului un ton de discursivitate fastidioasă, în detrimentul na-

rațiunii, pe care o întrerup, de pe poziții didactice, intervenția autorială sau schimbul artificial de replici expositive. Lucrându-și cu atenție fraza, pe care o modelează în funcție de personaj și situație, Gissing cultivă sobrietatea și echilibrul expresiei, fără să ajungă însă la acea suplețe ritmică, nu lipsită de o artificialitate livrescă, ce dă timbrul specific însemnărilor lui Henry Ryecroft. În ciuda unei intrigi stufoase, stagnante pe alocuri, romancierul stăpânește mijloacele gradării tensionate a subiectului abil construit, în care imprevizibilul este dozat cu măsură. În același timp, sentimentul autenticului este păstrat prin atenția cu care surprinde un gest, o replică, o atitudine, fără să coboare până la copierea mecanică propusă de Biffen.

Fără să fie îndepărtată de factura documentară, cartea nu este un simplu reportaj despre viața cercurilor literare londoneze, ci un roman a cărui viziune critică și satirică îi acordă autonomia artistică. Frescă socială și roman de caracter, *Noua stradă Grub* este, în același timp — lucru mai puțin pus în relief de exegeții scriitorului — o satiră. Ironia este prezentă în multe din episoadele cărții, dar faptul că romanul nu se încheie cu moartea lui Edwin Reardon, ci cu o idilă domestică în sunete de clavier, este o dovadă că romancierul a reușit să se distanțeze de propriile sale avataruri și să prezinte cu luciditate ironică triumful carieristului. În capitolul final, din culisele decorului locuinței prospere a familiei Milvain, în care tocmai a avut loc o reușită serată între intimii protipendadei literare, când Jasper primește „bine-meritata” promovare profesională, se aude amar disprețul autorului :

- *Nu-i așa că lumea e un loc minunat ?*
- *Pentru bogați.*
- *Da, pentru bogați. Mi-e tare milă de bieții săraci !...*

★

Deși lucrările de specialitate i-au acordat, de cele mai multe ori cu discernământ, locul care i se cuvenea printre romancierii epocii, alături de Meredith și Hardy, Gissing nu s-a bucurat de o

celebritate pe măsura asiduității sale. Operele lui au cunoscut puține reeditări postume, dintre care cele mai însemnate sînt antologia apărută în 1929 sub îngrijirea fratelui scriitorului, A. C. Gissing, și cu prefața Virginiei Woolf, și ediția lui Jacob Korg din 1962. Utilă pentru portretul artistului a fost apariția corespondenței către familie (*Letters of George Gissing to Members of His Family*), publicată de Algernon și Ellen Gissing, 1927, către Wells (*George Gissing and H. G. Wells, Their Friendship and Correspondence*), editată de Royal A. Gettmann, 1961, și către Eduard Bertz (*The Letters of George Gissing to Eduard Bertz, 1887—1903*), îngrijită de Arthur C. Young, 1961.

Bibliografia critică, destul de economică, înregistrează mai ales articole în periodice; dintre semnatori menționăm pe Bernard Bergonzi, Austin Harrison, Q. D. Leavis, André Maurois, Anton Weber, Joseph J. Wolff. O valoare istorică deosebită o au studiile scrise de H. G. Wells: *The Novels of Mr. George Gissing* (Romanele domnului George Gissing), apărut în *Contemporary Review*, 1897, aug., p. 192-201, *George Gissing, An Impression* (George Gissing. O impresie), publicat în *Monthly Review*, 1904, aug., p. 160-172, și de Edith Sichel: *Two Philanthropic Novelists: Mr. Walter Besant and Mr. George Gissing* (Doi romancieri filantropi: Domnul Walter Besant și domnul George Gissing), din *Murray's Magazine*, 1888, apr., p. 506-518.

Studii despre Gissing au mai apărut și în culegeri de critică de Henry James, *Notes on Novelists with Some Other Notes*, 1914, Edmund Gosse, *Leaves and Fruit*, 1927, Virginia Woolf, *The Common Reader. Second Series*, 1932, H. G. Wells, *Experiment in Autobiography*, 1934, J. Middleton-Murry, *Katherine Mansfield and Other Literary Studies*, 1959.

De asemenea menționăm capitolele consistente despre George Gissing din *The Cambridge History of English Literature*, 1967, vol. XIII, redactat de W. T. Young, și din lucrarea *Le roman et les idées en Angleterre*, vol. I, de Madeleine L. Cazamian, Strasbourg, 1923.

Studii speciale au fost dedicate operei și autorului de către: Frank Swinnerton, *George Gissing. A Critical Study* (George

Gissing. Studiu critic), 1912, Morley Roberts, *The Private Life of Henry Maitland* (Viața personală a lui Henry Maitland), 1923, Ruth Capers Mc Kay, *George Gissing and His Critic Frank Swinnerton* (George Gissing și criticul său, Frank Swinnerton), 1933, Samuel Vogt Gapp, *George Gissing, Classicist* (George Gissing clasicist), 1936, Mabel Collins Donnely, *George Gissing: Grave Comedian* (George Gissing, comedian grav), 1954, și, în special, Jacob Korg, *George Gissing. A critical Biography* (George Gissing. Biografie critică), 1963.

ILEANA VERZEA

TABEL CRONOLOGIC

1857 22 noiembrie Se naște în Wakefield, Yorkshire, George Robert Gissing, primul din cei cinci copii ai farmacistului Thomas Waller Gissing. Copilul dovedește un gust deosebit pentru lectură, citind operele lui Charles Dickens, Walter Scott, J. Fenimore Cooper, Daniel Defoe, W. Wordsworth și anunțând, totodată, prin interesul pentru *Dicționarul clasic* al lui Lemprière, viitoarea pasiune pentru antichitate.

Dickens publică romanul *Micuța Dorrit*.

Apare volumul de versuri de Baudelaire *Florile răului*.

Flaubert scrie romanul *Doamna Bovary*.

Se publică *Eseurile despre critică* de H. Taine.

Moare Auguste Comte, al cărui *Curs de filozofie pozitivistă* apăruse în 1842.

1859 Apare lucrarea lui Ch. Darwin *Originea speciilor*.

Se publică lucrarea *Despre libertate* de John Stuart Mill.

W. M. Thackeray încheie romanul *Virginienii*.

Apariția a două opere de George Eliot și George Meredith, *Adam Bede* și *Calvarul lui Richard Feverel*, marchează o nouă etapă în dezvoltarea romanului victorian.

Începe publicarea ciclului de versuri *Idile despre rege* de A. Tennyson, care va fi încheiat în 1872.

Are loc premiera operei *Tristan și Izolda* de R. Wagner.
Unirea Principatelor Române.

1860 George Eliot publică romanul *Moara de pe Floss*.
Apare *Faunul de marmură*, roman de Nathaniel Hawthorne.
Se publică *Programul unui sistem de filozofie sintetică* de Herbert Spencer.

1861 Dickens încheie romanul *Marile speranțe*.
Începe războiul de secesiune în S.U.A.

1862 V. Hugo publică romanul *Mizerabilii*.

1863 Apare lucrarea *Utilitarismul* de John Stuart Mill.
E. Renan începe publicarea *Istoriei originilor creștinismului*, care se va încheia în 1885.
Încetează din viață W. M. Thackeray.

1864 Ia ființă Internaționala I.
Se începe publicarea romanului lui Ch. Dickens *Prietenul nostru comun* și a lucrării lui H. Spencer *Principii de biologie*, care se va încheia în 1867.

1865 Lewis Carrol scrie fantezia *Alice în țara minunilor*.

1866 Apare romanul *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski.
Giovanni Verga, unul din principalii prozatori veriști, scrie *O femeie care a păcătuit*.
V. Hugo publică romanul *Oamenii mării*.
Apare volumul de versuri *Poeme și balade* de A. Ch. Swinburne.

1867 Karl Marx scrie *Capitalul*.
Se tipărește eseul social *Flux și reflux* de John Ruskin.
E. Zola publică romanul *Thérèse Raquin*.
Are loc premiera operei *Maestrul cântăreți din Nürnberg* de Wagner.

1868 R. Browning începe publicarea poemului *Inclul și Cartea*.

Apare romanul *Idiotul* de Dostoievski.

1869 Se publică *Cultură și anarhie*, studiu de sociologie, etică și cultură de Matthew Arnold.

Se încheie publicarea romanului *Război și pace* de L. Tolstoi.
Apare *Educația sentimentală*, roman de Flaubert.

1870 decembrie Moare tatăl scriitorului. Băieții sînt înscrși la Lindow Grove School, Alderley Edge, Cheshire. Viitorul romancier începe prin a scrie versuri inspirate din istorie, *The Battle of Roncesvalles* (*Bătălia de la Roncesvalles*) și studii literare: *A description of and Critical Dissertation upon Fingal, a Poem of Ossian* (*O descriere și o disertație critică asupra lui Fingal, poem de Ossian*) și *John Milton*.

Se publică *Poeemele* lui Dante Gabriel Rossetti.

Încetează din viață Charles Dickens.

În Anglia este introdus învățămîntul primar obligatoriu.

Începe războiul franco-prusian.

1871 Începe publicarea romanului *Middlemarch* de George Eliot.

John Ruskin deschide seria de eseuri și scrisori *Fors Clavigera*, pe care o va încheia în 1884.

E. Zola inaugurează ciclul romanelor despre familia Rougon-Macquart care vor apărea pînă în 1893.

Are loc Comuna din Paris.

1872 George Gissing devine student la Owen College, Manchester, unde se afirmă ca un tînăr deosebit de studios, obținînd premii și distincții academice. Continuă să scrie versuri pe teme istorice, de pildă poemul *Ravenna*. La colegiu îl cunoaște pe Morley Roberts, care avea să devină primul său biograf.

Se publică utopia lui Samuel Butler *Erehwon sau dincolo de munți*.

1873 Apare *Autobiografia* lui John Stuart Mill, încetat din viață în acest an.

Se publică *Studii de istoria Renașterii* de W. H. Pater.

1874 Apare romanul *Departa de mulțimea dezlănțuită* de Thomas Hardy.

James Thomson scrie poemul pesimist *Orașul înspăimântătoare nopți*, menționat într-un roman al lui Gissing.

Se încheie tetralogia *Inelul Nibelungilor* de Wagner.

1876 În dorința de a o salva pe tînăra Marianne Hellen Harrison (Nell) de pe panta decăderii morale, studentul George Gissing își însușește bani și lucruri de ale colegilor. Prins asupra faptului, este exmatriculat. După o scurtă perioadă de detenție, devine funcționar la Liverpool.

octombrie se îmbarcă pentru S.U.A., cu destinația Boston. Predă engleza, franceza și germana la un liceu de lingă Waltham, Masachussetts. Primele încercări de a-și publica nuvelele sînt sortite eșecului. Continuă să se instruiască, citind principalele opere din literatura universală, clasice și contemporane. Experiența americană va fi folosită în romanul *Noua stradă Grub*, în episodul povestit de Whelpdale.

H. Spencer începe publicarea *Principiilor de sociologie*, care se va încheia în 1896.

Apare romanul *Aventurile lui Tom Sawyer* de Mark Twain.

1877 martie Gissing se mută la Chicago. Debutază în revista *Chicago Tribune* (10 martie) cu nuvela autobiografică *The Sins of the Fathers* (*Păcatele părinților*). Urmează publicarea altor nuvele în *Tribune*, *Evening Post*, *Journal*, *Appleton's Journal* etc.

Călătorește prin S.U.A. ca asistent al unui fotograf ambulant.

septembrie. Revine la Boston.

3 octombrie Se reîntoarce în Anglia.

Apare romanul *Ana Karenina* de L. Tolstoi.

9 mai Proclamarea independenței de stat a României.

1878 Scriitorul locuiește într-un cartier sărac din sudul Londrei, întreținându-se din meditații. Lucrează la un roman care nu va fi niciodată publicat. Ia contact cu filozofia pozitivistă a lui A. Comte.

septembrie. Este pentru scurtă vreme funcționar la St. John's Hospital.

Apare romanul lui Th. Hardy *Întoarcerea pe meleagurile natale*.

1879 *ianuarie* Îl cunoaște pe Eduard Bertz, care îi va deveni prieten devotat.

martie Ține o conferință pe tema *Credință și rațiune*.

octombrie Se căsătorește cu Hellen Harrison, pe care însă nu o va putea salva de patima alcoolismului.

G. Meredith publică romanul *Egoistul*.

Începe publicarea romanului *Frații Karamazov* de Dostoevski.

Apare drama *O casă de păpuși* de H. Ibsen.

1880 *mai* Gissing își publică primul roman, *Workers in the Dawn* (*Muncitori în zori*), căruia critica îi face o primire rezervată.

Începe să colaboreze la gazeta *Le messenger de l'Europe* din Petersburg cu articole pe tema situației sociale, politice și morale din Anglia.

septembrie Publică, în colaborare cu E. Bertz, două articole despre socialism în *Pall Mall Gazette*.

Se publică culegerea de nuvele *Serile de la Médan*, moment de seamă al naturalismului francez.

Scriitorul danez Jens Peter Jacobsen publică romanul *Niels Lyhne*, care va înfruri proza lui Gissing.

Apar două studii dedicate tendințelor noi din romanul francez : *Romanul naturalist* de F. Brunetière și *Romanul experimental* de E. Zola.

Încetează din viață George Eliot și Gustave Flaubert.

1881 februarie Gissing se mută într-un cartier londonez elegant; West End, apoi Chelsea. Devine meditatorul fiilor lui Frederic Harrison, de care îl va lega o prietenie durabilă.

Henry James publică romanul *Portretul unei doamne*.

Apare *Autobiografia lui Mark Rutherford* de William Hale White, scriitor cu care Gissing a fost adeseori comparat.

A. France scrie romanul *Crima lui Sylvestre Bonnard*.

Se publică drama lui Ibsen *Strigoii*.

Încetează din viață Dostoievski și Thomas Carlyle.

1882 ianuarie Soția scriitorului este internată într-un sanatoriu la Battersea.

septembrie Gissing termină romanul *Mrs. Grundy's Enemies* (*Dușmanii moralității convenționale*), care nu va vedea niciodată lumina tiparului.

octombrie Scrie articolul *Hope of Pessimism* (*Speranța pesimismului*), rămas nepublicat, care dovedește influența filozofiei lui Schopenhauer. Se ocupă de educația fraților săi mai tineri, Algernon și William ; pe cel dintâi va continua să-l îndrume în cariera sa de om de litere.

Al. Macedonski publică volumul *Poezii*.

Are loc premiera operei *Parsifal* de Wagner.

1883 noiembrie Gissing publică în revista *Temple Bar* singurele sale versuri care au văzut tiparul, *Song* (*Cîntec*).

Apare romanul de aventuri *Comoara din insulă* de R. L. Stevenson.

Se publică romanul lui Maupassant, *O viață*.

Nietzsche începe elaborarea lucrării etico-filozofice *Așa grăit-a Zarathustra*, pe care o va încheia în 1891.

Apar *Poesiile* lui M. Eminescu în ediția lui T. Maiorescu.

Încetează din viață Turgheniev și R. Wagner.

1884 În revista *Temple Bar* se publică două povestiri de Gissing, intitulate *The Four Silverpennys* (*Cei patru bănuți de argint*) și *Phoebe*.

iunie La recomandarea favorabilă a lui Meredith se tipărește cel de al doilea roman al lui Gissing. *The Unclassed* (*Declasații*), primit cu aceeași rezervă de critici.

Frecventarea unor cercuri mondene nu produce nici o schimbare în mentalitatea și modul auster de viață pe care i-l impusese scriitorului lipsa mijloacelor materiale.

Apare romanul *Sofia unui cabotin* de George Moore, principal reprezentant al naturalismului englez.

Mark Twain publică romanul *Aventurile lui Huckleberry Finn*.

Se tipărește romanul *În răspăr* de J. K. Huysmans.

Ibsen publică drama *Rața sălbatică*.

Are loc premiera comediei *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale.

Se înființează Societatea fabienilor. Are loc cea de a treia reformă electorală din Anglia.

1885 iulie—septembrie Scriitorul lucrează la romanul *Isabel Clarendon*, început cu un an mai înainte.

septembrie—octombrie Scrie romanul *A Life's Morning* (*Dimineata unei vietii*).

Continuă să dea meditații și să-și perfecționeze cunoștințele de limbi străine. O strîmtoare financiară îl face să se mute din nou într-un cartier mai modest din Londra.

W. H. Pater publică romanul *Marius epicureul*, principală manifestare a doctrinei estetice engleze.

Apare romanul *Bel-Ami* de Maupassant.

Înființează la Londra Liga socialistă.

martie Gissing termină romanul *Demos*, început în decembrie anul precedent, care apare fără semnătura autorului în aceeași lună. Reacțiile criticii sînt contradictorii, dar acest roman îl impune pe scriitor în atenția lumii literare.

aprilie Face o primă călătorie la Paris.

mai Se publică romanul *Isabel Clarendon*.

R. L. Stevenson publică povestirea *Ciudatul caz al doctorului Jekyll și al domnului Hyde*.

Apare romanul *Primarul din Casterbridge* de Th. Hardy.

Se publică două noi romane de Henry James : *Cei din Boston* și *Prințesa Casamassima*.

Se tipărește romanul *O crimă din dragoste* de Paul Bourget, scriitor care avea să-l influențeze pe Gissing în concepțiile sale morale.

Apare ciclul de versuri *Iluminările* de Arthur Rimbaud.

Jean Moréas publică *Manifestul simbolist*.

1887 ianuarie Gissing încheie romanul *Thyrza*, la care lucrase începînd din vara precedentă și care este tipărit în aceeași lună. Continuă să se ocupe de patru proiecte — trei romane : *Clement Dorricott*, *Dust and Dew* (*Pulbere și rouă*), *The Insurgents* (*In-*

surgentii), și o satiră : *Sandray the Sophist* (*Sandray sofistul*) — care nu vor vedea însă lumina tiparului.

1888 ianuarie Apare întâi în foileton, în *Cornhill Magazine*, apoi în volum, romanul *Dimineata unei vieți*.

29 februarie Moare soția scriitorului, de care acesta trăise separat de multă vreme.

22 iulie Începe să lucreze la un roman, *The Nether World* (*Infernul*).

26 septembrie Pornește într-o călătorie, care va dura cinci luni, în Franța (Paris, valea Ronului, Marsilia) și Italia (Neapole, Capri, Roma, Florența, Veneția, Milano), unde frecventează teatre și muzee și studiază vestigiile antichității.

1889 1 martie Gissing se înapoiază la Londra, unde începe un nou roman, *The Emancipated* (*Emancipății*), pe care îl va termina în august.

Se tipărește romanul *Infernul*.

august Face o călătorie în insulele din Marea Mincii, în tovărășia surorii sale, Margaret.

Continuă să studieze la biblioteca de la British Museum.

octombrie Lucrează la romanul *The Headmistress* (*Directoarea de școală*), pe care însă nu-l va termina.

11 noiembrie Pornește într-o nouă călătorie în Grecia (Pireu, Atena, Patras) și Italia.

Apare povestirea de aventuri *Seniorul din Ballantrae* de R. L. Stevenson.

Se tipărește romanul umoristic *Trei într-o barcă* de Jerome K. Jerome.

Mark Twain scrie *Un yankeu la curtea regelui Arthur*, fan-
tezie satirică.

În Franța se publică romanele *Tare ca moartea* de Maupassant și *Discipolul* de Paul Bourget.

Apare lucrarea lui Bergson, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*.

Se tipărește volumul de *Teatru* al lui I. L. Caragiale.

Încetează din viață M. Eminescu și I. Creangă.

La ființă Internaționala a II-a.

1890 28 februarie Gissing se înapoiază la Londra.

Martie Se publică romanul *Emancipații*, primit din nou cu rezervă de recenzenți.

18—30 aprilie Face o scurtă vizită la Paris împreună cu cele două surori, Margaret și Ellen.

1 octombrie Se hotărăște ca noul roman la care lucrase cu intermitențe de la 8 aprilie — numit inițial *A Man of Letters* (*Omul de litere*) — să poarte titlul *New Grub Street* (*Noua stradă Grub*). Romanul avea să fie terminat la începutul lunii decembrie.

1891 25 februarie Se căsătorește cu Edith Underwood, fiica unui prăvăliaș modest din Camden Town, care, așa cum se va dovedi în scurt timp, a întunecat din nou viața familială a scriitorului.

aprilie Se publică romanul *Noua stradă Grub*, prima operă care s-a bucurat de dublul succes de public și critică, deși veniturile aduse de tipărire sînt foarte modeste.

mai Se publică o nouă ediție a acestui roman.

toamna Gissing sfîrșește romanul *Born in Exile* (*Născut în exil*), început în primăvară. În paralel, lucrează la romanul într-un singur volum *Denzil Quarrier*. Se mută împreună cu soția lui la Exeter.

10 decembrie Se naște primul fiu al scriitorului, Walter Leonard.

Apare romanul *Tes d'Urberville* de Th. Hardy.

Oscar Wilde publică romanul *Portretul lui Dorian Gray* și culegerea de eseuri, *Intenții*.

G. B. Shaw scrie *Chintesența ibsenismului*.

1892 Publicarea romanului *Denzil Quarrier* marchează începutul colaborării lui Gissing cu firma Lawrence and Bullen, care îi va edita în condiții onorabile și avantajoase și alte opere.

vara Încep scandalurile familiale, care vor duce în cele din urmă la ruptura definitivă, nelegalizată însă prin divorț, de cea de a doua soție.

august—octombrie Scrie romanul *The Odd Women* (*Femei de prisos*). Petrece singur o scurtă vacanță la mare.

octombrie Apare romanul *Născut în exil*, primit bine de critică.

noiembrie Face o călătorie la Birmingham, pentru a se documenta în vederea scrierii unui roman inspirat de viața orașelor industriale, pe care o cunoscuse, de altfel, din copilărie. Romanul proiectat, *The Iron Gods* (*Zei de fier*), va fi abandonat în stadiu de proiect.

decembrie Apare în *Blackwood's Magazine* povestirea *A Victim of Circumstances* (*Victima împrejurărilor*).

G. B. Shaw scrie piesa *Casele văduvilor*.

Apare volumul de versuri *Balade de cazarmă* de Kipling.

Se tipărește primul volum din seria *Aventurilor lui Sherlock Holmes* de A. Conan-Doyle.

Gerhard Hauptmann, principalul reprezentant al naturalismului german, scrie drama *Țesătorii*.

Se încheie publicarea primei ediții postume a operei lui I. Creangă.

Apar primele volume de proză ale lui I. L. Caragiale.

1893 *martie* Gissing revine singur la Londra în căutare de locuință.

vara Se mută la Londra fără familie. Face cunoștință

cu Clara Collet, de care îl vor lega sentimente trainice.

toamna Începe publicarea unor povestiri în periodicele : *Illustrated London News*, *English Illustrated*, *National Review*, *To-Day*. Situația materială a scriitorului se ameliorează.

Se tipărește romanul *Femei de prisos*.

Stephen Crane publică romanul *Maggie*.

Apare volumul *Balade și idile* de G. Coșbuc.

Ia ființă P.S.D.M.R.

1894 15 ianuarie Devine membru al „Societății autorilor“, aflată atunci sub președinția lui Walter Besant, fondatorul ei.

ianuarie—aprilie Lucrează la un nou roman, *In the Year of Jubilee* (În anul jubileului), început din septembrie anul anterior, care este publicat în acest an. Își mută reședința la Hastings, apoi la Eastbourne. Continuă să scrie povestiri și nuvele.

29 iunie Încheie romanul *Eve's Ransom* (Răscumpărarea Evei).

19 octombrie Participă la primul dineu la „Societatea autorilor“, pe care o socotește „o simplă adunare de negustorași“.

George Moore publică romanul naturalist *Esther Waters*.

Kipling scrie *Cartea junglei*.

Se publică *Profesiunea doamnei Warren* de G. B. Shaw.

Încetează din viață R. L. Stevenson.

1895 ianuarie—martie Apare în foiletonul revistei *Illustrated London News* romanul *Răscumpărarea Evei*, care va fi în același an tipărit și în volum. Tot în volum se publică și povestirile *The Paying Guest* (Oaspetele care plătește) și *Sleeping Fires* (Focuri

mocnite), iar nuvela *Nobodies at Home* (Nimeni acasă) este publicată în foiletonul revistei *To-Day*. 25 iulie Participă la prima recepție la clubul literaților „Omar Khayyám”, dată în cinstea lui Meredith. Reportajul din ziarul *The Chronicle* îi menționează pe Meredith, Hardy și Gissing ca pe cei mai importanți romancieri ai zilei, lucru pe care Gissing îl consideră exagerat și chiar dăunător reputației sale. toamna Se mută la Epsom. Neînțelegerile familiale devin tot mai numeroase. Scriitorul frecventează reuniunile din lumea literară și se bucură de succesul operelor sale care încep a fi reeditate. Își continuă colaborarea la *Humanitarian Review* și *Cosmopolis*. decembrie Devine membru al clubului literaților „Omar Khayyám”.

Stephen Crane publică romanul *Semnul roșu al curajului*.
Apare volumul de versuri *Excelsior* de Al. Macedonski.

1896 20 ianuarie Se naște Alfred Charles, cel de al doilea fiu al scriitorului.
Romanele lui Gissing sînt apreciate de Meredith și Hardy. Romancierul îl cunoaște pe H.G. Wells, care îi va rămîne prieten credincios pînă în ultimele clipe. Lucrează la un nou roman, *Benedict's Household* (*Gospodăria lui Benedict*), pe care îl va abandona înainte de sfîrșitul verii.
decembrie Încheie romanul *The Whirlpool* (*Vîrtejul*).

Th. Hardy publică romanul *Jude cel neștiut*.

H. G. Wells scrie romanul științifico-fantastic *Insula doctorului Moreau*.

Apare drama *Pescărușul* de Cehov.

Încetează din viață William Morris.

1897 Gissing se documentează pentru un roman inspirat din istoria Romei în secolul VI și pentru un studiu

de mari proporții despre Dickens. Primăvara petrece o scurtă vacanță la Budleigh Salterton. I se descoperă o afecțiune pulmonară.

8 iunie Începe povestirea umoristică *The Town Traveller* (Călătorul de la oraș), care, nereprezentativă pentru înclinațiile sale, este destinată unor scopuri comerciale.

17 septembrie După o vacanță petrecută împreună cu familia la Castle Bolton, Yorkshire, are loc separarea definitivă de soție.

22 septembrie Pornește într-o nouă călătorie în Italia (Florența, Sienna).

5 noiembrie Definitivează lucrarea *Charles Dickens : A Critical Study* (Charles Dickens. Studiu critic). Își continuă călătoria prin Italia (Roma, Neapole, Calabria, Roma), făcând cu mult entuziasm cercetări de istorie și arheologie și adunând materialul pe care îl va prelucra în impresii de călătorie și în romanul istoric.

H. G. Wells scrie romanul științifico-fantastic *Omul invizibil*.

Apare romanul *Ce știa Maisie* de Henry James.

Se publică *Liza din Lambeth*, roman naturalist de Somerset Maugham.

1898 Gissing publică culegerea de povestiri *Human Odds and Ends* (Mărunțisuri omenești), studiul critic despre Charles Dickens precum și prefetele la nouă din volumele de opere ale lui Dickens în ediția Rochester. Tot acum se tipărește și nuvela *Călătorul de la oraș*.

12 aprilie Pleacă de la Roma spre Londra, făcând o escală de două zile la Berlin, pentru a-l vizita pe E. Bertz. Consideră că atmosfera germană este stăpînită de un „militarism exagerat“.

Abandonează încercările de a scrie teatru, dar continuă să practice genul scurt.

26 iulie O cunoaște pe Gabrielle Fleury, o tânără franțuzoaică ce lucra la traducerea romanului *Noua stradă Grub* și alături de care va găsi alinarea în ultimii ani de viață.

octombrie Începe un nou roman, care avea să fie terminat în ianuarie anul următor, intitulat *The Crown of Life* (*Cununa vieții*).

Henry James scrie romanul *O coardă prea întinsă*.

Apare romanul științifico-fantastic *Războiul lumilor* de H. G. Wells.

Arnold Bennett publică romanul *Un bărbat din nord*.

G. E. Shaw scrie piesa *Cezar și Cleopatra*.

1899 mai. Pleacă în Franța, unde consolidează legătura cu Gabrielle Fleury, nelegalizată însă din cauza imposibilității scriitorului de a divorța.

Se tipărește romanul *Cununa vieții*.

august Gissing încheie cartea care adună impresiile de călătorie din Italia, intitulată *By the Ionian Sea* (*La Marea Ionică*).

septembrie Lucrează la o nuvelă și la două romane, *The Coming Man* (*Omul viitorului*) și *Among the Prophets* (*Printre profeți*); ultimul va fi abandonat, apoi distrus.

Apare romanul *Vîrsta critică* de Henry James.

Frank Norris publică romanul *McTeague*, una din primele opere ale naturalismului american.

Începe războiul anglo-bur, care se va încheia în 1902.

1900 aprilie. Sosește în Anglia, apoi se reîntoarce în Franța, unde sfîrșește romanul *Omul viitorului*.

Septembrie—octombrie. Lucrează, instalat la Villa des Roses, St. Honoré, la *The Private Papers of Henry*

Ryecroft (Documentele personale ale lui Henry Ryecroft), opera care îi va consolida succesul la public și la critică.

decembrie Începe să scrie romanul istoric, în cele din urmă numit *Veranilda*.

Joseph Conrad scrie romanul *Lord Jim*.

Apare romanul comic social *Dragostea și domnul Lewisham* de H. G. Wells.

Theodore Dreiser publică romanul *Sora Carrie*.

1901 La cererea editorului, romanul *Omul viitorului* este publicat sub titlul *Our Friend, the Charlatan* (Prietenul nostru, șarlatanul).

mai. Apar în foiletonul din *Fortnightly Review* Documentele personale ale lui Henry Ryecroft, sub titlul *An Author at Grass* (Un autor la iarbă verde).

Vede lumina tiparului scrierea de călătorie *La Marea Ionică*. Revine în Anglia cu sănătatea zdruncinată.
iunie Este internat într-un sanatoriu din Suffolk.
toamna Se înapoiază în Franța, internându-se într-un sanatoriu din Arcachon.

Arnold Bennet publică romanul *Ana din cele cinci orașe*.

Apare *Caracatița*, roman al scriitorului naturalist Frank Norris.

Thomas Mann scrie romanul *Casa Buddenbrook*.

A. Strindberg publică drama *Dansul morții*.

Moartea reginei Victoria.

1902 Gissing și Gabrielle Fleury locuiesc la St. Jean de Luz.
iulie Începe să scrie romanul *Will Warburton* și continuă lucrul la romanul inspirat din decadența Romei imperiale.

toamna Se publică în traducerea franceză a Gabriellei Fleury romanul *Noua stradă Grub*.

Starea sănătății autorului se înrăutățește. Studiază în original opera lui Cervantes. Face o mică excursie la Roncesvalles, în Spania, localitate istorică despre care în adolescență scrisese un poem.

Henry James scrie romanul *Aripile porumbiței*.

Se publică *Estetica privită ca știință a expresiei și lingvistică generală* de B. Croce.

Apare drama *Azilul de noapte* de Maxim Gorki.

Încetează din viață E. Zola.

1903 Se tipăresc în volum *Documentele personale ale lui Henry Ryecroft*.

martie Gissing sfârșește romanul *Will Warburton*.

iunie Se mută la St. Jean Pied de Port. Lucrează în ultimele clipe de viață la romanul istoric *Veranilda*, pe care însă nu-l va putea termina.

28 decembrie Moare în urma unei miocardite la numai 46 de ani.

Se publică postum romanul lui S. Butler, *Și tu vei fi țarină*.

Apare romanul *Ambasadorii* de Henry James.

G. B. Shaw scrie piesa *Om și supraom*.

Se tipărește romanul *Chemarea străbunilor* de J. London.

1904 Se publică postum romanul istoric *Veranilda*.

1905 Se publică postum romanul social *Will Warburton*.

1906 Apare un volum de povestiri și nuvele, *The House of Cobwebs (Casa cu pînze de păianjeni)*.

1924 La Chicago apare un alt volum de proze scurte, *Sins of the Fathers (Păcatele părinților)*.

Se tipărește culegerea *Critical Studies of the Works of Charles Dickens (Studii critice despre operele lui Charles Dickens)*.

- 1925 Prefețele scrise de Gissing la ediția Rochester a operelor lui Dickens, din 1898 sînt grupate în volumul *The Immortal Dickens (Nemuritorul Dickens)*.
- 1927 Se publică nuveleta *Victima împrejurărilor*.
- 1929 Apare antologia editată de A. C. Gissing și prefatăată de Virginia Woolf, sub titlul *Selections, Autobiographical and Imaginative form the Works of George Gissing (Selecțiuni autobiografice și imaginative din operele lui George Gissing)*.
- 1962 Se publică ediția lui Jacob Korg intitulată *George Gissing's Commonplace Book (Cartea obișnuită a lui George Gissing)*.

I. V.

Capitolul 1

UN OM AL TIMPULUI SĂU

Familia Milvain era la micul dejun cînd orologiul bisericii parohiale din Wattleborough bătu ora opt ; ceasul se afla la două mile distanță, dar, în dimineța aceasta de toamnă, purtate pe aripile vîntului de apus, sunetele se auzeau foarte clar. Jasper, care asculta gata să spargă un ou, observă binedispus :

— În clipa asta, la Londra, e spînzurat un om.

— Nu-i nevoie să ne-o spui, observă cu răceală sora lui, Maud.

— Și încă pe ce ton, protestă cealaltă soră, Dora.

— Cine ? întrebă doamna Milvain, privindu-și fiul cu fruntea îngîndurată.

— Nu știu. Întîmplător, în ziarul de ieri, m-a izbit faptul că în dimineța aceasta cineva urmează să fie spînzurat la Newgate. Te simți oarecum mulțumit la gîndul că nu ești tu acela.

— Privești lucrurile în felul tău egoist.

— Ei bine, răspunse Jasper, dat fiind că mintea mea a luat cunoștință de acest fapt, ce altceva aș putea face ? Să blestem cruzimea unor vremuri care au încuviințat asemenea lucruri ; sau să deplîng chinul bietului om. Dar la ce bun toată frămîntarea, cînd nici eu, nici alții nu ne-am alege cu nimic. Din întîmplare, privesc lucrurile într-o lumină consolatoare. Nu-mi merge mic bine, dar nici

chiar *atît* de prost. Aş putea să ies pe uşă între Jack Ketch¹ şi capelan ca să mă îndrept spre spînzurătoare ; în loc de asta, mănînc un ou într-adevăr proaspăt şi o excelentă pine prăjită cu unt ; iar de băut, beau cea mai bună cafea la care un om cu scaun la cap poate să se aştepte în această parte a lumii. Să încerci să fierbi laptele, mamă. Am spus şi eu ce mi-a venit a spune ; şi fiindcă aşa stau lucrurile, n-am de ce să mă scuz că am vorbit pe acest ton.

Jasper era un tînăr de douăzeci şi cinci de ani, bine legat, deşi cam slab, şi palid la faţă. Avea părul aproape negru, iar pentru obrazul său, perfect bărbierit, cea mai potrivită descriere ar fi fost aceea de figură birocratică. Purta haine dintr-un material scump, dar care-şi făcuseră veacul. Gulerul tare se rotunjea la colţuri, iar cravata era imprimată cu rămurele de liliac.

Dintre cele două surori, Dora, în vîrstă de douăzeci de ani, îi semăna cel mai bine la chip, dar blîndeţea cu care vorbea părea să arate o altă fire. Maud, în vîrstă de douăzeci şi doi de ani, avea trăsături plăcute, îndrăzneţe, şi un păr minunat, cu o nuanţă roşcată. Un zîmbet pe faţa ei se ivea destul de rar. Mama avea înfăţişarea şi aerul unei persoane suferinde, cu toate că stătea la masă precum oricine altul. Toate trei erau îmbrăcate ca nişte doamne, deşi foarte simplu. Camera, care dădea spre un petic de grădină, era mobilată cu lucruri confortabile şi demodate, doar unul sau două obiecte te făceau să te gîndeşti la stilul artei decorative din 1882.

— Un om care ajunge să fie spînzurat, urmă Jasper, fără patimă, are satisfacţia de a şti că de acum încolo societatea e neputincioasă în ceea ce-l priveşte. El e important într-un mod atît de fatal, încît împotriva lui nu mai ajută nimic altceva, decît cuvîntul hotărîtor al legii. Într-un fel, s-ar putea spune că asta înseamnă succes.

— Într-un fel, îngînă Maud, cu dispreţ.

¹ Sinonim cu călăul oficial.

— Ce-ar fi dac-am vorbi despre altceva ? sugeră Dora, care părea să se teamă că fratele și sora vor ajunge să se certe.

Aproape în aceeași clipă, sosirea poștei le abătu gândurile.

Doamna Milvain avea o scrisoare, fiul ei o scrisoare și un ziar. În timp ce fetele și mama vorbeau despre veștile fără însemnătate împărtășite de acest singur corespondent, Jasper citea misiva ce-i fusese adresată.

— E de la Reardon, îi spuse surorii mezine. Lucrurile stau prost cu el. E exact tipul de om care pînă la urmă înghite otravă sau își zboară creierii.

— Da de ce ?

— Nu poate să ducă la bun sfîrșit nimic ; și începe să aibă necazuri serioase din pricina nevastă-si.

— E bolnav ?

— Bănuiesc că-i surmenat. Dar e tocmai cum prevedeam eu. În împrejurări prielnice, ar putea să scoată o carte bunicică, o dată la doi-trei ani. Cu ultima n-a nimerit-o și asta l-a descurajat, iar acum se zbate deznădăduit să termine altă carte pînă-n iarnă. Oameni ca el dau întotdeauna de belea.

— Cu ce plăcere o spune ! murmură Maud, privindu-și mama.

— Nicidecum. E drept că-l invidiam fiindcă a convins o fată frumoasă să creadă în el și să-i împărtășească soarta, dar o să-mi pară foarte rău dacă... dacă o să se ducă de rîpă. E singurul meu prieten adevărat. Mă scoate însă din sărite cînd văd un om care cere atît de mult de la viață. Trebuie să fii mai modest... așa cum sînt eu. Una din cărțile lui a avut oarecum succes și atunci și-a închipuit că a scăpat de greutate. *Pe teren neutru* i-a adus o sută de lire și numaidecît și-a făcut socoteala că banii vor continua să-i curgă în proporție geometrică. I-am dat a înțelege că n-o să ciștige mereu atît ; a zîmbit îngăduitor ; fără îndoială că se gîndea : „Mă judecă după el însuși“. Nici vorbă

de așa ceva. (Te rog, Dora, pline prăjită.) Sînt mai puternic ca Reardon ; pot să deschid bine ochii și să aștept.

— Nevastă-sa e genul de femeie veșnic nemulțumită ?
întrebă doamna Milvain.

— Da, presupun că este. Fetei ăsteia nu i-a fost de ajuns o locuință modestă — au trebuit să-și mobilizeze un apartament. Mă mir cum de dragul ei nu și-a luat și trăsura. Ei bine, cartea care a urmat i-a mai adus o sută și nimic mai mult, iar acum, chiar dacă o s-o termine pe aceasta, tare mă tem că n-o să capete pe ea tot atît. *Optimistul* a fost la drept vorbind un eșec.

— S-ar putea ca domnul Yule să le lase niște bani, spuse Dora.

— Da. Dar s-ar putea să mai trăiască încă zece ani de acum încolo, și preferă să-i vadă pe amîndoi la azilul „Marylebone“ decît să le împrumute cîtiva bani, sau poate că mă înșel grozav în ceea ce-l privește. Mama ei are doar din ce să trăiască ; e cu neputință să-i ajute. Fratele — nici nu i-ar da, nici nu i-ar împrumuta cîteva parale.

— Domnul Reardon n-are rude ?

— Nu l-am auzit vreodată amintind măcar de una singură. A avut o idee nefericită, ce să mai vorbim. Un om în situația lui, dacă se însoară cumva, trebuie să ia fie o fată care muncește, fie o moștenitoare și, din multe puncte de vedere, e preferabilă cea care muncește.

— Cum poți să spui așa ceva ? întrebă Dora. Doar vorbești într-una despre avantajele banilor.

— O, n-am spus că muncitoarea ar fi de preferat în ceea ce mă privește ; nicidecum ; dar pentru un om ca Reardon — da. E destul de prost ca să-și facă scrupule, îi place să fie numit „artist“ și așa mai departe. Dacă nu și-ar mai frămînta atît mintea, ar fi, poate, în stare să cîștige o sută cincizeci de lire pe an ; cu banii aceștia ar scoate-o la capăt în cazul cînd ar fi însurat cu o croitoreasă cumsecade. Nu și-ar dori lucruri de prisos și calitatea

muncii lui ar fi ea însăși o răsplată. Dar așa cum stau lucrurile, e un om distrus.

— Iar eu îți spun din nou că asta te bucură.

— Da de unde ! Și dacă din felul în care vorbesc s-ar zice că tresalt de bucurie, e din pricină că o idee clară îmi bucură totdeauna mintea. Dă-mi puțină marmeladă, Dora ; din cea de casă, te rog.

— Dar e foarte trist, Jasper, spuse doamna Milvain în felul ei cam absent. Bănuiesc că nu pot să-și îngăduie nici măcar o vacanță ?

— Cu neputință.

— Chiar dacă i-ai invita să vină aici pentru o săptămână ?

— În împrejurările astea, nici vorbă de așa ceva, mamă, insistă Maud, știi doar foarte bine.

— Mă gîndeam dacă n-ar fi posibil să facem un efort, draga mea. O vacanță ar însemna foarte mult pentru ei.

— Nu, nu, interveni Jasper, dus pe gînduri. Nu cred că v-ați înțelege foarte bine cu doamna Reardon ; și-apoi, dacă unchiul ei vine în vizită la domnul Yule, ei bine, s-ar putea ca lucrul acesta să-i stînjenească.

— Presupun că da ; totuși oamenii aceștia n-or să stea decît o zi sau două, după cum spune domnișoara Harrow.

— De ce oare domnul Yule nu-i împacă pe unii cu alții ? întrebă Dora. Spuneai că se înțelege bine cu amîndouă părțile.

— Se gîndește, cred, că nu e treaba lui.

Jasper privea dus pe gînduri scrisoarea prietenului său.

— De azi în zece ani, dacă Reardon o să mai fie în viață, o să-i împrumut hîrtii de cinci lire.

Pe buzele lui Maud miși un surîs ironic. Dora rîdea.

— Desigur ! Desigur ! exclamă fratele. Nu sînteți deloc convinse de asta. Dar încercați să înțelegeți diferența care există între un om ca Reardon și unul ca mine ; el e artistul de tip vechi, fără simț practic ; eu sînt literatul

din 1882. Reardon n-ar face concesii, sau mai degrabă, firea lui nu-i îngăduie să le facă ; nu e în stare să aprovizioneze piața cu mărfuri. Despre mine s-ar putea să spuneți că în momentul de față îmi pierd timpul degeaba ; mare greșeală ; învăț meseria. Astăzi literatura înseamnă negoț. Lăsînd deoparte geniul, care poate să se afirme prin simple forțe cosmice, scriitorul de succes, așa cum îl vedeți voi, este un negustor priceput. El se gîndește în primul rînd și mai presus de orice la piețele de desfacere ; cînd un anumit fel de marfă începe să se vînd slab, e gata să dea ceva nou și atrăgător. Cunoaște cît se poate de bine toate mijloacele prin care poate să facă bani. Orice ar avea de vînzare se va îngriji să fie plătit din mai multe locuri — și din cele mai diferite ; nici vorbă să vîndă, așa cum fac cei lipsiți de simț practic, adică să cedeze toate drepturile unui mijlocitor, care o să obțină din această marfă șase profituri deosebite. Și-acum, luați seama : dacă eu aș fi fost în locul lui Reardon, aș fi scos cel puțin patru sute de lire din *Optimistul* ; aș fi lucrat abil cu magazine, ziare, editori străini și... și oameni de tot soiul. Reardon nu e în stare de așa ceva ; el trăiește în alte timpuri ; vinde un manuscris de parc-ar trăi pe Grub-Street în vremea lui Sam Johnson. Dar Grub-Street-ul din zilele noastre e un loc cu totul diferit ; dispune de legături telegrafice, știe ce fel de literatură se cere în toate părțile lumii, locuitorii lui sînt oameni de afaceri, deși-s cam jerpeliți.

— Ce josnic ! spuse Maud.

— N-am nici o vină, draga mea. După cum vă spun, învăț meseria, încet, dar sigur. Specialitatea mea nu va fi romanul. Aici am dat greș. Nu sînt născut pentru treaba asta. Firește că-i păcat. Cu așa ceva se cîștigă bani grei. Dar am destul cîmp de acțiune. În zece ani, v-o repet, o să scot o mie pe an.

— E pentru prima oară cînd te aud că stabilești exact suma, observă Maud.

— Să trecem peste asta. Iar celor care au, li se va mai da. Cînd o să fiu stăpîn pe un venit personal ca lumea, o să mă însor cu o femeie care să aibă ceva mai mult decît mine, așa încît să nu ne pese dacă se întîmplă ceva neprevăzut.

Dora exclamă rîzînd :

— Ce m-aș mai amuza dacă familia Reardon ar moșteni o groază de bani la moartea domnului Yule ; pînă atunci nu pot să treacă mai mult de zece ani. De asta sînt sigură.

— Nu cred să aibă vreo șansă de a căpăta mult, răs-punse Jasper, dus pe gînduri. Doamna Reardon nu-i e decît nepoată. Îmi închipui că pe primul loc vor fi fratele și sora lui. Și-apoi, dacă se ajunge la a doua generație, Yule literatul are o fiică ; a fost invitată aici, ceea ce mă face să presupun că ea e nepoata preferată. Nu, nu ; fiți siguri că n-o să capete nici un ban.

Jasper își terminase micul dejun ; se lăsă pe spate și începu să-și despătorească ziarul londonez sosit cu poșta.

— Crezi că atunci cînd s-a căsătorit, domnul Reardon avea unele nădejdi de felul acesta ? întrebă doamna Milvain.

— Reardon ? Nu, Doamne ! Măcar de-ar fi fost în stare de un asemenea calcul.

Peste cîteva clipe, Jasper se afla singur în cameră. Servitoarea veni să strîngă masa, iar el se îndepărtă agale, fredonînd o melodie.

Casa era așezată plăcut, la marginea drumului, într-un sătuc numit Finden. În fața ei se ridica biserica, o clădire simplă, joasă, cu un turn pătrat. Fiindcă în ziua aceea în orașul Wattleborough se ținea tîrgul de vite, cirezi și turme se perindau din cînd în cînd pe lîngă casă, sau se auzea zdroncănind căruța unui sămădău. În celelalte zile, treceau pe-aici pûține vehicule, și arareori vreun om care bătea drumul cu piciorul.

Casa aceasta fusese căminul doamnei Milvain și al fii-celor ei în ultimii șapte ani, de la moartea tatălui familiei, de profesiune — doctor veterinar. Văduva beneficia de o

rentă anuală de două sute patruzeci de lire, care urma să-i fie plătită pînă la încetarea ei din viață ; copiii nu aveau nimic. Maud dădea din cînd în cînd lecții de muzică ; Dora avea un contract ca institutoare la domiciliu pentru copii bolnavi, într-o familie din Wattleborough. De două ori pe an, Jasper venea de la Londra și stătea împreună cu ele vreo cincisprezece zile ; astăzi se afla la jumătatea vizitei sale din toamnă, iar relațiile încordate dintre el și surori care, de fiecare dată, făceau ca a doua săptămînă să fie cam plicticoasă pentru toți ai casei, nu întîrziaseră să apară.

În dimineața aceasta, fiul discutase o jumătate de oră între patru ochi cu maică-sa, după care pornise să hoinărească prin locuri înșorite.

La scurt timp după ce Jasper ieșise, Maud, care deocamdată terminase treburile ei casnice, intră în salon, unde doamna Milvain stătea întinsă pe canapea.

— Jasper mai are nevoie de bani, zise mama, după ce Maud rămăsese cîteva clipe cufundată în gînduri.

— Firește, eram sigură. I-ai spus, sper, că nu poate să-i capete.

— Adevărul este că n-am știut ce să-i răspund, urmă doamna Milvain cu glas slab și abătut.

— Atunci lasă pe mine, și gata. N-avem bani pentru el, și cu asta s-a terminat.

Maud se posomorîse, pe fața ei tristă se citea hotărîre. Urmară cîteva clipe de tăcere.

— Ce-o să se facă, Maud ?

— Ce-o să se facă ? Dar alții ce fac ? Ce facem Dora și cu mine ?

— Nu cîștigați atît cît să vă întrețineți singure, draga mea.

— O, da, izbucni fata. Firește, dacă ne scoți ochii fiindcă ne dai casă și masă...

— Nu te aprinde, știi doar bine că nu vă scot ochii cu nimic, draga mea. Nu vreau să spun decît că Jasper cîștigă totuși ceva.

— Din nefericire, nu cîștigă atît cît îi trebuie. Iar vic-timele sîntem noi, ca întotdeauna. Noi trăim în lipsuri și nevoi, ca el să trîndăvească — de ce ?

— Dar de fapt nu poți să spui că trîndăvește, Maud. Face studii care să-i folosească în profesiunea lui.

— Zi-i, te rog, în „negustoria“ lui. Așa preferă el. De unde să știu dacă studiază ceva ? Ce înțelege el prin „studiu“ ? Și cine nu-l aude cu ce dispreț vorbește despre prietenul lui, domnul Reardon, care pare-se că muncește în tot cursul anului ! E dezgustător, mamă ! În felul acesta n-o să-și cîștige *niciodată* traiul. Oameni dintr-ăștia s-au mai văzut, îi știe toată lumea. Dacă-am mai avea o sută de lire pe an, nu m-aș împotrivi. Dar dacă-și ia partea lui, n-o s-o mai scoatem la capăt, iar eu una nu te las să încerci. O să-i spun în față că trebuie să muncească și să se întrețină singur.

Din nou tăcere, mai îndelungată decît prima oară.

Doamna Milvain își șterse pe furiș o lacrimă de pe obraz.

— Mi se pare o barbarie să-l refuzi cînd s-ar putea ca pînă-ntr-un an să-și găsească momentul acela prielnic pe care-l așteaptă, rosti în cele din urmă mama.

— Momentul prielnic ? Ce înțelege prin asta ?

— Spune că un asemenea moment vine întotdeauna, dacă știi să aștești.

— Și între timp cei care-l întrețin n-au decît să moară de foame. Ia gîndește-te un pic, mamă. Dacă ți se în-tîmplă ceva, ce se-alege de Dora și de mine ? Și chiar de Jasper ? Cine-l obligă să-și cîștige existența îi face cel mai mare bine. E din ce în ce mai puțin în stare de treaba asta.

— Nu vorbi așa, Maud. Cîștigă în fiecare an ceva mai mult decît cu un an în urmă. Dacă lucrurile ar sta altfel, m-aș îndoi și eu. Anul acesta a și ajuns la treizeci de lire, în timp ce tot anul trecut a cîștigat doar douăzeci și cinci. Trebuie să ne purtăm corect cu Jasper. Mă gîndesc vrînd-nevrînd că știe el ce face și dacă izbutește, o să ne dea înapoi totul.

Maud începu să-și roadă degetele, obicei neplăcut, pe care-l avea cînd se afla singură.

— Atunci de ce nu cheltuiește mai puțin ?

— De fapt, nu văd cum ar putea să trăiască cu mai puțin de-o sută cincizeci pe an ; Londra, ce vrei...

— Un loc unde se trăiește mai ieftin ca oriunde...

— Astea-s prostii, Maud.

— Eu nu spun vorbe-n vînt, am citit destule despre asta. Fapt este că ar putea s-o scoată foarte bine la capăt cu treizeci de șilingi pe săptămîină și să se și îmbrace din banii ăștia.

— Dar ne-a spus de atîtea ori că o viață ca asta nu-i folosește la nimic. E nevoit să umble pe ici-colo, unde trebuie să cheltuiască ceva bani, fiindcă altfel bate pasul pe loc.

— Tot ce pot să spun, izbucni fata, arțăgoasă, e că are noroc de-o mamă care-și sacrifică de bună voie fiicele, ca să-i facă lui pe plac.

— Totdeauna îți dai drumul în felul acesta. Nu-ți pasă că ești brutală.

— E adevărul-adevărat.

— Dora nu spune niciodată așa ceva.

— Fiindcă se teme să fie sinceră.

— Nu, fiindcă ține prea mult la maică-sa. Nu mă simt în stare să stau de vorbă cu tine, Maud. Cu cît îmbătrînesc mai mult și mi se duc puterile, cu atît ai mai puțină milă de mine.

Scene de felul acesta nu erau ceva neobișnuit. Cele două firi se încleștau cîteva clipe, apoi Maud ieșea repe-

zită din cameră. O oră mai târziu, la cină, vorbele ei erau mai înțepătoare ca de obicei, dar nimic altceva nu lăsa să se vadă cât fusese de minioasă.

Jasper luă de la început conversația care avusese loc la micul dejun.

— Ia ascultați, fetelor, voi de ce nu scrieți ceva ? Sînt sigur că dac-ați încerca, ați cîștiga ceva bani. Povestirile religioase se vînd cu furie ; de ce n-ați improviza și voi una ? Vorbește foarte serios.

— De ce n-o scrii tu ? i-o întoarse Maud.

— Nu mă împac cu narațiunea, v-am mai spus-o ; dar cred că voi ați izbuti. În locul vostru, m-aș specializa în cărți care se oferă ca premiu la școlile de duminică ; știți la ce mă refer. Se vînd ca pîinea caldă. Și există a naibii de puțină inițiativă în afacerea asta. Dacă v-ați munci puțin mintea, ați putea să cîștigați sute de lire pe an.

— Zi-i mai bine, „dacă v-ați lăsa mintea s-o ia razna“ în treaba asta.

— Exact ! Ești o fată deșteaptă. Nimeni din toți cei pe care-i știu eu nu-i mai tare ca tine la citate.

— Și, mă rog, pentru ce m-aș apuca de un gen inferior ?

— Inferior ? Dacă te crezi în stare să fii o George Eliot, n-ai decît, începe cu prima ocazie. Eu ți-am sugerat ceva care s-ar părea că se poate pune în practică, și atîta tot. Geniu însă nu cred că ai, Maud. Prejudicata aceea veche cum că nu trebuie să scrii decît dacă te inspiră suflul divin e adînc înrădăcinată în mințile oamenilor. Vă spun : scrisul e o afacere. Fă-ți rost de șase exemplare reușite din premiile școlii de duminică ; studiază-le, descoperă ceea ce e esențial în aceste compoziții ; găsește noi teme atractive și apoi începe să lucrezi sistematic — atîtea și atîtea pagini pe zi. Nici vorbă de inspirație divină, asta ține de alt domeniu al vieții. Vorbim despre literatură ca negustorie, nu despre Homer, Dante și Shakespeare. Măcar de-aș izbuti să-i bag asta în cap lui Reardon.

De multe ori își spune că sînt o brută. Ce dracu — adică ce oare are tiparul, că tot ce atinge capătă un caracter sacru ? Nu pledez pentru literatura care propagă viciul. Mă refer numai la literatura bună, banală, marfă care se vinde ușor și repede pe piață, pentru oamenii de rînd din lumea asta. Acordă-i puțină atenție, Maud ; discută și cu Dora.

Jasper continuă numaidecît :

— Susțin că noi, cei care muncim cu creierul, sîntem îndreptățiți să oferim mulțimii hrană pe gustul ei ; nu sîntem niște genii și dacă ne cufundăm într-o meditație gravă vom da numai banalități. Să ne folosim de inteligența noastră ca să cîștigăm bani și să profităm cît putem de viață. Dacă m-aș pricepe, aș scrie romane care să lase în urmă cea mai teribilă maculatură ce s-a vîndut vreodată în cincizeci de mii de exemplare. Dar pentru așa ceva e nevoie de talent, țineți seama de asta ; cine neagă acest fapt face o greșală grosolană ; numai pedanții sînt în stare de o asemenea eroare. Ca să placi mulțimii, trebuie să întruchipezi spiritul vulgului. În ce mă privește, n-o să fiu niciodată în stare să mă adresez noroadelor ; talentul meu nu e potrivit pentru acest gen. O să scriu pentru pătura superioară a burgheziei, oameni cărora le place să știe că lectura lor conține o filozofie aparte, dar care nu sînt în stare să deosebească piatra de argilă. De aceea mă urnesc atît de greu la lucru. Și totuși, lună de lună, mă simt mai sigur pe mine însumi. E clar că ce-am scris ultima oară în *The West End* și-a atins ținta. Nu era prea strălucitor, nici prea solid. Am auzit cum se discuta despre articolul acesta în tren.

Doamna Milvain o privea stăruitor pe Maud, și ochii ei îi cereau să ia aminte la cele spuse de Jasper. Cu toate acestea, la o jumătate de oră după prînz, în grădină, Jasper se trezi față în față cu soră-sa ; privirea ei arăta ce-avea să urmeze.

— Spune-mi, te rog, Jasper : cît timp o să te mai lași întreținut de mama ? Vreau să spun întocmai ceea ce ai auzit : fă-mă să pricep cît o să mai dureze.

Jasper privi în lături, meditănd.

— Ca să-mi acord o margine de timp, să zicem un an, fu răspunsul.

— Zi mai degrabă „zece ani“, expresia ta favorită.

— Nu. Cînd spun un an, mă bizui pe ceva precis. În răstimp de douăsprezece luni, dacă nu și mai înainte, o să încep să-mi plătesc datoriile. Am cînstea să fiu un intelectual îndeajuns de prevăzător, fetiță dragă. Știu ce fac.

— Și dacă mama ar dispărea pînă într-o jumătate de an ?

— Aș găsi eu ceva cu care să mă descurc foarte bine.

— Ceva cu care să te descurci tu. Dar, spune-mi, te rog, ce s-ar alege de Dora și de mine ?

— Voi ați scrie cărți de premiu pentru școala de duminică.

Maud se întoarse și-l lăasă singur.

Jasper își scutură scrumul din pipa pe care-o fumase și porni din nou să hoinărească pe alei. Pe față îi mai stăruia o urmă de neliniște ; mult mai adesea însă, pe chipul său apărea un surîs îngîndurat. Din cînd în cînd, își cuprindea cu mîna obrazul proaspăt bărbierit și atunci degetul mare sau celelalte prindeau să se miște, lovind ușor fălcile. Uneori băga de seamă anumite amănunte care se perindau la marginea drumului : culoarea unei frunze de arțar ; silueta unui scaiet de înalt ; pălăria cărnăsoasă a unei ciuperci. Pe cei cîțiva trecători care se nimeriseră pe-acolo îi privi pătrunzător, măsurîndu-i din cap pînă-n picioare.

La sfîrșitul plimbării, cînd făcu cale întoarsă, se izbi aproape față în față cu două persoane care păseau în tăcere, unul lîngă altul ; perechea îi stîrni interesul. Primul era un bărbat de cincizeci de ani, încăruntit, cu trăsături aspre, ușor adus din umeri ; avea o pălărie gri, de fetru, cu borul lat, și un costum dintr-o stofă bună, care arăta așa

cum trebuie să arate un costum. Îl însoțea o fată, care să tot fi avut vreo douăzeci și doi de ani ; purta o rochie de un gri albăstrui, foarte simplă, și o pălărie galbenă de pai, cu o formă ce arăta că la început fusese sortită să devină pălărie bărbătească ; părul negru, tuns scurt, îi cădea într-o puzderie de bucle crețe. Tată și fiică, fără îndoială. Pentru cine ar fi privit-o întâmplător, fata nu părea nici atrăgătoare, nici frumoasă, dar avea o față gravă, expresivă, și o piele cu nuanțe de fildes ; mersul era grațios și modest ; s-ar fi zis că-i place aerul de țară.

Cei doi îl făcură pe Jasper să se cufunde în gânduri. Se îndepărtă cu câteva sute de pași și apoi privi în urmă ; în clipa aceea necunoscutul întoarse și el capul.

„Unde naiba i-am mai văzut — și pe el, și pe fată ?“ se întrebă Milvain.

Și înainte de a fi ajuns acasă, amintirea îi străfulgeră prin minte :

„Sala de lectură de la Museum, firește“.

Capitolul 2

CASA LUI YULE

— Cred că i-am întâlnit pe Alfred Yule și pe fiică-sa, spuse Jasper când intră în camera unde mama lui și Maud se îndeletniceau cu o cusătură oarecare.

— Cum ți-ai dat seama că sînt ei ? întrebă doamna Milvain.

— Am trecut pe lângă un bătrînel și o fată palidă, pe care-i știu din vedere de la British Museum. Nu erau în preajma casei lui Yule, dar ieșiseră la plimbare.

— S-ar putea să fi sosit. „Vin cam peste două săptămîni“, așa spunea domnișoara Harrow, cînd a fost ultima oară aici.

— Chiar dacă nu-mi aminteam figurile lor, tot nu i-aș fi luat drept cineva din partea locului. E clar că amîndoi locuiesc în valea de la umbra cărților.

— Domnișoara Yule arată într-adevăr ca o sperietoare ? întrebă Maud.

— Sperietoare ? Nicidecum. E un foarte bun exemplu de ceea ce se numește o tîină literată din zilele noastre. Îmi dau seama că aveți idei cît se poate de bizare și demodate cu privire la oamenii de felul acesta. Nu, aș spune mai degrabă că-mi place cum arată. *Simpatica*, ar zice, cred, măgarul acela de Whelpdale. Are o piele foarte fină și curată, deși pare cam bolnăvicioasă ; ochi frumoși ; o față încă neatinsă de vreun rid. Dar, firește, s-ar putea să mă înșel și să nu fi fost ei.

Mai tîrziu, în cursul după-amiezii, presupunerea lui Jasper se adeveri. Maud se dusesese la Wattleborough, unde avea s-o întîlnească pe Dora, care se întorcea de la lecții, doamna Milvain era singură ; se auzi sunînd clopoțelul de la intrare și servitoarea îi deschise ușa domnișoarei Harrow.

Domnișoara lucra ca menajeră în casa domnului John Yule, un localnic înstărit, fiind soră cu răposata soție a acestuia ; era o femeie subțire, cu glas moale ; o persoană cumsecade, în vîrstă de patruzeci și cinci de ani. Cea mai mare parte a vieții și-o petrecuse lucrînd ca guvernantă ; situația pe care o avea acum îi plăcea mai mult și fiindcă încetase să se frămînte pentru ziua de mîine, era voioasă, cum nimeni pînă atunci n-ar fi crezut-o în stare. Ea și doamna Milvain se cunoșteau doar de un an ; mai înainte, domnul Yule locuise într-o casă de la marginea orașului Wattleborough, departe de Finden.

— Ieri ne-au sosit oaspeții din Londra, începu ea.

Doamna Milvain aminti despre cei pe care fiul ei îi întîlnise cu o oră-două, mai înainte.

— Fără îndoială că ei erau, spuse musafira. Doamna Yule n-a venit, știți, nici nu prea mă așteptam să vină. E tare trist cînd sînt greutăți de felul acesta, nu-i așa ?

Zîmbi cu înțeles.

— Biata fată, trebuie să se simtă prost din cauza asta, răspunse doamna Milvain.

— Mă tem că da. Firește, de aceea are și puțini prieteni care să-i vină în casă. E o fată tare drăguță și aș ține mult s-o cunoașteți. N-ați vrea să luați ceaiul cu noi mîine după-amiază ? Sau vă e greu ?

— Ce-ar fi dacă ar veni numai fetele ? Și după aceea, poate că domnișoara Yule o să fie atît de amabilă și o să-mi facă o vizită.

— Mă întreb dacă domnului Milvain i-ar face plăcere să-l cunoască pe tatăl fetei. M-am gîndit că s-ar putea să-i prindă bine. Știți, Alfred are legături strînse cu oamenii de litere.

— Sînt sigură că va fi bucuros să-l cunoască, răspunse doamna Milvain. Dar, vedeți, Jasper e prieten cu doamna Edmund Yule și familia Reardon... Ce se-ntîmplă în cazul acesta : n-o să-i stînjenească ?

— O, nu cred ; numai dacă pe el nu-l supără. Eu aș spune că nu-i nevoie să se amintească de asta. Și adevărul este că ar fi mult mai bine dacă această înstrăinare ar lua sfîrșit. John nu se sfiște să spună ce gîndește despre oricine și nu-mi închipui că Alfred are ceva serios împotriva doamnei Edmund. Dacă domnul Milvain ar trece mîine împreună cu domnișoarele, ar fi foarte plăcut.

— Atunci pot făgădui că o să vină. Nu știu unde-î acum. Nu prea îl vedem decît la masă.

— Presupun că nu mai rămîne mult aici.

— Poate o săptămînă.

Maud și Dora ajunseră acasă înainte de plecarea domnișoarei Harrow. Erau curioase s-o vadă pe tînăra din valea de la umbra cărților și primiră bucuros invitația care li se făcuse.

A doua zi după-amiază, pleacă împreună cu fratele lor. Pînă la locuința domnului Yule, o căsuță în mijlocul unei grădini întinse, nu era decît un drum de un sfert de oră. Jasper venea aici pentru prima oară ; surorile lui o vizitau din cînd în cînd pe domnișoara Harrow, dar arareori îl vedeau pe domnul Yule însuși, care spunea deschis că nu se dă în vînt după tovarășia femeilor. La Wattleborough și prin împrejurimi părerile cu privire la caracterul acestui *gentleman* erau împărțite, însă femeile rareori aveau pentru el cuvinte de laudă. Domnișoara Harrow nu vorbea mult despre cumnatul ei, dar nimeni n-ar fi spus că-i era neplăcut să trăiască sub acoperișul său ; firește, însuși faptul că trăia în casa lui dădea uneori prilej lumii să bîrfească ; anumite doamne din Wattleborough își aveau îndoielile lor cu privire la situația pe care sora răposatei soții putea s-o aibă în asemenea împrejurări ; dar nimeni nu-și făcea mari griji în ce privește legăturile dintre această doamnă serioasă, în vîrstă de patruzeci și cinci de ani, și un bărbat bolnav, de șaizeci și trei.

Și-acum, pe scurt, istoria familiei.

John, Alfred și Edmund Yule erau fiii unui papetar din Wattleborough. Fiecare din ei urmăse pînă la șaptesprezece ani școala elementară din oraș, unde primise o educație bună. Cel mai mare, un băiat iute din fire, dar cu înclinație spre afaceri, a lucrat la început cu tatăl său ; el s-a străduit să adauge papetăriei un raion de cărți, dar viața de acasă nu era pe placul său și la douăzeci și unu de ani izbuti să devină funcționar în birourile unui ziar londonez. Trei ani mai tîrziu, tatăl său muri ; John folosi puținul pe care-l moșteni ca să-și însușească din practică unele amănunte în legătură cu procesul de fabricație al hîrtiei ; urmărea să ajungă asociatul unui cunoscut al lui, care deschisese o mică fabrică de hîrtie în Hertfordshire. Planul îi izbuti și pe măsură ce anii treceau ajunse un fabricant căruia treburile îi mergeau foarte bine. În același timp, fratele său, Alfred, dus de val, părăsi librăria londo-

neză unde lucra și ajunse în Grub Street-ul de astăzi ; despre tot ce i s-a întâmplat aici, vom vorbi mai târziu. Edmund a rămas cu papetăria din Wattleborough, dar se descurca destul de prost. El și fratele lui mai mare țineau mult unul la altul și în cele din urmă John îi oferă posibilitatea să lucreze împreună la prospera lui fabrică de hîrtie ; după care, Edmund se căsătorî, căci acum socotea că și-a făcut un rost pentru toată viața. Dar John era un om cu care te înțelegeai greu ; între el și Edmund se iscă ceartă și cei doi se despărțiră ; iar cînd mezinul muri, cam pe la patruzeci de ani, nu le lăsă mare lucru văduvei și celor doi copii.

John nu se căsătorî decît odată ajuns la o vîrstă mijlocie ; nu se poate spune că a fost un pas fericit ; iar după trei ani, doamna Yule se stînsese, fără să fi avut copii.

La cincizeci și cinci de ani, John Yule se retrase din afaceri ; se întoarse la locurile unde-și petrecuse primii ani din viață și începu să joace un rol de seamă în treburile obștești ale orașului Wattleborough. Era pe vremea aceea un bărbat deosebit de robust, îndrăgostit de sportul în aer liber ; se strădui mai ales să încurajeze activitatea voluntarilor din partea locului, cluburile de cricket și fotbal și tot felul de sporturi destinate mulțimii, fără să vădească nici o simpatie pentru cei care doreau să inițieze biblioteci gratuite, conferințe și altele de felul acesta. Construi pe socoteala sa un frumos pavilion de exerciții pentru voluntari și întemeie o sală de gimnastică ; iar în cele din urmă lăsă să se zvonească că avea de gînd să înzestreze orașul cu un parc. Dar fiindcă se încrezuse prea mult în aceea vigoare a trupului care-l îmboldea la toate aceste exerciții, se pomeni brusc în situația unui bolnav fără leac. Într-o toamnă, în timpul unei călătorii întreprinse grabnic în insulele Hebride, dormi o noapte sub cerul liber ; ca urmare, o criză de febră reumatică fu cît pe ce să-l coste viața. După aceasta, deși pasiunea sa pentru sporturile în aer liber era aceeași, nu a mai fost în stare să

ofere tinerilor din Wattleborough un exemplu de vigoare masculină. Suferința nu-i schimbă în bine firea ; un an-doi, se război fără încetare cu unul sau altul dintre colegii sau prietenii săi : obișnuit să fie stăpîn pe diferitele treburi locale, îi venea greu să vadă cum ele îi scapă din mînă. Dar curînd păru să se împăce cu soarta lui și acum cei din Wattleborough nu-l prea vedeau. Se părea că într-o bună zi tot va dăruî orașului parcul care să-i poarte numele, dar poate că acesta avea să ia ființă doar ca urmare a celor prevăzute în testamentul său. Se credea că i se apropia sfîrșitul.

Cu familia avea foarte puține legături. Alfred Yule, om de litere trecut prin multe, fusese doar de două ori la Wattleborough, de cînd John se întorsese acolo (a doua vizită era chiar cea de-acum). Doamna Edmund Yule și fiica ei — devenită doamna Reardon — fuseseră o singură dată, cu trei ani în urmă. Aceste două familii, după cum s-a spus, nu se aveau bine una cu alta, datorită neînțelegerilor iscate între doamna Alfred și doamna Edmund ; însă John părea să le privească nepărtinitor pe amîndouă. Poate că singurul sentiment într-adevăr duios de care fusese vreodată în stare îl nutrise pentru Edmund, iar domnișoara Harrow spunea că vorbea oarecum cu mai mult interes despre fiica acestuia, Amy, decît despre Marian, fiica lui Alfred. Dar dacă toate rudele lui ar fi dispărut brusc de pe fața pămîntului, nu era prea sigur că s-ar fi simțit grozav de tulburat. Ducea o viață bizară, preocupat numai de persoana lui ; își petrecea timpul citind ziarele, iar în afara lor aproape nimic altceva, și stătea de vorbă cu vechi prieteni, care nu se dezlipeau de el, în ciuda firii sale arțăgoase.

Domnișoara Harrow își primi musafirii într-o sufragerie mică, mobilată simplu. Nu se simțea la largul ei, și asta, poate, din cauza lui Jasper Milvain ; îl întîlnise o singură dată, primăvara trecută, cînd o izbise faptul că e un tînăr îngrijorător de modern. În umbra unei perdele stătea o fată subțirică, îmbrăcată modest ; Jasper îi recunoscuse din nou

buclele scurte și figura gînditoare. Cînd îi veni rîndul să fie prezentat domnișoarei Yule, o văzu că șovăie o clipă dacă să-i dea sau nu mîna, dar pînă la urmă o întinse, iar moliciumea ei caldă îi plăcu mult. Surîse, ușor încurcată, și-l privi în ochi doar o clipă.

— V-am văzut de cîteva ori, domnișoară Yule, spuse Jasper prietenos, deși nu știam cum vă numiți. Sub marea cupolă.

Fata rîse, înțelegîndu-i numaidecît gluma.

— Merg foarte des acolo, îi răspunse.

— Marea cupolă ? întrebă surprinsă domnișoara Harrow.

— Cea de la British Museum ; sala de lectură, explică Jasper ; unii din noi îi spunem valea de la umbra cărților. Cei care vin des să lucreze acolo ajung, vrînd-nevrînd, să se cunoască unul pe celălalt din vedere — tot așa l-am recunoscut pe tatăl domnișoarei Yule, ieri, cînd am trecut întîmplător pe lângă el.

Cele trei fete începură să discute între ele ; despre fleacuri, firește. Marian Yule vorbea destul de domol, pre-venitor, blind ; își înlănțuise degetele și-și ținea mîinile în poală, cu palmele în jos — semn de timiditate. Vocea ei răsuna firesc, fără exagerări ; nu folosea nici una din acele întorsături de frază la modă, care să arate că e obișnuită să stea de vorbă cu lumea aleasă din metropolă.

— Te întrebi, desigur, cum de trăim în acest fund de țară, observă Maud.

— Mai degrabă aș spune că vă invidiez, răspunse Marian, apăsînd ușor asupra acestor cuvînte.

Ușa se deschise și apărură Alfred Yule. Era înalt, iar capul părea o culme nepotrivită pentru trupul lui slab, într-atît de mari și puternice îi erau trăsăturile feței. Pe chip își puneau deopotrivă pecetea o minte neobosită și un temperament inegal ; sprîncenele încruntate îl făceau să arate întotdeauna aspru. Avea părul subțire și lins, mus-

tățile încărunțite ; nu purta barbă. Puzderia de cute de pe obraz vorbea despre o viață trudnică și furtunoasă ; ghiceai numaidecît în el un om care se zbatuse din greu și se înrăise. Deși părea mai bătrîn decît era, nu arăta nicidecum ca un bărbat care a lăsat în urmă perioada maturității sale intelectuale.

— Îmi face plăcere să te întîlnesc, domnule Milvain, spuse și-i întinse lui Jasper o mînă osoasă. Numele dumitale îmi amintește de un eseu apărut acum o lună sau două în *The Wayside*, despre care dă-i voie unui veteran să spună că nu era prost.

— Vă rămîn recunoscător că l-ați remarcat, răspunse Jasper.

Se văzu bine cum obrazul i se aprinse ușor. Se așteptase atît de puțin la aceste cuvinte ale lui Alfred Yule, încît simțea o plăcere tulburătoare.

Domnul Yule se așază stîngaci, își încrucișă picioarele și începu să-și bată dosul mîinii stîngi pe care și-o ținea pe genunchi. De astă dată părea că nu mai are nimic de spus și le lăsă pe domnișoara Harrow și pe fete să continue discuția. O clipă, două, Jasper le ascultă zîmbind, apoi i se adresă veteranului :

— Ați văzut *The Study* de săptămîna asta, domnule Yule ?

— Da.

— Ați băgat de seamă că face o recenzie deosebit de favorabilă unui roman care, acum trei săptămîni, în aceleași coloane, a fost defăimat îngrozitor ?

Domnul Yule tresări, dar Jasper putu să-și dea seama că nu era neplăcut surprins.

— Nu mai spune !

— Da. E vorba de romanul *Pe scenă*, al domnișoarei Hawk. Cum o să se descurce redactorul ?

— Hm ! Firește, domnul Fadge nu e direct responsabil, dar povestea n-o să-l bucure ; hotărît că nu. Zîmbi necrutător. Ai auzit, Marian ?

— Cum se explică așa ceva, tată ?

— Poate o fi o întâmplare, firește ; nu se știe. Cred că e foarte probabil ca din pricina asta domnul Fadge să-și piardă funcția de redactor-șef al revistei ; proprietarul atâtea așteaptă — prilejul să facă o schimbare. În ultimul an revista a decăzut. Cunosce două edituri care au încetat să-și mai facă publicitate în coloanele ei și care nu-i trimit niciodată cărțile pentru recenzii. Toată lumea a prevăzut că acesta va fi sfârșitul, din ziua când domnul Fadge a devenit redactor-șef. Tonul articolelor sale era dezgustător. Și așa, două recenzii despre același roman, hai ? Și cu totul opuse ! Ha !... Ha !

La început gustase liniștit gluma ; treptat, ajunsese să-și arate fățiș bucuria și plăcerea. Felul cum rostise „domnul Fadge” dădea îndea ajuns a înțelege că avea el însuși pricina să fie nemulțumit de redactorul-șef al revistei *The Study*.

— Autorul, observă Milvain, ar trebui să profite de povestea aceasta.

— Asta o să și facă, fără îndoială. Bine-ar fi să scrie nume decât ziarelor și să atragă atenția asupra acestei probe de imparțialitate a criticii. Ha, ha !

Se ridică și se îndreptă spre fereastră, unde rămase câteva clipe cu privirea ațintită în gol, în vreme ce pe față îi stăruia același zîmbet necruțător ; între timp Jasper distra doamnele redînd conținutul celor două note care se băteau cap în cap (surorile lui nu-l auzeau pentru prima oară vorbind despre asta). Dar nu îndrăznea să-și exprime la fel de liber părerea pe care o avea despre toate aceste recenzii, așa cum făcuse acasă, fiindcă se putea prea bine ca cei doi — atît Yule, cît și fiică-sa — să se îndeletnicească adeseori, ei înșiși, cu alcătuirea unor asemenea materiale.

— Ce-ar fi să ieșim în grădină, propuse domnișoara Harrow. E mare păcat să stai în casă într-o după-amiază atît de frumoasă.

Pînă acum nimeni nu amintise despre stăpînul casei. De astă dată însă, domnul Yule îi spuse lui Jasper :

— Fratele meu ar fi bucuros dacă ați merge să stați puțin de vorbă cu el. Astăzi nu se simte destul de bine ca să iasă din camera lui.

Și astfel, pe când doamnele se îndreptau spre grădină, Jasper urcă în urma omului de litere spre o încăpere aflată la primul etaj. Aici, într-un fotoliu de paie, așezat lângă fereastra deschisă, stătea John Yule. Era complet îmbrăcat, numai că în locul vestonului avea o haină de casă.

Semăna grozav la chip cu fratele său, dar oricine ar fi putut să spună că John arăta mai bine; în ciuda bolii, culoarea neschimbată a feței se deosebea izbitor de pielea lui Alfred, galbenă ca pergamentul, iar trăsăturile erau mai conturate. Părul bogat avea o nuanță roșcată, ca și mustățile lungi și barba bine îngrijită, care erau însă ceva mai deschise la culoare.

— Așadar, ești și dumneata în tagma literaților, trînti el în chip de salut; îi întinse mina tînărului și-l scrută, luîndu-l prietenos peste picior.

— Firește, e și așa un fel de-a privi profesiunea literelor, recunosc Jasper; auzise destule despre felul cum gîndea John, ca să poată înțelege ce voia să spună.

— Și unde mai pui că ești un tînăr care are toată lumea în față! Dă-o-ncolo, domnule Milvain, n-ai putea să te-apuci de ceva mai puțin primejdios?

— Mă tem că nu, domnule Yule. La urma urmei, într-o anumită măsură, și dumneavoastră sînteți de vină că m-am stricat.

— Cum vine asta?

— Vreau să spun că v-ați închinat cea mai mare parte din viață fabricării hîrtiei. Dacă marfa asta n-ar fi atît de multă și de ieftină, oamenii nu s-ar simți pînă-ntr-atîta ispitiți să mîzgălească hîrtia.

Alfred Yule rîse scurt.

— Ești încolțit, John...

— Vă urez la amîndoi să fiți condamnați să scrieți pe hîrtia aceea care era principalul articol fabricat de mine : sortul acela de un cafeniu deschis, întrebuițat de prăvăliași.

Chicotea în sinea sa, în timp ce întindea mîna să-și ia o cutie de țigări, aflată pe masă, lingă el. Fratele său și Jasper luară una din țigările pe care le oferea și începură să fumeze.

— Ați vrea să înceteze orice producție literară ? întrebă Milvain.

— Mi-ar place să se desființeze literatura ca afacere.

— Sint două lucruri diferite, firește. Dar aş spune că și afacerea servește un scop nobil.

— Care ?

— Ajută la răspîndirea civilizației.

— Civilizația, exclamă disprețuitor John. Ce înțelegeți prin civilizație ? Să faci din oameni niște creaturi slabe, fleșcăite, cu ochii stricați și stomacuri dispeptice, asta înseamnă să-i civilizezi ? Cine citește cea mai mare parte din ce varsă zilnic, cu tonele, rotativa ? Nimeni altul decît bărbații și femeile care ar trebui să-și petreacă orele de răgaz făcînd mișcare în aer liber ; oamenii aceștia își cîștigă pîinea muncind, țintuiți pe loc, și au nevoie să trăiască de îndată ce-și părăsesc biroul sau teigheaua, nă să se chiorască peste litere mărunte. Internatele, presa populară, răspîndirea culturii despre care se tot vorbește ! Un sistem menit să ruineze țara. Eu așa îl numesc.

— Ați făcut mult pentru a zădărnici influența lor în Wattleborough.

— Sper ; și dacă aş fi putut să mă mișc, aş mai fi făcut multe. Mă gîndesc să ofer premii mari bărbaților și femeilor ocupați în munci sedentare, care se leagă prin jurămînt să nu citească nimic și care-și respectă jurămîntul timp de cîțiva ani. De asta e mult mai multă nevoie decît de înfrînare în fața băuturilor tari. Dacă-ai fi după mine, aş reintroduce boxul profesionist.

Frate-su rîse nervos, disprețuitor.

— Ați vrea, fără îndoială, să vedeți introdus în Anglia serviciul militar obligatoriu ? întrebă Jasper.

Firește că așa vrea ! Vorbiți despre civilizație ; nu există un mijloc mai bun de a civiliza masele populare decît un serviciu militar stabilit prin lege. Instrucția fizică trebuie să preceadă instruirea minții. Mergeți pe continent și o să vedeți urmările serviciului militar asupra unor țărânoi neciopliți și asupra celor mai de jos clase ale populației orașenești. Și știți de ce rezultatele nu sînt chiar și mai bune ? Fiindcă se bagă afurisita aceea de mișcare culturală. Dacă nemții și-ar închide școlile și universitățile pentru următorii douăzeci și cinci de ani și ar da-o înainte ca toți dracii cu instrucția militară, ar deveni o națiune cum nu-i alta. După asta ar putea să înceapă din nou cu puțină știință de carte, să zicem o oră și jumătate pe zi, pentru toți aceia care au depășit vîrsta de nouă ani. Credeți, domnule Milvain, că societatea va fi schimbată de voi, cei care scrieți pentru bani ? Voi veți fi primii care o să fiți măturați de pe fața pămîntului, de îndată ce va începe cu adevărat schimbarea.

Alfred pufăia din țigară. Nu era în stare să-și ia gîndul de la domnul Fadge și de la *The Study*. Se întreba dacă n-ar putea să dea o mină de ajutor publicului care zvîrlea cu pietre în acest organ literar și în editorul lui. Milvain asculta criticile celui mai vîrstnic și se distra grozav.

— Și-acum, urmă John, spune-mi despre ce scrii dumne-neata.

— Despre nimic îndeosebi. Din orice-mi trece prin minte fac una sau două pagini vandabile.

— Exact. Nici măcar nu te prefaci că ai ceva de spus. Trăiești de pe urma faptului că-i silești pe oameni să facă indigestie mentală, ba și fizică, din cauza celor scrise de dumneata.

— Știți, domnule Yule, mi-ați dat o idee strașnică. Dacă aș îmbrățișa vederile dumneavoastră, cred că nu mi-ar fi deloc imposibil să mă căpățuiesc scriind împotriva scrisului. M-aș specializa în invectiva împotriva literaturii. Publicul cititor m-ar plăti ca să-i spun că nu trebuie să citească. O să mă mai gîndesc.

— Ți-a luat-o înainte Carlyle, i-o trînti Alfred.

— Da, dar e învechit ; eu mi-aș întemeia polemica pe filozofia cea mai modernă.

Își dezvoltă spiritual ideea, în timp ce John îl privea de parcă-ar fi urmărit o maimuță care se dă în spectacol.

— Iar filozofia voastră modernă ! exclamă infirmul. Păi soiul ăsta de lectură, pe care cei mai mulți dintre voi o băgați pe gîtul publicului, nu e nici măcar un lucru sănătos. Uite, ia-l, de pildă, pe cel care s-a însurat cu una din nepoatele mele — bietul băiat, Reardon îl cheamă. Probabil că îl cunoști. Așa, din simplă curiozitate, mi-am aruncat ochii peste o carte de-a lui ; titlul era *Optimistul*. Din toată maculatura morbidă pe care am văzut-o vreodată, asta e cea mai grozavă. M-am gîndit să-i scriu și să-i recomand două pastile antibiliare înainte de culcare, timp de cîteva săptămîni.

Jasper scăpără o privire spre Alfred Yule ; fața acestuia arăta că discuția îl lasă rece.

— După părerea mea, omul ăsta merită să fie condamnat la muncă silnică, urmă John. Mă întreb dacă nu-i datoria mea să-i ofer două sute de lire pe an, cu condiția să se lase de scris.

Milvain, care-l vedea clar în fața ochilor pe prietenul lui din Londra, izbucni în rîs. Dar în clipa aceea Alfred se ridică de pe scaun.

— Să mergem din nou la doamne, spuse ; fraza și gestul aveau ceva căutat, prin care-l recunoșteai adeseori.

— Gîndește-te la calea pe care ți-ai ales-o, acum, cît ești încă tînăr, spuse John în timp ce strîngea mîna oaspetelui său.

— Bănuî că fratele dumneavoastră vorbea serios, zise Jasper cînd el și Alfred ajunseră în grădină.

— Cred că da. Te amuză să-l ascuți din cînd în cînd, dar te cam plictisește cînd îl auzi mereu. *A propos* : nu cumva îl cunoști personal pe domnul Fadge ?

— Nici măcar n-am auzit de numele lui, pînă cînd l-ați amintit.

— E cel mai afurisit om din toată lumea literară. Nu înseamnă răutate dacă simți o anumită plăcere cînd îl vezi strîns cu ușa. Aș putea să-ți povestesc despre el lucruri de necrezut ; dar probabil că nu te dai în vînt după așa ceva, cum nu mă dau nici eu.

Domnișoara Harrow și fetele, care-i zăriseră pe cei doi, le ieșiră în întîmpinare. Ceaiul avea să fie servit afară, în grădină.

— În felul acesta poți să stai cu noi și să fumezi, i se adresă domnișoara Harrow lui Alfred. Cred că nu te simți niciodată la largul dumitale fără pipă.

Dar omul de litere era prea preocupat de ale lui, ca să-și dorească societate. Peste cîteva clipe le rugă pe doamne să-l ierte că se retrage ; avea de scris două sau trei scrisori, care trebuiau să plece încă în seara aceea ; iar la Finden, poșta se ridica devreme.

La plecarea veteranului, Jasper răsuflă ușurat și începu numaidecît să se facă foarte plăcut. Cînd se hotăra să discute despre altceva decît despre propriile lui greutăți și ambiții, conversația sa era de-o veselie nesilită, care cîștiga pe loc bunăvoința ascultătorilor. Firește, i se adresa foarte adesea lui Marian Yule, măgulit că ea îl asculta cu atenție. Fata vorbea puțin ; se vedea clar că n-avea în nici o împrejurare darul conversației, însă zîmbetul de pe fața ei arăta că se bucura în tăcere. Uneori, ochii îi rătăceau în jos și atunci privirea îi era atrasă de frumusețile grădinii : petice sprințare din lumina aurie a soarelui, silueta strălucitoare a norilor. Lui Jasper îi plăcea să o urmărească atunci cînd întorcea capul : mișcarea

i se părea de o grație deosebită ; linia capului și a gîtului se contura minunat, iar părul tăiat scurt te îndemna să o privești.

Rămaseră înțeleși ea domnișoara Harrow și Marian să vină peste două zile să ia ceaiul cu familia Milvain. Iar cînd Jasper se despărți de Alfred Yule, acesta spuse c-ar vrea, dacă se poate, ca zilele acestea, într-o dimineață, să facă amîndoi o plimbare.

Capitolul 3

VACANȚĂ

Drumul care lui Jasper îi plăcea cel mai mult ducea spre un loc aflat cam la o milă și jumătate de casă. După ce lăsa în urmă o întindere din ogorul comunal, o lua pe o potecă scurtă, care tăia marea cale ferată apuseană și apoi, trecînd un pîrleaz, ajungea pe niște pajiști strînse într-o văioagă îngustă. Una din însușirile bune ale acestui loc retras era aceea că se afla la adăpost de orice vînt ; lui Jasper vîntul îi era neplăcut. În fundul văii curgea un torent cu unda limpede, nu prea adîncă, pe malurile căruia se plecau tufișuri de soc și măceș ; iar lingă podul de lemn, ce trecea peste apă, creștea un frasin rămuros ; sub ramurile lui stăteau la umbră vacile și oile, cînd în cîmp deschis dogorea soarele. Cărarea era arareori bătută, doar dimineața și seara treceau pe aci muncitori de la ferme.

Dar astăzi — în după-amiaza care urmă vizitei la casa lui John Yule, Jasper văzu de departe că pe locul unde avea el obiceiul să stea întins pe podul de lemn se afla cineva. Nu era, deci, singurul care descoperise ce plăcut e să privești strălucirea apei împetritate cu sclipiri

de soare, în drumul ei peste pietre și nisipul curat. O fată cu o pălărie galbenă de pai ; da, și tocmai cine sperase el că ar putea să fie — din clipa cînd o zărise. Jasper se apropie fără grabă, pe cărarea ce cobora spre mal. În cele din urmă pașii îi fură auziți ; Marian Yule întoarse capul și-l recunoscă cît se poate de bine.

Fata se ridică în picioare și-și lăasă o mîină să se odihnească pe parapet. După ce schimbă salutarile obișnuite, Jasper, sprijinit de aceeași rezămătoare, se plecă pe spate și se arătă gata să stea de vorbă.

— Cînd am fost aici, spre sfîrșitul primăverii, spuse, frasinul ăsta abia îi dăduseră mugurii, deși totul în jur era plin de verdeață.

— E frasin ? murmură Marian. Nu știam. Cred că stejarul e singurul arbore pe care pot să-l deosebesc de ceilalți. Și totuși, se grăbi să adauge, știam că frasinul înfrunzește tîrziu ; mi-am amintit niște versuri din Tennyson.

— Care ?

Zăbovind, precum frasinul gingaș

întîrzie să se acopere cu frunze, cînd toată pădurea-i
de-acum verde.

O spune undeva în *Idile*.

— Nu-mi amintesc, deci nu caut să par că le cunosc, deși, de obicei, așa aș face.

Marian îl privi ciudat ; era gata să rîdă și totuși rămase serioasă.

— Nu prea știi cum e la țară, urmă Jasper.

— Nu prea. Dîmneata cred că ești obișnuit cu lucrurile acestea din copilărie.

— Oarecum. M-am născut la Wattleborough și ai mei au trăit întotdeauna aici. Dar nu sînt o fire prea rustică. Adevărul este că am puțini prieteni prin preajma locului ; nu-i mai interesez eu pe ei sau ei pe mine. Ce părere ai despre fete — surorile mele.

Întrebarea, deși cît se poate de simplă, era delicată.

— Sînt îndeajuns de intelectuale, continuă Jasper cînd văzu că-i vine greu să răspundă. Vreau să le conving să încerce să scrie într-un gen sau altul. Predau lecții și scrisul le e nesuferit.

— Și o muncă literară ar fi... mai puțin... o povară ?
întrebă Marian fără să-l privească.

— Crezi că nu ?

Șovăia :

— Depinde, firește, de... de mai multe.

— Desigur, consimți Jasper. Nu cred că vădesc aptitudini pentru o asemenea muncă ; dar cum e sigur că nu au înclinații nici pentru cariera de profesor, nu contează. Problema este să învețe o meserie. Eu îmi fac ucenicia și găsesc că e o treabă care ține mult. Banii ar face-o să dureze mai puțin, dar, din păcate, n-am deloc.

— Da, spuse Marian, și-și îndreptă privirea asupra apei, banii ajută la orice.

— Dacă n-ai bani îți irosești cei mai buni ani din viață trudind pentru un loc unde să pui piciorul, ceea ce cu bani îți asiguri numaidecît. Banii au din ce în ce mai multă importanță în cariera literară ; mai cu seamă fiindcă dacă ai bani, ai și prieteni. An de an, banii înseamnă tot mai mult. Se mai întîmplă uneori ca vreun norocos să izbîndească fiindcă stăruie cîstit ; dar pentru cine nu poate să-și asigure sprijinul unor persoane cu influență, jocul e pierdut de la început ; e pur și simplu copleșit de cei cărora li se oferă prilejuri mai bune.

— Nu crezi că și astăzi o carte într-adevăr valoroasă, mai devreme sau mai tîrziu, va fi recunoscută ca atare ?

— Mai degrabă mai tîrziu, nu mai devreme, și e foarte probabil că omul nu poate să aștepte ; între timp moare de foame. Înțelegi că nu vorbesc despre genii ; mă refer la cărțile care se vînd. Se produc în cantitate atît de mare, încît nu poți spera să atragi în mod deosebit atenția publicului decît dacă-ți permiți o reclamă uriașă.

Ia de pildă un scriitor oarecare, care se bucură de succes ; să zicem Ralph Warbury ; ai să-i întâlnești numele în prima revistă ce-ți pică în mână. Nu cumva e unul dintre prietenii dumitale ?

— O, nu !

— Ei bine, n-aveam de gînd să-l defăimez. Voiam doar să întreb : ce au cărțile lui mai deosebit decît ale altor douăzeci de scriitori pe care aş putea să-i numesc și care se luptă să-și facă un loc ? Firește că nimic. E deștept și scrie mult ; și e la fel. Dar a pornit la drum cu bani și prieteni ; a venit de la Oxford și s-a pomenit printre cei cărora li se face reclamă ; nici nu apucase să scrie douăsprezece articole, cînd presa îl amintea de șase ori pe săptămînă. Asta e regula. Oamenii nu doresc să izbutească în literatură ca să dobîndească un loc în societate ; își fac o situație în societate ca să reușească în literatură.

— Da, știu că așa e, spuse Marian cu glas scăzut.

— Am un prieten care scrie romane, urmă Jaspér. Cărțile lui nu sînt geniale, dar deosebirea dintre ele și romanele care circulă de obicei bate la ochi. Ei bine, după o încercare sau două, aproape că a izbutit să ajungă cunoscut ; cu alte cuvinte, editurile i-au tipărit a doua ediție a cărții în cîteva luni. Era un prilej fericit. Dar n-a putut să-l folosească ; n-avea bani — așa-dar, nici prieteni. Dacă un om care dispune la începutul carierei de situația lui Warbury ar fi scris o carte pe jumătate atît de valoroasă, și-ar fi asigurat cu ea reputația pe o viață întreagă. Prietenii săi cu influență l-ar fi pomenit în articolele de fond, în articolele din reviste, în discursuri și predici. Cartea ar fi apărut în numeroase ediții și autorul n-ar fi avut altceva de făcut decît să scrie o altă carte și să ceară pe ea atît cît vrea el. Dar romanul despre care vorbesc a fost de fapt uitat la un an după apariție ; s-a scufundat sub valul literaturii din iarna următoare.

Marian se grăbi să observe, șovăind :

— În împrejurările date, autorul nu avea totuși posibilitatea să-și facă prieteni ? Banii erau chiar atât de neînlocuit ?

— Da, erau, fiindcă s-a hotărît să se însoare. Ca burlac ar fi putut să pătrundă printre cei de care avea nevoie, deși cu firea lui i-ar fi fost greu să se dea bine pe lângă ei. Dar ca om însurat, fără avere, situația lui e deznădăjduită. Odată căsătorit, trebuie să trăiești așa cum trăiesc cei în mijlocul cărora ești primit ; nu poți să te lași invitat fără să inviți la rîndul tău. Dacă nevastă-sa i-ar fi adus măcar două mii de lire, totul ar fi fost bine. L-aș fi sfătuit cu toată seriozitatea să trăiască doi ani din cîte o mie pe an. La sfîrșitul acestei perioade, ar fi cîștigat destul ca să poată să cheltuiască și în viitor tot atât.

— Poate.

— Ei bine, ar trebui mai degrabă să spun că un seriitor obișnuit ar fi fost în stare de asta. Cît despre Reardon...

Jasper tăcu. Numele îi scăpase fără să vrea.

— Reardon ? Marian își ridică ochii. Despre el vorbești ?

— M-am trădat, domnișoară Yule.

— Ce-are a face ? N-ai făcut decît să-i iei apărarea.

— Mă temeam să nu-ți displacă faptul că l-am pomenit.

Răspunsul se lăsa așteptat.

— E-adevărat, spuse ea, nu ne avem bine cu familia verișoarei mele. Nu l-am văzut niciodată pe domnul Reardon. Dar n-aș vrea să crezi că mi-e neplăcut cînd se amintește numele lui.

— M-am simțit cam prost ieri... din pricină că o cunosc bine pe doamna Edmund Yule și fiindcă Reardon este prietenul meu. Totuși, n-am văzut de ce asta m-ar fi împiedicat să-l cunosc pe tatăl dumitale.

— Sigur că nu. N-am nimic împotriva, adică nu mă supără că ai amintit întâmplător de el.

Dialogul se frînse. Discuția avea o notă aproape intimă, iar Marian păru să-și dea seama bine că situația era ușor stîngenitoare. Se întoarse spre poteca ce urca sus pe deal, ca și cum s-ar fi gîndit să-și vadă mai departe de plimbarea ei.

— Te-a oboșit statul pe loc, observă Jasper. Pot să te întovărășesc o parte din drumul spre casă ?

— Mulțumesc, cu plăcere. Cîteva clipe pășiră tăcuți.

— Ai publicat ceva semnat de dumneata, domnișoară Yule ? întrebă Jasper în cele din urmă.

— Nimic. Îl ajut puțin pe tata și atît.

Din nou tăcere ; de astă dată Marian fu cea care fi puse capăt :

— Cînd ai amintit întâmplător numele lui Reardon, spuse cu un zîmbet timid, care avea în el acea vagă notă de ironie, atît de încîntătoare pe chipul unei femei, voiai să mai spui ceva despre el ?

— Voiam doar să adaug că... Jasper se întrerupse și izbucni în rîs. M-am purtat ca un băiețandru, nu-i așa ? Îmi amintesc cum, odată, am venit de la școală și aveam de povestit o istorie palpitantă, în care nu trebuia să apară vreun nume. Firește, n-au trecut nici două clipe că am și lăsat să-mi scape unul ; tata s-a distrat grozav. Mi-a spus că n-am stofă de diplomat. De atunci m-am tot străduit s-o capăt.

— Dar de ce ?

— E o condiție esențială a succesului în viața socială, sub toate aspectele ei. Și am de gînd să reușesc. Simt că sînt unul din oamenii care răzbat în viață. Te rog să mă ierți, mi-ai pus o întrebare. Într-adevăr, nu mă pregăteam să spun altceva despre Reardon decît ceea ce ai auzit ; că nu are tactul de care e nevoie ca să te faci cunoscut.

— Atunci sper că nu căsătoria cu verișoara mea i-a fost fatală ?

— Nu s-ar fi folosit în nici un caz de avantajele pe care le avea, răspunse Milvain și-și întoarse privirea.

— Și acum ? Crezi că perspectivele sînt proaste ?

— Aș vrea să pot spune că există vreo posibilitate să fie prețuit după cum merită. E greu să prevezi ce-i poate aduce viitorul.

— Pe verișoara mea Amy am cunoscut-o cînd eram copii, adaugă numaidecît Marian. S-ar fi zis că o să fie o fată frumoasă.

— Da, e frumoasă.

— Și... e femeia care poate să ajute unui asemenea soț ?

— Nu prea știu ce să-ți răspund, domnișoară Yule, mărturisi Jasper și o privi deschis. Poate ar trebui mai degrabă să spun că din nefericire sînt săraci.

Marian privi în jos.

— Dar pentru cine nu e o pacoste să fie sărac ? urmă interlocutorul ei. Sărăcia e rădăcina tuturor relelor din lume ; ea poartă vina și pentru nenorocirile pe care le iscă bogăția. Săracul trudește încătușat. Mărturisesc că nici un alt cuvînt din limba noastră nu-mi sună la fel de urît ca „sărăcie“.

În scurt timp ajunseră la podul de peste calea ferată. Jasper își privi ceasul.

— Îmi îngădui o copilărie ? întrebă. În mai puțin de cinci minute trece pe-aici un expres spre Londra ; l-am urmărit adesea din locul acesta și mă amuză să-l privesc. Te plictisești dacă-l așteptăm ?

— Mi-ar plăcea, răspunse ea și rîse.

Linia ferată era afundată între maluri înalte ; de-o parte și de alta creșteau tufișuri de alun și cîțiva arbuști mai mari. Jasper stătea aplecat peste parapet și-și aținea privirea spre apus, unde șinele strălucitoare se vedeau pe mai bine de-o milă. Brusc își ridică degetul :

— Auzi ?

Urechea ei tocmai prinsese în depărtare zgomotul trenului. Privi nerăbdătoare și în câteva clipe îl văzu cum se apropie. Pieptul negru al locomotivei despica drumul — mai aproape, din ce în ce mai aproape ; forța și viteza ei trezeau spaimă. Rafala îi orbi ; o salvă de aburi sclipi în lumina soarelui și se sparse de pod. Cei doi se repeziră spre celălalt parapet, dar trenul ieșise de sub pod și fusese înghițit la o cotitură scurtă. Deasupra șinelor, ramurile înfrunzite ce ajungeau pînă aci, se clătinau violent în frământarea iscată prin aer. Jasper rîse ;

— Acum zece ani aș fi spus că e teribil. Simt că-mi dă aripi. Ard de nerăbdare să mă-ntorc și să mă avînt în luptă.

— Iar eu, dimpotrivă, se auzi vocea scăzută a lui Marian.

— Nu spune așa. Înseamnă doar că n-ai avut destulă vacanță. Eu am stat la țară mai bine de-o săptămînă ; peste câteva zile trebuie să plec. Cît mai rămii ?

— Nu mult mai mult de-o săptămînă, cred.

— Să nu uit ; vii mîine la noi la ceai, urmă Jasper, *à propos* de nimic. Apoi începui să vorbească despre altceva care-i stătea în minte.

— Cu un tren ca ăsta am plecat pentru prima oară la Londra. Deși nu era chiar prima oară ; vreau să spun, cînd am plecat ca să rămîn acolo, acum șapte ani. Mă simțeam în al nouălea cer. Un băiat de optsprezece ani care pleacă la Londra ca să trăiască liber și independent ; ia gîndește-te !

— Tocmai terminaseși școala ?

— Mai stătusem doi ani la Redmayne College după ce am plecat de la liceul din Wattleborough. Apoi tata a murit și am rămas aproape o jumătate de an acasă. Trebuia să devin profesor, dar nu mă atrăgea deloc viitorul care mă aștepta într-o școală. Aveam un prieten care

dorea să ajungă funcționar guvernamental și-și pregătea la Londra examenul pentru obținerea postului ; așa că am declarat că o să mă duc și o să fac același lucru.

— Și ai reușit !

— Ei, aș ! Nu m-am pregătit nici o clipă ca lumea. Am înghițit o mulțime de cărți și am izbutit să cunosc Londra. Aș fi putut să ajung de ripă ; dar după ce am stat cam un an acolo, am început să știu destul de limpede ce vreau să fac în viață. Mi se pare curios când mă gândesc că în tot acest timp trăiai în același oraș. Aș fi putut să te întâlnesc din când în când pe stradă.

Marian râdea.

— Și te-am văzut în cele din urmă la British Museum.

La o cotitură a drumului se întâlneau față în față cu tatăl lui Marian, care venea înspre ei cu privirea în pământ.

— A, aici erai ! exclamă el privind-și fiica, de parcă Jasper nici n-ar fi fost de față. Mă întrebam dacă o să te întâlnesc. Și-apoi mai sec : — Ce mai faci, domnule Milvain ?

Ca și când pentru el această întâlnire nu însemna mare lucru, Jasper explică cum se face că o întovărășea pe domnișoara Yule.

— Vrei să te însoțesc, tată ? întrebă Marian care-i scruta fața aspră.

— Cum vrei tu ; n-aveam de gând să merg mult mai departe. Dar am putea să ne întoarcem pe alt drum.

Jasper, care ghicise ce dorea domnul Yule, era gata să-i facă pe plac ; într-un chip cum nu se poate mai firesc se oferi să plece numaidecât. Nici el, nici cei doi nu scoaseră o vorbă despre o viitoare întâlnire.

Tinărul porni spre casă, dar când ajunsese, mai zăbovi pe-afară. În spatele grădini se afla un cîmp unde pășunau caii ; Jasper intră pe poarta deschisă a islazului și începu să hoinărească agale de ici-colo ; din când în când, se oprea și privea un animal sleit de puteri, numai piele și os, care fusese pesemne trimis aici în nădejdea că, dacă i se îngă-

duie să se odihnească timp de cîteva săptămîni, o să se poată storce de la el ceva mai multă muncă. Pe picioarele și gîtul calului se vedeau răni ; stătea țeapăn și abătut, atîta doar că alunga cu coada cenușie muștele care-l supărau.

Era ora ceaiului cînd Jasper intră în casă. Maud nu se întorsese încă, iar doamna Milvain, pe care o chinuia o veche durere de cap, nu ieșise din camera ei ; Jasper și Dora se așezară așadar la masă, numai ei doi. Fiecare avea în față o carte deschisă ; nu schimbă decît cîteva vorbe pînă ce terminară de mîncat.

— Cîți ceva ? propuse Jasper cînd intrară în salon.

— Dacă vrei tu...

Dora se așază la pian, iar fratele ei pe canapea, cu mîinile împreunate la ceafă. Dora nu cînta rău, dar gîndul îi era departe, ca de multe ori, iar felul în care interpreta vădea această absență. În cele din urmă încetă brusc în mijlocul unui pasaj și-și lăsă mîna să alunece pe clape. Apoi, fără a-și întoarce capul, întrebă :

— Vorbeai serios cînd spuneai despre cărțile acelea de povestiri ?

— Cît se poate de serios. Nu văd de ce n-ați face ceva în acest gen. O să vă spun însă ce anume ; cînd mă întorc. Între timp mă interesez cum stă piața. Cunosc pe cineva care a lucrat la „Jolly și Monk“ ; principalii editori care publică cărți de felul acesta. Trebuie să aflu cîte ceva de la el — mare greșală să neglijezi o cunoștință, oricine ar fi persoana. Dar e clar că cineva care s-ar nimeri să fie pe gustul noii generații de elevi din internate are în față posibilități uriașe. Nu e nevoie de povestiri fals moralizatoare, genul începe să fie depășit. Va trebui însă să cultivați un anumit fel de banalitate. Bine că mi-am adus aminte, am o idee : o să scriu un studiu despre caracteristicile noii generații ; eu o să cîștig de pe urma lui cîteva guinee, iar vouă o să vă folosească.

— Dar ce știi tu despre asta ? se îndoi Dora.

— Ce întrebare caraghioasă ! E meseria mea : să știu câte ceva despre oricine — sau să știu unde pot să aflu.

— Da, spuse Dora, după o scurtă tăcere, nu încapere îndoială că Maud și cu mine ar trebui să ne gândim serios la viitor. Nu-i o taină pentru tine, Jasper, că mama n-a fost în stare să pună deoparte nici un ban din venitul ei.

— Nu văd cum ar fi putut ! Firește, știu la ce te gîndești și anume : dacă nu eram eu, lucrul ar fi fost cu puțință. Nu mă sfiesc să-ți mărturisesc că ideea asta mă cam supără din cînd în cînd ; nu mi-ar place să văd că voi două o faceți pe guvernantele prin case străine. Tot ce pot să spun este că muncesc cît se poate de cinstit pentru un scop despre care am convingerea că-mi va aduce mari foloase. Nu vă temeți, n-o să vă părăsesc. Sfătuiți-vă între voi și cultivați-vă talentul de a scrie ; să zicem că împreună ați putea să câștigați cam o sută de lire pe an, în Grub Street ; ar fi mai bine decît s-o faceți pe guvernanta, nu-i așa ?

— Spuneai că nu știi ce scrie domnișoara Yule.

— Ei bine, știu despre ea ceva mai mult decît ieri. Azi după-amiază am stat împreună de vorbă o oră.

— Nu zău ?

— Am întîlnit-o pe ogorul Legatt. Am aflat că ea însăși nu scrie ; își ajută tatăl. Ce înseamnă acest ajutor, n-aș putea spune. Are în ea ceva foarte atrăgător. A citat un vers sau două din Tennyson ; e pentru prima oară cînd aud o femeie care recită cît de cît corect versuri albe.

— Era singură ?

— Da. La întoarcere, l-am întîlnit pe bătrînul Yule ; cam arțăgos, după părerea mea. Nu cred că e genul de fată pentru care literatura e o joacă. Își are propria ei personalitate. Pentru mine, e clar că valea de la umbra cărților nu se potrivește cu firea și dorințele ei. S-ar putea ca bătrînul Yule să cam aibă apucături de tiran..

— Nu-mi prea face impresie bună. Crezi că o să continui să-i vezi la Londra ?

— N-aş putea să-ţi spun. Mă întreb ce fel de femeie e de fapt mama asta a ei. Cred că nu poate să fie chiar atât de necioplită.

— Domnişoara Harrow nu ştie nimic despre ea ; doar că a fost o fată foarte simplă.

— Dă-o naibii de treabă ! Până la ora asta o fi învăţat să se poarte ca lumea. Fireşte, s-ar putea ca neamurile să aibă şi altceva împotriva ei. Doamna Reardon nu ştie nimic rău în ceea ce o priveşte.

Trecuse jumătate din dimineaţa următoare când, spre surprinderea lui Jasper, care stătea în grădină şi citea o carte, pe poartă intră Alfred Yule.

— M-am gândit că ţi-ar place să vezi ce-am primit azi-dimineaţă, spuse oaspetele, care părea foarte vesel.

Despături un ziar de seară, apărut la Londra, şi arată o scrisoare lungă, semnată de un corespondent, care se adresa redacţiei într-o anumită împrejurare. Era scrisă de autoarea romanului *Pe scenă* şi, cu risipă de spirit, atrăgea atenţia asupra celor două recenzii contradictorii ale romanului, apărute în *The Study*. Jasper citi şi rîse încîntat.

— Ceea ce era de aşteptat.

— Am şi scrisori personale pe această temă, urmă Yule.

— Domnul Fadge şi cel care se ocupă cu notele minore s-au cam certat. Fadge, *more suo*¹, l-a acuzat pe celălalt că îl sapă şi că umblă să distrugă revista. Se zvoneşte că va urma un proces. Un caraghioslic fără pereche.

Rîse în felul lui deosebit, cu un croncănit.

— Eşti dispus să faci o plimbare pe alei, domnule Milvain ?

¹ Aşa cum are el obiceiul (lat.).

— Firește că da. Mama e la fereastră ; vrei să intrai o clipă ?

Domnul Yule intră în casă cu un pas neobișnuit de sprinten. Nu discuta decît despre unul și același lucru și doamna Yule trebui să asculte o relatare obositoare a gafei săvîrșite de revista *The Study*. Alfred Yule nu făcea nimic cu ușurință. Conversația părea să însemne pentru el un efort ; cînd se așeza pe scaun, stătea țeapăn și greoi ; iar cînd mergea, umbla împiedicat și-și tîrșea pașii.

Odată porniți să hoinărească, deveni vorbăreț ; limbuția aceasta te izbea, prin contrast, cînd te gîndeai la muțenia lui de mai înainte cu o zi sau două. Se năpusti asupra aspectelor generale ale literaturii contemporane.

— ...Racila timpului nostru este înmulțirea efemeridelor. De aici cererea de eseuri, articole descriptive, fragmente critice, care este mult prea mare față de numărul lucrărilor cîtuși de cît publicabile. Fiecare revistă nou apărută grupează în jurul ei pe aceia care pot să producă în cantități uriașe acest gen de articole ; iar rezultatul este o inflație sortită să ducă în cele din urmă la devalorizarea genului. De pildă, Fadge : cu ani în urmă scrisul său promitea — în anumite limite — să aibă... unele merite, dacă-l compari cu ceea ce scriau alții, dar articolele lui de astăzi nu inspiră, după părerea mea, nici un fel de respect ; cum se face că Rackott a fost atît de prost inspirat încît să-i încredințeze *The Study*, mai ales după ce revista fusese condusă de un om ca Henry Hawkridge, asta nu pot să pricep. Ai citit acum cîteva luni în *The Wayside* un studiu de-al lui ? o reconsiderare ridicolă a lui Elkanah Settle... Ha, ha ! La asta ajung asemenea oameni. Elkanah Settle ! Și nici măcar nu cunoaște nuli-tatea despre care scrie. N-o să-ți vină a crede dacă-ți spun că amintește în două-trei locuri despre răspunsul lui Settle la *Absalom și Achitophel*, sub titlul *Absalom reinterpretat*, cînd orice școlăriță, știe că lucrarea se numește *Achitophel reinterpretat*. A fost și așa destul de oribil, dar mai e

ceva, și mai josnic. Poți să mă crezi : îi atribuie pur și simplu lui Crowne piesa *Epsom Wells*. Credeam că oricine și-a însușit pină și cel mai banal ABC al literaturii știe că *Epsom Wells* a fost scrisă de Shadwell... Dacă cineva i-ar dedica lui Shadwell un studiu literar, ar putea foarte bine să arate cum numele lui a fost terfelit pe nedrept. M-am gândit adesea s-o fac eu. „Dar Shadwell nu renunță niciodată la irațional.“ Batjocura, după părerea mea, este cu totul nemeritată. În ce mă privește, socot că Shadwell deține un loc de frunte printre dramaturgii epocii sale, și-aș putea, cred, să arăt că valoarea lui absolută nu este nicidecum lipsită de orice însemnătate. Concepția sa dramatică se caracterizează prin forță ; dialogul său...

Vorbea, iar între timp desena cu vârful bastonului niște fantastice figuri geometrice ; arareori își ridica privirea din pământ ; umerii i se încovoiau tot mai mult pînă cînd, dacă l-ai fi privit de aproape, ai fi zis că-i cocoșat. La un moment dat, Jasper făcu o pauză și începu să arate cît de plăcută e priveliștea pădurii ce se întinde în fața lor ; celălalt privi fără interes și peste o clipă-două, întrebă :

— Ai citit vreodată poemul lui Cottle despre Dealurile Malvern ? Conține cîteva dintre cele mai frumoase versuri care s-au tipărit vreodată :

„E nevoie de dovada unei deducții strînse
Ca să știu dacă voi ajunge cîndva în vîrf.“

O poezie desăvîrșit de serioasă — ține seama de asta.

Risul lui suna a lătrat. Cu neputință să-i trezești interesul pentru altceva în afară de literatură ; și doar se vedea că e un om cu o minte cuprinzătoare și nu lipsit de umor. Citise nespus de mult ; memoria sa alcătuia o enciclopedie literară. Era vădit că defectele lui se datorau unei personalități puternice, care înclina spre pedanterie și se războia neîncetat cu împrejurările potrivnice. Față de Milvain se arăta cînd timid și prietenos, cînd demn și reținut, riscînd

prin aceasta să pară afectat. În drum spre casă, îi puse câteva întrebări discrete, ca să afle ce-a scris și care-i sînt planurile de viitor ; tinărul răspunse sincer și plin de încredere în sine, ceea ce păru să-l atragă. Dar nu-și arătă dorința ca Jasper să se numere printre cunoștințele sale la Londra, iar despre treburile lui particulare sau profesionale, nu suflă o vorbă.

— Nu știi sigur dacă mi-ar putea fi sau nu de folos, le mărturisi Jasper mamei și surorilor lui, cînd se întîlniră la masă. Bănuiesc că tot ce poate să facă este să-mi asigure un sprijin printre editorii mai tineri. Cred însă că dacă avea unele posibilități, ar fi putut să-mi spună că e dispus să mă ajute.

— Poate că ai făcut atîta zarvă cu părerile tale, încît a socotit că nu mai are rost să se ofere, răspunse Maud.

— O să mai înveți, observă Jasper, că modestia nu-ți folosește la nimic, în nici un domeniu al vieții moderne. Oamenii te prețuiesc după cum te prețuiești tu însuși... Cei cărora de fapt ajutorul le vine din toate părțile sînt tocmai aceia care susțin cu îndrăzneală că n-au nevoie de așa ceva. E foarte probabil că Yule va aminti de mine cuiva : „Tinărul acesta știe clar ce are de făcut“. Iar celălalt o va repeta mai departe : „Tinărul acesta știe clar ce are de făcut“, și tot așa, pînă ce numele meu o să ajungă la urechea unuia care-o să-și spună : „Tocmai de un asemenea om am eu nevoie. Trebuie să-l caut și să-l întreb dacă e dispus să facă cutare și cutare lucru.“ Mi-ar plăcea însă să-i vizitez pe acești Yule la ei acasă. Musai să împrușc o invitație.

După-amiază, domnișoara Harrow și Marian sosiră la ora la care erau așteptate. Jasper se feri dinadins să se arate, pînă cînd fu chemat la ceai.

Domnișoarele Milvain erau departe de a fi prietenoase și gata să-și deschidă inima chiar și față de vechile lor cunoștințe ; pînă și cei care le cunoșteau foarte bine spuneau despre ele că sînt firi retrase și că-i privesc pe

ceilalți puțin cam de sus ; la Wattleborough, unii susțineau că-și dau aere ridicole și de nesuferit. Adevărul este că natura le înzestraseră cu mai multă minte decât se obișnuia în cercul lor și le mai dăduse și acel strop de mândrie care se potrivea atât de puțin cu lipsurile și sărăcia. Viața lor avea o notă de melancolie, ea se caracteriza prin acea dureroasă reținere, care în vremea noastră este proprie unei anumite clase, bine definite. Dacă ar fi venit pe lume cu douăzeci de ani mai devreme, copiii medicului veterinar ar fi cunoscut cu totul altă viață, pare-se mult mai fericită, deoarece educația lor s-ar fi mărginit la ceea ce le era neapărat de trebuință ; cît despre cele două fete, e sigur că nimic nu le-ar fi îmboldit să privească dincolo de acel trai modest, singurul cu puțință pentru vlăstarul unui om sărac. Dar în timp ce Maud și Dora mai învățau cu o umilă institutoare, orașul Wattleborough găsi de cuviință să înființeze un liceu de fete, iar taxele școlare mici le dădură puțință să primească o educație intelectuală cu totul nepotrivită condițiilor lor materiale de viață. Pentru cei oarecum săraci, care o duc cu mult mai rău decât săracii lipiți pămîntului, educația este de cele mai multe ori o crudă ironie. Întreținerea fratelui lor însemna o povară ; cele două fete nu izbuteau deloc ușor nici măcar să se îmbrace așa cum cerea situația lor de intelectuale ; despre distracții, vacanțe sau acele mici articole de lux de care aveau totuși atîta nevoie, nici nu putea fi vorba. Urmarea era că se țineau departe de cei care le-ar fi primit cu brațele deschise, fiindcă le venea greu să accepte fără să ofere la rîndul lor. Erau nevoite să dea lecții și asta le umilea ; simțeau — și pe bună dreptate — că faptul de-a da lecții le punea într-o situație neclară. Așa încît, deși prin forța împrejurărilor cunoșteau o mulțime de lume, n-aveau prieteni apropiați ; nu-i îndemnau pe alții să vină să le viziteze, iar în ceea ce le privea, intrau cît mai puțin cu puțință prin case străine.

În Marian Yule ghiciseră o fire care înțelegea. Ea era altfel decât orice fată de care se apropiaseră pînă atunci, și amîndouă simțiră imboldul să se arate nespuse de prietene. Aveau obiceiul să se poarte reținut și nu puteau să-și înfrîngă dintr-o dată această rezervă, iar Marian însăși era timidă, ceea ce împiedica discuția să se desfășoare nestingherit; dar la cea conversația lui Jasper ușură lucrurile.

— Aș vrea să locuiești undeva pe-aproape, îi spuse Dora musafirei lor, mai tîrziu, pe cînd toate trei se plimbau prin grădină, iar Maud repetă ca un ecou aceeași dorință.

— Ar fi foarte plăcut, veni răspunsul. La Londra nu am prietene de vîrsta mea.

— Nici una?

— Nici una.

Era gata să adauge ceva, dar se răzgîndi.

— S-ar zice că vă înțelegeți totuși binișor cu domnișoara Yule, observă Jasper, cînd familia fu din nou singură.

— Te așteptai la altceva? întrebă Maud.

— N-aș fi zis, cînd am fost la ei. Ei bine, chemați-o să mai vină pe-aici, înainte de a pleca. Păcat că nu cîntă la pian, urmă el, visător.

Două zile familia Yule nu se arătă. În fiecă după-amiază, Jasper cobora în vale la pîrîu, dar pe Marian n-o mai întîlni.

Între timp nu-și găsea locul. Două săptămîni în tovărășia mamei și a surorilor lui îi erau întotdeauna de ajuns și de astă dată părea nerăbdător să se vadă la sfîrșitul vacanței. Totuși, cei din casă nu se mai ciorăvăiau. Nu se știe din ce cauză, Maud se purta neobișnuit de blînd cu fratele ei, iar la rîndul său, Jasper se purta delicat cu amîndouă fetele.

A treia zi dimineață — era sîmbătă — nu scoase o vorbă la micul dejun și tocmai cînd erau gata să se ridice cu toții de la masă, anunță brusc :

— Astăzi după-amiază plec la Londra.

— Astăzi ? exclamă mama și surorile. Trebuia să pleci luni.

— Nu, plec astăzi, la 2,45.

Și ieși din cameră. Doamna Milvain și fetele se priviră una pe alta.

— Se gîndește, cred, că duminica o să se plictisească prea rău, spuse mama.

— Poate că da, încuviință Maud, fără să se sinchisească.

Peste o jumătate de oră, în timp ce Dora se pregătea să plece ca să-și vadă de treburile pe care le avea la Wattleborough, fratele ei intră în hol și-și luă pălăria :

— Te întovărășesc o bucată de drum, dacă n-ai nimic împotrivă, spuse.

Cînd ajunseră la șosea, o întrebă pe tonul cel mai firesc :

— Crezi c-ar trebui să-mi iau la revedere de la familia Yule, sau nu contează ?

— Credeam că ții să-ți iei rămas-bun.

— Eu unul nu mă dau în vînt să-i văd din nou. Iar din partea lor, n-am văzut nici un semn cum că ar dori să-i vizitez la Londra. Nu, o să te las pe tine să le spui la revedere în locul meu.

— Dar oamenii se așteaptă să ne vadă azi sau mîine. I-ai anunțat că nu pleci pînă luni și nu știi încă ce are de gînd domnul Yule — poate o să-ți spună ceva.

— Mai bine n-ar spune, rîse Jasper.

— O, într-adevăr ?

— De ce nu ți-aș mărturisi ? Jasper rîse din nou. Mi-e teamă de fata asta. Nu, nu merge. Cred că-ți dai seama că sînt un om practic și că mă feresc de primejdii.

— Trîndăveala asta din vacanță te face să-ți bagi în cap tot felul de prostii.

Dora privea în jos și zîmbea cu două înțelesuri.

— Faci cum crezi că e mai bine, zise în cele din urmă.

— Chiar așa. Și-acum mă întorc. Vii la dejun ?

Se despărțiră. Dar Jasper n-o luă pe drumul drept spre casă. Mai întâi zăbovi privind cum lucra o secerătoare ; după aceea coti pe-o potecă ce urca la deal spre casa lui John Yule. Chiar dacă ar fi avut de gînd să facă o vizită de rămas-bun, era încă prea devreme ; nu dorea decît să-și treacă vremea timp de-o oră, în dimineața asta care amenința să fie apăsătoare. Porni deci mai departe, lăsă în urmă casa și luă drumul de întoarcere apucînd pe o cărare ce ocolea mult.

Maică-sa dorea să-i vorbească. Era în sufragerie ; în salon, Maud exersa la pian.

— Cred că trebuie să-ți povestesc ce-am făcut ieri, Jasper, începu doamna Milvain. Vezi tu, dragul meu, am fost cam strîmTORați în ultima vreme, și cu sănătatea, știi doar că nu stau prea bine ; așa că, ținînd seama de toate astea, m-am simțit tare îngrijorată pentru soarta fetelor. I-am scris deci unchiului tău William și i-am spus că am pur și simplu nevoie de banii cu pricina. Trebuie să mă gîndesc în primul rînd la copiii mei și după aceea la copiii lui.

Faptul de care amintea doamna Milvain era următorul : răposatul domn Milvain avusese un frate, un negustor care se zbătea să țină un magazin într-un oraș din Midland. Cu vreo zece ani în urmă, William Milvain, ajuns în pragul falimentului, împrumutase o sută șaptezeci de lire de la fratele lui din Wattleborough, datorie care însă nu fusese plătită ; căci la moartea tatălui lui Jasper, William nu avusese nicidecum putința să dea înapoi banii împrumutați și de atunci se părea că nu mai e nici o nădejde ca suma să fie înapoiată vreodată. Bietul prăvăliaș avea o familie numeroasă și, în ciuda situației ei, doamna Milvain nu se simțise niciodată în stare să-l forțeze ;

totuși, cumnatul ei vorbea adesea despre această datorie și spunea că are de gînd să plătească atunci cînd va putea.

— Acum n-ai mijlocul să-i mai capeți prin lege, știi doar.

— Lege sau nelege, *avem dreptul* la acești bani. Trebuie să-i plătească.

— O să refuze, și atîta tot; pe bună dreptate ! Sărăcia nu-ți îngăduie simțăminte onorabile, după cum nu-ți permite nici să ai milă. Îmi pare rău că i-ai scris în felul ăsta. N-o să capeți nimic și dacă n-o făceai, ai fi putut să treci drept o ființă îngăduitoare.

Doamna Milvain nu era în stare să aprecieze această observație, care i se potrivea atît de bine lui Jasper. Neliștea o apăsa și începu să se enerveze.

— Jasper, mă silești să-ți spun că nu prea judeci lucrurile. Dacă ar fi vorba numai de mine, aș fi gata la orice sacrificiu pentru tine ; dar nu uita că...

— Ascultă-mă, mamă, o opri el și-i puse mîna pe umăr. M-am gîndit la toate astea și adevărul este că o să fac tot ce pot ca să nu-ți mai cer alți bani. O să izbutesc sau nu, dar o să încerc. Așa că nu te mai frămînta. Dacă unchiul răspunde că nu e în stare să plătească, explică-i doar pentru ce i-ai scris, ia-l cu binișorul și spune-i că ar trebui să-și amintească de treaba asta — atît și nimic altceva. Știi doar că nu-i plăcut să te porți brutal, dacă lucrul poate fi evitat.

Tinărul se duse în salon și cîțva timp o ascultă pe Maud. Dar neastîmpărul îl mină iar la drum. În jurul orei unsprezece, urca din nou spre casa lui John Yule. Ca și prima oară, n-avea de gînd să facă o vizită, dar odată ajuns în fața porții de fier, șovăi.

„Intru. Jur că da, își spuse în cele din urmă. Doar ca să-mi dovedesc că pot să fiu stăpîn pe mine însumi. Va fi o probă de tărie, nu de slăbiciune.“

La uşă întrebă de domnul Alfred Yule. Acest *gentleman* şi fratele său plecaseră cu trăsura la Wattleborough, acum o jumătate de oră.

— Dar domnişoara Yule ?

Da, ea era acasă. Jasper intră în salon, aşteptă câteva clipe şi apăru Marian. Purta o rochie în care Jasper nu o văzuse încă, ceea ce-l făcu să o privească atent.

Zîmbetul cu care îi ieşise în întâmpinare se şterse de pe faţa ei, poate ceva mai viu colorată decât alteori.

— Îmi par rău că tatăl dumitale nu-i acasă, domnişoară Yule, începu cu însufleţire Jasper. Voiam să-i spun la revedere. Peste câteva ore mă întorc la Londra.

— Pleci mai repede decât aveai de gând ?

— Da, simt că nu trebuie să mai pierd timpul. Cred că aerul de la ţară îţi prieşte, arăţi, fără îndoială, mai bine decât atunci când te-am întâlnit în prima zi.

— Mă şi simt mult mai bine.

— Surorile mele doresc foarte mult să te vadă din nou. Nu m-ar mira dacă ar trece pe aici după-amiază.

Marian se aşeză pe canapea ; îşi ţinea mâinile împreunate în poală, cu palmele în jos, ca şi atunci când Jasper vorbise cu ea aci prima oară. Linia frumoasă a capului înclinat se proiecta pe o fişie de perete, luminată de soare, din spatele ei.

— Se plîng, urmă el după o clipă, c-or să te piardă când abia te-au cunoscut.

— Şi mie are de ce să-mi pară la fel de rău, răspunse ea şi-l privi, în timp ce pe faţă îi flutura cel mai vag dintre surîsuri. Dar poate or să-mi îngăduie să le scriu şi din când în când or să-mi scrie la rîndul lor.

— Pentru ele va fi o cinste. Fetelor de la ţară nu li se propune adesea să intre în corespondenţă cu femei de literă din Londra.

O spuse glumeț, atît cît bunacreștere îi îngăduia să fie spiritual.

— Tatii o să-i pară foarte rău, începu Marian și își îndreptă privirea spre fereastră, apoi spre ușă. S-ar putea să te vadă înainte de plecare ?

Jasper șovăia. În alte împrejurări, ceea ce se citea în ochii ei ar fi inspirat pe loc un răspuns.

— Vreau să spun, adăugă ea în pripă, că s-ar putea să-ți faci o vizită, sau chiar să te întâlnească la gară ?

— O, n-aș vrea să-l deranjez pe domnul Yule. Numai eu sînt de vină că m-am hotărît să plec astăzi. Iau trenul de 2,45.

Jasper întinse mîna.

— Am să-ți caut numele prin reviste, domnișoară Yule.

— O, nu cred că o să-l găsești vreodată.

Jasper rîse neîncrezător, dădu mîna cu ea pentru a doua oară și ieși din cameră cu pași mari și capul sus ; se simțea mîndru de el însuși.

La ora prînzului, cînd Dora se întoarse, o înștiință despre ceea ce făcuse.

— Foarte interesantă fată, adăogă cu un ton obiectiv. Vă sfătuiesc să vă împrieteniți cu ea. Cine știe dacă vreodată nu veți locui la Londra, și atunci prietenia cu ea poate să fie prețioasă — din punct de vedere moral, vreau să spun. Cît despre mine, o să fac tot ce pot ca să n-o mai văd, o bună bucată de timp ; e periculoasă.

Jasper plecă singur la gară. Pe peron, în așteptarea trenului, se temea ca nu cumva dinaintea sa să răsără chipul însemnat de cicatrice al lui Alfred Yule ; dar nu se apropie de el nici un cunoscut. Adăpostit în colțul lui din vagonul de clasa a treia, zîmbi în timp ce prin fața ochilor săi zburau ultimele ogoare atît de binecunoscute și începu să se gîndească la ceva pe care se hotărîse să-l scrie pentru *The West End*.

Capitolul 4

UN SRIITOR ȘI SOȚIA LUI

O scară cu opt etaje, unul cu cîte opt, altul cu cîte nouă trepte, și tot așa, pînă la ultimul. Amy le numărase și se întreba din ce pricină fuseseră orînduite astfel. Nu era ușor să le urci, dar odată ajuns sus, casa era onorabilă, nimeni nu ar fi putut să tăgăduiască. În apartamentul de dedesubt locuia un muzician care izbutise să devină cunoscut; în fiecare după-amiază, la aceeași oră, apărea trăsura lui cu doi cai, iar el și nevastă-sa plecau să se plimbe în chip respectabil. Se părea că în casa aceasta cu totul aparte, nimeni nu ținea în momentul de față o trăsură, dar toți locatarii erau de neam bun.

Cît despre faptul de a locui la ultimul etaj, ei bine, își are avantajele lui, așa cum în zilele noastre atîta lume cu venituri modeste se grăbește să descopere. La înălțimea aceasta, zgomotul străzii se aude mai slab; deasupra ta nu poate să se mute nimeni care să-ți bocăne în cap; aerul este neapărat mai curat decît în straturile de jos; și, în sfîrșit, în zilele cu soare, poți să stai sau să te miști în voie pe acoperișul plat. E drept că o ploaie ușoară de zgură are obiceiul să-ți strice tihna de care te bucuri acolo sus, în aer liber, dar peste asemenea fleacuri treci ușor atunci cînd, plin de elan, îți descrii casa.

Fără doar și poate — într-o zi senină, era plăcut să îmbrățișezi priveliștea care de la înălțimea aceasta se deschidea larg. Creasta verde dintre Hampstead și Highgate, cu Primrose Hill și frunzișul din Regent Park, în prim-plan; ariile suburbane din St. John's Wood, Maida Vale, Kilburn; Westminster Abbey și clădirea Parlamentului, jos, pe malul fluviului, ce nu se vede, și o sclipire de sticlă pe colinele îndepărtate, ceea ce înseamnă Palatul de Cristal; apoi, restul Londrei, măreț și învăluit în nori,

încununat de cupola catedralei Sfintul Paul. Aceasta era priveliştea pe care te aşteptai ca prietenii să o admire. Apusul prilejuia adesea o bogăţie de culori, dar ele invitau la meditaţie în singurătate.

O cameră de zi, un dormitor, o bucătărie. Dar bucătăria se numea sufragerie, sau, la nevoie, chiar salon, deoarece maşina de gătit putea fi ascunsă în dosul unui paravan decorativ, iar pe pereţi se vedeau picturi şi rafturi de cărţi ; un spălător de vase foarte mic, despărţit de restul încăperii, se dovedea de ajuns pentru treburile grele din gospodărie. Acesta era domeniul lui Amy, în orele când soţul ei lucra sau se străduia să lucreze. Prin forţa lucrurilor, încăperea din faţă îi aparţinea lui Edwin Reardon, care-şi făcuse aci camera lui de lucru. Lângă fereastră se afla masa de scris ; pe fiecare perete se înşirau rafturi ticsite cu cărţi de literatură ; vase de flori, busturi şi gravuri (toate din acelea ieftine) împodobeau odaia.

O servitoare nu de mult ieşită de la şcoala primară venea în fiecare dimineaţă la şapte jumătate şi rămânea pînă la două, ora cînd familia Reardon lua masa de prînz ; în împrejurări deosebite îşi asigurau serviciile ei pentru ore mai tîrzii. Dar Reardon avea obiceiul să înceapă serios lucrul în jurul orei trei şi să continue cu cîte un scurt răgaz pînă la zece sau unsprezece ; un program greu, din multe puncte de vedere, dar propriul lui temperament şi sărăcia îl sileau să-l ducă pînă la capăt.

Într-o seară, stătea la biroul lui cu o foaie de manuscris în faţă. Soarele asfinţea. Camera sa dădea în spatele unor clădiri mari ce mărgineau Regent Park, şi, din loc în loc, la ferestre apăreau lumini ; într-o încăpere, se vedea un bărbat îmbrăcîndu-se pentru cină ; nu găsise că merită osteneala să lase storul ; într-alta, erau unii care jucau biliard. Ferestrele de sus reflectau strălucirea aprinsă a cerului în asfinţit.

De două sau trei ore, Reardon stătea aproape în aceeaşi poziţie. Din cînd în cînd îşi înmuia tocul în cerneală şi

părea gata să scrie, dar de fiecare dată strădania lui nu ducea la nimic. În capul paginii se afla scris ; „Capitolul III“ — și atîta tot. Pe cer crepusculul se stîngea ; în curînd avea să se lase întunericul.

Reardon arăta ceva mai vîrstnic decît era — avea treizeci și doi de ani ; pe fața lui palidă se citeau gînduri chinuitoare.

Ușa se deschise numai decît și o voce tînără și clară vru să știe :

— N-ai nevoie de lampă, Edwin ? Bărbatul tresări ; își răsuci ușor scaunul și privi spre ușa deschisă.

— Vino mai aproape, Amy.

Nevastă-sa se apropie. În cameră nu era întuneric de-a binelea, căci de la ferestrele caselor de peste drum răzbătea o licărire.

— Ce e ? Nu merge ?

— N-am scris un cuvînt pe ziua de astăzi. În felul ăsta ajungi să-ți ieși din minți. Stai o clipă lîngă mine, iubito.

— Mă duc s-aduc lampa.

— Nu ; vino și vorbește-mi ; așa ne înțelegem mai bine unul pe altul.

— Prostii ; ai idei bolnăvicioase. Nu pot să stau în întuneric.

Plecă numai decît și se întoarse repede cu o lampă de citit, pe care o așeză pe masa pătrată din mijlocul camerei.

— Dă jos storul, Edwin.

Amy era o fată zveltă, dar nu foarte înaltă ; avea umerii cam lați pentru mijlocul ei și față de restul siluetei, de la talie în jos. Părul blond bătea în auriu ; cozile prinse nu prea strîns pe cap alcătuiau o cunună minunată în jurul chipului mic și delicat. Și totuși, trăsăturile feței nu erau net feminine ; dacă ar fi avut părul scurt și haine potrivite, ar fi putut să treacă, fără ca nimeni să se îndoiască, drept un băiat frumos, în vîrstă de șaptesprezece ani, și încă un băiat isteț, foarte obișnuit să

poruncească celor inferiori în rang. Nasul ar fi atins o linie perfectă, dacă n-ar fi fost ușor coroiat, de aceea era mai bine s-o privești drept din față, decît din profil. Buzele se arcuiau pronunțat, iar cînd și le sughea brusc, cel care crezuse că va afla în ea o admiratoare a glumelor lui ieftine, nu avea de ce să se simtă liniștit.

Gîtul puternic se armoniza cu umerii largi ; în timp ce intra cu lampa în odaie, întoarse ușor capul și mușchii fără cusur ai gîtului se profilară de la ureche în jos. Avea un bust splendid făcut ; cînd o priveai, gîndul te ducea la un cap de curînd finisat, pe care vreun sculptor onest l-a modelat cu propria lui mîină, în blocul de marmură ; avea în ea ceva ce-ți vorbea despre „planuri“ și daltă. În juru-i plutea răceala ; pe acest obraz, culoarea rumenă ar fi fost cu totul nelalocul ei, iar un val de roșeață era ceva cum nu se poate mai rar.

Nu împlinise încă douăzeci și doi de ani ; se căsătorise cu doi ani în urmă și avea un copil de zece luni.

Cît despre rochie, era modestă prin croială și culoare, dar i se potrivea de minune. Fiecare amănunt din înfățișarea ei vădea un rafinament căutat cu toată grija. Avea un mers frumos ; iar piciorul, oricît era de gingaș, călca sigur pe talpa solidă. Cînd se așeza, trupul lua numaidecît o poziție grațioasă și stătea de parcă nu s-ar fi sinchisit de reze-mătoare.

— Ce e ? începu ea. Povestirea nu merge ?

În glasul ei se simțea o muștrare prietenească ; tonul nu era tocmai drăgăstos și în nici un caz plin de grijă și duioșie.

Reardon se sculase și dorea să se apropie de nevastă-sa, dar gestul ar fi fost prea brusc. Se îndreptă spre altă parte a camerei, apoi se întoarse în spatele scaunului și-și plecă obrazul pe umărul ei.

— Amy...

— Da.

— Cred că sînt un om sfîrșit. Nu cred c-o să mai scriu vreodată.

— Nu vorbi prostii, dragul meu. Ce te împiedecă ?

— Poate că-mi lipsește doar buna dispoziție. Dar începe să-mi fie îngrozitor de frică. Voința mi-a slăbit de moarte. Nu-s în stare să duc nimic la bun sfîrșit ; cînd izbutesc să găsesc o idee ce-mi pare bună, își pierde toată seva înainte de apuc să-i dau primul contur. În ultimele cîteva luni, trebuie să fi început vreo douăsprezece cărți ; de fiecare dată mi-a fost rușine să-ți spun că m-am apucat de alta. Scriu cam douăzeci de pagini și după aceea nu mai am curaj. Mi-e silă de toată treaba și nu pot să continui... nu pot. Degetele refuză să țină tocul. Din cît am scris s-ar putea face peste trei volume ; dar am distrus totul.

— Din cauza scrupulelor tale bolnăvicioase. Nu trebuia să distrugi ce-ai scris. Mergea destul de bine pe piață.

— Nu pronunța cuvîntul ăsta, Amy. Mi-e nesuferit.

— Nu poți să-ți îngădui așa ceva, i-o întoarce ea plină de realism. Orice-ar fi fost înainte, acum trebuie să scrii ce se cere pe piață ; ai recunoscut-o tu însuși.

Edwin tăcea.

— Unde ai ajuns ! ținu ea să afle. De fapt, ce-ai scris ?

— Două capitole mici dintr-o povestire. Nu pot să merg mai departe. Cele trei volume zac în fața mea ca un deșert nesfîrșit. Cu neputință să ajung la capăt. Tema mi se pare idiot de nefirească ; mici măcar un singur personaj din ele nu e viu.

— Publicului puțin îi pasă dacă personajele sînt sau nu vii. Nu sta așa în spatele meu ; e tare greu să discuți în felul acesta. Vino și așază-te.

Edwin se dădu la-o parte ; rămase într-un loc de unde putea să-i vadă fața, dar la depărtare.

— Da, spuse cu voce schimbată, asta-i cel mai rău.

— Ce, adică ?

— Că tu... ei bine, la ce bun ?

— Că eu ce ?

Nu-l privea ; după aceste vorbe își supse ușor buzele.

— Că nu mai sînt pentru tine ceea ce-am fost, din pricină c-am dat greș atît de jalnic. Îți spui într-una că nu sînt cel pe care-l credeai. Poate chiar simți că-s vinovat fiindcă într-un fel te-am dezamăgit. Nu te condamn ; e destul de firesc.

— O să-ți spun foarte cîstit ce gîndesc, răspunse ea după o scurtă tăcere. Ești mult mai slab decît îmi închipuiam. Greutățile te zdrobesc, în loc să te îmboldească la luptă.

— E drept. A fost dintotdeauna greșeala mea.

— Dar nu-ți dai seama că situația asta nu prea e demnă de un bărbat ? Spui că mă iubești ; vreau să cred că e adevărat. O spui, dar între timp mă lași să mă apropii tot mai mult de cea mai neagră și mai cumplită sărăcie. Ce-o să se aleagă de mine... de noi ? O să tot stăm așa, zi de zi, pînă ce-o să ne cheltuim ultimul ban ?

— Nu, firește, *trebuie* să fac ceva.

— Cînd o să începi să iei lucrurile în serios ? Într-o zi-două, o să ai de plătit chiria pentru trimestrul ăsta, ceea ce-nseamnă că după aceea rămînem cu vreo cincisprezece lire, și asta-i toată averea noastră. De unde-o să luăm banii pentru chiria pe care să o plătim de Crăciun ? Din ce-o să trăim ? Trebuie cumpărate tot soiul de haine ; pe deasupra, mai sînt și cheltuielile de iarnă. Fără îndoială, a fost destul de prost că a trebuit să stăm aici toată vara ; n-am avut nici un fel de vacanță. M-am străduit să nu te bombănesc pentru asta, dar încep să cred că ar fi fost mai cumințe dacă așa făceam. Își îndreptă umerii în unghi drept cu trupul și-și scutură ușor capul, de parcă ar fi supărat-o o muscă.

— Rabzi totul, ba chiar cu bunăvoință, spuse Reardon ; purtarea mea e de disprețuit, știu asta. Doamne, Dumnezeu, dac-aș avea ceva de lucru, o treabă pe care să mă duc și s-o fac, în orice stare de spirit și de pe urma căreia să cîștig bani ! Dacă aș putea să am acest noroc, mai degrabă aș munci de să-mi dau duhul, decît să văd că-ți lipsește

ceva pe care-l dorești. Dar sînt la bunul plac al creierului meu ; e secăt și neputincios. Îi invidiez pe funcționarii care trec pe-aici dimineața, în drum spre birourile lor. Au de făcut atîta și atîta din cutare sau cutare lucru într-o zi ; dispoziția și sentimentele n-au nimic de-a face cu asta ; ei muncesc la ceva, iar cînd vine seara, își iau plata și sînt liberi să se odihnească și să se distreze. E o nebunie să faci din literatură singurul tău mijloc de trai, de vreme ce o întîmplare cît de mărunță poate oricînd să distrugă puterea ta de muncă pentru săptămîni și luni de zile. Nu, aici e păcatul de neiertat : să faci dintr-o artă o meserie. Am ce merit pentru că m-am dedat la o nebunie atît de cruntă.

Se întoarce copleșit de suferință.

— Vorbe ca astea sînt o mare prostie, se auzi vocea lui Amy, în care răsuna clar nota critică. În zilele noastre, arta trebuie în tot cazul să devină o meserie. Trăim în epoca schimbului de mărfuri. Firește, cine refuză să țină pasul cu vremea sa, și totuși nu are mijloace de pe urma cărora să trăiască fără să lucreze, nu izbutește decît să-și sleiască puterile și să îndure mizerie. Adevărul este că ai putea să dai cărți bunicele și care să se vîndă, dacă te-ai hotărî să privești lucrurile stînd cu picioarele pe pămînt. Asta-ți tot spune într-una domnul Milvain, doar știi.

— Milvain are o fire foarte deosebită de-a mea. E născut să fie vesel și optimist. Firea mea e tocmai dimpotrivă. Ceea ce spuneți și tu, și el e cît se poate de adevărat, nenorocirea e că nu pot să vă ascult. Nu sînt un pedant care nu se lasă înduplecat nici în ruptul capului ; sînt dornic să încerc să scriu într-un gen care se vinde ; în împrejurările date, ar fi o nebunie dacă aș refuza. Dar puterea nu-mi slujește voința. Strădania mea e cumplit de zadarnică. Gîndul că o să rămîn fără nici un ban este el însuși o piedică, așa cred ; teama asta mă obsedează. Cînd pe capul meu apasă o realitate atît de cruntă, imaginația nu poate să-mi arate nimic serios. După ce m-am căznit și mi-am schițat o povestire, dintr-o dată îmi apare

ca un lucru de nimic, care nu merită decît dispreț, încît să lucrezi la ea e cu neputință.

— Ești bolnav, ăsta-i adevărul. Ar fi trebuit să-ți iei o vacanță. Cred că și-acum ai face mai bine să pleci pentru o săptămînă sau două. Du-te, Edwin !

— Imposibil ! Ar însemna să mă prefac că sînt în vacanță, și atîta tot. Să plec și să te las aici... nu !

— Să-i cer mamei sau lui Jack să ne împrumute niște bani ?

— Ar fi de neîngăduit.

— Starea *asta* de lucruri e de neîngăduit.

Reardon măsura odaia în sus și-n jos.

— Mama ta n-are bani pe care să-i împrumute, iar fratele tău s-ar lăsa atît de greu, încît nu ne putem lua o asemenea obligație.

— Totuși, ăsta va fi sfîrșitul, știi doar, observă Amy netulburată.

— Nu, nu va fi ăsta. Trebuie să fac ceva, și o să fac cu mult înainte de Crăciun. Numai dacă tu...

Se apropie și-i luă o mînă.

— Numai dacă o să mă înțelegi mai bine, iubito. Vezi tu, acesta e un aspect al slăbiciunii mele. Depind pur și simplu cu totul de tine. Blîndețea ta e pentru mine însuși aerul vieții. Nu mi-o refuza.

— Am făcut eu vreodată așa ceva ?

— De la o vreme îmi vorbești foarte rece, ceea ce mă face să înțeleg că ești dezamăgită. Simplul fapt că-mi dai ghes să scriu ceva care să se vîndă dovedește că ești amar-nic de dezamăgită. Acum doi ani ai fi privit cu dispreț pe oricine mi-ar fi vorbit astfel. Te mîndreai cu mine fiindcă nu scriam lucruri cu totul oarecare și fiindcă nu scrisesem niciodată un rînd menit să fie pe placul celor cu gust prost. Dacă-ai știi cît e de îngrozitor să văd că ți-ai pierdut încrederea pe care o aveai în mine !

— Bine, dar nu mi-am pierdut-o... pe de-a-ntregul, răspunse Amy dusă pe gânduri. Știu foarte bine că dac-ai avea o mulțime de bani, ai da lucruri mai izbutite ca oricînd.

— Îți mulțumesc de-o mie de ori că-mi spui asta, iubito !

— Dar vezi bine că n-avem bani și nu prea sînt șanse să-i căpătăm. Unchiul acela bătrîn și meschin n-o să ne lase nimic *nouă* ; despre asta sînt mai mult ca sigură. Nu o dată înclin să mă duc să-l rog în genunchi să se gîndească la noi în testamentul lui. Rîse. — Bănuiesc că lucrul e cu neputință și nici n-ar folosi la nimic ; dar aș fi în stare s-o fac, dac-aș ști că asta ne-ar aduce bani.

Reardon nu scoase o vorbă.

— Cînd ne-am căsătorit, banii nu însemnau atît de mult pentru mine, urmă Amy. Nu-mi lipsiseră cu adevărat niciodată. Mă gîndeam — nu văd de ce nu ți-aș mărturisi-o — că într-o bună zi o să fii cu siguranță bogat ; dar m-aș fi măritat cu tine, chiar dac-aș fi știut că n-ai să cîștigi decît glorie.

— Ești sigură ?

— Cred că da. Acum însă știu mai bine ce înseamnă banii. Știu că sînt cel mai puternic lucru din lume. Dac-aș avea de ales între o reputație strălucită și sărăcie, pe de o parte, și pe de alta, faimă proastă laolaltă cu avere, aș alege-o pe a doua.

— Nu.

— Ba da.

— Poate că ai dreptate.

Reardon se îndepărtă suspinînd.

— Da, așa e. Ce e renumele? Cînd îl dobîndești pe merit, e datorat cîtorva zeci de oameni, printre milioane de alții, ce nu și-ar fi dat niciodată seama de valoarea unui lucru pe care, în cele din urmă, îl ridică în slăvi. Asta-i soarta unui mare geniu. Cît despre o mediocritate ca mine — ce caraghioslîc, ce prostie să mă fi frămîntat în nădejdea că șase inși vor spune că „depășesc media“!

La urma urmei, există oare o vanitate mai prostească? La un an după ce-mi va fi apărut prima carte, o să fiu uitat; după alți zece, o să fiu uitat cu desăvîrșire, la fel ca și romanțierii de la începutul acestui veac, pe care nu-i mai știi nici măcar după nume. Ce aere idioate ! Amy îl privi pieziș, dar nu spuse nimic.

— Și totuși, urmă el, firește, nu numai de dragul reputației cauți să scrii ceva deosebit. Fiorul acela care te face să te dai îndărăt cu silă din fața nesincerității conștiente a operei de artă, cei mai mulți dintre scriitorii de azi par să nu-l simtă niciodată. „Merge pe piață“, asta le e de ajuns și poate că au dreptate. Nu pot să spun că mă călăuzesc în viață după idealul absolut; recunosc că totul e relativ. Binele sau răul nu există prin ele înseși, firește. Poate că mă contrazic ca un neghiob, cînd, deși știu că ceea ce scriu nu e de prima clasă, mă străduiesc să fie cît mai bun cu putință. Nu-s ironic, Amy; așa gîndesc. S-ar putea foarte bine să fiu la fel de prost ca și cei de care-mi tot bat joc pentru ideile lor morale și religioase. Obiceiul ăsta al meu ține de superstiție. Îmi închipui foarte bine ce-ar răspunde vreun scriitor de succes dacă m-ar auzi că vorbesc cu dispreț despre cărțile lui. „Dragă colega, ar putea să-mi spună, crezi cumva că nu-mi dau seama că ceea ce scriu e maculatură? Știu asta tot atît de bine ca și dumneata. Dar chemarea mea pe lumea asta e să trăiesc comod. Am o casă elegantă, o soție și copii fericiți, care-mi sînt recunoscători pentru fericirea lor. Dacă ai chef să trăiești într-o mansardă și — ceea ce-i mai rău — să-ți obligi soția și copiii s-o împartă cu dumneata n-ai decît, asta te privește“. Omul acesta ar avea cum nu se poate mai multă dreptate.

— Dar, observă Amy, de ce să susții că ceea ce scrie el e maculatură? O carte bună prinde la public — din cînd în cînd.

— Vorbesc despre succes în sensul obișnuit al cuvîntului, despre o popularitate care nu se datorește niciodată

meritelor literare. Iar dacă vorbele mele sînt crude, ei bine, asta-i fiindcă sufăr de pe urma neputinței în care mă zbat. Sînt un ratat, sărmana mea fetiță, și nu mi-e ușor să privesc cu bunăvoință cum răzlesc alții, care-și merită succesele mult mai puțin decît le meritam eu, pe vremea cînd încă mai eram în stare să lucrez.

— Firește, Edwin, dacă ai hotărît că ești un ratat, pînă la urmă, chiar asta o să și fii. Dar sînt convinsă că n-ai de ce să nu izbutești să trăiești din scrisul tău. Îngăduie-mi să-ți dau un sfat: lasă deoparte toate ideile tale alea severe despre ce este și ce nu este valoros și fă cum îți spun eu. Tu nu ai posibilități pentru un roman în trei volume; foarte bine — atunci scrie o nuvelă într-un gen care, probabil, o să placă publicului. Știi doar că domnul Milvain spune mereu că romanul fluviu și-a trăit veacul și că în viitor se vor scrie cărți de cîțiva bani bucata. De ce să nu încerci? Stai o săptămînă și inventează o intrigă senzațională și apoi, în două săptămîni, scri-o. Termin-o pînă la începutul stagiunii viitoare, la sfîrșitul lui octombrie. Dacă preferi să n-o semnezi, n-o semna. De bună seamă, numele tău n-are mare trecere la acest gen de cititori. Fă din asta o afacere, și-atîta tot, cum spune domnul Milvain, și vezi dacă nu poți să cîștigi niște bani.

Stătea și o privea. Pe chip i se citea o dureroasă descumpănire.

— Nu uita, Amy, că o povestire de felul acesta îți cere anumite aptitudini. Nimic nu mi-e mai greu decît să imaginez o acțiune.

— Dar intriga poate fi cît vrei tu de absurdă, numai să-l țină pe cititorul de rînd. Gîndește-te la *Statuia sună a gol*; nimic mai idiot. Și totuși, se vinde cu miile.

— Nu cred că aș putea să mă hotărăsc la așa ceva, răspunse Reardon cu glas stins.

— Foarte bine; atunci vrei să-mi spui ce-ai de gînd să faci?

— Poate să scriu un roman în două volume în loc de trei.

Se așază la masa de scris și în chinurile deznădejdiilor își opri privirea pe filele albe.

— Asta o să-ți ia timpul pînă la Crăciun și după aceea o să-ți aducă, poate, cincizeci de lire, spuse Amy.

— Trebuie să fac tot ce pot. O să ies și-o să încerc să prind vreo idee. Eu...

Își înghiți cuvintele și o fixă pe soția lui.

— Despre ce-i vorba? întrebă ea.

— Să zicem că ți-aș propune să renunțăm la apartamentul ăsta și să închiriem unul mai ieftin.

O spuse rușinat, cu privirea în pămînt. Amy tăcea.

— Pentru ultimul an din contract am putea să-l subînchiriem, urmă el cu același glas.

— Și unde propui să locuim, întrebă ea cu răceală.

— N-avem nevoie de un cartier atît de costisitor. Am putea să ne mutăm mai la margine. S-ar găsi trei camere nemobilate cu opt lire și șase pence săptămînal; mai puțin decît jumătate din chiria pe care o plătim aici.

— Fă cum crezi că-i mai bine.

— Amy, nu-mi vorbi așa, pentru Dumnezeu! Nu pot să suport. Îți dai seama, fără doar și poate, că sînt nevoit să mă gîndesc la toate mijloacele. Dacă-mi vorbești astfel înseamnă că nu mai vrei să știi de mine. Spune că nu poți sau că nu vrei s-o faci, dar nu te purta ca și cum chinurile mele nu te-ar privi.

Cuvintele lui o tulburară o clipă.

— N-am vrut să fiu rea, iubitule. Dar gîndește-te ce înseamnă să renunțăm la casa și la situația noastră. Înseamnă să recunoști deschis că ești înfrînt. Ar fi groaznic.

— Nu vreau să mă gîndesc la asta. Mai am în față trei luni pînă la Crăciun și o să termin o carte.

— Nu văd, într-adevăr, de ce n-ai termina-o. Scrie un anumit număr de pagini în fiecare zi. Bune, rele, nu

face nimic, numai să fie gata. Ai scris din ea două capitole...

— Nu; alea nu merg. Trebuie să mă gîndesc la un subiect mai bun.

Amy schiță un gest de nerăbdare.

— Asta-i bună! Ce *contează* subiectul? Termină cartea și pune-o în vînzare, iar data viitoare dă ceva mai bun.

— Am să mă gîndesc peste noapte. Poate că o să mi se contureze mai clar în minte vreuna din povestirile acelea pe care le-am scris mai de mult și le-am aruncat. O să ies pentru o oră; nu te superi că te las singură.

— Nu te gîndi la asemenea fleacuri.

— Dar nimic din ce te privește pe tine, nici cel mai mărunț lucru, nu e pentru mine un fleac — nimic! Nu pot să rabd gîndul că tu uiți asta. Ai răbdare cu mine, iubito, încă puțin.

Ingenunchie și-i scrută chipul.

— Spune-mi doar un cuvînt bun, ca pe vremuri.

Amy îi mîngîie ușor părul și zîmbi obosit.

Apoi Reardon își luă pălăria și bastonul și coborî cele opt rînduri de scări cu treptele de piatră; păsea în întunericul care domnea pe străzile ce mărgineau Regent Park și-și storcea creierul istovit, în căutare de personaje, situații, mobiluri.

Capitolul 5

ÎNTR-AICI

Chiar și în starea vecină cu extazul din zilele de după căsătorie, întrevăzuse că lucrul acesta ar fi cu puțință; dar pînă acum, soarta îl salvase în chip neașteptat atunci cînd se afla la marginea prăpastiei și era greu de închipuit

că această culme a bucuriei triumfale ar putea fi prelu-
diul unor adînci suferințe.

Era fiul unui om care avusese mai multe îndeletniciri,
dar nici una nu-i adusese decît atît cît să-și agonisească
traiul. La patruzeci de ani, cînd Edwin, singurul său copil,
împlinise zece ani, domnul Reardon se stabili ca fotograf
în orașul Hereford, unde locui pînă la moarte, nouă ani
mai târziu; din cînd în cînd, se încumeta în vreo afacere
deloc nepotrivită cu meseria de fotograf, dar urmarea
era întotdeauna aceea că-și pierdea puținii bani puși la
bătaie. Doamna Reardon se prăpădi cînd Edwin ajunse la
vîrsta de cincisprezece ani. Era mai binecrescută și mai
învățată decît soțul ei, căruia, pe deasupra, îi mai adusese
ca zestre o sumă între patru și cinci sute de lire; avea o
fire arzătoare, în cele două înțelesuri ale cuvîntului, și nu
prea s-ar putea spune că a fost o căsătorie fericită, deși
neînțelegeri serioase nu au tulburat-o niciodată. Foto-
graful era un om cu toane și idealuri; soția nutrea puter-
nice ambiții lumești. Numărau puținii prieteni, iar doamna
Reardon își arătase adeseori dorința de a trăi la Londra,
unde, după părerea ei, norocul ar fi putut să le suridă
mai degrabă decît aci. Reardon era aproape hotărît să se
încumete la această schimbare plină de nesiguranță cînd,
pe neașteptate, rămase văduv; după aceea nu mai adună
niciodată destulă forță ca să se avînte spre noi fapte cute-
zătoare.

Băiatul a urmat o școală deosebit de bună din locali-
tate; la optsprezece ani cunoștea mult mai temeinic cla-
sicii antici decît cei mai mulți băieți pregătiți anume
pentru universitate; mulțumită unui elvețian anglicizat,
care lucra ca ajutor al domnului Reardon, nu numai că
citea în franceză, dar, din întîmplare, și vorbea această
limbă cu o anumită ușurință. Aceste cunoștințe nu-l slu-
jeau totuși mult în viața de toate zilele; tot ce se putu
face mai bun pentru Edwin fu să i se găsească un loc în
biroul unui intermediar de terenuri. Nu se bucura de o

sănătate strălucită și se părea că, date fiind împrejurările în care se desfășoară această îndeletnicire, avea să facă multă mișcare în aer liber, ceea ce-l va împiedica să sufere urmările unui studiu prea încordat.

La moartea tatălui său, moșteni aproape două sute de lire (de fapt, deveni numaidecît stăpîn pe această sumă, deși abia împlinise nouăsprezece ani); o asigurare pe viață în valoare de cinci sute de lire fusese sacrificată pentru a face față unor cerințe ce se iviseră nu cu mult înainte. Nu-i fu greu să hotărască asupra felului cum avea să întrebuințeze acești bani. Dorința mamei de a trăi la Londra se făcea simțită la el, cu puterea unei chemări innăscute; de îndată ce-i fu cu putință, se eliberă de o îndeletnicire ce nu i se potrivea, preschimbă în bani toate bunurile de care nu avea neapărat nevoie și purcese spre metropolă.

Cu gîndul să devină scriitor, firește.

Banii îi ajunseră pentru aproape patru ani, căci, în ciuda vîrstei, făcea economii la sînge. O viață cum nu se poate mai ciudată, de-o singurătate totală. Dintr-un anumit loc de pe Tottenham Court Road, se vede o fereastră, aflată la mansarda unei case situate pe o stradă paralelă cu această cale; în cea mai mare parte a acestor patru ani, mansarda despre care vorbim a fost căminul lui Reardon. Privilegiul de a trăi aici îl costa în fiecare săptămînă doar trei lire și șase *pence*; mîncarea — cam un șiling pe zi; pentru îmbrăcăminte și alte cheltuieli, care nu se pot mărturisi, se lipsea de vreo cinci lire pe an. Și-apoi își cumpăra cărți, volume care-l costau între doi *pence* și doi șilingi; mai mult decît atît nu îndrăznea să se avînte. A fost o perioadă ciudată, de asta pot să vă asigur.

Cînd ajunse la douăzeci și unu de ani, își dori o legitimație de cititor la British Museum. Nu era o treabă atît de ușoară cum poate vă închipuiți; trebuia să capeti semnătura unui proprietar onorabil, și Reardon nu cunoștea o asemenea persoană. Proprietăreasa lui era o femeie cum-

secade, o contribuabilă care plătea impozite și taxe, dar ar fi părut bizar, ca să nu spunem altfel, să te înfățișezi în Russel Street înarmat cu o recomandare din partea acestei persoane. Nu-i rămânea nimic altceva de făcut decît să caute cu orice preț să fie luat în seamă de un străin — lucru în fața căruia mîndria îl făcuse întotdeauna să se dea îndărăt.

Scrise unui romancier cunoscut, un om ale cărui cărți îi erau oarecum apropiate.

„Mă străduiesc să dobîndesc o pregătire literară. Doresc să studiez în sala de lectură de la British Museum, dar nu cunosc pe nimeni pe care să-l indic pentru a mă recomanda, așa cum se obișnuiește. Mă veți ajuta? Vreau să spun doar în această anumită împrejurare.“

Răspunsul fu o invitație la o casă din West-End. Cu teamă și fiori, Reardon răspunse chemării. Hainele-i erau tare jerpelite ; trăind cu totul singur, ajunsese nespus de timid; se temea îngrozitor ca nu cumva să se creadă că umbla după alt ajutor decît cel cerut. Ei bine, romancierul era un bărbat rotofei și vesel; casa și persoana lui miroseau a bani; se simțea atît de fericit, încît putea să-și îngăduie să fie binevoitor cu alții.

— Ai publicat ceva? se interesă el, căci scrisoarea tînărului nu spunea clar lucrul acesta.

— Nimic. Am încercat în periodice, dar pînă acum n-am izbutit.

— Dar ce scrii ?

— Mai ales eseuri literare.

— Înțeleg că ți-e greu să le vezi apărute. La rubrica aceasta sînt publicați fie cei care și-au făcut un nume, sau scriitori anonimi, angajați la ziare și reviste. De pildă, despre ce-ai scris?

— Am scris nu de mult ceva despre Tibullus.

— Vai, dragul meu! Vai, vai! Iartă-mă, domnule Reardon, dar îmi vine greu să mă stăpînesc: mi-a fost groază de asemenea nume încă de pe băncile școlii. Departe de

mine gîndul să te descurajez, dacă dorești să devii un critic literar serios și ăsta să-ți fie drumul în viață; o să-ți amintesc doar că acest gen nu e plătit prea grozav și că e foarte puțin cerut. Nu ți-a trecut niciodată prin minte să încerci genul narativ?

Radia în timp ce cuvîntul îi ieșea de pe buze; lui, acest gen îi aducea o mie de lire pe an, sau aproape atît.

— Mă tem că n-am talent pentru asta.

Romancierul nu putu decît să-i acorde amabila sa semnătură ca să-i folosească în „această anumită împrejurare” și, pe deasupra, îl copleși cu urări de bine. Reardon se întoarse acasă cu mintea învolburată. Pentru prima oară întrezărise ce înseamnă succesul literar. Biroul acela elegant, cu rafturi de cărți frumos legate, cu tablouri frumoase și aerul înmiresmat... Doamne, Dumnezeuule, de ce nu e în stare un om care trăiește îndestulat, înconjurat de toate acestea!

Începu să lucreze în sala de lectură, dar totodată se gîndea adesea la ideea pe care i-o dăduse romancierul; curînd după aceea scrise două-trei nuvele. Nu se găsea un editor care să i le accepte; dar Reardon făcea mai departe exerciții în genul narativ și, treptat, ajunsese să-și închipuie că, la urma urmei, poate că *era oarecum înzestrat* cu harul povestirii. Totuși, faptul că se îndreptase spre roman fără ca o chemare înăscută să-i fi îndrumat pașii spre genul narativ își avea însemnătatea lui. Temperamentul său intelectual era acela al cercetătorului, al savantului, contopit cu o dragoste pentru independență, care-l făcuse întotdeauna să găsească neplăcută viața de profesor. Povestirile lui erau crîmpeie ale unei psihologii imature — ultimul lucru pe care o revistă l-ar fi acceptat din partea unui necunoscut.

Banii se topeau și în cele din urmă veni o iarnă în timpul căreia suferi rău de frig și de foame. Era o binecuvîntare că-și găsisese un adăpost acolo, sub marea cupolă a muzeului, căci altfel ar fi stat în cămăruța lui din pod,

unde şuiera vîntul, cu un foc care numai căldură nu dădea. Sala de lectură era adevăratul său cămin; căldura ei îl învăluia blînd; mirosul acela caracteristic ce plutea în aer, care la început făcea să-l doară capul, acum ajunsese să-i fie drag şi să-l desfete. Totuşi nu putea să stea acolo pînă ce-avea să-şi cheltuiască ultimul *penny*. Trebuia să facă ceva folositor, iar simţul practic nu era partea lui cea mai tare.

N-avea nici un fel de prieteni în Londra; dacă n-ar fi stat din cînd în cînd de vorbă cu proprietăreasa, greu ar fi scos măcar şase cuvinte într-o săptămînă. Mulţimile nu-l atrăgeau, ci dimpotrivă, şi nu putea să-şi afle cunoştinţe printre cei care-i erau inferiori din punct de vedere intelectual. Singurătatea hrănise în el emoţii care-l făceau din cale-afară de simţitor şi impresionabil; lipsa unei ocupaţii regulate îl încuraja să viseze, să amîne de azi pe mîine şi să spere lucruri îndoielnice, aşa cum fi stătea în fire. Era un pustnic, care trăia în mijlocul a milioane de oameni şi privea cu groază nevoia de a păşi în lupta pentru pîinea zilnică.

Cu timpul, încetă să scrie prietenilor pe care-i avusese înainte la Hereford. Nu mai scria şi nu mai primea veşti decît de la un singur om: bunicul său din partea mamei, un bătrîn care locuia la Derby, negustor de postavuri, acum retras din afaceri; îşi petrecea destul de plăcut ultimii ani din viaţă alături de fiica lui necăsătorită. Edwin fusese întotdeauna slăbiciunea bunicului, deşi în ultimii opt ani nu se văzuseră decît o dată sau de două ori. Dar în scrisorile lui, Reardon nu lăsase să se înţeleagă că trăia într-adevăr în lipsuri şi nevoi şi simţea că ar trebui să ajungă rău la ananghie, ca să se hotărască să ceară ajutor.

Începu să răspundă anunţurilor din ziare, dar îmbrăcăminteia lui era într-o stare care nu-i îngăduia să solicite altceva decît posturi umile. O dată sau de două ori se înfăţişă el însuşi la agenţie; fu însă întîmpinat în chip atît de umilitor, încît îşi spuse că mai degrabă ar muri de

foame decît să facă din nou o asemenea încercare. Mîndria rănită nutrea în el o trufie sălbatică; după ce fusese respins ultima oară se ascunsese zile întregi în mansarda lui, cu sufletul plin de ură pentru toată omenirea.

Își vîndu mica lui colecție de cărți, care, firește, îi aduse o nimica toată. Cărțile odată vîndute, veni rîndul hainelor. Și-apoi... ?

Dar ajutorul n-avea să întîrzie. Într-o zi, văzu un anunț în ziar, care spunea că secretarul unui spital din nordul Londrei căuta un slujbaș ; cererile se trimiteau prin poștă. Scrise și, spre mirarea lui, peste două zile primi răspunsul, în care i se cerea să se prezinte la secretar, la o anumită oră. Înfrigurat de neliniște, se duse la întîlnire și descoperi că avea de a face cu un tînăr cît se poate de bine dispus, care măsura în lung și-n lat un mic birou (era un spital „special“, aflat într-o clădire nu prea mare) și privea toată treaba aceasta ca pe o glumă foarte izbită.

— Știți, mă gîndeam să angajez pe cineva mult mai tînăr — de fapt, aș fi vrut să fie un băiețandru. Dar ia te uită! Astea-s răspunsurile la anunțul pe care l-am dat.

Arată spre un morman de cinci-șase sute de scrisori și rîse din cale-afară de vesel.

— N-am cum să le citesc pe toate. Mi s-a părut că cel mai corect ar fi să le amestec, să-mi bag mîna în vraf și să scot la întîmplare una. Iar dacă nu va fi prea atrăgătoare, să mai încerc o dată. Dar prima scrisoare a fost a dumitale și mi-am spus că, oricum, e cîstit să te cunosc. De fapt, nu pot să ofer decît o liră pe săptămînă.

— O să fiu foarte bucuros să primesc, spuse Reardon lac de transpirație.

— Și ce se aude cu scrisorile de recomandatie și așa mai departe, urmă tînărul care chicotea și-și tot freca mîinile.

Solicitantul fu primit în slujbă. După care abia avu destulă putere să ajungă acasă; acum, cînd scăpase brusc

de suferință, își dădea pentru prima oară seama că era la capătul puterilor. Săptămîna care urmă fu bolnav, dar nu lăsă ca lucrul acesta să se vadă în munca dobîndită de curînd, pe care o învăța ușor și care nu-i păru o povară.

Își păstră slujba timp de trei ani și în această perioadă se petrecură în viața lui evenimente însemnate. Cînd scăpă de foame și începu să trăiască omeneste (o liră pe săptămîină e o sumă foarte mare, dacă mai înainte ai fost obișnuit să trăiești din zece șilingi), Reardon descoperi că simțea în el mai puternic ca oricînd imboldul de a scrie. De obicei, pleca de la spital la șase seara și orele care urmau îi aparțineau. În timpul liber, scrisese un roman în două volume. Un editor refuză să-l publice, dar al doilea se oferi să-l tipărească cu condiția ca autorul să primească jumătate din cîștig. Cartea apăru și unul sau două ziare avură pentru ea cuvinte de laudă. Dar nu-i aduse un cîștig care să poată fi împărțit pe din două. După trei ani de slujbă scrisese un roman în trei volume; editorii îi dădură douăzeci și cinci de lire și din nou i se făgădui jumătate din cîștig, după ce editura își va fi acoperit suma avansată. Nici de data aceasta, însă, cartea nu-i aduse bani. Tocmai începuse să lucreze la cea de-a treia povestire, cînd bunicul de la Derby muri și-i lăsă moștenire patru sute de lire.

Era mult prea ispitit să-și recapete libertatea și se lăsă înfrînt. Patru sute de lire — opt zeci de lire pe an — însemnau cinci ani de căutări pe tărîmul literaturii. Timp în care, fără îndoială, va avea putința să hotărască, dacă îi fusese sau nu menit să trăiască din ceea ce scria.

În toți acești ani, între el și secretarul spitalului pe nume Carter, se statorniciseră legături foarte prietenești. Cînd Reardon începu să publice cărți, curajosul domn Carter îl privi oarecum cu teamă și sfială, iar cînd omul de litere se lăsă de slujbă, nimic nu mai împiedică o legătură de la egal la egal între el și fostul lui funcționar. Se vedeau mai departe foarte adesea și Carter îi prezentă lui Reardon

pe cîțiva dintre prietenii lui ; printre aceștia, se afla unul cu numele de John Yule, un tînr semidoct, comod și egoist, care deținea un post de funcționar de stat. Pentru Reardon, perioada singurătății trecuse. Începu să-și desfășoare forțele care zăceau în el. Cele două cărți ale lui nu erau de felul acelor care fac vîlvă. Acțiunea nu se petrecea într-o anumită clasă socială (în afară de cazul cînd socotești că oamenii înzestrați cu creier alcătuiesc o clasă socială) și erau lipsite de culoare locală. Interesul pe care-l trezeau era aproape numai de natură psihologică. Se vedea limpede că autorul lor nu avea putința să construiască o intrigă și că nu i se putea cere să descrie viața așa cum e ; nu era niciodată în stare să-și întoarcă fața spre cei mulți. Avea însă darul unor caracterizări viguroase, iar cele mai bune pagini ale sale purtau pecetea unei pasiuni intelectuale pe gustul unui grup restrîns de cititori rafinați.

Un om ca el nu poate să lupte cu împrejurările neprielnice, dar bunăstarea îl însuflețește și-l face să-și desfășoare din plin toate posibilitățile. Răspunderea ce apasă pe umerii săi îl hărțuiește și mai devreme sau mai tîrziu va fi secătuit. Despre cărți numeroase nici nu putea fi vorba ; poate că o carte o dată la doi-trei ani n-ar fi supus la un efort covîrșitor creierul său delicat ; dar dacă ar fi încercat să dea mai mult decît atît, ar fi însemnat, fără îndoială, să distrugă acele însușiri deosebite ale operei sale. Lucrul acesta îl înțelegea el însuși, deși nu tocmai bine, și cînd primi banii pe care-i moștenise, lăsă deoparte timp de aproape un an ultimul roman început. Ca să-și odihnească mintea, scrisese cîteva eseuri, mult mai mature decît acelea pe care nu le putuse publica înainte și două dintre ele apărură în reviste.

Banii cîștigați astfel îi dădu croitorului. Prietenul său Carter își luase îndrăzneala să-i sugereze acest fel de a-i cheltui.

A treia carte a sa fu vîndută cu cincizeci de lire. Era un mare pas înainte față de trecut, și revistele o primiră în-

deobște bine. Romanul următor, *Pe teren neutru*, îi aduse o sută de lire. Drept care făcu o călătorie de șase luni prin sudul Europei.

La mijlocul lunii iunie, se întoarse la Londra, și a doua zi se petrecu un fapt care avea să fie hotărâtor pentru tot restul vieții lui. Se afla la Grosvenor Gallery, unde privea absorbit tablourile, când auzi că-l strigă o voce cunoscută ; întoarse capul și-și dădu seama că e domnul Carter, care strălucea într-un costum elegant de vară ; tinăra lui însoțitoare nu arăta lipsită de farmec. Pînă atunci, lui Reardon, care știa mult prea bine că îmbrăcămintea sa lăsa de dorit, asemenea întâlniri îi trezeau teamă, dar în clipa aceea, n-avea motiv să fugă de noi cunoștințe. Era îmbrăcat destul de bine și înfățișarea lui arăta că cele șase luni de călătorie nu-i prinseseră deloc rău. Carter îl prezintă tinerei, despre care romancierul auzise și pînă atunci că ar fi logodită cu prietenul său.

În timp ce vorbeau, se apropiară două doamne — fără îndoială mama și fiica — iar cel care le însoțea era un alt cunoscut de-al lui Reardon, domnul John Yule. Acest domn grăbi vioi pasul și-l salută pe fiul rătăcitor întors acasă.

— Permite-mi să te prezint mamei și surorii mele. Au auzit de dumneata și sînt dornice să te cunoască.

Reardon se afla într-o situație delicată, fiindcă ceva asemănător nu i se mai întîmplase nicicînd, dar noutatea ei nu-i dispăcea totuși. În jurul lui stăteau ciorchine cinci inși, care-l priveau sincer, ca pe un om însemnat ; căci, deși la drept vorbind nu se bucura de „faimă“, acești oameni îi urmăriseră mica reputație ce și-o dobîndise ; nu încăpea îndoială că se arătau bucuroși să numere printre cunoștințele lor o persoană care era, fără doar și poate, un scriitor și pe deasupra, unul întors de curînd din Italia și Grecia. Doamna Yule, care vorbea cam prea afectat pentru ca un om rafinat ca Reardon s-o găsească plăcută, se grăbi să-l asigure că volumele lui erau binecunoscute la ea acasă,

„deși șuvoiul acela de romane mediocre nu ne face nici o impresie“. Domnișoara Yule, care nu vorbea afectat și părea să fie o fire retrasă, se dovedi destul de bună ca să-i arate scriitorului un interes sincer. Cît despre bietul scriitor în-suși, ei bine, se îndrăgosti de domnișoara Yule din clipa cînd o văzu prima oară — și atîta tot.

După o zi sau două, făcu o vizită la ei acasă, în West-bourne Park, într-o căsuță drăguță, mobilată mai degrabă pompos decît atrăgător ; nimeni dintre cei care îi trecuseră pragul nu s-ar fi mirat dacă ar fi auzit că doamna Edmund Yule avea doar un venit modest și că adesea era nevoită să se folosească de mijloace desperate ca să mențină acea falsă strălucire ce arăta bunăstare. În salonașul plin de obiecte diafane, pufoase și lăcuite, Reardon găsi un tinerel care și apucase să lege discuția cu văduva și fiica ei. Se dovedi că acesta era un anumit domn Jasper Milvain, tot om de litere. Domnul Milvain mărturisi că e bucuros să-l cunoască pe Reardon, ale cărui cărți le citise cu un interes de netă-găduit.

— Într-adevăr, exclamă doamna Yule, nu știu cum se face că a trebuit să așteptăm atîta timp ca să avem plăcerea de a vă cunoaște, domnule Reardon. Dacă John nu s-ar fi arătat teribil de egoist, ne-ar fi oferit plăcerea acestei cunoștințe cu mult mai devreme.

Două săptămîni mai tîrziu, domnișoara Yule deveni doamna Reardon.

Pe bietul tînăr, bucuria din zilele acelea îl făcea să-și iasă din minți. Să cucerești o femeie frumoasă, intelectuală, care să-ți devină soție : considerase întotdeauna lucrul acesta ca o încununare a succesului în cariera literară, dar nu îndrăznise să spere că o asemenea glorie i-ar putea fi hărăzită lui. Viața fusese mult prea aspră cu el. El care tînjea după înțelegere, el care vedea în dragostea femeii suprema binecuvîntare ce poate răsplăti un muritor, își petrecuse primii ani ai tinereții într-o singurătate de pustnic,

și-acum, dintr-o dată, prieteni, complimente... ba chiar și dragoste. Era într-al nouălea cer.

Într-adevăr, se părea că fata îl iubește. Știa că nu are decît o sută de lire, sau cam atît, tot ce-i rămăsese din puținul pe care-l moștenise, că ceea ce scria îi aducea mai nimic, că nu avea rude înstărite de la care să aștepte ceva ; și totuși, n-a șovăit o clipă, atunci cînd i-a cerut să se mărite cu el.

— Te-am iubit de cînd te-am întîlnit prima oară.

— Cum se poate, stăruia el. Ce-ai găsit la mine care te face să mă iubești ? Mă tem că o să mă trezesc din vis și o să-mi dau seama că sînt din nou în vechea mea mansardă, că mi-e foame și frig.

— O să ajungi om mare.

— Te implor, nu te bizui pe asta ; sînt jalnic de slab din multe puncte de vedere ; n-am o asemenea încredere în mine.

— Atunci o să am eu pentru amîndoi.

— Poți însă să mă iubești și pentru mine însumi — ca bărbat ?

— Tî iubesc !

Și vorbele cîntau în jurul lui ; aerul zvîcnea nebunește, plin de o bucurie copleșitoare, prea puternică pentru el ; simțea dorința să se azvîrle la picioarele ei cu o umilîță arzătoare, să verse lacrimi fierbinți, să-i strige cuvinte de adorație besmetică. Îl înțelegea în lucrurile cele mai mărunte, ca și în cele mai mari, iar ceea ce dorea el dorea numaidecît și, fără șovăire, și ea. O găsea mai frumoasă decît și-ar fi putut închipui vreodată dorințele inimii sale ; părul ei de un auriu cald îi vrăjea ochii și îi umplea mina de respect. Deși avea un trup zvelt și delicat, era minunat de robustă. „O zi n-a fost bolnavă, de cînd s-a născut“, spunea doamna Yule, și într-adevăr puteai s-o crezi.

Vorbea cu o suavă hotărîre. Cînd spunea „te iubesc“, lega veșnicia cu clipa de față. În lucrurile cele mai mărunte,

ca și în cele mai mari, îi înțelegea dorințele și și le însușea fără nici o reținere. Nu făcea nazuri drăgălașe și nu era atât de suav de proastă încât să arate cu tot dinadinsul că tinjește după dragoste ; n-avea nici una din slăbiciunile femeiești. Douăzeci de ani feciorelnici și ochii ei tineri și luminoși, care păreau să sfideze toți anii ce-aveau să vină ; ce încântare !

Umbla ca orbiț de prea multă lumină. Cuvintele îl arătau nebun, beat de bucurie, disprețuitor și gata de luptă în sensul nobil al cuvîntului. Își făcea prieteni în dreapta și-n stînga ; strîngea la piept întreaga omenire ; se simțea binevoitor ca un zeu. „Te iubesc“ — cuvintele sunau aidoma unei muzici în urechile sale, cînd, obosit de atîta bucurie, pica toropit de somn ; iar a doua zi, ele îl trezeau ca o măreață și sonoră chemare la o nouă viață.

Să amîne ? De ce-ar amîna ? Amy nu-și dorea nimic altceva decît să-i devină soție. Zadarnic s-ar fi gîndit să mai lucreze ceva pînă cînd avea să se statornicească în casa unde ea va fi stăpînă. Mîntea i se înfierbînta, vedea cărțile pe care avea să le scrie de-acum încolo, dar mîna-i nu era în stare de altceva, decît să aștearnă o scrisoare de dragoste. Și ce scrisori ! Nicicînd Reardon nu publicase ceva asemănător. „Am primit poemul tău“, răspunse Amy la una din ele. Avea dreptate ; nu-i trimisese o scrisoare, ci un poem, din fiecă cuvînt țîșneau flăcări.

Și orele cînd stăteau de vorbă ! Era fermecat să afle cît de mult citise și cît de limpede înțelegea totul. Greacă și latină nu știa. A, dar avea să le învețe pe amîndouă, așa încît schimbul de gînduri dintre ei doi să fie desăvîrșit. Căci lui, clasicii fi erau cum nu se poate mai dragi, ei îi insuflaseră tărie în zilele lui negre.

Aveau să plece împreună spre ținuturile fermecate ale Sudului. Nu, nu acum în călătoria de nuntă. Amy spunea că ar fi nehibzuit să facă o asemenea cheltuială ; dar aveau să plece de îndată ce el va lua un preț bun pe una din

cărțile lui. Oare editorii nu se vor arăta binevoitori ? O, dac-ar ști ce fericire zace în embrion printre foile acelor ridicole carnete de cecuri !

Într-o dimineață, cu o săptămână înainte de nuntă, se trezi brusc, deși abia se luminase de ziuă. Știți cum arată acea deșteptare, când într-o clipă ești treaz de-a binelea, fiindcă somnul ți-a fost curmat de un gând supărător ce-a pasă asupra creierului cufundat în vis. „Dacă am să dau greș de-acum încolo ? Ce se va întâmpla dacă n-am să capăt niciodată mai mult decît aceste biete o sută de lire pentru una din cărțile acelea lungi la care am trudit atît ? Poate că o să trebuiască să-mi întrețin copiii și-apoi Amy — cum o să îndure ea sărăcia ?

Știa ce-nseamnă să fii sărac. Minte și inima îți sînt înțepenite de frig, mîna atîrnă fără vlagă, în jurul tău se-ngrămădesc treptat teama, și rușinea, și mînia neputincioasă ; îngrozit îți dai seama că ești neajutorat și că lumea nu se sinchisește de tine, în chip josnic. Sărăcie ! Sărăcie !

Ore întregi somnul nu se lipi de el. Ochii i se umpleau într-una de lacrimi, bătăile inimii erau rare ; și în singurătatea lui, i se adresa lui Amy, stăruind în rugămintea sa jalnică : „Nu mă părăsi ! Te iubesc ! Te iubesc !“

Dar nu fu decît o clipă trecătoare. Șase zile... cinci... patru... oare o inimă poate să se spargă de-atîta fericire ? Apartamentul fu închiriat și mobilat, acolo sus (de unde se vedea cerul) ; opt etaje cu scări de piatră.

— Ești un tip al naibii de norocos, Reardon, observă Milvain, care se și apropiase foarte mult de noul său prieten. Ești totuși cumsecade și meriți să ai noroc.

— La început, însă, aveam o bănuială îngrozitoare.

— Ghicesc ce vrei să spui. Nu ; nici măcar n-o iubeam, deși o admiram. Oricum, tot nu i-ar fi păsător de mine ; nu sînt destul de sentimental.

— Pe dracu !

— Nu înțeleg nimic rău prin asta. Îmi închipui că noi doi, ea și cu mine, semănăm prea mult unul cu altul.

— Adică ? întrebă Reardon, încurcat și nu prea mulțumit de ceea ce auzea.

— Domnișoara Yule e o fire cerebrală. Era sigur că o să-și aleagă un bărbat cu o fire pasionată.

— Cred că astea-s prostii, dragul meu.

— Ei bine, poate că ai dreptate. Ca să fiu sincer, n-am terminat încă de studiat femeile. E una din problemele în care sper să mă specializez într-o bună zi, deși nu cred că o să mă folosesc vreodată într-un roman de ceea ce am învățat — poate că mai degrabă în viață.

Trei zile... două... o zi.

Izbucnească, răsună într-un singur glas armonios toate notele de bucurie pe care e în stare să le scoată imensul glob pământesc ! Atunci când, după oficierea unei căsătorii, clopotele bisericii din sat cîntă, zvonul lor nu e oare un lucru fericit inspirat ? Aci, la Londra, o asemenea muzică nu e cu puțință ; dar pentru noi, iubita mea, tot tumultul marelui oraș e un imn nupțial. Chip suav și neprihănit sub vâlul de mireasă ! Fața aceasta, dacă soarta nu-i menește a rău, îmi va fi tot atît de dragă în anii îndelungați ce vor să vie ca și acum, în clipa cînd viața mea atinge culmea ei.

În timp ce își țira pașii prin întuneric, retrăia acele momente în chinurile amintirii. Oricît s-ar fi străduit să se gîndească la cu totul altceva — să plămuiască o povestire care-i să-i îngăduie să se apuce de lucru —, imaginile își făceau loc cu de-a-sila. Pînă atunci, scriindu-și cărțile, așteptase în liniște ca în minte să i se înfățișeze o situație „sugestivă” ; și-atunci, simțea brusc plăcere și un grup de personaje potrivite acestei situații îl îmboldeau la scris ; dar de astă dată, nu putea să spere o asemenea spontaneitate. Creierul îi era prea obosit după aceste luni de hărțuiri și căutări zadarnice ; ba mai mult, încerca să schițeze „o intrigă”, un gen de comedie literară care să stîrnească cu-

rizitatea masei de cititori, lucru ce rămânea străin de felul cum imaginația sa lucra în chip firesc. Se zbătea pradă unui coșmar — apăsarea ce-i copleșea mintea și inima avea să ajungă curînd de neîndurat.

Capitolul 6

UN PRIETEN CU SIMȚ PRACTIC

După ce soțul ei plecă, Amy se așează numaidecît în camera de lucru și scoase din bibliotecă o carte, apărută aici în ultima vreme. S-ar fi zis că se pregătea de lectură. Dar adevărul era că n-avea de gînd să citească. Întotdeauna găsea neplăcut să stea cu mîinile în poală, de parcă n-ar fi avut nici o treabă și chiar atunci cînd își îngăduia să viseze, de cele mai multe ori avea în față o carte deschisă. La drept vorbind, acum nu mai citea mult, de cînd se născuse copilul părea mai puțin înclinată să citească de dragul lecturii însăși. Dacă un roman de succes apărut de curînd îi pica în mînă, îl răsfoia cu mult spirit practic și-i vorbea lui Reardon despre însușirile ce-l făcuseră cunoscut în rîndul cititorilor ; pînă atunci ar fi prețuit mai degrabă meritele pur literare ale cărții, pentru care avea un ochi foarte pătrunzător. Nu o dată soțul ei simțea fiori de plăcere aleasă cînd îi arăta vreun merit sau vreun cusur care pe cititorul de rînd l-ar fi lăsat cu totul rece. În ultima vreme vorbea mai rar despre asemenea lucruri. O interesa îndeosebi ceea ce avea legătură cu ea însăși, îi plăcea să afle amănunte despre calea urmată de unii scriitori ce se făcuseră cunoscuți, voia să știe cîte ceva din viața soțiilor sau a soților lor, după împrejurări ; ținea să fie informată dacă se înțelegeau cu editorii și pe ce teme, care erau metodele lor de lucru. O atrăgea cronica scandaloasă din publicațiile literare și

din altele care nu aveau acest caracter. Discuția despre lucruri cum ar fi dreptul de autor pe plan internațional, era dornică să înțeleagă felul în care erau conduse în viața de toate zilele ziarele și revistele, se arăta curioasă să descopere cine sînt „referenții” editurilor. Un observator imparțial ar fi putut să-și spună că ajunsese mai ageră și mai coaptă la minte.

Trecu mai bine de o jumătate de oră. De astă dată prin fața ochilor i se perindau imagini neplăcute. Buzele-i erau strînse, fruntea ușor încrețită ; acea stăpînire de sine care altădată îi făcea plăcere să o citești pe chipul ei, acum se arăta cam prea rece și prea hotărîtă.

O clipă i se păru că aude ceva în dormitor — ușile erau anume lăsate întredeschise — și-și întoarse grăbită capul, ciulind urechea ; privirea i se îmblînzi numaidecît, dar totul rămase mai departe cufundat în tăcere. Pe stradă domnea liniștea, întreruptă doar uneori, cînd trecea vreo trăsură — o trăsurică ce se balansa pe cele două roți, sau o birjă ce se legăna pe toate patru —, iar printre clădiri, nici un sunet.

Da, se auzeau pași — urcau vioi scările de piatră. Nu semănau cu ai poștașului. Venea cineva ; poate că se-n-drepta spre celălalt apartament de la ultimul etaj. Dar cînd omul ajunsese în capul scării, pașii se opriră în partea dinspre ei ; urmă un răsunător cioc-cioc în ușă. Amy se sculă numaidecît și se duse să deschidă.

Jasper Milvain își scoase pălăria de mătase pe care-o purta în oraș și-apoi întinse mîna într-un salut de sinceră prietenie. Punea întrebări cu voce atît de tare, încît Amy îl opri cu un gest care nu-i îngăduia să continue.

— Ai să-l trezești pe Willie !

— Ei, Doamne ! Mereu tot uit ! exclamă el cu voce potolită. Copilul crește ?

— O, da !

— Reardon e plecat ? M-am întors sîmbătă seara, dar n-am putut să trec pînă astăzi. (Era luni.) — Te-năbuși aici.

Bănuiesc că în timpul zilei acoperișul se-ncinge de mama focului. Am să vă povestesc o groază de lucruri. Se-ntoarce repede, nu ?

— Cred că da.

Milvain își lăsă pălăria și bastonul pe coridor și intră în biroul lui Reardon ; își aruncă ochii în jur de parcă s-ar fi așteptat să vadă vreo schimbare care se petrecuse de când fusese ultima dată aici, cu trei săptămîni în urmă.

— Așadar, te-ai distrat, spuse Amy în timp cî se așeza, după ce trăsese o clipă cu urechea spre ușă.

— O, m-am mai aerisit puțin. Dar pe cine crezi că am cunoscut ?

— Acolo, la țară ?

— Da. Unchiul dumitale Alfred și fiică-sa erau la John Yule și m-am văzut cu ei. M-au invitat să le fac o vizită.

— Le-ai vorbit de noi ?

— Numai domnișoarei Yule. Am întîlnit-o întîmplător în timp ce mă plimbam și am pomenit din greșeală numele lui Reardon. Dar, firește, n-a contat nici cîtuși de puțin. A fost curioasă să afle cîte ceva despre dumneata — m-a întrebat dacă ești la fel de frumoasă cum promiteai să fii, cu ani în urmă.

Amy rîse.

— Nu cumva e numai imaginația dumitale bogată, domnule Milvain ?

— Nicidecum ! *A propos*, dacă dumneata ai vrea să afli cîte ceva despre ea, ce întrebare mi-ai pune în chip firesc ? Crezi că făgăduia să fie frumoasă ?

— Mă tem că nu. Avea o față curată, dar... cam urîțică.

— Înțeleg. Jasper își dădu capul pe spate și păru să revadă ceva cu ochii minții. — Ei bine, nu m-ar mira dacă cei mai mulți ar găsi-o cam urîtă și-acum ; și totuși — nu, nu e cu puțință, la urma urmei. N-are nici o culoare în obraji. Poartă părul scurt.

— Scurt ?

— O, nu lins ; băiețește și cu cărare ; nu e genul acela de păr care dac-ar crește s-ar lungi în lațe. E tot numai bucle. Arată neobișnuit de frumos, de asta te-asigur. Ciudată față ; foarte ciudată. Liniștită, visătoare... și mi-e teamă că nu prea e fericită. Pare că se gîndește cu groază să se-ntoarcă printre cărți.

— Nu mai spune ! Dar am înțeles că lucrează ca referent.

— Citește probabil cît șase. Poate că nu e prea robustă. O știam foarte bine din vedere, o zărisem în sala de lectură. Știi, e tipul de fată pe care cînd o vezi n-o mai uiți ; îți spune ceva ; ascunde în ea mult mai mult decît poți să descoperi pînă ce nu o cunoști foarte bine.

— Sper, observă Amy cu un zîmbet bizar.

— Dar asta nu e ceva ce vine de la sine. Nu m-au invitat să-i vizitez la Londra.

— Cred că Marian a amintit că ai legături cu această ramură a familiei.

— Cred că nu. În tot cazul, a făgăduit că nu va spune nimic.

Amy îl privi întrebătoare, încurcată.

— Ți-a făgăduit ?

— Din proprie inițiativă. Am ajuns oarecum să ne înțelegem. Unchiul dumitale, vreau să spun unchiul dumitale Alfred — e un om deosebit ; cred însă că m-a priviț ca pe un tînr de capul căruia nu e mare lucru. Ei, cum vă mai merg treburile ?

Amy clătină din cap.

— A mai înaintat ?

— Cîtuși de puțin. Nu poate să lucreze ; încep să mă tem că e într-adevăr bolnav. *Trebuie* să plece undeva atîta cît mai e vreme bună. Convinge-l astă seară ! Aș vrea să poți pleca cu el în vacanță.

— Nici vorbă de-așa ceva acum, îmi pare rău s-o spun. *Trebuie* să lucrez pe brînci. Dar n-ați putea face astfel

încît să plecați cu toții undeva pentru două săptămîni, la Hastings, sau la Eastbourne ?

— Ar fi curată nebunie. Îți tot spui : „O liră sau două nu înseamnă mare lucru“, dar cu timpul înseamnă foarte mult.

— Știu, ei fir-ar să fie ! Ia gîndește-te ce s-ar mai amuza dac-ar auzi asta fiul vreunui băcan, cînd îi aruncă o jumătate de *sovereign*¹ chelnerului, după o masă care l-a făcut să se simtă bine dispus. Dar îți dau un sfat : trebuie într-adevăr să-l aduci cu picioarele pe pămînt. Nu ești de părere... ?

Milvain tăcu. Amy își fixa mîinile.

— Am făcut o încercare, spuse în cele din urmă, cu glas scăzut, care părea să vină de departe.

— Ai făcut, zău ?

Jasper se aplecă înainte ; mîinile împreunate îi atîrnau între genunchi. Scrută fața lui Amy, care îi simțea privirea ațintită mult prea stăruitor asupra ei ; în cele din urmă, își mișcă stînjenită capul :

— Înțeleg foarte clar, spuse, că în momentul acesta, pentru el nu poate fi vorba de o carte mai lungă. Scrie foarte încet și e tare pretențios. Ar fi o catastrofă dacă ar da zor să termine un roman care s-ar dovedi chiar mai slab decît ultimul.

— Socoți că *Optimistul* e o carte slabă ? întrebă Jasper, aproape fără să se gîndească la ce spune.

— N-o găsesc pe măsura lui Edwin și nu înțeleg cum cineva ar putea fi de altă părere.

— Mă întrebam care e părerea dumitale. Da, cred că ar trebui să încerce altă pistă.

În clipa aceea se auzi cheia răsucindu-se în broasca ușii de la intrare. Jasper se sprijini de speteaza scaunului și cu un zîmbet pe față se pregăti să-și întîmpine prietenul, pe care-l aștepta să apară. Amy rămase nemișcată.

¹ *Sovereign*, monedă de aur în valoare de douăzeci de șilingi.

— A, aici erai, rosti Reardon ; avea ochii orbiți de lumină ai omului care vine din întuneric ; îi ură lui Milvain din toată inima bun venit, deși în vocea lui mai răsună încă o notă de deznădejde. Cînd te-ai întors ?

Milvain începu din nou să povestească cele spuse la început, cînd stătuse de vorbă cu Amy. Între timp Amy dispăru și lipsi cinci minute ; apoi se întoarse :

— Vrei să iei ceva cu noi astă seară, domnule Milvain ?

— Cred că da, mulțumesc.

La scurt timp după aceea se îndreptară cu toții spre sufragerie, unde discuția se ducea cu voce scăzută, fiindcă alături se afla dormitorul, unde fusese culcat copilul.

— Curioasă coincidență, dar fiindcă veni vorba, ai auzit ce-a făcut *The Study* ?

— Mie-mi spui, răspunse Reardon și fața i se lumină. N-aș zice că nu sînt mulțumit.

— Grozav, nu-i așa ? exclamă nevastă-sa. Mi-am zis că e prea strașnic ca să fie adevărat, atunci cînd Edwin a aflat-o de la domnul Biffen.

Toți trei rîseră în cor, potolit. În clipa asta Reardon, înveselit de povestea celor doi recenzenți, care se contraziceau unul pe altul, părea alt om.

— Biffen ți-a povestit, nu-i așa ? Ei bine, urmă Jasper, mi s-a părut curios, dar simbătă seara, cînd am ajuns acasă, mă aștepta un bilet de la Horace Barlow, care mă invita să-l întîlnesc duminică după masă la Wimbledon, motivul anume fiind acela că avea să se afle acolo redactorul-șef al lui *The Study* și Barlow se gîndea că aş vrea să-l cunosc. Biletul m-a făcut să izbucnesc în rîs, nu din pricina acelei neprețuite recenzii, ci fiindcă Alfred Yule îmi povestise totul despre același redactor-șef, care poartă cu plăcere numele de Fadge. Unchiul dumitale, doamnă Reardon, susține că Fadge este omul cel mai răutăcios din toată lumea literară, deși e foarte mult spus ; ei

bine, n-are importanță. Firește, am fost încântat să mă duc și să-l cunosc pe Fadge. La Barlow am găsit cea mai bizară colecție umană care se poate închipui, alcătuită, îndeosebi, din femei, dintr-acelea care lucrează cu cerneală. Marele Fadge însuși m-a surprins. Mă așteptam să văd un om slab, biliar și irascibil, și când colo, era un *dandy*, trandafiriu, scund și rotofei cum nu-i altul; un tip de patruzeci și cinci de ani, aș spune, cu păr galben și subțire, cu ochii albaștri și purtări cât se poate de nevinovate. M-a măgulit cu tainele pe care mi le-a dezvăluit pe când stăteam de vorbă și am aflat în cele din urmă de ce Barlow mă invitase să-l cunosc; Fadge e acela care o să scoată noua revistă lunară a lui Culpepper — ați auzit de ea? — și s-a gândit că merită să mă treacă pe lista colaboratorilor. Ei, ce ziceți de o asemenea veste?

Vorbitorul privi pe rînd spre Reardon și Amy și zîmbi cu înțeles profund.

— Mă bucur să aflu, spuse Reardon cu căldură.

— Vedeți, vedeți? strigă Jasper, care uitase cu totul de pruncul din odaia alăturată; cine știe să aștepte capătă totul. Dar nici în ruptul capului n-aș fi crezut că un lucru ca asta o să mi se întîmple atît de curînd. Ei, sînt un om cu renume. Activitatea mea a fost luată în seamă; calitățile deosebite ale stilului meu au atras atenția; sînt considerat un om de viitor. Mărturisesc că pentru asta trebuie să-i mulțumesc oarecum bătrînului Barlow; s-a distrat lăudîndu-mă cui vrei și cui nu vrei. Pare-se că ceea ce mi-a apărut recent în *The West End* mi-a folosit nespus de mult. Chiar și Alfred Yule a amintit de acest eseu, în *The Wayside*. Uite așa se întîmplă, numele tău face dintr-o dată vîlvă, tocmai cînd nu te aștepți.

— Cum o să se numească noua revistă? întrebă Amy.

— O, ei își propun să-i spună *The Current*; într-un fel nu e rău. Deși închipuiți-vă cum ar suna: „Ai văzut numărul curent din *The Current*?” În tot cazul, tonul trebuie să fie modern și articolele scurte; nici un fel de

umplutură ; *merum sal*¹ de la un capăt la celălalt. Ce credeți că mi-am propus să întreprind pentru început ? Un eseu. O lucrare în care să-i schitez pe cititorii tipici ai fiecărui ziar sau reviste săptămânale. Ideea e strașnică, dar și ca s-o realizați e a naibii de greu. Am să fiu la înălțime, o să vedeți. Ca malițiozitate o să rivalizez cu însuși Fadge — deși mărturisesc oă, după felul cum vorbea, nu l-am găsit deosebit de răutăcios. Despre articolul ăsta se va vorbi mult. O să lucrez la el o lună întreagă ; va fi un exemplu de satiră.

— Un asemenea lucru îmi trezește groază și invidie, spuse Reardon. N-aș fi în stare să scriu un astfel de eseu, după cum n-aș fi în stare să scriu despre calculul diferențial.

— Asta e vocația mea, Hal ! S-o spunem de la bun început : poate vă gândiți că n-am destulă experiență. Intuiția mea e însă atât de puternică, încît, cu puțină experiență, am putința să ajung departe. Mulți ar putea să-și închipuie că în ultimii cîțiva ani mi-am pierdut vremea degeaba, că n-am făcut decît să hoinăresc de ici-colo, că n-am citit decît periodice și am cunoscut tot soiul de pierde-vară. Adevărul este că mi-am adunat idei, și anume idei care se pot converti în moneda regatului, băiatule. Am acea aptitudine deosebită a scriitorului improvizat. Nici-cînd n-o să dau ceva de o reală valoare literară ; totdeauna o să-i disprețuiesc pe aceia pentru care scriu. Dar drumul meu duce spre succes. Am spus-o întotdeauna și de data aceasta sînt sigur că am dreptate.

— Așadar, Fadge pleacă de la *The Study*, întrebă Reardon. Tirada lui Milvain îl făcuse să rîdă prietenește.

— Da, pleacă. În tot cazul, asta avea de gînd. Firește, aveam aerul că nu auzisem nimic despre cele două recenzii și în timp ce Fadge vorbea cu mine, aproape că-mi era frică

¹ Locuțiune latină : spirit pur.

să zîmbesc, de teamă să nu-mi trădez gîndurile. Știai ceva despre acest tip ?

— Eu — nu. Nu știu măcar cine edita *The Study*.

— Nici eu. Grozav de mulți iluștri necunoscuți mai sînt pe lumea asta. Dar să vă mai spun ceva : am de gînd să le lansez pe surorile mele în literatură.

— Cum ?

— Ei bine, nu văd de ce nu și-ar face mîna scriind puțin ; e mai bine decît să dea lecții, lucru care nu li se potrivește cîtuși de puțin. Noaptea trecută, cînd m-am întors de la Wimbledon, m-am dus să-l caut pe Davies. Poate ați uitat că v-am vorbit despre el. E un tip care acum un an lucra la „Jolly și Monk“, la editură. Acum scoate un jurnal comercial și-l văd foarte rar. L-am găsit totuși acasă și am discutat mult despre lucruri cu caracter practic. Voiam să știu care-i cursul pieții pentru mărfuri cum sînt acelea de care se ocupă „Jolly și Monk“. M-a lăsat să înțeleg cîte ceva care mi-e de mare folos și, ca urmare, m-am dus azi-dimineață și m-am văzut cu Monk însuși — de astă dată nu mai există nici un Jolly. „Domnule Monk“, am început eu cu cea mai plăcută voce de care sînt în stare — o știți și voi —, „vin la dumneavoastră trimis de o doamnă ; are de gînd să pregătească un mic volum intitulat *Istoria Parlamentului englez pentru copii*. Ea vede lucrul acesta în felul următor...” și așa mai departe. Ei bine, m-am înțeles de minune cu Monk, mai ales cînd a aflat că o să lucrez la publicația aceea nouă în care se aventurează Culppeffer ; a zîmbit cînd i-am înfățișat proiectul și a spus că ar fi bucuros să vadă un capitol de probă ; dacă o să-i placă, atunci o să putem discuta condițiile.

— Ună dintre surorile dumitale lucrează la o asemenea carte ?

— Nici una din ele n-are habar de subiect, dar nu încape îndoială că sînt în stare să dea genul acela de carte pe care-l am în minte, alcătuită în cea mai mare parte din

anecdote despre marii oameni de stat. Capitolul de probă o să-l scriu chiar eu și o să-l trimit fetelor să vadă la ce mă gîndesc. Nu m-ar mira dacă ar scoate cu asta vreo cincizeci de lire. Cele cîteva volume de care or să aibă nevoie pot să le capete la o bibliotecă din Wattleborough sau pot să le trimit eu.

— Dovedești deodată o energie grozavă, spuse Reardon.

— Da, sînt de părere că e momentul. „A sunat ceasul“, asta ca să vă citez ceva care are farmecul proștețimii.

Cina, alcătuită din pîine cu unt, brînză, sardele și cacao, se terminase ; Jasper, care se tot întindea la vorbă, împărțîșind ce învățase din cîte i se întîmplaseră în ultima vreme și planurile sale de viitor, trecu din nou în camera de zi, împreună cu cei doi soți. Puțin după aceea, Amy îi lăsă să-și fumeze pipele ; era nerăbdătoare ca soțul ei să vorbească între patru ochi cu Milvain despre treburile lui și să-și plece urechea la sfaturile practice, care știa că-i vor fi date.

— Am auzit că nu poți s-o urnești, începuse Jasper, după ce pentru un timp fumaseră în tăcere.

— Nu pot.

— Mă tem că începe să fie grav, nu-i așa ?

— Da, repetă Reardon cu voce joasă.

— Ei, hai, hai, bătrîne, așa nu mai merge. Ți-ar prinde sau nu ți-ar prinde bine o vacanță la mare ?

— Nicidecum. Nu sînt în stare să mă simt în vacanță, chiar dacă mi s-ar da prilejul. Trebuie să fac ceva, sau de nu, o să mă frămînt pînă ce o să mă tîmpesc.

— Foarte bine. Ce-i de făcut ?

— Am să încerc să public două volume. Nu-i nevoie să depășească două sute șaptezeci de pagini fiecare, și acelea foarte aerisite.

— Asta-i un lucru reconfortant. Practic. Dar ascultă, fă-o puțin cam senzațională. N-am putea să-i găsim un titlu atrăgător ? Ceva care să fure ochiul și urechea ? Titlul sugerează povestirea, știi doar !

Reardon rîse disprețuitor, dar se disprețuia mai degrabă pe el, nu pe Milvain.

— Să-ncercăm, murmură.

Timp de cîteva minute amîndoi pîrură absorbiți în găsirea unui asemenea titlu. Apoi Jasper se pocni peste genunchi :

— Cum ar merge : *Parcele*. Al naibii de bun, ce zici ? Spune tot felul de lucruri și oamenilor de rînd și celor cultivați. N-are nimic vulgar și ieftin.

— Dar ție, ce-ți spune ?

— O, mie îmi sugerează niște fete sau femei pline de mister, fermecătoare. Mai caută !

Din nou o lungă tăcere. Pe fața lui Reardon se citea o suferință adîncă.

Am încercat, spuse în cele din urmă, după ce se străduise să biruie o răgușeală care-l împiedica să vorbească — am încercat să-mi explic mie însumi cum s-a putut întîmpla așa ceva. Aproape că știu.

— Cum ?

— Cele șase luni în străinătate și zguduirea pe care au pricinuit-o, fericirea de nedescris ce le-a urmat numaidecît au tulburat echilibrul meu firesc. Echilibrul firii mele era potrivit pentru împrejurări aspre, lipsuri, luptă. O fire ca a mea nu poate să treacă printr-o asemenea vijelie, fără să se resimtă amarnic de pe urma acestei schimbări : de-atunci n-am mai fost niciodată omul care eram mai înainte de a pleca din Anglia. Ajunsesem într-o perioadă care era urmarea a ceea ce clădisem încet și cu migală ; puteam să privesc în urmă și să văd drumul ce-l străbătusem ca să ajung dintr-un șoarece de bibliotecă, cum fusesem în adolescență, un bărbat gata să devină un scriitor cunoscut. Schimbarea era cum nu se poate mai firească, mai cumpătată. Dar în ultimii doi ani nu mai înțeleg nimic. În timp ce străbăteam această perioadă, îmi închipuiam din cînd în cînd că facultățile mele ajunseseră la maturitate, dar era doar o iluzie. Mintea-mi obo-

sise. E cu putință ca asta să nu însemne mare lucru, numai dacă aş putea să am linişte sufletească ; mi-aş recăpăta echilibrul şi aş ajunge din nou să mă înţeleg pe mine însumi. Dar cursul firesc al lucrurilor este tulburat de sărăcia în care mă zbat.

Reardon vorbea rar, dus pe gânduri, cu o voce monotonă şi cu privirea atîntită în podea.

— Înţeleg, interveni Jasper, că toate acestea pot să cuprindă un adevăr filozofic. Totuşi e păcat să te laşi absorbit de asemenea gânduri.

— Păcat ? O, nu ! Trebuie să rămîn o fiinţă care judecă. S-ar putea ca de pe urma acestei nenorociri să-mi pierd minţile, dar pînă atunci n-am să renunţ la gîndire, asta-i zestrea mea intelectuală.

— Atunci să punem capăt la toată frămîntarea asta. Crezi că lunile acelea petrecute în străinătate au fost o greşală ?

— O greşală — din punct de vedere practic. Orizontul mi s-a lărgit imens, ceea ce m-a făcut să nu mai fiu stăpîn pe posibilităţile mele literare. În Italia şi Grecia am trăit ca un savant care studiază cu precădere civilizaţiile vechi ; n-am citit aproape nimic, decît în greacă şi latină. Asta m-a scos din făgaşul pe care mi-l croisem cu atîta trudă ; adeseori mă gîndeam cu silă la ceea ce făcusem pînă atunci ; romanele pe care le scrisesem îmi apăreau scarbete, jalnic de moderne şi goale de conţinut. Dacă aş fi avut mijloace, mi-aş fi închinat viaţa învăţăturii. Sînt convins că asta e felul meu firesc de a trăi ; numai situaţia materială din ultima vreme a făcut din mine un romancier. În zilele noastre, un om care nu-i în stare să facă gazetărie şi care totuşi trebuie să-şi cîştige pîinea cu scrisul e sortit să se-ndrepte spre roman, aşa cum elizabetanii se îndreptau spre dramă. Ei bine, cred însă că aş fi intrat din nou pe vechiul meu făgaş. Dar căsătoria a desăvîrşit ceea ce începuseră lunile petrecute în străinătate.

Își ridică privirea și adaugă :

— Vorbesc așa cum aş vorbi cu mine însumi. Tu, fireşte, nu mă înţelegi greşit, n-o să crezi că o învinuiesc pentru toate acestea pe soţia mea.

— Nu. N-am înţeles că la asta te-ai referit ; nicidecum.

— Nu, nu ; fireşte că nu. Toată problema e că am teribil nevoie de bani. Dar asta ameninţă să devină o pacoste atât de cumplită, încît încep să-mi doresc să fi murit înainte de ziua nunţii. Atunci Amy ar fi fost salvată. Filistinii au dreptate : un om n-are de ce să se însoare, dacă nu posedă un venit sigur, egal cu toate necesităţile lui fireşti. Am dovedit un egoism grosolan. Puteam să-mi fi dat seama că nu-mi era sortită o asemenea fericire.

— Adică, te-ndoieşti serios că o să mai fii vreodată în stare să scrii ?

— Mă tem că ceea ce mi se întîmplă e îngrozitor de serios, răspunse Reardon cu o privire rătăcită.

— Găsesc că-i ciudat. În locul tău aş lucra cum n-am lucrat niciodată.

— Fiindcă tu eşti un om căruia nevoia îi dă imbold ; pe mine mă doboară, şi atîta tot. Sînt slab şi voluptuos din fire. Nu m-am luat niciodată la trîntă cu greutăţile pe care viaţa de toate zilele mi le-a scos în cale şi nu le-am biruit.

— Ba da ; atunci cînd ţi-ai făcut rost de slujba aceea de la spital.

— Singura mea iniţiativă în acele zile a fost aceea că am trimis o scrisoare ; din întîmplare am avut norocul să dea rezultate bune.

— În cazul de faţă, Reardon, sînt de părere că eşti pur şi simplu bolnav.

— Fireşte că sînt ; dar boala este periculos de gravă. Spune-mi, crezi că aş putea să-mi găsesc o slujbă stabilă — oricare ar fi ea ? De pildă, aş fi bun să lucrez, indiferent ce, în redacţia unui ziar ?

— Mă tem că nu ; ești ultimul om care are ceva comun cu meseria de gazetar.

— Dacă i-aș solicita pe editorii mei, crezi că ar putea să mă ajute ?

— Nu văd cum. Ți-ar spune doar atît : „Scrie o carte și noi ți-o publicăm“.

— Da, e singurul lucru care mă poate ajuta.

— Dacă ai scrie o povestire în genul scurt, Fadge ți-ar fi util.

— Ce folos?... Bănuiesc că pentru o asemenea povestire aș putea să primesc zece guinee — cel mult. Eu am nevoie de două sute de lire — cel puțin. Chiar dacă-aș fi în stare să termin o carte în trei volume, mă îndoiesc că mi s-ar oferi din nou pe ea o sută de lire, acum după eșecul *Optimistului* ; nu, nu mi s-ar oferi.

— Dar e curată nenorocire să stai și să privești în felul acesta la ce te așteaptă, dragă băiete. Așază-te și lucrează la romanul tău în două volume. Spune-i *Parcele* sau altfel, dacă găsești ceva mai bun ; dar scrie-l, scrie atîtea și atîtea pagini pe zi. Dacă o s-o țin tot așa cum am început-o — și cred că asta o să se întîmple —, în curînd o să fiu în stare să-ți asigur recenzii favorabile într-o seamă de publicații. Toată nenorocirea ta a fost că n-ai avut prieteni influenți. *A propos*, cum erai tratat la *The Study* ?

— Ca vai de lume.

— Am să caut un prilej să-i vorbesc lui Fadge despre cărțile tale. Cred că Fadge și cu mine o să ne înțelegem bine. Alfred Yule îl urăște de moarte — dintr-un motiv sau altul. Fiindcă veni vorba, pot să-ți spun c-am rupt-o cu familia Yule — dinadins.

— O !

— Mă gîndeam prea mult la fată ! Nu face. Trebuie să mă însor cu o femeie cu bani, ba chiar cu bani mulți. Asta-i lucru hotărît în ce mă privește.

- Deci nu e probabil să-i întâlnești la Londra ?
- Nicidecum. Dacă devin asociatul lui Fadge, nu încape îndoială că Yule mă va privi și pe mine cu aceeași înverșunare. Vezi, deci, ce cuminte am procedat. Știu să miros care-i atitudinea prudentă.

Capitolul 7

ACASĂ LA MARIAN

Într-o după-amiază — trecuseră trei săptămîni de cînd se întorsese în oraș, cu o săptămînă mai tîrziu decît Milvain — Marian Yule, așezată la locul ei obișnuit, lucra în sala de lectură de la Museum. Era trei, și începînd de la nouă și jumătate, lăsînd la o parte jumătatea de oră de la prînz, cînd se dusesse să bea ceai și să mănînce un sandviș, se concentrase tot timpul asupra lucrului. Obligația ei în momentul de față era să adune materiale pentru un studiu despre *Scriturile franceze din secolul al XVII-lea*; tatăl convenise să furnizeze anumitor publicații acest gen de lucrări, care apăreau fără semnătură. Marian era acum în stare să alcătuiască aproape singură o asemenea lucrare de informație, iar partea tatălui se mărginea la cîteva sugestii și îndreptări. Cele mai multe dintre lucrările cu care Yule își asigura un venit modest apăreau fără semnătură; volumele și articolele sale semname dezbatteau, îndeobște, aceleași teme ca și materialele anonime, dar la ele trudea cu o conștiinciozitate rar întâlnită la alții în situația sa. Din nefericire, rezultatele nu erau pe măsura strădaniilor. Alfred Yule se făcuse cunoscut printre criticii vremii; cînd îl vedeau în sumarul unei publicații periodice, cei mai mulți dintre cititori știau

la ce trebuie să se aștepte, însă nu puțini se fereau să taie paginile în care semna el. Avea un stil savant, luxuriant, uneori sarcastic — dar nu și elegant. În ultima vreme începuse să-și dea seama că pasajele scrise de Marian, care erau tipărite așa cum ieșiseră de sub pana ei, aveau cu totul alte calități decât orice alte materiale ale sale, și-și puse deci întrebarea dacă n-ar fi avantajos s-o lase pe față să semneze aceste compoziții. Era desigur o chestiune comercială și, în tot cazul, la început, o chestiune de afaceri.

Trecuse mult de când Marian nu-și mai ridicase ochii de pe pupitru, dar în clipa aceea găsi că are nevoie să se consulte cu neprețuitul *Larrousse*. Așa cum se întâmplă de atâtea ori, acel anumit volum care-i trebuia ei nu se afla în raft; se îndepărtă, aruncînd în jur o privire ce vădea oboseală și dezamăgire. Nu departe stăteau doi tineri, prinși, așa cum se vedea pe fețele lor, într-un dialog plin de haz. În clipa cînd îi zări, Marian își lăsă ochii în jos, dar numaidecît privi din nou spre cei doi. Se schimbase cu totul la față; în ochi i se citea o speranță timidă.

Cei doi bărbați veneau spre ea; vorbeau și rîdeau. Se întoarse spre rafturi și se prefăcu a căuta o carte. Vocele se apropiau, iar una dintre ele îi era binecunoscută; auzea clar fiecă cuvînt; cei doi trecură mai departe. Era oare cu puțință ca domnul Milvain să n-o fi recunoscut? Îl urmări cu privirea și-l văzu că se așază nu departe de locul unde se afla ea; trebuie să fi trecut fără să-și dea seama că e acolo.

Se întoarse la masa ei de lectură și timp de cîteva minute rămase jucîndu-se cu un creion. Cînd, cu toată rîvna se apucă din nou de lucru, era limpede că nu mai putea să se concentreze la fel ca înainte. Mereu își arunca privirea spre cei ce treceau; din cînd în cînd se cufunda cu totul în visare. Era obosită, ba avea chiar și o ușoară durere de cap. Cînd acele ceasului arătară trei și jumătate,

închise volumul din care-și copiasse anumite pasaje și începu să-și adune paginile.

Aproape, în spatele ei, se auzi o voce:

— Unde e tatăl dumitale, domnișoară Yule?

Cel care-i vorbea era un bărbat de șaizeci de ani, scund, robust, cu părul rărit de vîrstă. Avea o față lată, lăbărțată și flască, și o culoare ce aducea cu cea a unui nap veșted, în afară de locul unde, pe un obraz, se vedea o pată purpurie; ochii, globuri cenușii pe un fond gălbui, scăpărau de curiozitate și bună dispoziție, iar gura era aceea a unei cumetre înrăite. În chip de sprîncene avea două mici petice țepoase, în chip de mustăți — ceva care aducea cu un crîmpei de fuior spălăcit, iar bucățele dintr-un material asemănător, ce atîrnau în josul bărbiei pline de cute, se dădeau drept barbă. Îmbrăcămintea își făcuse, probabil, veacul la muzeu; era alcătuită dintr-o haină ce amintea de o vestă, niei cafenie, nici albastră, și care-i atîrna pe el largă și lăliie, o jiletcă pe jumătate deschiată din lipsă de nasturi, cu un buzunar descusut, și o pereche de pantaloni, nuanța bronzului, roși la genunchi. Nu purta nici un fel de cravată, și era clar că rufăria cerea să fie dusă la spălătoreasă.

Marian dădu mîna cu el.

— A plecat de la două și jumătate, îi răspunse ea.

— Ei, doamne ! Țineam în mod deosebit să-l văd. Am alergat într-una toată ziua și n-am putut s-ajung aici pînă acum. E vorba de ceva important — foarte important. În tot cazul — *dumitale* pot să-ți spun. Dar te implor, nu sufla nimănui o vorbă, în afară de tatăl dumitale.

Domnul Quarmby — acesta îi era numele — luase un scaun liber și-l trăsese lîngă Marian. Fremăta de bucurie și vorbea cu voce joasă, dîndu-și importanță. Ca să accentueze faptul că ceea ce spunea el avea un caracter strict confidențial, își trase scaunul pînă ce aproape că-l lipi de al fetei, în timp ce degetele lui roșii și butucănoase acopereau una din mîinile ei subțiri și delicate.

— Am stat de vorbă cu Nathaniel Walker, urmă, am stat mult de vorbă; a fost o convorbire de o importanță colosală. Îl știi pe Walker? Nu, nu-l știi — n-ai de unde să-l cunoști. E un om de afaceri; prieten intim cu Rackett — știi cine-i Rackett — proprietarul lui *The Study*...

Odată ajuns aici se opri solemn și privi fix, mai agitat decît pînă atunci.

— Am auzit de domnul Rackett, spuse Marian.

— Firește, firește. Și mai trebuie să fi auzit și că Fadge pleacă de la *The Study* la sfîrșitul anului, nu-i așa?

— Mi-a spus tata că e posibil.

— Timp de luni întregi, el și Rackett s-au tot certat; revista a decăzut serios. Ei bine, astăzi după-amiază, cînd am dat de Nat Walker, primul cuvînt pe care mi l-a spus a fost: „Cred că-l cunoști destul de bine pe Alfred Yule, nu-i așa?” „Destul de bine, zic, da de ce?” „O să-ți spun, zice, dar rămîne între noi, mă-nțelegi. Rackett se gîndește la el în legătură cu *The Study*.” „Sînt încîntat de ceea ce-aud.” „Drept să-ți spun, a continuat Nat, nu m-ar mira dacă Yule ar deveni redactor-șef, dar înțelegi că e cu totul prematur să se vorbească despre așa ceva.” Ei, ce spui de asta?

— E o veste foarte bună, răspunse Marian.

— Cred și eu ! Ha ! ha !

Domnul Quarmby rîse într-un fel cum nu rîdea nimeni altul în afară de el, urmarea faptului că ani de zile fusese nevoit să-și înăbușe veselia în sala de lectură.

— Nici un cuvînt nimănui în afară de tatăl dumitale. Vine mîine pe aici? Cînd ai să-i spui, ia-l cu încetul. Doar îl cunoști. Se aprinde repede, nu știe să privească lucrurile cu calm, așa cum fac eu. Ha, ha !

Se stăpîni să nu ridă și rezultatul fu un acces de tuse — tusea caracteristică din sala de lectură. Cînd se liniști, strînse cu pasiune paternă mina lui Marian și clă-

ținându-se din mers se îndepărtă ca să înceapă discuția cu altcineva.

Marian duse la loc unele cărți, în raftul cu volume de referință, înapoie altele la pupitrul central și tocmai se pregătea de plecare când, din nou, o voce ceru să-i acorde atenție.

— Domnișoară Yule! O clipă vă rog!

Era un om înalt, slab, cu trăsături austere, îmbrăcat penibil de îngrijit, ca toți săracii care se respectă; marginile mânecilor de la veston fuseseră țesute cu migală; cravata neagră și tichia ce-i acoperea țeasta cheală vădeau clar lucrul făcut în casă. Zîmbi blajin și timid din ochii săi albaștri, apoși. Pe bărbie și pe gît se vedeau două sau trei tăieturi, apărute nu de mult — urmarea unui bărbierit conștiincios, cu o mînă nesigură.

— L-am căutat pe tatăl dumneavoastră, spuse, în timp ce Marian se întorcea. Nu-i aici ?

— A plecat, domnule Hinks.

— O, atunci vreți să fiți atît de bună să-i duceți din partea mea o carte? De fapt e micul meu *Eseu asupra dramei istorice*; a apărut zilele acestea.

Vorbea cu o ezitare nervoasă, iar în tonul său ceva părea să ceară scuze pentru faptul că există.

— O, tata o să se bucure.

— Vreți să fiți amabilă să așteptați numai o clipă, domnișoară Yule? O am acolo, la locul meu.

Se îndepărtă cu pași mari și se întoarse în grabă, gîfîind; în mînă avea un volum nou și subțire.

— Cele mai călduroase salutări tatălui dumneavoastră, domnișoară Yule. Sper că vă simțiți perfect. N-o să vă rețin.

Și în timp ce se retrăgea, se ciocni de cineva care se apropiase fără să-l bage în seamă.

Marian se îndreptă spre garderoba doamnelor, își puse pălăria și haina și părăsi clădirea muzeului. Cu o clipă mai înainte, cineva ieșise pe ușa batantă și de îndată ce ajunsese sub galeria de coloane, Marian văzu că era

Jasper Milvain; probabil că pășise pe urmele lui în hol, dar nu-l observase, fiindcă privirea îi fusese ațintită în jos. De astă dată, tânărul era singur; coborî scările uitându-se în dreapta și-n stînga, dar nu și în spate. Marian îl urma la o depărtare de doi, trei metri. În timp ce se apropia de poartă, grăbi pasul, așa încît să iasă în stradă aproape odată cu Milvain. Dar tânărul nu întoarse capul.

Milvain apucă la dreapta. Marian îl lăsă să i-o ia înainte, dar continua să-l urmeze la o mică distanță. Jasper pășea încet și i-ar fi venit ușor să-i treacă prin față cu aerul cel mai firesc; în felul acesta ar fi fost nevoit s-o vadă.

Dar în adîncul cugetului o supăra un gînd: bănuia că o remarcase totuși în sala de lectură. Era prima oară că-l vedea de cînd se despărțiseră, la Finden. Avea oare vreun motiv să se ferească din calea ei? Se simțise cumva jignit fiindcă tatăl ei nu-i arătase că dorește să-l mai vadă?

Încetini pasul, ca distanța dintre ei să devină mai mare. După un minut sau două, Milvain coti pe Charlotte Street și-l pierdu din vedere.

Ajunsă în Tottenham Court Road, așteptă autobuzul care avea să o ducă la marginea lui Camden Town; își găsi un scaun într-un colț și se retrase cît mai mult cu putință, fără ca ceilalți călători să o preocupe cîtuși de puțin. Într-un anumit loc din Camden Road coborî, în sfîrșit, și după un drum de zece minute, ajunse aproape de casă; era o stradă mai puțin umblată, denumită St. Paul's Crescent, pe care se înșiruiau căsuțe îngrijite. Privită de afară casa în fața căreia se opri ea făgăduia un interior tihnit; ferestrele erau curate și perdelele aranjate cu dichis, iar accesoriile de metal ale ușilor străluceau lustruite fără cusur. Își deschise singură băgînd cheia în broască, și urcă numaidecît scările, fără ca cineva să-i iasă în întîmpinare.

Peste câteva minute coborî iar și intră în camera din față, de la parter. Încăperea servea totodată ca salon și sufragerie; era mobilată plăcut, fără să vădească o grijă deosebită pentru decor. Pe pereți se vedeau câteva autotipii și grayuri vechi. Între cămin și fereastră se afla o nișă, prevăzută cu rafturi, unde se înșiruiau sute de volume, care nu mai încăpuseră în biblioteca lui Yule. Masă era gata așternută.

Familia găsea ora cinci drept cea mai convenabilă pentru masă; se asigura astfel o seară prelungită, de care oamenii de litere au atita nevoie. Ca întotdeauna după o zi petrecută la Museum, Marian era sfârșită de oboseală și lihnită de foame; își tăie o bucătică din piinea de pe masă și se așază într-un fotoliu.

Numaidecît se ivi o femeie de vîrstă mijlocie, scundă și slăbuță, îmbrăcată modest, într-un cenușiu ce rezistă la tăvăleală; fața, care nu mai arăta că ar fi fost vreodată foarte atrăgătoare, exprima o inteligență mediocră; trăsăturile arătau totuși blindețe și bunăvoință. Avea privirea unei ființe ce se străduie în chip dureros să priceapă ceva; lucrul acesta îi stătea întipărit pe chip și era, pesemne, urmarea unor împrejurări deosebite pe care le cunoscuse în viață.

— Ia te uită! Te-ai și-ntors; cam devreme, nu-i așa Marian, spuse, în timp ce închidea ușa și se pregătea să-și ia un scaun.

— Da. Mă-ncearcă o durere de cap.

— Vai de mine! Iar?

Doamna Yule vorbea rar cu greșeli de gramatică; intonația nu era îngrozitor de vulgară, dar accentul săracilor londonezi, care-și pune stigmatul precum o țară moștenită din neam în neam, nu voia deloc să dispară din vorba ei, făcînd zadarnice acele fraze corecte, însușite în anii petrecuți alături de persoane cultivate. În același fel, ținută și înfățișarea ei erau lipsite de trăsăturile caracteristice ale unei doamne. O lucrătoare din Londra nu e

decît rareori în stare să se ridice prin ea însăși, sau să se lase ridicată de altcineva, la o condiție mai înaltă decît aceea în care s-a născut; ea nu poate să învețe să se țină, să stea, sau să se miște ca o femeie obișnuită din copilărie cu rafinamentul, și la fel de puțin poate să-și modeleze vorbirea, pentru a folosi un limbaj elegant. Felul în care se purta doamna Yule cu Marian vădea o bizară neîncredere în ea însăși; o privea și-i vorbea duios, dar nu cu familiaritatea unei mame; putea fi luată drept o servitoare de încredere, care-și slujește stăpîna. Ori de cîte ori se ivea prilejul, își urmărea fata în chip ciudat, iar între timp pe față îi apărea foarte clar acea expresie despre care nu știai ce să crezi. În cugetul ei nu era niciodată în stare să ia drept un fapt obișnuit și fără însemnătate uriașa deosebire dintre ea însăși și fiică-sa. Posibilitățile innăscute, delicatețea sentimentelor, urmările învățaturii, care făceau din Marian o ființă superioară ei, nu puteau niciodată să fie trecute cu vederea.

În împrejurări obișnuite vorbea cu fiica ei doar ca să facă o încercare; oricît ar fi fost de sigură ea însăși despre un anumit lucru, știa că de foarte multe ori Marian gîndea altfel. Înțelegea că adesea Marian exprima o părere oarecare numai ca să nu fie nevoită să spună mai mult; așadar, cînd schimbau cîteva cuvinte, căuta cu grijă să ghicească pe fața fetei ce gîndea într-adevăr despre cele spuse de ea.

— Și ești moartă de foame! adăugă cînd observă coaja de pîine pe care-o ciugulea Marian. Trebuie să mănînci mai mult la prînz, dragă. Nu-i bine s-o ții tot așa. O să cazi de-a-n picioarele.

— Ai fost plecată? întrebă Marian.

— Da. Am fost la Holloway.

Doamna Yule suspină cu un aer nefericit. „Am fost la Holloway“ însemna întotdeauna că a fost în vizită la propriile ei neamuri — o soră căsătorită, cu trei copii, și un frate, care locuiau în aceeași casă. Soțului nu prea îndrăznea să-i vorbească despre aceste neamuri, Yule

— nu avea nici un fel de legături cu ei. Dar Marian era întotdeauna gata să asculte cu înțelegere, iar maică-sa se arăta înduioșător de recunoscătoare, fiindcă vedea în asta un gest de bunăvoință.

— Lucrurile stau tot așa rău? întrebă fata.

— Mai rău, după câte mă duce pe mine mintea. John a început iar să tragă la măsea; seară de seară, el și cu Tom se iau unul de altul; nu-i pic de liniște-n casă.

Dacă doamna Yule comitea vreodată greșeli grosolane de pronunție sau în alcătuirea frazei, aceasta se întâmpla atunci când vorbea despre ai săi. Subiectul părea s-o arunce îndărăt în starea ei de altă dată.

— Ar trebui să plece și să trăiască singur, spuse Marian, vorbind despre fratele mamei ei, John cel însetat.

— Și-ncă cum! Eu ce le tot spun? Dar, ași! Să ai de luat! Cin să le-o bage-n cap? Soi prost, o țin tot pe-a lor și pace. Și Susan asta! E făcută foc și pară pe mine și-mi zice să nu vorbesc cu nasu pe sus. Sînt sigură că nu scot niciodată o vorbă care s-o supere; am eu grijă de asta. Și mai e și Annie; n-ai ce să-i faci: bate străzile cît e ziua de lungă și cine știe ce-o să iasă din asta. Sînt zdrențuroși cu toții. Nu din vina lui Susan, ce-i drept. Face tot ce poate să facă o femeie. Da luna trecută Tom n-a adus acasă nici zece șilingi și tare mi se pare că-și cam face de cap. I-am dat o jumă de coroană; atît am putut să fac pentru ei, și alta nu. Da ce-i mai prost este c-o țin cu toții una și bună, cic-aș putea dac-aș vrea. Mereu tot dau a înțelege că noi sîntem bogați, și degeaba încerc să le-o scot din cap, zic cum că-ndrug verzi și uscate. Spun că-i duc, și e tare greu cînd ești privit așa; e cum nu se poate mai greu, Marian.

— N-ai încotro, mamă. Presupun că suferința-i face răutăcioși și nedrepți.

— Chiar așa, draga mea. Niciodată n-ai spus ceva mai adevărat. Sărăcia îi înrăiește pe cei mai buni oameni,

dacă-i destul de amarnică. De ce oare pe lumea asta-i atîta sărăcie, eu una nu-nțeleg.

— Presupun că tata vine devreme.

— Zicea că se-ntoarce la ora mesei.

— Domnul Quarmby mi-a dat o veste grozav de bună, dacă e într-adevăr așa cum spune el; mă-ndoiesc însă. M-a înștiințat că s-ar putea ca tata să fie numit spre sfîrșitul anului redactor-șef la *The Study*.

Doamna Yule înțelegea, firește, în linii mari ce sînt aceste treburi ale lumii literare ; dar se gîndea la ele numai sub aspectul lor bănesc, ceea ce nu însemna că între ea și masa oamenilor de litere exista o deosebire ca de la cer la pămînt.

— Pe cîntea mea ! Ar fi grozav pentru noi.

Marian începu să-i explice de ce nu înclină să pună vreun temei pe vorbele domnului Quarmby, cînd la ușa de la intrare se auzi bătaia unui poștaş, ceea ce-o făcu pe maică-sa să dispară o clipă.

— E pentru tine, spuse ea cînd se întoarse. Din provincie.

Marian luă scrisoarea și cercetă atent adresa.

— Trebuie să fie de la una din domnișoarele Milvain. Da ; Dora Milvain.

După ce Jasper plecase din Finden, surorile lui se văzuseră de cîteva ori cu Marian, iar prilejul de a sta de vorbă întărise simpatia ce se infiripase între ele. Pînă în clipa aceasta promisiunea de a-și scrie aștepta să fie îndeplinită. Marian găsea firesc ca scrisoarea să aparțină surorii mai mici. Maud era atrăgătoare și simpatică, probabil și deșteaptă, dar ca prietenă, Dora era mai spontană. „O să te amuze să afli, scria Dora, că proiectul despre care fratele nostru vorbea într-o scrisoare în timp ce erai încă aici a început într-adevăr să devină realitate. Ne-a trimis un capitol model, scris de el însuși din *Istoria Parlamentului pentru copii* și Maud crede c-ar putea să continue în același stil, dacă nu e mare grabă. Amîndouă

ne-am apucat să studiem diferite istorii ale Angliei și în curînd o să fim o autoritate în această materie. „Jolly și Monk“ oferă treizeci de lire pentru acest volumaș, dacă-i va mulțumi atunci cînd va fi gata, și unele avantaje posibile în viitor. Încrede-te în Jasper, atunci cînd e vorba de-o afacere ! Așadar, poate că pînă în cele din urmă cariera noastră literară o să însemne ceva mai mult decît o simplă glumă. Sper să fie așa, căci prefer orice decît o viață de profesoară. O să ne bucure să primim vești de la dumneata dacă te mai sinchisești cumva de fetele de la țară.“ Și așa mai departe.

Marian parcursese scrisoarea cu un zîmbet de satisfacție, după care îi împărtăși mamei conținutul.

— Îmi pare bine ; nu primești prea des scrisori.

— Nu.

Marian părea dornică să mai adauge ceva, iar pe fața mamei stăruia o privire adîncă și gînditoare, ce spunea că toate acestea o interesează și că înțelege.

— S-ar putea ca fratele lor să vină pe-aici ? întrebă cu teamă doamna Yule.

— Nu l-a invitat nimeni, răspunse calm fata.

— N-ar veni și-așa ?

— Probabil că nici nu știe adresa.

— Îmi închipui că taică-tu n-o să vrea să se vadă cu el.

— Poate, întîmplător. Nu știu.

Foarte rar se ivea prilejul ca ele două să discute despre altceva decît lucruri obișnuite de zi cu zi. Deși se iubeau, nu se destăinuiau una alteia ; doamna Yule, care din vremea cînd Marian era mică nu-și făcuse niciodată simțită autoritatea maternă, nu revendica privilegiu de acest fel, iar pe Marian, retrasă din fire, această rezervă a mamei o făcuse și mai reținută. Greșeala englezilor, care la ei acasă se închid în sine, greu ar fi putut merge mai departe decît se întîmpla cu ele două ; această reținere se agravează, firește, în acele familii nefamiliare, ce se carac-

terizează, între altele, prin deosebirea de cultură ce sapă o prăpastie între părinți și copii.

— Cred, reluă Marian pe un ton forțat, că tata n-are multă simpatie pentru domnul Milvain.

Dorea să știe dacă maică-sa auzise unele observații făcute între patru ochi în legătură cu aceasta, dar se hotărârea greu să întrebe de-a dreptul.

— Zău că nu știu nimic, răspunse doamna Yule, nețezindu-și rochia. Mie nu mi-a suflat o vorbă, Marian.

Tăcere penibilă. Mama își pironise ochii pe polița de deasupra căminului și medita profund.

— Fiindcă altfel, adăugă Marian, ar fi spus ceva despre o revedere la Londra.

— Dar... domnul ăsta are ceva care lui nu-i place ?

— Nu știu nimic despre așa ceva.

Cu neputință de continuat dialogul ; Marian se foi stînjinită, apoi se ridică, spuse ceva cum că se duce să pună bine scrisoarea și ieși din cameră.

Numaidecît după aceasta, Alfred Yule intră în casă. Nu era un lucru neobișnuit să se întoarcă între ai lui tăcut și posac, și în seara aceasta, fața lui te înștiința de cum îl vedeai că e într-o asemenea dispoziție.

Intră în sufragerie și rămase în picioare pe carpeta din fața căminului, citindu-și ziarul de seară. Nevastă-sa își făcea de lucru, aranjînd tacîmurile de pe masă.

— Ei, exclamă el, pus pe ceartă, e aproape cinci ; de ce nu e gata masa ?

— Numaidecît, Alfred.

La o anumită vîrstă pînă și omul obișnuit devine o ființă ce stîrnește neliniște și groază cînd cina întîrzie ; omul de litere însă, în asemenea clipe, nu-și are asemănare. Iar dacă la aceasta se adaugă faptul că tocmai s-a întors nemulțumit de la întrevvedere pe care a avut-o cu un editor, soția și fiica pot într-adevăr să considere situația drept înfricoșătoare. Marian intră în cameră și remarcă pe loc fața înspăimîntată a maică-si.

— Tată, începu ea în dorința de a-i abate gândurile, domnul Hinks îți trimite cartea lui cea nouă și dorește...

— Atunci du-i-o înapoi domnului Hinks și spune-i că sînt sătul de atîta maculatură plicticoasă. N-are nici un rost să se aștepte c-o să scriu despre ea o notă. Nerodul ăsta mă scoate din sărite cu pisălogeala lui. Te rog să-mi spui cînd o să fie gata masa. Vreau să știu dacă mai am timp să scriu cîteva scrisori, ca să nu pierd o jumătate de oră.

Marian se simțea jignită de această supărare nelalocul ei, dar nu îndrăznea să răspundă. În clipa aceea servi-toarea apăru cu carnea aburindă, urmată de doamna Yule, care aducea farfurii cu legume. Omul de litere se așeză și tăie minios carnea. Își începu masa cu o jumătate de pahar de bere ; după care, înfometat, înghiți la iuțea cîteva îmbucături, cu capul aplecat pînă deasupra farfuriei. Se întîmpla în mod obișnuit ca masa să decurgă fără să schimbe între ei o vorbă și se părea că așa aveau să se petreacă lucrurile și astă-seară.

Nevestei, Yule arareori îi adresa vreo vorbă, în afară de cîte o întrebare scurtă și tăioasă, sau o observație usturătoare ; dacă vorbea vreodată omenește la masă, asta se întîmpla numai cu Marian.

Zece minute se scurseră în tăcere ; atunci Marian hotărî să încerce cu orice chip să însenineze atmosfera.

— Domnul Quarmby, mi-a spus să-ți transmit ceva, începu ea. Un prieten de-al lui, Nathaniel Walker, l-a informat că domnul Rackett o să-ți ofere probabil conducerea lui *The Study*.

Yule se opri din mestecat. Preț de o jumătate de minut își aținti privirea asupra mușchiului de vacă ; apoi de la cana cu bere și solniță trecu la fața lui Marian.

— Walker i-a spus asta ? Ce prostie !

— Cu titlul de strict **confidențial**. M-a rugat să nu suflu nimănui o vorbă, numai dumitale.

— Walker e un neghiob și Quarmby un măgar, observă tatăl.

Dar un freamăt îi agita sprâncenele lui stufoase; fruntea aproape că i se descrețise; continuă să mănânce, dar mai încet, ca și cum ar fi dat o înaltă apreciere hranei pe care-o avea în față.

— Repetă-mi cuvintele lui.

Marian le repetă, în măsura în care îi fu cu putință. O ascultă cu aerul că-și bate joc de ceea ce aude; totuși chipul începea să i se însenineze.

— Nu cred că Rackett are destulă minte pentru o asemenea propunere, spuse chibzuind asupra cuvintelor. Și nu sînt sigur că dacă mi s-ar oferi aş primi. Tipul acela, Fadge, aproape că a distrus revista. Tare-aş vrea să văd de cît timp o să aibă nevoie ca să dea peste cap noua revistă a lui Culpepper.

În următoarele cinci minute nimeni nu scoase o vorbă; apoi Yule spuse brusc:

— Unde e cartea lui Hinks?

Marian i-o aduse de pe o masuță așezată lângă perete; sub acest acoperiș literatura era privită aproape ca un accesoriu necesar pentru împodobirea mesei.

— Credeam că e mai mare decît atît, murmură Yule, în timp ce deschidea volumul în felul acela caracteristic oamenilor care se ocupă de cărți.

O pagină avea colțul îndoit pentru a atrage atenția asupra unui pasaj. Yule își puse ochelarii și curînd descoperi ceva care desăvîrși schimbarea ce se vedea pe fața lui. Ochii îi scăpărau și de plăcere își schimonosea bărbia. Peste o clipă îi trecu cartea lui Marian și-i arătă o notă de subsol, tipărită cu litere mărunte; nota cuprindea un elogiu plin de efuziune introdus *à propos* de o anumită discuție literară, și care amintea „perspicacitatea critică a domnului Alfred Yule, studiile sale erudite, stilul lucid“ și diverse alte calități remarcabile.

— Frumos din partea lui, observă Marian.

— Bătrînul Hinks ! Am să încerc să-i fac rost de vreo șase cititori.

— Pot să văd ? întrebă în șoaptă doamna Yule, aplecîndu-se spre Marian.

Fata îi trecu volumul. Doamna Yule citi nota de subsol cu acea privire ușor înspăimîntată, care e atît de mișcătoare atunci cînd arată cum o imperfecțiune a minții zădărnicește o bunăvoință izvorită din inimă.

— Asta o să-ți prindă bine, nu-i așa, Alfred ?, spuse și aruncă o privire spre soțul ei.

— Neapărat, răspunse Yule și zîmbi cu o ironie plină de dispreț. Dacă Hinks are succes o să-mi creeze o reputație solidă.

Și sorbi din bere, ca și cum ar fi prins noi puteri în bătălia vieții.

Marian îl privea pieziș și medita la ceea ce i se părea o trăsătură bizară, absurdă a caracterului său ; fusese adesea surprinsă de faptul că un om cu firea și capacitățile lui se bizuia atît pe laudele sau învinuirile aduse de oameni pe care îi socotea mai prejos decît el.

Yule răsfoia cartea.

— Păcat că omul nu știe să scrie englezește. Ce vocabular ! *Astringent* ; *demn de încredere* ; *particularizare* ; *fabulozitate* ; *defavorabil* — cine-a mai izbutit vreodată să dea peste o asemenea amestecătură de pedanterie antică și vulgaritate modernă ? Cu siguranță că numele lui vine de la germanul *hinken*¹, nu-i așa, Marian ?

Rîse și aruncă din nou cartea. Era cu totul în altă dispoziție. Arăta în fel și chip că mîncarea-i place și începu să discute familiar cu fiica lui.

— Gata cu scriitoarele ?

— Nu complet.

— Nu-i nici o grabă. Cînd o să ai timp, citește cartea lui Ditchley, apărută recent, și notează repede cele mai

¹ A schiopăta.

proaste fraze pe care le-ai cules. O să le folosesc într-un articol despre stilul contemporan ; mi-a venit în minte azi după-amiază.

Zîmbi necruțător. Fața doamnei Yule arată o mare mulțumire și străluci de bucurie cînd soțul ei observă întimplător că astăzi crema de ouă a fost foarte bine pregătită. La sfîrșitul mesei, Yule se ridică fără multă vorbă și se duse în camera lui de lucru.

Omul suferise mult și trudise uimitor de greu. Nu era de neînțeles că dispepsia și multe alte metehne care alcătuiesc moștenirea spiței literare îl torturau și-l acreau.

Să ne amintim de zilele cînd lucra ca vînzător într-o librărie la Holborn. Încă de atunci era ros de ambiții. O dragoste sinceră pentru cunoaștere îi stimula mintea. Nu dormea decît trei sau patru ore ; studia cu dîrzenie limbile străine, antice și moderne ; își încerca talentul la traduceri în versuri ; plănuia să scrie tragedii. De fapt, trăia în trecut ; ideile sale literare se întemeiau pe studiul lui Boswell.

Primul vînzător părăsi librăria pentru a prelua o întreprindere al cărei proprietar devenise la moartea unei rude ; era o mică editură cu sediul într-o străduță îndepărtată din Strand¹, și domnul Polo (un nume ciudat), care cu timpul avea să devină binecunoscut, concepușe propriul său plan cu privire la felul cum ar fi fost cu putință ca ea să ia amploare.

Printre alte forme de activitate, el iniție o publicație săptămînală care se vindea cu un penny, denumită *All Sorts* și în paginile ei, Alfred Yule își făcu debutul de scriitor. Nu peste mult timp ajunsese redactor-șef adjunct al lui *All Sorts*, apoi adevăratul șef al revistei. Își luă la revedere de la librar și-și începu cariera literară așa cum se cuvine.

¹ Cartierul ziarelor din Londra.

Domnul Polo avea obiceiul să spună că n-a întâlnit niciodată un om în stare să lucreze atâtea ore în șir ca Alfred Yule. O înșiruire fidelă a tot ceea ce acest tânăr a învățat și-a scris, între 1855 și 1860, adică între douăzeci și cinci și treizeci de ani, ar părea o farsă. Își fixase ca țel în viață să ajungă celebru și-și dădea bine seama că pentru a-și atinge scopul va avea nevoie să muncească pe brînci, ținînd seama că natura nu-l înzestrase cu talente strălucite. Dar ce-are a-face ? Avea să fie cineva pe lumea asta — numai dacă nu va pieri în lupta pentru a deveni cunoscut.

Între timp se însură. Pe cînd trăia într-o mansardă și se aproviziona singur cu cele de trebuință pentru mesele lui sărăcicioase, avea obiceiul să-și facă cumpărăturile la un negustor de mărunțișuri, unde-l servea o fată, deloc frumoasă, dar care, după cum i se părea lui, avea o fire plăcută. Duminicile o întâlnea în timp ce se plimba întovărașită de o soră mai mică ; o cunoscuse mai îndeaproape și nu trecu mult pînă ce fata consimți să-i fie soție și să împartă cu el camera de la mansardă. Frații săi, John și Edmund, țipară că prin această mezialianță se făcuse de rîs într-un chip de neiertat ; că ar fi putut să aștepte pînă cînd venitul lui avea să crească. Foarte bine, dar ar fi fost la fel de cuminte din partea lor să-l poftască să refuze o mîncare obișnuită, fiindcă peste cîțiva ani o să fie în măsură să-și procure delicatese ; n-avea cum să trăiască fără o hrană oarecare și venise timpul cînd nu mai putea să trăiască fără o nevastă. Mulți bărbați înzestrați cu minte, dar lipsiți de bani, au fost siliți să facă pasul. Fetele cultivate simt un dezgust vădit pentru mansardele Londrei ; nici una din cincizeci de mii n-ar împărți sărăcia, chiar și cu cel mai strălucit geniu pe care l-a cunoscut omenirea de-a lungul veacurilor. Dar cum un bărbat înzestrat cu calități deosebite are neapărat nevoie să se însoare ca să poată să izbutească în viață, fapt care i-ar da putința să se căsătorească cu o persoană

pe măsura lui, aceluiași bărbat nu-i rămîne altă cale decît să caute o mezialianță și să-i fie recunoscător femeii neinstruite căreia i-a fost milă de singurătatea lui.

Din nefericire, Alfred Yule nu era atît de recunoscător cît ar fi putut să fie. Căsătoria aceasta nu se dovedi nici pe departe neizbutită ; ar fi fost cu puțință să se trezească legat de o scorpîie vulgară, pe cînd femeia aceasta avea marea calitate de a fi supusă și blindă. Se strădui să învețe cîte ceva de la el, dar mintea ei greoaie și firea lui irascibilă făcură ca încercarea să nu dea roade ; trebuia să se mulțumească cu calitățile ei omenești. Și-așa se și întîmplă, pînă ce Yule începu să se ridice deasupra mulțimii oamenilor de litere. Pînă atunci se minia adesea din pricina nevestei, dar niciodată nu arătase că se căiește pentru această căsătorie și nici nu simțise asemenea păreri de rău ; acum, însă, începu să vadă numai neajunsurile situației sale și, uitînd cum se petrecuseră lucrurile, își închipuia că s-ar fi convenit să aștepte pînă și-ar fi putut lua o soție care să-i împărtășească viața spirituală. Timp de cîțiva ani doamnei Yule îi fu dat să cunoască o mare amărăciune. Cum pe vremea aceea crizele de dispepsie începuseră deja să-l chinuiască, iar tulburările ficatului îi pricinuiau adesea dureri de cap, soțul ei își ieșea mereu din fire ; nu mai știa ce-i înțelegerea, ba chiar și bunacuvîință, și-i arunca în obraz bieteii femei ignoranța, prostia și originea ei de jos. Iar ea, după cum era și firesc, se apăra așa cum poate să se apere un om care se știe cumplit de nedreptățit. Nu o dată cei doi fură gata să se despartă. Nu se ajunse totuși la o ruptură adevărată, și aceasta, în-deosebi, fiindcă Yule nu putea să se descurce fără ne-vastă-sa ; nu mai era în stare să trăiască fără ca ea să-i poarte de grijă. Și-apoi trebuia să se țină seama de copil. De la bun început, Yule se temuse grozav ca nu cumva Marian să moștenească defectele din vorbirea și comportarea mamei. Abia dacă-i îngăduia nevestei să stea de vorbă cu fetița. De îndată ce atinse vîrsta cînd lucrul fu

cu putință, Marian fu trimisă la o școală cu externat, iar la zece ani fu dată ca elevă internă la o școală din Fulham ; nici un sacrificiu bănesc nu era socotit prea mare pentru a-i asigura o asemenea educație, încît să învețe să vorbească și să se poarte ca o doamnă. Nu-i era ușor mamei să știe că legătura ei cu fetița era privită ca cea mai mare primejdie pentru copil ; dar din modestie și din dragoste pentru Marian, nu se împotrivi ; și așa se face că într-o bună zi, cînd o auzi pe mama ei făcînd o greșeală grosolană de gramatică, fetița se întoarse spre celălalt părinte și întrebă : „De ce nu vorbește mama la fel de corect ca noi ?“ Acesta e unul din rezultatele unor asemenea căsătorii, una din puzderia de suferințe la care duce sărăcia.

Dar, în ciuda oricăror greutăți, bătaia fu cîștigată și Marian crescuse așa cum își dorise tatăl ei. Nu numai că avea maniere elegante, dar se vădi de timpuriu că natura o înzestrase din plin cu o minte ageră. Încă de pe vremea cînd era mică, vorbea despre cărți, iar la vîrsta de doisprezece ani era de-acum în stare să-și ajute tatăl în calitate de secretară particulară.

Pe atunci Edmund Yule mai era în viață. Își biruisese prejudecățile și între casa sa și familia omului de litere se stabiliră legături. Nu s-ar putea spune că erau legături apropiate, deoarece doamnei Edmund îi venea foarte greu să se arate din cale-afară de amabilă cu doamna Alfred. Totuși, cele două verișoare, Amy și Marian, se vedeau din cînd în cînd și nu erau una pentru cealaltă o tovarășă nepotrivilă. Moartea tatălui lui Amy puse capăt acestor legături ; cînd se văzu stăpînă pe treburile ei, doamna Edmund nu întîrzie să o izgonească pe doamna Alfred și de asemenea pe Alfred însuși. Omul de litere putea fi nesocotit în felul cum se purta cu nevastă-sa, dar atunci cînd altcineva dovedea față de ea lipsă de respect, lucrurile se schimbau. Numai din pricina asta, și pentru nimic alt-

ceva, se certă amarnic cu văduva fratelui său și din ziua aceea, cele două familii trăiră despărțite una de cealaltă.

În viața lui Alfred certurile nu erau un capitol fără însemnătate ; firea sa, care nu se împăca ușor cu cei din jur, conștiința din ce în ce mai puternică a meritelor sale neluate în seamă îl făceau adesea să se ia la hartă cu editorii, redactorii, sau confrății ; pe lângă aceasta, mai era și nefericitul obicei de a-și face dușmani din niște oameni care foarte probabil ar fi putut să-i fie de folos. Astfel, cu domnul Polo, care-l stima și ale cărui succese comerciale făceau din el o relație prețioasă, Alfred sfârși prin a se certa din pricina urei chestiuni de demnitate personală, fără mare însemnătate. A urmat marea ceartă cu Clement Fadge, o treabă deosebit de avantajoasă pentru cei doi factori interesați, întrucât le-a făcut reclamă amîndurora. Aceasta s-a întîmplat în 1873. Pe vremea aceea, Yule era redactor la o publicație săptămînală, denumită *The Balance*, organ literar ce țintea departe, dar nu izbutea să se vîndă într-un număr de exemplare fără de care nu putea să trăiască. Fadge, om mai tînăr ca Yule, scria recenzii pentru *The Balance*. Era tare strîm-torat și măgulindu-l prudent pe Yule izbutise să-i facă impresie bună. Dotat cu un simț foarte fin cînd era vorba să-și dea seamă pe ce cale își poate asigura cel mai bine interesele, Fadge înțelese curînd că Yule nu-i putea fi de folos decît pentru un timp și că redactorul unui săptămînal cu o reputație bine consolidată, care nu pierdea niciodată prilejul de a-l batjocori pe Yule și a ridiculiza tot ceea ce scrisese el, ar fi o cucerire mult mai rentabilă. Reuși să-și transfere serviciile la o publicație mai prosperă, unde concepu o rubrică specială, menită să dea frîu liber impertinenței sale, plină de răutate, comportare ce pe atunci nu se întîlnea în presa periodică. Cînd izbuti să-și facă mîna, domnul Fadge găsi cu cale, printr-o manieră cum

nu se poate mai comercială, să recenzeze un volum de-al vechiului său redactor-șef, lung și prolix, dar departe de a fi lipsit de orice merit, intitulat *Imaginația, trăsătură națională specifică*. Recenzia era o capodoperă o genului ; violent malițioasă, făcu să pufnească în râs cercurile literare. Numele autorului ei nu era pentru nimeni o taină, iar Alfred Yule făcu greșeala de a da un răspuns vehement, în care-l ataca brutal pe Fadge, în coloanele lui *The Balance*. Fadge nici că-și putea dori ceva mai bun ; tot tărăboiul stîrnit de acest duel—zefleMEA, izbucniri de mînie, observații grave, ură plină de batjocură — nu putea să aibă altă urmare decît aceea că atrase luarea-aminte a tuturor asupra inteligenței lui anonime și-l făcu de râs pe omul conștiincios și greoi. Probabil că vă amintiți cum s-au întîmplat toate acestea. Povestea s-a sfîrșit prin dispariția foii militante a lui Yule și a dus la consolidarea reputației lui Fadge.

Ar fi greu de amintit vreo ramură a străduinței literare în care Yule să nu-și fi încercat norocul într-o perioadă sau alta a vieții. Întoarceți pagina la numele lui din Catalogul lui British Museum ; lista lucrărilor legate de acest nume o să vă facă să zîmbiți. La vîrsta de treizeci de ani a publicat o nuvelă ; a dat greș în chip jalnic, iar cinci ani mai tîrziu o încercare asemănătoare a avut aceeași soartă. A scris o tragedie inspirată din viața modernă ; timp de cîțiva ani s-a luptat s-o vadă jucată, dar zadarnic. În cele din urmă, apăru pentru uz restrîns. Singura trăsătură remarcabilă a acestor producții literare, ca și a altora, la fel de greșit orientate, era sinceritatea creației, migala cu care fuseseră elaborate. Dacă Yule s-ar fi mulțumit să producă un roman sau o piesă de teatru cu disprețul cuvenit pentru onoarea literară, poate că ar fi cunoscut succesul comercial, dar bietul de el nu avea un caracter destul de suplu pentru așa ceva. Își lua propriile lui eforturi *au grand sérieux*¹ ; gîndea că pro-

¹ Foarte în serios (fr.).

duce opere de artă ; scrupulos pînă la înverșunare, își urma neabătut țelul. În ciuda tuturor eforturilor sale, rămînea doar un bun meșteșugar în domeniul literar ; genul în care izbutea cel mai bine era prost plătit și nu aducea faimă. La vîrsta de cincizeci de ani, tot mai trăia într-o casă sărăcăcioasă, dintr-un cartier oarecare. Cîștiga destul pentru nevoile lui de astăzi și atîta timp cît posibilitățile sale rămîneau neștirbite, nu avea motiv să se simtă apăsător de teama zilei de mîine ; dar în adîncul cugetului nu izbutea să-și ascundă faptul că-și ratase viața. Și gîndul îl chinuia.

Iar acum, pe neașteptate, o rază de speranță. Dacă tipul acela, Rackett, se gîndea într-adevăr să-i ofere conducerea editorială a lui *The Study*, ar mai putea gusta acele succese spre care năzuise atît de fierbinte. *The Study* era o publicație săptămînală, care se bucura de o bună reputație. Fără îndoială că Fadge îi dăunase, imprimîndu-i un ton nepotrivit pentru cei mai mulți dintre cititori, oameni serioși, care socoteau că în zilele noastre critica oferea prilejul pentru ceva mai bun decît desfășurarea unui spirit răuvoitor. Dar negreșit că o revenire la caracterul serios din zilele de altădată avea să îndrepte lucrurile. Și ce plăcere să stai în scaunul acela dictatorial ! Ce încîntare ar fi să aibă din nou propriul său organ de presă, să ajungă o forță în lumea literară, să sublinieze în fața unui auditoriu larg metodele sale înaintate de abordare a genului critic !

Un om amărît este o ființă căreia îi dau tîrcoale ispitele răului. În *The Study* apăreau în fiecare săptămînă anumite coloane de cronică mondenă, și cînd se gîndea la asta Yule se gîndea totodată la Clement Fadge și la diverși alții dintre cei mai înverșunați dușmani ai lui. Știa prea bine că rubrica de știri din societate e în măsură să slujească unor scopuri dușmănoase, fără să jignească cîtuși de puțin fățîș. Uneori simpla scăpare a unui nume, lăsat

pe dinafara unei liste de autori poate să ofenseze și să dăuneze reputației unui om. În zilele noastre, mînuirea unor asemenea note este o artă subtilă ; doar vă amintiți atîtea și atîtea exemple. Alfred știa destul de bine că nu o dată ispita avea să-i șoptească la ureche ; iar în sinea sa își spunea că, în anumite împrejurări, n-ar fi o dezonoare dacă ar ceda tentației. Și alții se purtasera adesea cu el fără milă. Însuși interesul publicului cerea ca unora să li se dea peste nas și simțea că-l mînceau degetele, de nerăbdător ce era să țină în mînă pana cu care avea să scrie articolul de fond. Ha ! ha ! Aidoma unui cal de luptă, adulmeca de departe mirosul bătăliei.

Astă-seară n-avea să lucreze, deși unele treburi se cereau grabnic terminate. Camera lui de lucru — singura încăperc de la parter în afară de sufragerie — era mică și ici-colo, pînă și pe podea, erau îngrămădite cărți ; totuși, găsea destul loc să se plimbe nervos în sus și-n jos. Asta și făcea, în jur de nouă și jumătate, cînd nevasta sa se ivi în ușă cu o ceașcă de cafea și niște biscuiți, cina lui obișnuită. Îndeobște, la ora asta, Marian era cea care-l servea și se întreba de ce n-a venit ea.

— Iar o doare capul ; îmi pare rău, da' ce să-i faci ? Trebuie să ți-o spun. Am convins-o să se culce devreme.

Puse tava pe masă — după ce cărțile fură împinse la o parte — , dar nu s-ar fi zis că e gata să-l lase singur.

— Ai treabă, Alfred ?

— De ce ?

— Tocmai mă gîndeam c-aș vrea să schimb cu tine o vorbă.

Se folosea de faptul că era binedispus. Yule îi răspunse nepăsător, așa cum făcea de obicei cînd discuta cu ea, dar nu-i tăie vorba.

— Ce s-a întîmplat ? Tot Holloway-ii, rubedeniile acelea ; garantez că despre ei e vorba.

— Nu, nu. Despre Marian e vorba. A primit azi după-amiază o scrisoare de la domnișoarele acelea.

— Care domnișoare ? întrebă Yule, supărat că-l ia pe departe.

— Milvain le spune.

— Nu văd de ce n-aș ști și eu. Sînt oameni cumsecade.

— Da ; mi-ai mai zis. Dar începuse să vorbească de fratele lor și...

— Ce-i cu el ? Zi ce-ai de zis și termină !

— Mă gîndesc, fără să vreau, Alfred, că suferă fiindcă nu l-ai chemat să vină pe la noi.

Yule o fixă, ușor surprins. Nu apucase încă să se înfurie și părea că-nclină să se gîndească la cele ce-i erau sugerate cu atîta teamă.

— Crezi ? Nu știu. De ce l-ași fi invitat ? M-am văzut cu el acolo numai fiindcă așa dorea domnișoara Harrow. Nu mă interesează în mod deosebit. Cît despre...

Se opri brusc și se așeză. Doamna Yule stătea la o anumită distanță.

— Trebuie să ne amintim cîți ani are, spuse ea.

— Asta-i bună ! Firește că da !

Yule căzu pe gînduri și începu să ronțăie un biscuit.

— Și știi, Alfred, nu se vede cu nici un tînăr. Mi-am spus de multe ori că nu e bine pentru ea.

— Hm ! Dar tînărul ăsta, Milvain, e un mușteriu foarte suspect. În primul rînd, n-are nimic și mi s-a spus că se lasă întreținut numai și numai de maică-sa. Nu prea mă-mpac cu asta. Ea nu e bogată, iar el ar fi trebuit pînă acum să-și cîștige existența. Are o anumită inteligență ; s-ar putea să izbutească ; dar nu poți fi sigur de asta.

Nu era prima oară cînd aceste gînduri îi treceau prin minte. Atunci cînd îi întîlnise pe Milvain și pe Marian, care mergeau împreună pe drumul de țară, fusese nevoit să reflecteze la posibilitatea acestei legături, iar urmarea era că n-avea chef să o încurajeze cu tot dinadinsul. Au-zise, firește, că Milvain făcuse o vizită de rămas-bun și după aceea se ferise cu bunăștiință să dea ochi cu tînărul. În gîndurile sale, problema nu se contura foarte clar ; nu

credea că e probabil ca vreunul din cei doi tineri să se gîndească mult la celălalt, cînd vor fi departe unul de altul, și-apoi avea să fie destul timp pentru asemenea treburi, dacă într-o bună zi nu vor mai suferi să fie amîinate. Nu i-ar fi plăcut să prevadă că fiica lui va rămîne fată bătrînă ; dar deocamdată era tînără... și-i dădea un ajutor prețios.

Cîtă greutate avea pentru el cel de-al doilea considerent ? Acum, după ce nevastă-sa deschisese discuția, așa, pe neașteptate, își puse clar problema. Era oare pregătit să dea dovadă de un egoism voit cu tot dinadinsul ? Pînă în clipa aceasta interesele sale nu se ciocniseră niciodată de acelea ale lui Marian. Adevărul era că se obișnuise să se bizuise pe ajutorul ei pentru un timp nelimitat.

Dacă avea într-adevăr să ajungă redactor-șef la *The Study*, atunci o să aibă mai puțin nevoie de ea. Și ce-i drept, se părea că tînărul Milvain va ajunge departe.

— Dar în tot cazul, continuă cu voce tare, urmîndu-și, pe de o parte, șirul propriilor sale vorbe, iar pe de alta, răspunzînd dezamăgirii ce se citea pe fața soției, de unde știi că ar dori să vină să-i facă o vizită lui Marian ?

— Nu știu nimic, despre asta, cum o să știu ?

— Și se prea poate să te fi înșelat. Ce te face să crezi că se gîndește la el ?

— După cum vorbea. Și-apoi, voia să știe dacă e adevărat că băiatul nu-ți place.

— Te-a întrebat ea ? Hm. Ei bine, nu cred că Milvain e potrivit pentru Marian. E întocmai genul de bărbat care caută să se facă plăcut unei fete numai ca să se amuze.

În ochii doamnei Yule se citi groază.

— O, dacă tu crezi că așa stau lucrurile, atunci să nu vină. N-aș vrea una ca asta, pentru nimic în lume.

— Nu spun că-i sigur. Yule sorbi din cafea. N-am avut prilejul să-l studiez foarte atent. Dar nu e genul de om care-mi place mie.

— Atunci nici vorbă că-i mai bine așa.

— Da. Nu știu ce s-ar putea face în momentul de față. O să vedem dacă izbutește să-și croiască un drum în viață. Te sfătuiesc să nu-i amintești de el.

— O, nu, nici o vorbă.

Făcu o mișcare ca și cum s-ar fi pregătit să iasă din cameră, dar cele câteva vorbe schimbate cu Marian, după ce citise scrisoarea, o făceau să-și simtă inima grea și mai avea unele lucruri pe care dorea să le spună cu voce tare.

— Dacă domnișoarele acelea or să-i mai scrie, îmi vine a crede c-or să-i vorbească de fratele lor.

— Da, din păcate.

— Și știi, Alfred, s-ar putea ca el să le ceară asta.

— Presupun că într-o anumită problemă toate femeile sînt subtile, murmură Yule și zîmbi. Nu era o observație amabilă, dar tonul pe care o rosti nu o făcea mai neplăcută.

Cea căreia îi era adresată n-o înțelese ; fața ei arăta, ca de obicei, că se străduia din răspuțeri să priceapă despre ce era vorba.

— N-avem încotro, urmă el, referindu-se la cele presupuse de nevasta lui. Dacă are gânduri serioase, ei bine, atunci, să-și facă un drum în viață și să aștepte prilejul de-a o întîlni.

— Păcat că nu poate să se vadă cu mai mulți dintre aceia care-ar fi potriviți pentru ea, nu-i așa ?

— N-are rost să vorbim despre asta. Lucrurile stau așa cum stau. Nu cred că e nefericită.

— Nu e foarte fericită.

— Crezi că nu ?

— Sînt sigură.

— Dacă ajung la *The Study* lucrurile s-ar putea schimba... Totuși... Să nu mai discutăm despre situații care nu se pot evita, care n-au nici un sens. Nu te-apuca să-i bagi în cap că suferă de singurătate și așa mai departe.

Sînt sigur că pentru ea cel mai bun lucru pe care-l are de făcut e să-și vadă de treburile ei.

— Poate că da.

— O să mă mai gîndesc.

Doamna Yule ieși în tăcere din cameră și se apucă iarăși de cusut.

Înțelesese ce voia să spună soțul ei cu acel „totuși” și care erau situațiile „care nu se pot evita”. Asemenea vorbe îi aminteau de zile mai rele decît cele de astăzi, cînd era obișnuită să audă lucruri rostite și mai pe șleau. Știa prea bine că dacă ea ar fi fost o femeie cultă, fiica ei n-ar suferi acum de singurătate.

Fusese dorința ei să nu se ducă împreună cu soțul și cu Marian la John Yule. Își găsisse un pretext în faptul că nu putea lăsa gospodăria pe mîna unei singure femei de serviciu ; dar ar fi rămas oricum acasă, căci dacă i-ar fi întovărășit, atît tatăl, cît și fiica s-ar fi simțit fără doar și poate stînjeniți. Lui Alfred îi era totdeauna rușine cu ea atunci cînd se aflau printre oameni străini și nu era în stare să-și ascundă sentimentele nici față de ea, nici față de alții, care aveau motive să-l observe. Poate că Marian nu se rușina din aceeași pricină, dar în tovărășia mamei se simțea mai puțin la largul ei. Și oare n-avea să fie întotdeauna la fel ? Să zicem că domnul Milvain ar veni aici în casă : oare n-ar fi dezamăgit cînd ar descoperi ce fel de persoană e mama lui Marian ?

Cîteva lacrimi îi picară peste cusătura la care lucra.

La miezul nopții ușa camerei de lucru se deschise. Yule veni în sufragerie să vadă dacă totul e în ordine și fu surprins să descopere că nevastă-sa era tot acolo.

— De ce atît de tîrziu ?

— Na, c-am uitat de ceas ! Ia te uită !

— „Ia te uită, ia te uită !” Nu începe iar să vorbești în felul acesta. Hai, stinge lampa !

DE PARTEA CELUI MAI TARE

Printre cunoștințele păstrate de Yule de pe vremea când era mai tânăr, cițiva făceau parte din categoria bine definită a bărbaților cu neveste pe care nu le puteau arăta în lume. De pildă, Hinks ; deși atunci când se mînia, spunea despre el că-i un tip plicticos, Yule îi purta oarecum un respect sincer. Hinks cîștiga, poate, o sută de lire pe an, cu un gen de literatură de care numai anumiți editori se pricep să scape, iar din acest venit cheltuia aproape o treime pe cărți. Nevastă-să era fiica unei spălătorese, în a cărei casă Hinks locuise cu treizeci de ani în urmă ; pe vremea aceea era nou-venit la Londra, dar știa de mult ce-i foamea ; cei doi trăiau într-o armonie desăvîrșită, dar doamna Hinks tot mai vorbea jargonul spălătoreșelor, incorrigibil și de neîmbîlînzit. Un alt cuplu erau domnul și doamna Gorbutt. Aceștia doi nu erau nevoiți să se lupte cu nevoile, deoarece soția, care la început fusese dădacă, moșteni la scurt timp după căsătorie o casă, lăsată de o rudă. Domnul Gorbutt se socotea poet ; de cînd ajunsese să aibă un venit, publicase în fiecare an, pe cheltuiala sa, cîte un volum de versuri, dar fără altă urmărire decît aceea că întetea furia din inima nevestei sale, persoană pe cît de zgîrcită, pe atît de îngîmfată. Departe de a face din asta o taină, doamna Gorbutt blestema ziua cînd se măritase cu un om de litere, căci, dacă ar mai fi așteptat puțin ar fi avut putința să aspire la un negustor cu o situație prosperă, care ținea o cabrioletă și avea un aer distins. Doamna Yule bănuia — și nu fără temei — că doamnei Gorbutt îi cam plăceau băuturile tari. În al treilea rînd, veneau domnul și doamna Christopherson, săraci lipiți pămîntului. Chiar și cînd se aflau la un prieten se ciondăneau întruna, dezvăluind în chip tragi-comic viața lor de-acasă. Soțul făcea

uneori gazetărie, în mod nesperios, dar studiul său preferat era metafizica ; ani întregi lucrase la o carte colosală și profundă, despre care credea că-l va face celebru, deși ideile sale nu erau chiar atât de confuze încât să spere și altceva în afară de glorie. După ce de pe urma unui articol sau două câștiga destul pentru nevoile arzătoare, o ștergea la British Museum și atunci greutatea era să fie readus la o muncă rentabilă. Totuși, bărbatul și nevasta țineau unul la altul. Doamna Christopherson era din Cambewell, unde pe vremuri tatăl ei fusese cel mai mic dintre micii măcelari. Despre viața pe care o dusesese în tinerețe se povesteau în șoaptă lucruri neplăcute, și de bună seamă că metafizicianul nu era dornic să-și amintească de ele. Avuseseră trei copii și toți răposaseră întru Domnul.

Oamenii aceștia erau în stare de ceva mai bun decît ceea ce făcuseră pînă acum sau decît aveau să facă pînă la sfîrșitul vieții, și de fiecare dată, faptul că nu izbutiseră să îndeplinească ceea ce făgăduiau în tinerețe se datora în mare măsură unei soții cu care nu puteau să apară în lume. Ar fi trebuit să aștepte ; și atunci, ar fi putut să se căsătorească cu o persoană egală lor în societate — cîndva, între cincizeci și șaiszeci de ani.

Un alt prieten vechi era domnul Quarmby. Burlac el însuși, se simțea veșnic încîntat fiindcă alții se lăsaseră prinși în laț, după cum spunea el. Câștiga binîșor, dar, aidoma doctorului Johnson, nu se prăpădea după lenjerie curată.

Yule nu-i disprețuia pe acești vechi tovarăși de drum și faptul că toți aveau obiceiul să-l privească cu respect îl făcea să se simtă și mai bine atunci cînd, uneori, se aflau împreună.

De două-trei ori într-o jumătate de an, cîțiva dintre ei se întîlneau la el acasă ; erau momente ce-l făceau să guste un fals prestigiu intelectual, care, în ciuda voinței lui, îl desfăta. În asemenea împrejurări renunța la mohoreala sa obișnuită și vorbea plin de vigoare, arătîndu-și în chip firesc

cunoștințele și talentul de critic literar. Mai devreme sau mai târziu, ajungeau la tema care nu poate fi ocolită într-un asemenea cerc — scăderile, înfumurarea și slăbiciunile intime ale personalităților marcante din lumea literară a vremii. Și-atunci, în cameră răsunau risete batjocoritoare, sarcasme violente, strigăte ironice, înjurături pătimase. După o asemenea seară, timp de câteva zile, Yule se simțea bolnav și nenorocit.

Nu era de așteptat ca domnul Quarmby, moara aceea neferecată, care avea năravul să trângănească despre tot ce se întâmpla în sala de lectură sau în alte locuri mult frecventate, să nu împrăstie în dreapta și în stînga ceea ce aflase despre intențiile domnului Rackett. În curînd se zvoni că Alfred Yule avea să-i urmeze lui Fadge la conducerea lui *The Study*; rezultatul inevitabil fu acela că o mulțime de oameni pe care Yule îi cunoștea puțin sau deloc începură să-i arate un interes plin de afecțiune. În același timp, adevărații prieteni de demult se strîngeau plini de bunăvoință în jurul său, dînd a înțelege că sînt din toată inima gata să-l ajute să umple coloanele revistei.

Toate acestea erau destul de plăcute, dar între timp Yule nu primise nici o știre din partea domnului Rackett însuși; pe măsură ce săptămînile treceau una după alta, se îndoia tot mai mult de adevărul celor aflate.

Faptele îi dădură dreptate. La sfîrșitul lui octombrie apărură o știre autorizată: ea spunea că urmașul lui Fadge va fi nu Alfred Yule, ci un om de condiție bună, care pînă de curînd fusese redactor în provincie, unde lucrase fără să facă vîlvă în jurul lui; că omul nu avea nici prieteni, nici dușmani în rîndul celor ce se ocupau cu presa literară londoneză. Un tînăr, relativ proaspăt absolvent al universității, despre care se susținea că e o forță în domeniul erudiției pure. Alegerea, după cum vă dați seama, se dovedi fericită, și *The Study* ajunsese să se bucure de o reputație mai bună ca oricînd. În sinea lui, Yule își dădea seama că astăzi posturi de felul acesta nu sînt încredințate

unor oameni ca el. Încerca să se convingă pe sine însuși că nu e dezamăgit. Dar cînd domnul Quarmby se apropie de el cu o figură jenată, îi spuse vreo cîteva vorbe pline de minie, pe care onorabilul le ținu minte multă vreme. Acasă tăcea posac.

Nu, nu unor oameni ca el — săraci și care nu se bucură de favoruri în societate. Și-apoi, începea să fie prea bătrîn pentru o asemenea funcție. În literatură, ca și în cele mai multe profesii, tinerii plini de energie ce se îmbulzesc ca să-și croiască un drum fac ca un vechi combatant să-și păstreze cu greu chiar și peticul de pășune pe care l-a cîștigat luptînd din răspuțeri. Și totuși, zvonul lui Quarmby nu fusese cu desăvîrșire neîntemeiat, era adevărat că proprietarul lui *The Study* se gîndise o clipă la Alfred Yule, fiindcă vedea în el, fără îndoială, antiteza vie a lui Clement Fadge, pe care ar fi dorit să-l jignească, dacă lucrul ar fi fost cu putință. Dar „sfetnicii” domnului Rackett îi demonstraseră neajunsurile unei asemenea alegeri.

Doamna Yule și fiica ei prevăzuseră prea bine ce va urma după această deziluzie, deși Alfred le anunțase cele întîmplate pe un ton indiferent și sec. Luna viitoare fu o perioadă de suferință pentru toți cei din casă. Zi de zi, Yule se așeza la masă închis în muțenia lui posacă ; nevastei abia dacă-i spunea vreo vorbă, iar pe Marian se mărginea s-o întrebe cîte ceva sau să-i facă unele observații de care nu se putea lipsi în legătură cu treburile. Fața lui căpătă o culoare atît de bizară, încît s-ar fi zis că are o criză de gălbinare ; dureri de cap de natură biliară agravau această cumplită stare sufletească. Doamna Yule știa de mult că, în ceea ce o privea, dacă ar fi încercat să-l consoleze, ar fi fost nu numai zadarnic, dar chiar mai rău. Nici Marian nu îndrăzneă să vorbească deschis despre cele întîmplate. Dar într-o seară, după ce avusese treabă în camera lui de lucru, cînd veni clipa să-i spună „noapte bună”, își lipi obrazul de al tatălui ei ; nu obișnuia să se alinte în felul acesta și gestul avu o urmare stranie asupra lui. Înțele-

gerea pe care ea i-o arăta îi deschise inima ; își dezvălui gândurile, ceea ce nu făcuse niciodată în fața fiicei sale.

— În cazul meu, lucrurile ar fi putut să stea altfel, exclamă el brusc, de parcă ar fi continuat o discuție începută mai înainte. Când te gîndești la insuccesele mele — și probabil că te gîndești adesea, acum cînd te-ai făcut mare și înțelegi situația —, nu uita de piedicile care mi-au stat în cale. Nu vreau să-l vezi pe tatăl tău ca pe un prostănac de la care nu te puteai aștepta să izbutească în viață. Ia-l pe Fadge. S-a însurat cu o femeie care are o situație bună ; prin ea a căpătat prieteni și influență. Dacă n-ar fi făcut aceasta, n-ar fi ajuns niciodată redactor șef la *The Study*, funcție pentru care nu era cîtuși de puțin potrivit. Dar avea posibilitatea să dea mese ; el și nevastă-sa ieșeau în lume ; toți îl cunoșteau, toți vorbeau despre el. Trăiesc aici ca un animal și cînd întîmplarea face să mă aflu printre cei cu care ar fi firesc să am legături, îmi mijesc ochii. Dacă aș fi fost în stare să mă văd adesea cu Rackett și alții ca el, să iau masa cu ei, să frecventez un club și așa mai departe, n-aș fi ceea ce sînt la anii mei. Singura mea șansă — pe vremea cînd scoteam *The Balance* — n-a însemnat mare lucru ; revista n-avea din ce să trăiască, nimeni nu-i dădea un ban ; n-am putut să facem față mult timp. Dar chiar și atunci, dacă aș fi fost în stare să duc o viață potrivită cu situația mea, dac-aș fi putut să primesc nestingherit la mine acasă oamenii pe care trebuia să-i primesc... Cum ar fi fost posibil ?

Marian nu îndrăznea să-și ridice ochii. Își dădea seama de adevărul cuprins în vorbele lui, dar o izbea faptul că-și îngăduia să vorbească astfel. Tăcerea ei părea să-i aducă aminte că pentru ea e dureros să-l asculte învinuind-o în felul acesta pe mama ei ; îi spuse „noapte bună“ și o lăsă să plece.

Urcă în camera ei și plînsese fiindcă viețile lor erau nefericite. De la ultima ei vacanță, singurătatea în care trăia i se părea mai grea ca întotdeauna. Timp de o clipă, acolo,

pe aleile din preajma Finden-ului, trăise un vis de bucurie pe care soarta îl datora anilor ei tineri ; dar viziunea trecuse și nu mai spera că-i va apărea din nou. Ea nu era o femeie, era doar o mașină de citit și de scris. Oare tatăl ei nu se gândise niciodată la asta ? Nu numai el suferea de pe urma situației în care sărăcia îl adusese.

N-avea prieteni cărora să le destăinuiască gândurile ei. Dora Milvain îi scrisese a doua oară și chiar mai recent sosise o scrisoare de la Maud ; dar în răspunsul ei nu putea să le arate deschis ce se petrece cu ea. Cu neputință, nu lor. Judecînd după felul în care scria, aveau să și-o închi- puie că e mulțumită cu treburile ei ; că îndeletnicirile literare sînt tot ce o preocupă. Nimănui nu-i putea dezvălui tristețea ce-i îndurera inima, monotonia jalnică a vieții care se așternea în fața ei.

Acel început de discuție cu mama, care fusese aproape o confidență, nu dusese la nimic. Doamna Yule nu avu a doua oară prilejul de a-i vorbi soțului ei despre Jasper Milvain și se feri cu tot dinadinsul să-i strecoare vreo vorbă sau să-i pună vreo întrebare lui Marian. Lucrurile trebuiau să se desfășoare ca și pînă atunci.

Zilele erau din ce în ce mai întunecate. Prin ploaia și ceața lui noiembrie, Marian bătea drumurile ei dintotdeauna la Museum, unde muncea cu îndirjire printre ceilalți care trudeau acolo. Poate că o dată pe săptămînă își îngăduia să rătăcească pe culoarele sălii de lectură și să-i cerceteze într-ascuns pe cei așezați la pupitre, dar chipul pe care ar fi putut întîmplător să-l descopere nu se vedea nicăieri.

Într-o zi, la sfîrșitul lunii, stătea cu cărțile deschise în față, dar oricît se străduia, nu izbutea să se concentreze asupra lor. Se întunecase și de-abia vedeai să citești ; în aerul cald, care făcea să te doară capul, începea să se simtă miros de ceață. Era atît de deprîmată, încît nici măcar nu ținea să dea impresia că citește ; fără să-i pese dacă o ob-

servă cineva, lăasă să-i cadă mîinile și să-i pice capul. Cui folosea viața pe care era condamnată s-o ducă ea, ce țeluri avea în față, se întreba întruna. Cînd pe lume există, chiar și pînă la această oră, mai multă literatură bună decît o ființă omenească prididește să citească toată viața, ea se istovește să fabrice o marfă tipărită, despre care nimeni nici măcar nu pretinde c-ar fi altceva decît un articol de larg consum, pentru piața zilei. Oribilă nebunie ! Scrisul ! Nu e oare aceasta bucuria și privilegiul unui om care are de împărtășit lumii un mesaj arzător ? Știa bine că tatăl ei nu avea un asemenea mesaj ; renunțase cu totul să producă ceva original și nu făcea decît să scrie despre ceea ce scriau alții. Ea însăși și-ar arunca bucuroasă condeiul dacă n-ar fi nevoită să cîștige bani. Sau toți cei din jurul ei... Ce altceva urmăreau decît să scrie o carte nouă despre altele apărute mai înainte, așa încît, la rîndul lor, să dea prilej să se scrie despre cărțile care le aparțin. Iată bibliotecă asta imensă, care ajunge să nu mai poată fi stăpînită și care amenință să devină un deșert neumblat de tipărituri... ce groaznic apasă ea asupra cugetului !

O, du-te, lucrează cu mîinile tale, fă cea mai umilă și mai grosolană muncă, de care lumea să aibă într-adevăr nevoie. E josnic să stai aci sub falsul pretext al demnității intelectuale. Cu cîteva zile în urmă, ochii ei picaseră uimiți peste un anunț în ziar, intitulat *Mașina literară* ; așadar, se inventase în cele din urmă un mecanism pentru a înlocui niște biete ființe ca ea însăși, o mașină care să dea cărți și articole ? Dar, vai ! era vorba doar de o mașină menită să păstreze comod volumele, așa încît producția literară să fie ușurată din punct de vedere fizic. Însă, firește, că n-o să treacă mult pînă ce o să apară vreun Edison, care o să inventeze mașina cea adevărată ; în comparație cu altele, problema trebuie să fie foarte simplă. Tot ce se cere e să arunci în mașină un număr de cărți vechi și să le micșorezi volumul, să le contopești, să le modernizezi și să obții o singură carte, adaptată consumului de astăzi.

Ceața se lăsase mai deasă ; Marian privi spre ferestrele de sub cupolă și văzu că erau de un galben crepuscular. Apoi ochii ei zăriră un funcționar care se plimba de-a lungul galeriei de sus ; fiindcă, nefericită cum era, înclina spre parodie și ridicol, umorul ei grotesc îl asemui cu un suflet întunecat, pierdut și osîndit să rătăcească veșnic într-o zadarnică căutare, de-a lungul unor rafturi fără de sfîrșit. Sau cititorii care stăteau la pupitrele dispuse în formă de raze ; ce altceva erau decît niște muște fără de noroc, prinse într-o plasă uriașă, avînd drept centru marea rotundă a Catalogului ? Întuneric, tot mai întuneric. Din peretele de cărți ce se-nălța deasupra ei, păreau să se ridice fire de praf, vizibile cu ochiul liber și care făceau ca întunericul să pară și mai dens ; încă o clipă și pereții rotunzi, căptușiți cu cărți, vor deveni doar zidul lipsit de orice caracteristici al unei închisori.

Și-apoi țîșni, improșcînd sclipiri de artificii, albeața luminii electrice ; din clipa aceea, zumzetul neîncetat al becului dădu din nou prilej durerii ei de cap. Lumina electrică îi aminti cît de puțin lucrase în ziua aceea ; trebuie, trebuie să facă un efort ca să se concentreze asupra îndatoririlor ce-i stau în față. O mașină n-are dreptul să refuze efortul la care este supusă. Dar paginile îi jucau în fața ochilor — albastre, verzi și galbene. Lumina clipea insuportabil. Fie ce-o fi, o să plece acasă și o să plîngă ca să-și descarce inima.

În timp ce se ducea să restituie cărțile, îi ieși în cale Jasper Milvain. Față în față ; n-avea cum să se ferească de a da ochi cu ea.

Totuși, nu s-ar fi zis că se gîndea la așa ceva. Chipul i se luminează de plăcere, despre asta nu încăpea nici un fel de îndoială.

— Ne-am întîlnit, în sfîrșit, așa cum se spune într-o melodramă. A, permite-mi să te ajut să duci cărțile ; din cauza lor nu putem nici măcar să dăm mîna. Ce mai faci ? Ce zici de vremea de-afară ? Și de lumina de-aici ?

- Foarte proastă.
- Asta-i drept în ce privește vremea și lumina ; dar ce faci dumneata ? Îmi pare tare bine că te văd. Pleci ?
- Da.
- De când m-am întors la Londra n-am dat pe-aici mai mult decît de șase ori.
- Dar continui totuși să scrii, nu-i așa ?
- O, da ! Îmi pun la bătaie propria mea minte, datele pe care mi le furnizează spiritul meu de observație și lumea celor vii.

Marian predă volumele și-și primi fișa, apoi se întoarce și-l privi din nou pe Jasper. Buzele ei zîmbeau.

- E o ceață grozavă, urmă Milvain. Cum ajungi acasă ?
- Cu omnibuzul ; îl iau din Tottenham Court Road.
- Atunci, permite-mi să te însoțesc o parte din drum. Eu locuiesc în Mornington Road — acolo sus, știi unde. Am intrat aici ca să-mi mai treacă o jumătate de oră, dar la urma urmei, cred că e preferabil de stat acasă. Sper că tatăl dumitale e sănătos.

— Nu prea.

— Îmi pare rău. Nici dumneata nu ești în toate apele. Ce vreme ! Oribil loc e Londra în timpul iernii. Ei, la Finden ar fi ceva mai bine.

— Cred că mult mai bine. Dacă ar fi vreme rea, măcar ar fi așa cum e firesc să fie ; dar aici mizeria e artificială.

— Eu nu prea mă sinchisesc cînd e urît afară. În ultimele zile am fost într-o dispoziție teribilă. Lucrez la mai multe. Treabă și iar treabă — mai mult ca totdeauna.

— Mă bucur de ce spui.

— Unde-ți sînt lucrurile ? Cred că există pe undeva o garderobă pentru femei — nu-i așa ?

— O, da.

— Atunci, te duci să te îmbraci ? Te aștept în hol. Dar, *à propos*, am presupus ca de la sine înțeles, nu te-am întrebant : te întorci singură ?

— Da, absolut singură.

Acel „absolut“ era de prisos ; Jasper zîmbi.

— Și tot ca de la sine înțeles am presupus că nu te plictisești dacă mă ofer să-ți țin tovărășie ?

— De ce m-ai plictisi ?

— E-n regulă !

Milvain nu așteptă decît un minut sau două.

Cînd Marian se întoarse, o măsură din cap pînă-n picioare, deși avea la fel de puțin intenția să fie obraznic ca și atunci cînd, uneori, vorbele lui vădeau impertinență ; zîmbi satisfăcut. Ieșiră în ceață ; nu era una dintre cele mai dese cețuri ce se lasă asupra Londrei, dar nici nu-ți făcea plăcere să umbli pe o asemenea vreme.

— Cred că fetele ți-au scris, reîncepu Jasper.

— Surorile dumitale ? Da, au fost drăguțe și mi-au scris.

— Ți-au spus totul despre mară lor operă ? Sper să fie gata pînă la sfîrșitul anului. Fragmentele pe care mi le-au trimis sînt, ce-i drept, foarte bune. Știam că au darul de a alcătui fraze. Vreau să le fac să se gîndească cum ar putea încropi ceva pentru *The English Girl* ; cunoști revista ?

— Am auzit de ea.

— E scoasă de doamna Boston Wright, pe care întîmplarea face s-o cunosc. Am întîlnit-o zilele trecute acasă la cineva și i-am spus deschis c-ar trebui să le dea ceva de lucru surorilor mele. E singura cale ca să răzbați ; trebuie să iei drept bun faptul că oamenii vor să te ajute. Mi-am făcut o grămadă de cunoștințe noi în ultima vreme.

— Îmi pare bine, spuse Marian.

— Știi — dar n-ai de unde să știi — că sînt pe cale să scriu pentru revista cea nouă — *The Current*.

— Nu mai spune !

— Pe care-o scoate tipul acela, Fadge.

— Da.

— Tatăl dumitale nu prea ține la el.

— Nici n-are de ce, domnule Milvain.

— Nu, nu. Fadge e un tip agresiv, atunci cînd vrea să fie ; și-mi închipui că vrea foarte des. Ei bine, trebuie să mă folosesc de el așa cum pot. N-o să ai o părere proastă despre mine fiindcă scriu pentru el ?

— Știi că în asemenea lucruri nu prea ai de ales.

— Asta-i adevărat. Nu mi-ar plăcea gîndul că mă consideri un tip *à la Fadge*, un fadgeit din naștere.

Marian rîse.

— Nu te teme.

Ceața făcea să le lăcrimeze ochii și le pătrundea în gît. Cînd ajunseră în Tottenham Court Road se simțeau amîndoi cît se poate de stingheriți. Omnibuzul se lăsa așteptat și între timp vorbeau monosilabic, tușind. În omnibuz era ceva mai bine, dar aici nu puteai să stai de vorbă în voie.

— Ce condiții ! Dezgustător ! exclamă Jasper, în timp ce-și apropia cam prea mult obrazul de al ei. Tare-aș vrea să fim din nou pe cîmpia aceea liniștită — îți aduci aminte ?, — și să ne învăluie soarele cald al lunii septembrie. Te întorci curînd la Finden ?

— Asta chiar că nu știu.

— Trebuie să spun cu părere de rău că mama nu e bine deloc. De Crăciun sînt nevoit, în tot cazul, să mă duc acolo, dar mă tem că n-o să fie o vizită veselă.

Odată ajunși în Hampstead Road, Milvain îi întinse mîna luîndu-și la revedere.

— Voiam să vorbim despre o sumedenie de lucruri. Dar poate că o să te mai văd într-o zi.

Sări jos și-și flutură pălăria în ceața fantomatică.

Primul număr din *The Current* ieși de sub tipar cu puțin înainte de sfîrșitul lui decembrie. Yule aminti o dată sau de două ori cu un dispreț caustic despre revista pe cale de apariție și, firește, nu-și procură un exemplar.

— Așadar, tînărul Milvain s-a înrolat sub stîndardul optimist al lui Fadge, observă el, o zi sau două după aceea, la micul dejun. Se spune că e o revistă deosebit de inteli-

gentă. Mi-aş dori să fi apărut într-altă parte. Mijloace de comunicaţie proaste, şi așa mai departe.

— Nu cred că există vreo legătură personală între cei doi, spuse Marian.

— Foarte probabil că nu. Dar Milvain a fost solicitat să colaboreze, înţelege ?

— Crezi c-ar fi trebuit să refuze ?

— O, nu ; pentru mine nu contează ; absolut deloc.

Doamna Yule îşi aţinti privirea asupra fiicei ei, dar Marian părea că nu se sinchiseşte de vorbele tatălui. Cei doi renunţară să mai discute despre Milvain şi *The Current*. Yule deschisese vorba cu un anumit scop ; în discuţiile lor se fereau totdeauna, în chip nefiresc, să pronunţe numele lui Milvain, iar el dorea să pună capăt acestui lucru. Până acum se simţise stingherit fiindcă nu avea un punct de vedere ferm în această problemă. Judecînd după cele spuse de soţia sa, părea destul de sigur că Marian era dezamăgită, deoarece legătura dintre ea şi tînărul Milvain încetase brusc, iar Yule, care-şi iubea fiica, se simţea neliniştit la gîndul că poate din pricina lui n-avea prilejul să fie fericită. Conştiinţa sa se agăţă numaidecît de o scuză în măsură să-i dea dreptate. Milvain trecuse de partea adversarului. N-avea nici o importanţă dacă tînărul înţelegea sau nu cît de înverşunată e duşmănia dintre Yule şi Fadge ; de bună seamă că nu-i scăpa nimic în această privinţă. În tot cazul, acum era omul lui Fadge, deci o legătură apropiată cu el n-ar mai fi cu putinţă ; la urma urmei, poate că dovedise înţelepciune atunci cînd hotărîse că prietenia dintre cei doi tineri trebuie să aparţină trecutului. Fireşte că n-ar fi putut duce la nimic. Milvain era omul care cîntărea fiecă ocazie favorabilă ; nu făcea nici un pas fără să ţină seama de avantajele ce i le putea aduce ; oricum, aceasta era impresia lui Yule despre caracterul lui. Fără îndoială, că orice nădejdi pe care Marian s-ar fi simţit ispitită să le nutrească s-ar fi sfîrşit printr-o dezamăgire.

A interveni atît cît mai era timp însemna a-i face un serviciu.

De-acum încolo, dacă nu va fi posibil ca numele lui Milvain să fie trecut sub tăcere, avea să fie amintit întocmai ca și oricare alt om de litere. Într-adevăr, era foarte puțin probabil ca Marian să-l privească mai departe cu un interes deosebit și personal. Intrase în corespondență cu surorile lui — din păcate —, dar treburi de felul acesta arareori durează mult timp.

În seara aceea, Yule discută despre aceasta cu soția lui:

— *A propos*, Marian a mai aflat ceva în ultima vreme despre fetele acelea de la Finden ?

— A primit o scrisoare într-o după-masă, săptămîna trecută.

— Îți arată scrisorile ?

— Nu ; la început îmi spunea despre ce-i scriau, da acum tace milc.

— Nu ți-a vorbit despre Milvain ?

— Nimic.

— Îmi dau seama că am procedat bine, observă Yule, încrezător ca un om care nu dorește să-și aducă aminte că s-a îndoit vreodată. La ce bun să-l fi primit aici ? A intrat în cîrdășie cu o gașcă după care nu mă dau în vînt. Dacă-ți spune vreodată ceva — știi la ce mă refer —, înștiințează-mă și pe mine.

Marian își și făcuse rost de un exemplar din *The Current* și îl citea în taină. Articolul lui Milvain era inteligent — nimeni n-ar fi putut fi de altă părere ; atrăgea atenția cititorilor și toate notele din presă care vorbeau despre noua revistă aminteau mai ales de acest articol. Marian urmărea cu viu interes aceste comentarii din presă ; iar cînd avea putința, le tăia și le strîngea cu grijă.

Trecu ianuarie, trecu și februarie. Nu-l mai văzu pe Jasper. În prima săptămînă a lunii martie, o scrisoare trimisă de Dora o anunță că *Istoria Parlamentului englez pentru copii* avea să apară în curînd ; scrisoarea spunea,

de asemenea, că doamna Milvain fusese într-adevăr grav bolnavă, dar că pe măsură ce vremea se îndreaptă, părea să se mai întrezeze. Despre Jasper, nici un cuvânt.

La o săptămână după aceea, primi vestea că doamna Milvain a murit.

Scrisoarea sosi la micul dejun. Plicul nu avea nimic deosebit, iar Marian se aştepta atît de puţin la o asemenea ştire, încît de îndată ce străbătu în grabă textul, surprinsă dureros, lăsă să-i scape un strigăt. Tatăl ei, care se ridicase de la masă şi stătea, citindu-şi ziarul, lingă cămin, îşi aruncă privirea în jur şi întrebă ce s-a întîmplat.

— Doamna Milvain a murit alaltăieri.

— Nu mai spune !

Îşi întoarse din nou faţa şi nu s-ar fi zis că are de gînd să mai adauge ceva.

Peste cîteva clipe întrebă însă :

— Ce-or să facă fetele ei ?

— Chiar că nu ştiu.

— Ştii ceva despre situaţia lor materială ?

— Cred că vor trebui să se întreţină singure.

Nu mai spuse nimic altceva. După care doamna Yule puse cîteva întrebări pline de compasiune, dar Marian îi răspunse scurt.

Zece zile mai tîrziu, într-o duminică după-amiază, pe cînd Marian şi mama ei erau singure în salon, cineva bătu la uşa din faţă. Yule nu era acasă, şi se părea că vizitatorul doreşte să-l vadă pe el şi pe nimeni altul. Ascultară amîndouă ; servitoarea se dusesse să deschidă ; un murmur de voci, după care fata veni să-i spună stăpînei sale :

— E un domn pe care-l cheamă Milvain, anunţă ea ; felul cum vorbea arăta că familia primea arareori vizite. A întrebat de domnul Yule şi cînd i-am spus că nu-i acasă a întrebat de domnişoara.

Mama şi fiica se priviră cu nelinişte. Doamna Yule era tulburată şi neputincioasă.

— Condu-l pe domnul Milvain în birou, spuse Marian cu o hotărîre bruscă.

— Vrei să-l primești acolo ? șopti pripit mama.

— Credeam că preferi, decît să-l primesc aici.

— Da... da. Dar dacă tata se întoarce înainte de a pleca el ?

— Ei și ? Uiți că la început a întrebat de el ?

— A, da ! Atunci nu mai sta.

Marian, aproape la fel de tulburată ca și maică-sa, era gata să iasă din odaie, cînd se întoarse din nou :

— Dacă tata vine între timp, îi spui înainte de a intra în birou, da ?

— Da, îi spun.

În birou focul era aproape stins ; acesta fu primul lucru de care Marian își dădu seama cînd intră, ceea ce o încredință că tatăl ei nu se va întoarce decît peste cîteva ore. Era limpede că Yule avusese de gînd să zăbovească mai mult ; micile economii de felul acesta, de neînțeles pentru cine n-a cunoscut niciodată ce înseamnă nevoia, erau obiceiul lui de-o viață întreagă. Bucuroasă de acest timp liber, Marian se întoarse spre Milvain, care stătea dinaintea unui dulap cu cărți. Nu purta nici un fel de doliu, dar fața lui era mai gravă ca de obicei și cam palidă. Dădura mîna în tăcere.

— Îmi pare tare rău... începu Marian cu voce spartă.

— Mulțumesc. Știu că fetele te-au înștiințat despre tot ce s-a întîmplat. În ultima lună știam ce-o să urmeze, deși înainte de a se sfîrși a existat o falsă ameliorare.

— Vă rog să luați loc, domnule Milvain. Tata a ieșit nu de mult și nu cred că se întoarce foarte curînd.

— De fapt n-am venit pentru domnul Yule, mărturisii Jasper. Dacă-l găseam, stăteam de vorbă cu el despre ceea ce am în vedere, dar dacă-mi acorzi cîteva clipe, o să fie mult mai bine.

Marian aruncă o privire spre focul pe cale să se stingă. Dorea mult să afle ce avea să spună Milvain și, în același

timp, se întreba îngrijorată dacă nu era prea târziu ca să pună un nou rînd de cărbuni ; în cameră se și făcuse foarte frig, iar atmosfera aceasta neospitalieră o supăra.

— Vrei să-l ții aprins ? întrebă Jasper, înțelegîndu-i privirea și gestul.

— Mi-e teamă că e aproape stins.

— Nu cred. Viața în camere mobilate m-a făcut îndemnativ la asemenea treburi ; dă-mi voie să încerc eu.

Luă cleștele și așeză cu grijă bucățele de cărbuni peste jarul care mai rămăsese. Marian se ținea deoparte, rușinată și necăjită. Dar în viață lucrurile se petrec rareori la fel de corect ca pe scenă, iar în cele din urmă această necesitate banală ușură începutul conversației.

— Acum e-n regulă, spuse, în fine, Jasper, pe cînd limbi firave de foc începeau să țîșnească ici-colo.

Marian nu răspunse, dar se așeză și rămase în așteptare.

— Ieri am venit în oraș, începu Jasper. Am avut, firește, o groază de treburi și a trebuit să ne gîndim la o sumedenie de lucruri. Domnișoara Harrow a fost, într-adevăr, foarte cumsecade cu fetele ; și tot așa cîțiva vechi prieteni de-ai noștri din Wattleborough. Am fost nevoiți să hotărîm pe loc ce vor face Maud și Dora ; din cauza lor am venit să te văd.

Marian îl asculta în tăcere, fața ei arăta că-l urmărește cu toată înțelegerea.

— Am hotărît că n-ar fi rău să vină la Londra. E un pas îndrăzneț ; nu sînt nicidecum sigur că rezultatele vor dovedi că au făcut bine. Dar mă gîndesc că poate au dreptate dacă doresc să încerc.

— Vor continua să se ocupe de literatură ?

— Sperăm să poată. Firește, pentru un timp nu sînt șanse să cîștige destul ca să trăiască din ceea ce vor scrie. Dar asta-i situația. Dispun de o mică sumă de bani, o nimica toată, din care, la o adică, ar fi în stare să trăiască la Londra, să zicem, un an și jumătate. Pînă atunci s-ar putea să-și facă rost de un venit oarecare ; în tot cazul,

după cum se arată, nu e imposibil ca peste un an și jumătate eu să fiu în stare să le ajut să-și ducă zilele.

Banii amintiți erau cei datorăți tatălui lor de William Milvain. În urma cererilor stăruitoare ale doamnei Milvain, jumătate din acești bani fuseseră în cele din urmă înapoiăți, iar restul sumei fusese făgăduit în răstimp de un an, spre marea uimire a lui Jasper. Pe deasupra, mai avea să fie și acea sumă mărunță ce urma să rezulte din vânzarea mobilei, deși era posibil ca, în mare parte, banii să fie cheltuiți pentru plata chiriei, în afară de cazul când casa ar fi putut să fie subînchiriată imediat.

— Au început-o bine, spuse Marian.

Vorbea mecanic, fiindcă îi era cu neputință să-și stăpînească gândurile. Dacă Maud și Dora aveau să vină la Londra, s-ar putea ca în viața ei să se petreacă schimbări importante; aproape că nici nu-i venea să-și închipuie fericirea de a avea întotdeauna aproape două asemenea prietene. Pe de altă parte, cum va privi lucrurile tatăl ei? Se simțea incurcată, pradă unor simțăminte ce se băteau cap în cap.

— E mai bine decât dacă n-ar fi întreprins nimic, răspunse Jasper la cele spuse de ea. Și felul în care au încropit fleacul acela de carte e un început promițător. Au scris-o foarte repede și cu o iscusință de care nu le-aș fi crezut în stare.

— Fără îndoială că sînt la fel de talentate ca dumneata.

— Poate că da. Știi că am un anumit gen de talent, deși nu-l apreciez foarte mult. O să vedem dacă au posibilitatea să facă și altceva decât o treabă de librar; sînt foarte tinere amîndouă. Cred c-ar putea să scrie ceva care să meargă la *The English Girl* și nu mă îndoiesc că o să fie din nou o temă care-o să-i intereseze pe „Jolly și Monk“. În tot cazul, aici or să aibă la îndemînă cărți și mai multe ocazii favorabile decât la Finden.

— Ce spun despre asta prietenii lor de la țară?

— Au mari îndoieli, dar ce-ai fi vrut să spună ? Firește, pentru ele două, a urma o cale respectabilă și clară înseamnă să fie toată viața guvernante. Dar fetele n-au înclinație spre așa ceva ; ar face mai degrabă aproape orice altceva. Am analizat destul de serios toate aspectele problemei — și e într-adevăr îngrozitor de gravă, despre asta nu încapе nici o îndoială. Le-am arătat, așa cum e corect, toate lipsurile cărora vor trebui să le facă față, le-am descris camerele mobilate caracteristice Londrei și așa mai departe. Și totuși, simt în ele o chemare spre necunoscut și au ales riscul. Iar dacă lucrurile ies cum nu se poate mai prost, cred că și atunci încă ar mai putea să-și găsească de lucru ca guvernante.

— Să sperăm în ceva mai bun.

— Da. Dar pentru moment mi-ar fi fost mult prea neplăcut să le las să vină aci în felul acesta, dacă n-aș fi știut că văd în dumneata o prietenă. Mîine dimineată o să ai vești de la una din ele sau de la amîndouă. Poate că făceam mai bine dacă le lăsam să-ți povestească ele toate acestea, dar am simțit că vreau să te văd și să-ți arăt lucrurile așa cum le înțeleg eu. Cred că ești alături de mine, domnișoară Yule. De fapt, doream să-mi spui dumneata însăși că ai să le arăți prietenie bietelor fete.

— O, dar o știai dinainte ! O să fiu tare bucuroasă să le văd mereu.

Vocea lui Marian putea să exprime cu mult firesc și multă suavitate sentimente calde. N-avea obiceiul să exagereze ; nu era nevoie decît să renunțe la rezerva ei dintotdeauna, să dea glas, în liniște, emoției pe care și-o mărturisea atît de rar, și tonul ei căpăta o nuanță încîntător de feminină.

Jasper o privi drept în față.

— În cazul acesta, nu o să le lipsească atît de mult plăcerea vieții de acasă. Desigur, vor trebui să locuiască în condiții modeste. Am și început să mă interesez. Aș vrea să le găsesc niște camere undeva pe-aproape de mine ;

e un cartier destul de bun și parcul e-n preajmă ; și-apoi, n-o să fie departe de dumneata. Se gîdeau la posibilitatea de a locui împreună cu mine, dar mă tem că nici nu poate fi vorba de așa ceva. În cazul cînd am sta împreună, ne-ar trebui un apartament, și asta, dacă ținem seama de orice amănunt, ne-ar costa mai mult decît dacă adunăm toate cheltuielile ce le avem fiecare în parte trăind separat. Și-apoi, nu vād de ce n-aș mărturisi : nu cred că ne-am înțelege de minune. Toți trei sîntem cam arțăgoși — acesta-i adevărul — și ne punem unul altuia răbdarea la încercare.

Marian zîmbi încurcată.

— N-ai fi crezut, nu-i așa ?

— N-am observat nimic care să arate că sînteți arțăgoși.

— Nu sînt sigur că eu port cea mai mare parte din vină. De ce să te condamni atunci cînd în adîncul cugețului nu te simți vinovat ? Cu Maud te înțelegi, poate, cel mai greu. Are un fel de-a fi îngîmfată, de a exagera, în care mă recunosc eu însumi. Ai remarcat această trăsătură la mine ?

— Îngîmfare — cred că nu. Ai foarte multă încredere în dumneata.

— Dusă uneori pînă la ultima limită. Dar, lăsîndu-mă deoparte pe mine, *dumitale* n-ar trebui să-ți pară arțăgoase ; ar trebui să fie într-adevăr tare ciufute ca așa ceva să se poată întîmpla.

— O să fim și de-acum încolo prietene, sînt sigură. Privirea lui Jasper rătăcea de ici-colo prin cameră.

— E biroul tatălui *dumitale* ?

— Da. Domnului Yule i s-ar fi părut probabil ciudat dacă intram aici și începeam să-i vorbesc despre aceste probleme strict personale. Mă cunoaște foarte puțin. Dar, fiindcă vin pentru prima oară...

Se opri încurcat, așa cum nu i se întîmpla de obicei.

— O să-i explic tatii că simțeau dorința să vorbești despre aceste lucruri, așa cum e și firesc, spuse Marian, cu tact.

Se simțea stingherită la gîndul că maică-sa se afla în camera de alături. Nu vedea de ce nu s-ar fi convenit ca Jasper s-o cunoască pe doamna Yule, și totuși nu se încumeta să facă propunerea.

Își amintea ultimele observații pe care tatăl ei le făcuse în legătură cu colaborarea lui Milvain la revista lui Fadge ; înainte de a-l încuraja pe tînăr să repete vizita, trebuia să aștepte să i se spună clar că lucrul acesta îi este permis.

Poate că o așteptau necazuri și încurcături serioase ; ar fi fost greu de spus în ce măsură antipatia profundă care rodea inima tatălui ei ar putea să înrîurească chiar și legăturile dintre ea și cele două fete. Dar la vîrsta ei îți hotărâști singur soarta și trebuie să i se îngăduie să-și aleagă ea însăși prietenii. Îi făcea însă atîta plăcere să-l vadă pe Jasper sub acoperișul casei lor și să-l audă cum îi vorbește nespus de apropiat și prietenos, încît simțea că are puterea să reziste acestor gînduri sfioase.

— Cînd sosesc surorile duminică ? întrebă ea.

— Cred că peste cîteva zile. După ce mă hotărîsc asupra camerelor în care vor locui, trebuie să mă întorc la Finden ; după aceea, de îndată ce golim casa, venim cu toții la Londra. E destul de jalnic să vinzi lucrurile cu care ești obișnuit din copilărie. Cele de care ne este într-adevăr imposibil să ne despărțim or să fie adăpostite de către un prieten din Wattleborough.

— Trebuie să fie foarte trist, murmură Marian.

— Știi că din vina mea fetele sînt într-o situație atît de grea ? întrebă el brusc.

Marian îl privi speriată. Tonul lui îi era cu totul necunoscut.

— Mama a avut o rentă viageră, urmă el. A încetat odată cu moartea ei, dar dacă n-aș fi fost eu, ar fi pus

deoparte mult. Pînă acum un an sau doi nu cîștigam nimic și cheltuielile mele depășeau strictul necesar. Nu trăiam astfel doar fiindcă eram nechibzuit ; știam că mă pregătesc pentru o muncă bine plătită. Dar acum s-ar părea că am împins lucrurile prea departe. La sfîrșitul vieții, mama a fost mai nefericită decît ar fi trebuit să fie. Aș vrea să înțelegi toate acestea.

Ascultătoarea lui își ațintise privirea în podea.

— Poate că fetele ți-au dat a înțelege, adăugă Jasper.

— Nu.

— Sînt egoist... e unul din cusururile mele. Nu e un egoism brutal, deși gîndul că ăsta sînt mă supără destul de des. Dac-aș fi bogat, aș fi bun și generos ; știu că așa aș fi. Sînt la fel ca mulți alți tipi săraci care, la ananghie, dau la iveală tot ce au mai rău în ei. Nu am un caracter eroic; firește că nu. Sînt un om civilizat, și atîta tot.

Lui Marian îi era peste putință să spună o vorbă.

— Te întreb, desigur, cum se face că sînt atît de necuviincios, încît să-ți vorbesc în felul acesta despre mine. În ultimele săptămîni am trecut printr-o mare suferință psihică, și nu știu de ce, nu mă pot împiedica să-ți arăt cîte ceva din ceea ce gîndesc într-adevăr. Tocmai fiindcă ești una dintre puținii pe care îi privesc cu un respect sincer. Nu te cunosc foarte bine, dar te cunosc deajuns ca să te respect. La fel gîndesc despre dumneata și surorile mele. Ca să cîștig bani și faimă o să fac în viața mea multe lucruri josnice ; ți-o spun, pentru ca să nu fii surprinsă dacă ți-ajung la ureche unele vorbe de felul acesta. Nu pot să-mi permit să trăiesc așa cum mi-aș dori.

Ea își ridică privirea spre el și-i zîmbi.

— Cei care-și propun să ducă o viață abjectă nu fac asemenea mărturisiri.

— Nici eu n-ar trebui să le fac... Acum cîteva minute n-aveam de gînd să spun astfel de lucruri. Asta înseamnă,

după cum presupun, că mă aflu într-o stare de prea mare încordare ; dar, din păcate, e cît se poate de adevărat.

Se ridică și începu să-și arunce ochii de-a lungul rafturilor oelor mai apropiate.

— Acum plec, domnișoară Yule.

Marian se sculă în timp ce el se apropia.

— E foarte bine că le încurajez pe surorile mele să spere că vor ajunge să-și cîștige existența, dar ce-ar fi dacă n-aș putea să mi-o cîștig eu însumi ? Nu e deloc sigur că anul acesta o să fiu în stare să mă descurc.

— Cred că ai toate motivele să speri.

— Îmi face plăcere să aud așa ceva, dar asta presupune o muncă turbată. Anul trecut, în timp ce eram cu toții la Finden, le-am spus fetelor că o să mai treacă un an pînă cînd o să pot să trăiesc din ceea ce cîștig eu însumi. Acum sînt nevoit s-o fac. Și nu-mi place să muncesc ; sînt leneș din fire. N-o să scriu în viața mea de dragul de-a scrie, ci numai ca să fac bani. Toate planurile și toate strădaniile mele au un singur scop, și acela sînt banii — toate —, de la prima pînă la ultima. Ca să ajung la o situație materială mai bună, n-o să îngădui să-mi stea în cale nimic — indiferent ce.

— Îți doresc succes deplin, spuse Marian, fără să-l privească și fără un zîmbet.

— Mulțumesc. Dar asta aduce a rămas-bun. Trag nădejde că o să fim prieteni, în ciuda a tot ce ți-am spus.

— Într-adevăr, sper că putem fi.

Își strinseră mîna și Milvain se îndreptă spre ușă. Dar înainte de a o deschide, întrebă :

— Ai citit ce-am scris în *The Current* ?

— Da, am citit.

— Presupun că nu era prost, nu-i așa ?

— Cred că articolul e foarte inteligent.

— Inteligent... da, asta-i cuvîntul. A avut și succes. Pentru numărul din aprilie am pe jumătate gata ceva care-i

la fel de bun, dar mi-a fost inima prea grea ca să continui. Fetele-ți vor da de știre cînd vor veni.

Marian îl însoți în coridor și-l urmări cu privirea în timp ce deschidea ușa de la intrare. Cînd ușa se închise, se întoarse pentru cîteva minute în birou, înainte de a se duce din nou la maică-sa.

Capitolul 9

INVITA MINERVA¹

În cele din urmă, veni o zi cînd Edwin Reardon ajunse iarăși să lucreze regulat, bifîndu-și zilnic cîte o tranșă din manuscrisul contractat. Scria foarte mărunt ; mulțumită aceluia uimitor sistem de organizare a materialului, larg răs-pîndit în această profesie — literă mare, răritură, multe pagini albe —, șazece de file așternute de el pe hîrtia ce o întrebuița de obicei însemnau un volum bunicel de trei sute de pagini. În medie, era în stare să scrie patru asemenea file pe zi ; așadar, avea nevoie de cincisprezece zile pentru un volum și de patruzeci și cinci, pentru toată cartea.

Patruzeci și cinci de zile : o eternitate cînd aștepți cu nerăbdare ceva. Totuși calculul îi inspiră o palidă nădejde. Dacă lucrează în ritmul acesta, cartea o să poată să se vîndă de Crăciun. Fără îndoială că n-o să-i aducă o sută de lire, însă șaptezeci și cinci, poate că da. Dar chiar și suma aceasta măruntă i-ar da posibilitatea să plătească chiria pe trei luni și un scurt răgaz, fie chiar numai două sau trei săptămîni, ca să-și odihnească mintea. Dacă nu va obține această perioadă de odihnă, pentru el totul avea să ia sfîrșit. Trebuie sau să găsească un nou mijloc de-a

¹ Aici în sens de „ipasibila Minerva“ (lat.).

se întreține pe el și familia, sau să termine cu viața, lăsată cu toate responsabilitățile pe care ea i le pune pe umeri.

Această ultimă alternativă i se înfățișa destul de des. Rareori dormea mai mult de două sau trei ore în șir pe noapte, și clipa când se trezea era întotdeauna groaznică. Se obișnuise în chip jalnic cu acele sunete felurite care marcau fazele timpului ce se scurgea de la miezul nopții până în zori ; chinul lui cel mare era muzica și bătaia orologiilor. De obicei puteau fi auzite două dintre acestea : orologiul bisericii din parohia Marylebone și cel al azilului din preajma locului ; acesta din urmă suna câteva minute mai târziu decât vecinul său eclesiastic și avea un ton aparte ; Reardon îl găsea foarte potrivit : o notă subțire, plîngărească, ce amintea de o voce din obștea pe care o reprezenta. După ce stătea treaz un timp, auzea bătînd sferurile de oră. Era bucuros dacă nu se auzeau mai mult de trei bătăi, fiindcă se temea să afle ora. Iar dacă bătăile o anunțau, le număra cu neliiniște. Două, trei sau chiar patru erau plăcute ; însemna că mai avea încă mult timp până cînd va fi silit să se scoale și să înfrunte acea groaznică corvoadă, acele înfiorătoare patru foi albe ce trebuiau umplute, până îi va fi îngăduit să doarmă din nou. Dar liniștea era trecătoare ; orologiul azilului abia încetase să bată, cînd el se și trudea, muncindu-și imaginația istovită, sau, dacă nu era în stare de acest efort, în față i se perindau, înspăimîntătoare, imaginile primejdiilor ce-l pîndeau în viitor. Răsuflarea liniștită a lui Amy, care dormea alături de el, membrele ei calde, ce-l atingeau, îi trezeau adesea o groază nebună. Nu credea că Amy îl iubește ca pe vremuri și bănuia că pentru a se bucura fie chiar de înțelegerea ei ca soție, de duiosia ei conjugală, trebuia să săvîrșească imposibilul ; gîndul acesta îi strîngea inima într-un sloi de ghiață.

Imposibilul ; fiindcă de astă dată nu mai putea să se amăgească sperînd într-un adevărat succes. Să cîștige o

pîine, asta era tot ce putea să nădăjduiască. Și cu un câștig care să-i ajute să-și ducă traiul, și nimic mai mult, Amy nu va fi mulțumită — nu avea cum să fie.

Dacă ar muri de o moarte naturală ar fi bine pentru toți. Soția și copilul său s-ar bucura de grijă ; ar putea să locuiască împreună cu doamna Edmund Yule și, firește, nu peste mult timp, Amy avea să se mărite din nou, de data aceasta cu un om despre care nu va exista nici o îndoială că e în stare s-o întrețină. El însuși dovedise un egoism laș. O, da, Amy îl iubise, se arătase dornică să creadă în el. Dar în mintea lui auzea veșnic acea voce care-l avertiza ; prevedea... știa...

Și dacă s-ar sinucide ? Nu aici. Nu trebuie să ofere bieteii fete și rudelor ei un spectacol sinistru ; dar undeva departe, unde trupul să nu-i poată fi găsit și totuși să nu existe nici urmă de îndoială că s-a prăpădit. Și asta ar fi tot o lașitate ? Dimpotrivă, de vreme ce era convins că viața înseamnă sărăcie și nefericire. Oricît de sincer ar suferi Amy, pusă față în față cu alte încercări care ar putea s-o aștepte, durerea ei ar fi de scurtă durată. Dacă s-ar duce să locuiască în casa mamei ei, sarcina de a se întreține pe ea și pe Willie ar fi foarte ușoară. Noapte de noapte, frămînta toate acestea în minte, pînă cînd se întimpla ca somnul să aibă, poate, milă de el și să-și lipească pleoapele timp de-o oră înainte de sculare.

Toamna făcea loc iernii, zilele întunecate, care întotdeauna îl apăsau pe suflet, începură să se înmulțească și în curînd aveau să urmeze fără milă, una după alta. O, dacă fiecare din ele ar însemna patru foi scrise !

Sfatul pe care i-l dăduse Milvain nu-i folosise, firește, la nimic. Titlul acela senzational nu-l inspira cîtuși de puțin, sau îi sugera doar niște figuri nefiniate, crîmpeie imperfecte de umanitate, care se vînzoleau batjocoritoare, cînd încerca să le oprească în loc, să le dea un conținut. Se hotărîse însă asupra unei povestiri în genul lui : o povestire „rarefiată“, care ar fi fost greu să fie desfășurată

în trei volume. În tot cazul, ea îi aparținea. Întotdeauna își chinuia mintea când trebuia să dea un titlu unei cărți gata terminate ; pînă acum nu-l alesese niciodată de la început.

Timp de-o săptămînă, continuă să lucreze în ritmul pe care-l dorea ; și-apoi, criza prevăzută de el se produse din nou.

Era simptomul binecunoscut al bolii care lovește o imaginație sleită de oboseală. Prin minte îi umblau cinci-șase subiecte ce-ar fi putut constitui tema unei cărți, și toate erau din vremea când începuse să scrie romane, când ideile îi veneau de la sine, pline de vigoare. Iar atunci când se agăța cu deznădejde de una din ele și făcea tot ce-i era cu putință s-o dezvolte, timp de-o zi sau două, putea fi mulțumit ; caracterele, situațiile, planul după care avea să se desfășoare acțiunea erau schițate sîrguincios ; se simțea gata să înceapă. Dar de-abia apuca să scrie un capitol sau două, când totul se prăbușea. Greșise. Nu de povestea aceasta, ci de cealaltă ar fi trebuit să se apuce. Iar cealaltă era aceea pe care un timp o trecuse cu vederea ; acum revenea ; făgăduia noi posibilități ; îl chinuia, îl ispitea să se lepede de ceea ce scrisese mai înainte. Bun ; de astă dată era pe o cale mai favorabilă. Pește cîteva zile, lucrul se repeta. Nu... nu asta, ci a treia, cea la care nu se mai gîndise de mult. Cum de putuse să respingă o temă atît de promițătoare ?

Trăise în felul acesta luni întregi ; mereu același cerc vicios, trudă luată veșnic de la început, urmată de prăbușire, de inutilitate.

Symptom de extenuare, care, într-adevăr, ducea la o istovire și mai adîncă. Uneori se simțea la un pas de tîmpenie ; mintea sa se afla în fața unui haos nebulos, vîrtej inform al neantului. Vorbea singur și cu glas tare, fără să-și dea seama de ce face. Propozițiuni scurte, ce arătau în chip dureros ceea ce-l frămînta, îi scăpau în plină stradă. „Ce să fac cu asta ? Să zicem că l-aș pune să... ? Nu, nu

merge.“ Se întâmpla uneori să simtă privirea unui trecător ațintită plină de mirare asupra lui ; un om atât de tânăr, care vorbește singur ! e clar că a dat peste el o nenorocire.

Criza la care se aștepta se produse într-adevăr, și asta tocmai acum, când se hotărîse cu atîta înverșunare să continue cu orice preț să scrie, și iasă ce-o ieși.

După o zi sau două de chinuri, pe care zadarnic le-ai descrie cui nu le-a cunoscut vreodată, începu din nou să umple foaie după foaie, oftînd recunoscător de fiecare dată cînd ajungea să termine una. Era o parte din întreg, o parte...

Programul zilei se desfășura astfel : la nouă, după micul dejun, se așeza la birou și lucra pînă la unu. Apoi prînzul, urmat de o plimbare. Îndeobște, nu-i îngăduia lui Amy să-l însoțească, fiindcă în timpul plimbării trebuia să se gîndească la partea ce-i mai rămînea de făcut din truda lui zilnică, iar în tovărășia altuia, imaginația sa nu era în stare de nici un efort. Cam pe la trei și jumătate, se așeza din nou și scria pînă la șase și jumătate, cînd mîncă. Apoi iar lucru, de la șapte jumătate la zece. Încercase nenumărate mijloace de a-și împărți ziua. O întrerupere de moment, chiar și cea mai neînsemnată, dădea totul peste cap. Oricîtă nevoie ar fi avut să-l întrebe ceva, Amy nu îndrăznea să deschidă ușa.

În unele dimineți, după trei ore de muncă, izbutea să scrie șase rînduri, pe care le revedea pînă ce ajungeau de necitit. Mîntea-l refuza să lucreze ; nu era în stare să-și amintească cele mai simple sinonime ; greșeli de stil grosolane îl înnebuneau. Putea să scrie o propozițiune care să sune astfel : „Luă o carte cu o privire de...“, sau : „Dacă și-ar fi revizuit hotărîrea, ar fi făcut din el obiect de batjocură“. Iar atunci cînd, din alte puncte de vedere, fraza nu avea nimic rău, ritmul ei galopant era un chin pentru urechi. Și toate acestea, în ciuda faptului că primele lui cărți fuseseră scrise într-un stil remarcabil. Avea un mare respect pentru o frază armonioasă, ceea ce-l făcea să se dis-

prețuiască el însuși fiindcă în momentul de față scria astfel. „N-am încotro ; trebuie să meargă ; timpul trece.“

De obicei, seara, lucrurile stăteau mai bine. Din cînd în cînd, scria o pagină cursivă, care-i amintea de anii lui buni ; atunci inima-i tresărea de mulțumire, mîna-i tremura de bucurie. În starea în care se afla el, descrierea locului, analiza bine gîndită a caracterelor sau a mobilului acțiunii cereau un efort ce-l depășea. Întrebuința dialogul de fiecare dată cînd îi era cu putință ; dialogul umple paginile cu mult mai repede și la nevoie poți să-i faci pe oameni să vorbească despre orice întîmplări din viața lor, fie ele cît de neînsemnate.

★

Veni o scară cînd deschise ușa și o strigă pe Amy.

— Ce s-a-ntîmplat ? răspunse ea din dormitor. Am treabă cu Willie.

— Vino imediat !

Peste zece minute, Amy apăru. Avea o figură speriată ; se temea că o să se plîngă că-i e cu neputință să lucreze. În loc de aceasta, îi spuse vesel că volumul întii era gata.

— Slavă domnului ! exclamă ea. Mai lucrezi astă seară ?

— Cred că nu... dacă vii să stai cu mine...

— Willie nu se simte prea bine. Nu poate să doarmă.

— Ai vrea să stai lîngă el ?

— Numai puțin. Vin îndată.

Amy închise ușa. Reardon își trase lîngă cămin un scaun cu speteaza înaltă ; gîndul odihnitor că a terminat o parte din trudă îi îngădui plăcerea să uite de cele două volume cu care mai avea să se lupte.

Peste cîteva minute îi trecu prin minte că ar fi o în-cîntare să citească un fragment din *Odiseea* ; se îndreptă spre rafturile unde se aflau cărțile lui clasice, luă volumul pe care-l dorea și-l deschise acolo unde Odyseu vor-

bește cu Nausica : „Niciînd n-am privit un muritor care să-ți semene, bărbat sau femeie ; mă uit smerit la tine. Cîndva, la Delos, alături de altarul lui Apollo, am văzut un palmier tînăr care se înălța întocmai cu o asemenea grație.“

Da, da ; aceste cuvinte nu fuseseră scrise cu o normă de atîtea și atîtea pagini pe zi, în timp ce orologiul unui azil răsună ca un avertisment în urechea poetului. Cum mai înprospătau sufletul ! Iar ochii se împăienjneau de-o rară bucurie la sunetul acestor nobili și melodioși hexametri.

Amy intră din nou în cameră.

— Ascultă, spuse Reardon, ridicîndu-și ochii spre ea și zîbind luminos. Îți amintești cînd ți le-am citit prima oară ?

Și transpuse pasajul în proză liberă. Amy rîse.

— Îmi amintesc foarte bine. Eram singuri în salon, le spusesem celorlalți că în seara aceea trebuie să se mulțumească cu sufrageria. Și deodată, ai scos cartea din buzunar. Am rîs de obiceiul tău de a te căra tot timpul eu niște cărțuli.

Vestea bună pe care el i-o dăduse o înviorase. Dacă ar fi chemat-o ca să i se plîngă, vocea ei n-ar fi avut acest susur odihnitor. Reardon se gîndi la asta și o clipă rămase tăcut.

— Ce obicei sinistru, spuse și o privi cu un zîmbet vag. Un literat dotat cu simț practic n-ar face așa ceva.

— Milvain, de pildă.

Era bizar cît de des amintea de Milvain. O făcea fără să vrea, ceea ce-l împiedica pe Reardon ca în gîndurile lui să stăruie asupra acestui lucru ; și totuși băgase de seamă.

— Ai luat-o în sensul rău al cuvîntului ?

— În sens rău ? Da, puțin, firește. La tine, fraza aceasta are, cred, totdeauna un sens negativ.

Răspunsul ei îl făcu să reflecteze la exemplul pe care îl oferise atât de prompt. Ce-i drept, vorbise din când în când oarecum fără respect despre Jasper, dar Amy nu avea acest obicei.

— Nu asta voiam să dau a înțelege, adăugă el. Voiam să spun că obiceiurile mele de savant nu promiteau mare lucru în ce privește cariera mea de romancier.

— Înțeleg. Dar pe-atunci nu te gindeai la asta. Reardon oftă.

— Nu. Cel puțin... nu.

— Cel puțin... ?

— Nimic ; în general aveam temei să sper.

Amy își răsucea nervos degetele.

— Edwin, dă-mi voie să-ți spun ceva. Ții prea mult să te exprimi într-un fel deprimant. De ce ? Nu-mi place să te-aud că vorbești astfel. Are urmări proaste asupra mea, și anume, atunci când lumea mă întreabă de tine cum îți merge, nu prea știu ce să răspund. Nu se poate să nu se vadă că mă simt stingherită. Vorbesc cu totul altfel decât aveam obiceiul.

— Într-adevăr ?

— N-am încotro. Și după cum spuneam, asta se-ntîmplă în mare parte din vina ta.

— Bun ! Să admitem că nu sînt foarte optimist din fire și că adesea mă apuc să vorbesc într-un fel lugubru ; și-atunci — care-i rolul lui Amy ?

— Bine, bine, dar...

— Dar, ce ?

— Nu sînt aici numai pentru a încerca să-ți mențin buna-dispoziție, nu-i așa ?

Întrebarea ei fusese pusă drăgălaș, cu un zîmbet feciorelnic.

— Ferească sfîntul ! N-ar fi trebuit să mă exprim atât de categoric. Am glumit. Dar, din păcate, e adevărat că nu pot să fiu la fel de vesel cum ~~mi-aș~~ dori. Asta te enervează la mine ?

— Puțin. Mă supără fără să vreau și-mi dau seama că ar trebui să mă înfrîng pe mine însămi. Dar, în ceea ce te privește, n-ar fi rău dacă ai încerca și tu. De ce-a fost nevoie să-mi spui toate astea, tocmai acum ?

— Ai dreptate. Era cu totul de prisos.

— Înainte cu cîteva săptămîni nu mă așteptam să fii vesel. Lucrurile începuseră să arate cum nu se poate mai rău. Dar acum, cînd ai terminat un volum, sînt din nou speranțe.

Speranțe ? Ce fel de speranțe ? Reardon nu îndrăznea să dea glas gîndului ce-i încolțise în minte : „Slabă, jalnică speranță“. Speranța că va obține destui bani ca s-o scoată la capăt, de bine, de rău, încă o jumătate de an — dacă va primi într-adevăr atîta cît să-i ajungă pentru asta. Încetase de-a fi pentru el o taină că Amy nu era destul de tare ca să i se poată spune adevărul pînă la capăt, așa cum îl vedea el, în orice problemă. Păcat. Unei soții ideale un bărbat îi dezvăluie tot ce e în sufletul său ; ea dorește nemărginit mai mult să împărtășească convingerile soțului, decît să fie privită ca o ființă căreia trebuie să-i ascunzi adevărul. Ea spune : „Să privim în față tot ce poate fi mai rău și să vorbim despre asta, tu și eu“. Nu, din acest punct de vedere, Amy nu era o soție ideală. Dar gîndul acesta aducea a reproș ; nici nu apucase bine să-i străfulgere prin minte, că-n clipa următoare se și învinovătea pe el însuși și copleșit de iubire privi în ochii ei limpezi.

— Da, iubito, putem spera din nou. Pentru astă-seară, s-a isprăvit cu gîndurile negre. Eu ți-am citit, acum e rîndul tău ; de mult n-am mai avut plăcerea să te ascult citind. Ce alegem ?

— Astă-seară mă simt cam obosită.

— Da ?

— Am avut o mulțime de treabă cu Willie. Dar mai citește-mi din Homer, sînt foarte bucuroasă să te ascult.

Reardon întinse iarăși mîna după carte, însă nu imediat. Fața lui lăsa să se înțeleagă că e dezamăgit. De cînd se născuse copilul, serile pe care le petreceau împreună nu mai erau la fel ca înainte ; Willie oferea întotdeauna un pretext destul de bine motivat ca Amy să se simtă obosită. Băiețelul stătea între el și mamă, așa cum se înțîmplă de bună seamă întotdeauna în casele celor săraci, și îndeosebi acolo unde sărăcia este ascunsă. Reardon nu se putu stăpîni să nu spună ceva în legătură cu aceasta, dar încercă să ia lucrurile în glumă.

— La Londra ar trebui să existe o imensă creșă publică. E cumplit ca o mamă cultă să trebuiască s-o facă pe dădaca.

— Dar știi foarte bine că am o părere proastă despre așa ceva. La creșă ! Nu duc un copil de-al meu într-un asemenea loc.

Pentru copil își dădea oricînd, cu dragă inimă, toată osteneala ; pe cînd... Dar dragostea maternă e un lucru firesc.

— Din clipa cînd o să capeți două sau trei sute de lire pentru o carte, urmă ea rîzînd, n-o să mai am nevoie să-mi pierd atîta timp.

— Două sau trei sute de lire ! Reardon repetă cuvintele și clătină din cap. O, dacă ar fi posibil !

— Dar e, într-adevăr, o sumă meschină. Ce-ar spune cincizeci de romancieri, pe care-ai putea să-i numești, dacă li s-ar oferi trei sute de lire pentru o carte ? Pînă și Markland — cît crezi c-a luat pentru ultima lui carte ?

— N-a vîndut-o deloc. Capătă drepturi de autor.

— Care o să-i aducă cinci sau șase sute de lire, pînă cînd cartea va înceta să formeze obiect de discuții.

— Nu face nimic. Mi-e greață cînd aud cuvîntul „lire“.

— Și mie.

Consimțămîntul lui Amy fu însoțit de un suspin, ceea ce ținea loc de orice lămurire.

— Ascultă, Amy. Dacă eu încerc să fiu vesel, în ciuda faptului că-mi simt inima grea, n-ar fi corect din partea ta să renunți să te gîndești la bani ?

— Ba da. Citește-mi ceva din Homer, iubitule. Despre Odiseu, care coboară în Hades, și despre Ajax, care pășește majestuos pe urmele lui. O, asta-mi place !

Și astfel, Reardon citi, la început oarecum cu indiferență, apoi încălzindu-se treptat.

Amy stătea cu brațele încrucișate, cu un suris pe buze și fruntea destinsă, semn că se afla într-o dispoziție epică. Peste cîteva minute, totul arăta ca și cum viața lor n-ar fi fost amenințată de nici un fel de greutate.

Din cînd în cînd, Reardon își ridica privirea de pe textul pe care-l traducea și rîdea încîntat, iar Amy rîdea și ea.

După ce puse din nou cartea în raft, se opri în spatele scaunului pe care stătea soția lui, se aplecă și-și lipi obrazul de al ei.

— Amy.

— Da, dragul meu.

— Mai ții puțin la mine ?

— Mai mult.

— Deși pentru bani am ajuns să scriu un lucru de mîntuială ?

— E chiar atît de prost ?

— Infernal de prost ; o să-mi fie rușine să-l văd tipărit ; șpalturile or să fie o tortură.

— O, dar de ce ; de ce ?

— De ceva mai bun nu sînt în stare, iubito. Așadar, nu ții destul la mine ca să suportîi cu calm adevărul.

— Dacă *nu te-aș iubi*, Edwin, aș putea să fiu calmă. E groaznic cînd mă gîndesc ce vor scrie revistele.

— Dă-le naibii de reviste.

Într-o clipă dispoziția lui devenise cu totul alta. Se ridică, întunecat la față, tremurînd de supărare.

— Vreau să-mi promiți ceva, Amy. Și anume, că n-ai să citești nici una din notele care vor apărea, decît dacă ai să fii silită să le iei în seamă. Făgăduiește-mi că așa o să faci. Nu sînt demne ca tu să-ți arunci ochii peste ele. Și n-o să pot suporta să știu că-i citești pe toți acei care or să mă împrăste cu disprețul lor.

— Nu mă îndoiesc că o să fiu bucuroasă să nu-i citesc ; dar o să citească alții, prietenii noștri. Asta-i partea proastă.

— Știi că laudele lor n-au nici o valoare, așa că fii destul de tare și nu lua în seamă reproșurile. Lasă-i pe prietenii noștri să citească și să discute cît le place. Gîndul că nu merit să fiu disprețuit, deși am fost silit să scriu o carte slabă, nu te consolează ?

— Lumea nu privește lucrurile în felul acesta.

— Dar, iubito, spuse el și-i strînse puternic mîinile într-ale lui, vreau să nu-ți pese de alții. Nu sîntem noi totul unul pentru altul ? Oare ți-e rușine cu mine ? Chiar așa ?

— Nu mi-e rușine cu tine. Dar mă supără cînd oamenii vorbesc și-și dau cu părerea.

— Asta înseamnă că te fac să-ți fie rușine cu mine. Și mai ce ?

Tăcere.

— Edwin, dacă știi că nu ești în stare de ceva bun, nu e musai să scrii ceva prost, numai să scrii. E nevoie să ne gîndim la un alt mijloc de a cîștiga existența.

— Ai uitat că mi-ai tot dat ghes să scriu o povestire senzațională, de duzină ?

Amy roși ; părea plictisită.

— Nu m-ai înțeles. O povestire senzațională nu trebuia neapărat să fie un lucru de calitate proastă. Și apoi, dacă ai încercat să scrii cu totul altfel decît scriai de obicei, se explică de ce lumea ar putea să spună că e un fiasco.

— Lumea și iar lumea !

— Nu putem să trăim singuri, Edwin, deși adevărul este că nu sîntem prea departe de asta.

Nu îndrăznea să răspundă. Amy te scotea din sărite prin felul ei atît de feminin de a evita subiectul la care el voia s-o facă să se mărginească ; încă o clipă, și în tonul lui avea să se simtă enervarea.

Se întoarse, așadar, și se așeză la biroul său, ca și cum ar fi avut de gînd să înceapă din nou să lucreze.

— Vii să mîncîci ceva ? întrebă Amy și se ridică.

— Am uitat că mai trebuie să schițez capitolul de miine dimineață.

— Edwin, nu-mi vine să cred că o să fie într-adevăr o carte atît de proastă. Nu se poate să fi trudit cît ai trudit, fără de nici un rezultat.

— Nu ; asta în cazul cînd aș fi perfect sănătos ; dar nu sînt nici pe departe.

— Hai să mîncăm ceva, dragul meu, și o să te gîndești după aceea.

Reardon se întoarse și-i zîmbi.

— Sper să nu fiu niciodată în stare să refuz o invitație de-a ta, iubito.

Urmarea firească a acestei discuții fu că a doua zi dimineață se așeză la lucru într-o dispoziție cum nu se poate mai nepotrivită. Amy prevedea că volumul va fi prost primit de critici ; îi venea deci mai greu ca niciodată să lucreze la o carte despre care știa că e slabă. Și, culmea ghinionului, peste o zi sau două răci pentru prima oară în iarna aceea. Cîțiva ani în șir, guturaiul, durerile de gît și de șale îl chinuiseră din octombrie pînă în mai ; atunci cînd își întocmise planul acestei cărți, spunîndu-și că trebuie să fie gata înainte de Crăciun, ținuse seama că asemenea neajunsuri ar putea să-l întrerupă din lucru. Își spunca însă : „Alții au lucrat din răspuțeri în zilele cînd erau bolnavi ; trebuie să fac la fel“. Totul era foarte bine, atîta că Reardon nu avea un caracter croic. O răceală cu febră puse la grea încercare rezistența și hotărîrea lui. Veni o zi

oribilă cînd, pironit la birou de dimineată pînă seara, izbuti să scrie... un sfert de pagină. O doua zi, Amy nu-l lăsă să se scoale din pat. Se simțea jalnic de rău. În timpul nopții delirase vorbind despre cartea lui, ceea ce-o neliniștise nu tocmai puțin.

— Dacă treaba merge tot așa, o să faci encefalită ; trebuie să te odihnești o zi-două.

— Spune-mi cum. Aș vrea și eu.

Într-adevăr, despre odihnă nu putea fi vorba. Timp de două zile nu fu în stare să lucreze, dar urmarea pe care inactivitatea o avea asupra minții lui era mai rea decît dacă ar fi stat la masa de scris. Iar atunci cînd se așeză din nou cu obișnuita foaie de hîrtie albă în față, arăta palid și prăpădit ca un cadavru.

Cel de-al doilea volum ar fi trebuit să meargă mai ușor ; dar munca se dovedi mult mai grea. Domnii și doamnele care se ocupă cu critica obișnuiesc să scoată în evidență scăderile volumului al doilea ; îndeobște, au dreptate, și asta numai fiindcă o povestire din care poate să rezulte o carte destul de bună (așa cum se întîmplă cu cărțile de rînd), refuză să umple trei volume. Cartea lui Réardon era slabă prin ea însăși, și volumul doi trebuia să fie alcătuit dintr-o umplutură obținută cu trudă. Era bine dacă scria trei pagini pe zi.

Dar banii se topeau, se topeau văzînd cu ochii, cu toate că Amy se străduia să facă economii. Cheltuia atît cît putea de puțin. În casa lor nu intra nici un obiect de lux. Îmbrăcămintea, în afara celei de care aveau neapărat trebuință, nu cumpărau. Dar la ce bun ? De astădată era cu neputință ca volumele să fie terminate și vîndute înainte ca ei să fi ajuns la ultimul ban.

Într-o dimineată, spre sfîrșitul lui noiembrie. Réardon îi spuse soției sale :

— Astăzi termin volumul doi.

— Iar peste o săptămînă, răspunse ea, n-o să mai avem din ce trăi.

Cautase cu tot dinadinsul să nu pună întrebări, iar Amy se ferise să-i spună cum stăteau lucrurile, de teamă că din pricina asta nu va mai fi în stare să înainteze cu cartea. Dar de astă dată, era neapărat nevoie ca situația lor să fie lămurită.

— În trei săptămîni pot s-ajung la capăt, spuse Rear-don, cu un calm nefiresc. Atunci o să mă duc personal la editură și-o să-i rog să-mi avanseze niște bani înainte de a citi manuscrisul.

— N-ai putea să ceri un avans pentru amîndouă volumele ?

— Nu, nu pot ; chiar că nu pot. Al doilea o să fie destul de prost ; să cerșesc bani pentru o carte care nu e terminată, și încă pentru *una ca asta...* nu, nu pot.

Fruntea îi era îmbrobonată.

— Dacă ar ști în ce situație ești, te-ar ajuta, spuse Amy cu voce slabă.

— Poate ; nu știu. N-au cum să ajute pe orice nenorocit. Nu ; o să vînd niște cărți. Pot să aleg vreo cinci-zece-șaizeci de care n-o să duc mare lipsă. Amy știa cu cîtă strîngere de inimă se va despărți de aceste cărți. Sufărînta care-l amenința părea s-o înduioșeze.

— Edwin, lasă-mă să mă duc la editură cu cele două volume și să cer...

— Nu, Doamne ! Asta-i imposibil. Mie la sută că-ți vor spune despre carte că are o valoare atît de îndoielnică, încît nu pot să ofere un ban pînă cînd nu vor face o apreciere asupra ei. Nu-ți îngădui să te duci, iubito. Nu pot. Azi-dimineață o să aleg cîteva cărți de care n-am cine știe ce nevoie, și după-masă o să chem pe cineva care să le vadă. Nu-ți face griji. În trei săptămîni o să fiu gata, sînt sigur de asta. Dacă-ți aduc trei sau patru lire, o să te descurci, nu-i așa ?

— Da.

Amy își întoarse fața în timp ce-i răspundea.

— O să le ai. Vocea continua să-i fie foarte calmă. — Și dacă volumele acestea n-ajung, mai e și ceasul meu. O, mai sînt o mulțime de lucruri !

Se îndepărtă brusc, iar Amy își văzu mai departe de treaba din gospodărie.

Capitolul 10

PRIETENII FAMILIEI

Era firesc ca Amy să dea a înțelege că nu e mulțumită să-și petreacă cea mai mare parte a zilei în singurătate. Nu avusese niciodată multă lume în jurul ei. Mijloacele materiale foarte modeste ale mamei ei făceau ca familia să se mărginească la cîțiva prieteni vechi și alții noi care se mulțumeau să stea de vorbă în jurul unei cești cu ceai. Dar îi plăcea societatea, și procesul de maturizare care se petrecu cu ea după căsătorie o făcu să-și dea mai bine seama de lucrul acesta, decît pînă atunci. Încă mai de mult, îl lăsase pe soțul ei să înțeleagă că unul din cele mai puternice motive care-o făcuseră să se mărite cu el fusese convingerea că va ajunge cunoscut. Pe timpul acela se gîndea la faima pe care avea să și-o cîştige Reardon, numai în ceea ce privea legăturile dintre ei doi ; a fi mîndră de el era prima fază a iubirii ei. Dar acum își dădea foarte bine seama că oricît de cunoscut ar ajunge bărbatul ei, pentru ea asta n-ar însemna mare lucru, decît dacă ar avea plăcerea să vadă ce înfriurare au aceste succese asupra celor din jur ; gloria lui, reflectată asupra soției, trebuia s-o facă să strălucească în fața unei adunări copleșite de admirație.

Cu cît își dădea mai bine seama de această cerință a firii ei, cu atît mai clar înțelegea că greșise atunci cînd

își pusese nădejdea în Reardon. Soțul ei n-avea să ajungă niciodată un om mare ; n-avea să fie niciodată măcar unul dintre aceia pe care publicul îi apreciază în mod deosebit. Amy știa că între una și alta e o deosebire ca de la cer la pământ ; dar, îndurerată de dezamăgirea ce-o încerca, și-ar fi dorit mai degrabă ca el să dobândească o popularitate ieftină, decît ca faima lui să strălucească slab, -pînă ce-avea să apună cu totul, așa cum aproape că părea că-i este sortit. Știa prea bine ce spunea „lumea“ despre ea și el. Pînă și cunoscuții ei, care nu se numărau printre oamenii de litere, înțeleseseră că ultimul roman al lui Reardon fusese un eșec și se întrebau, firește, unul pe altul, din ce avea să trăiască familia Reardon, de vreme ce meseria de romanțier se dovedise păguboasă. Mîndria ei suferea doar la gîndul că lumea discută în felul acesta. Iar acum o să ajungă să le fie milă de ea ; aveau să discute, numind-o „biata doamnă Reardon“. Insuportabil !

Și astfel, în ultimul an, se ferise atît cît îi era cu putință să întrețină relații care ar fi fost pentru ea una din cele mai mari plăceri. Ca să ascundă adevărata cauză, se prefăcea într-un fel care era o ironie la adresa stării ei de spirit ; pretexta că se dedica unor studii serioase, că grija pentru casă și copii îi absorbea timpul ce nu-l acorda îndeletnicirilor intelectuale. Dar mai rău ca orice era slaba ei convingere că lumea ar putea da crezare acestor povești ; cînd le scornea, simțea în chip neplăcut cum roșește, și nu-i era deloc greu să citească îndoiala în ochii celor ce-o ascultau. Cuvintele sunau fals, o făceau să-i fie ciudă pe ea însăși și să se înfurie pe bărbatul ei, fiindcă din pricina lui trebuia să se poarte incorect.

Prietena care-i prilejuia cele mai multe necazuri era doamna Carter. Vă amintiți că atunci cînd Reardon o întîlnise prima oară pe viitoarea lui soție la Grosvenor Gallery, se aflau de față prietenul său Carter și o domnișoară, care peste puțin timp avea să poarte numele acestui tînr energic. Cei doi erau căsătorii cam de un an ; locuiau în

Bayswater și frecventau pe mulți dintre cei care imită, pe o treaptă inferioară, distracțiile și manierele artificiale ale înaltei societăți. Domnul Carter era și acum secretarul spitalului unde Reardon își câștigase pe vremuri cei douăzeci de șilingi, dar tot navigînd în apele carității publice, descoperise noi surse de venituri ; de pildă, deținea funcția de secretar al lui Barclay Trust, o instituție de binefacere, ale cărei fonduri modeste serveau în mare parte pentru întreținerea domnilor care se îndeletniceau cu administrarea lor. Acest tinăr, cu aerul său vioi și atît de plăcut, știuse de timpuriu să se dea bine pe lîngă cei care-i puteau fi de folos ; iar răsplata lua forma funcțiilor ce se obțin numai datorită influenței unor persoane particulare. Soția lui era o fată prietenoasă, plină de viață și destul de inteligentă ; nutrea în mod sincer o părere bună despre Amy și avea mult respect pentru Reardon. Năzuia să-și alcătuiască un cerc distins de intelectuali, și-i invita neîncetat pe soții Reardon s-o viziteze ; nu e ușor să atragi un adevărat romancier în viață, în lumea unde-și ducea existența doamna Carter, și o supăra faptul că toate încercările ce le făcuse pentru a-i aduce pe Amy și pe Reardon la ceaiurile ei de la ora cinci și la micile petreceri pe care le organiza dăduseră greș.

Într-o după-amiază, în timp ce Reardon, care în ziua aceea făcuse o vizită unui librar de mîna a doua, în scopul de a ridica niște bani, stătea iarăși închis în biroul său, zbătîndu-se dureros cu lucrul, Amy fu tulburată de o bătaie puternică în ușă. Mica slujnică se duse să deschidă și se întoarse urmată de doamna Carter.

Chiar și în cele mai fericite împrejurări, era neplăcut să primești pe cineva în afară de prietenii apropiați, în orele cînd Reardon stătea la biroul său. Mica sufragerie (cu paravanul menit să mascheze uneltele de bucătărie) nu oferea decît un confort modest. Și-apoi fu nevoie să se descotorosească de servitoare, care fu trimisă în dormitor, la Willie. Era cu neputință să păstrezi secretul

conversației, în cel mai strict înțeles al cuvîntului, deoarece slujnica ar fi putut să tragă cu urechea la ușă (camerele dădeau una într-alta), și să audă tot ce se discuta; totuși, Amy nu putea să-i ceară musafirei să vorbească cu voce scăzută. În primul an, aceste greutăți nu se făcuseră simțite. Reardon îi lăsa regulat odaia din față lui Amy între trei și șase; numai atunci cînd teama de viitor începu să-i apese, își luă obiceiul să stea toată ziua în camera lui de lucru. Vedeți deci la cîte complicații ducea situația lor mizerabilă; un chin îl atrăgea pe altul și din toate părțile se iscau noi și noi prilejuri de nemulțumire.

Doamna Carter s-ar fi simțit jignită dacă ar fi știut că Amy n-o consideră o persoană apropiată, în adevăratul sens al cuvîntului. Își spuneau una alteia pe nume și discutau simplu; dar Amy se simțea întotdeauna nemulțumită cînd femeia aceasta tină și bine îmbrăcată intra furtunos, rîzînd și vorbind cu însuflețire, în casa lor, unde domnea sărăcia în haine negre. Edith nu era persoana cu care puteai să te cerți, avea suflet bun și nu-și dădea ifose în chip neplăcut. În alte împrejurări, Amy ar fi primit din toată inima să aibă o asemenea prietenă; ar fi fost bucurăoasă să răspundă la oricîte invitații i-ar fi oferit Edith. Dar în clipa de față, vizitele doamnei Carter aveau asupra ei urmări proaste: se simțea invidioasă, se purta rece cu bărbatul ei și era supărată pe soartă.

„De ce nu m-o fi lăsînd în pace? gîndi ea în clipa cînd apărură Edith. O s-o fac să înțeleagă că n-am nevoie de vizitele ei.“

— Soțul tău lucrează? întrebă Edith, aruncîndu-și ochii spre camera lui Reardon, de îndată ce se sărutară.

— Da, e ocupat.

— Iar tu stai singură, ca de obicei. Mă temeam că nu ești acasă; o după-amiază însorită nu e puțin lucru la vremea asta din an.

— E soare? întrebă Amy cu indiferență.

— Privește ! Doar nu vrei să spui că nu ți-ai dat seama. Nostimă mai ești uneori ! Îmi închipui c-ai stat toată ziua cu nasul în cărți. Ce face Willie ?

— Foarte bine, mulțumesc.

— Pot să-l văd ?

— Dacă dorești...

Amy se îndreptă spre ușa dormitorului și-i porunci slujnicei să-l aducă pe Willie ca să-l arate. Edith, care pînă acum nu avea copii, dovedea întotdeauna o admirație foarte măgulitoare pentru acest prunc ; era atît de limpede că nu se prefăcea, încît mama nu putea fi decît plină de prietenie și recunoștință ori de cîte ori o auzea cum se minunează. În după-amiaza aceasta, timp de cîteva minute, Edith, drăguță și răsfățată, se dădu în spectacol, iar urmarea fu aceeași. Amy porunci slujnicei să pregătească ceaiul.

În clipa aceea, ușa ce da spre coridor se deschise și Reardon intră pentru un moment în cameră.

— O, dar ăsta-i un miracol ! exclamă Edith. Mai degrabă mă așteptam să se năruie cerul.

— Mai degrabă decît ce ? întrebă Reardon și surise palid.

— Decît să te arăți cînd sînt aci.

— Aș putea să spun că am venit anume ca să te văd pe dumneata, doamnă Carter, dar aș minți. Plec pentru o oră, așa că, dacă vrei, ești stăpînă pe camera de-alături, Amy.

— Pleci ? și Amy îl privi uimită.

— Nu-i nimic... nu-i nimic. Trebuie să plec.

O întrebă pe doamna Carter ce face soțul ei și se retrase. Ușa de la intrare se auzi închizîndu-se în urma lui.

— Atunci, hai să mergem în birou, spuse din nou Amy, pe un ton cam rece.

Pe biroul lui Reardon se vedeau pagini albe ; Edith se apropie în vîrfurile picioarelor, simulînd o teamă și un

respect care în parte erau chiar adevărate ; privi la uneltele literare, apoi se întoarse rizînd spre prietena ei.

— Ce încîntător trebuie să fie să te așezi și să scrii despre oameni pe care i-ai imaginat. De cînd v-am cunoscut pe dumneata și pe domnul Reardon am fost ispitită să încerc să scriu o povestire.

— Da ?

— Nu știi cum de nu ești *dumneata* ispitită ? Sînt convinsă că ai putea să scrii cărți la fel de inteligente ca și ale soțului dumitale.

— N-am deloc intenția să încerc.

— Nu s-ar zice că te simți prea bine azi.

— O, cred că mă simt la fel ca întotdeauna.

Bănuia că bărbatul ei se afla din nou în impas cu scrisul și asta o făcea să fie iarăși prost dispusă.

— Am venit mai ales ca să vă rog insistent — vă implor —, pe dumneata și pe domnul Reardon, să luați masa cu noi miercurea viitoare. Ei, hai, nu te încrunta așa. Nu sînteți liberi miercuri seara ?

— Ba da ; de obicei. Dar Edwin nu poate să-și lase lucrul.

— Doar pentru o singură seară ? ! Nu v-am mai văzut de-un veac.

— Îmi pare rău. Nu cred că în viitor o să mai putem accepta invitații.

Amy vorbise mînată de un imbold brusc. Cu un minut mai înainte nu se gîdea să afirme asemenea lucruri atît de răspicat.

— Niciodată ? exclamă Edith. Dar de ce ? Ce vrei să spui ?

— Sîntem de părere că obligațiile sociale îți răpesc prea mult timp, răspunse Amy ; explicația era la fel de puțin pregătită din timp ca și vorbele ei de mai înainte. Oamenii căsătoriți nu pot să primească din cînd în cînd invitații din partea unor prieteni și să nu-și îndeplinească la rîndul lor îndatoririle sociale. Am hotărît să ne retragem cu

totul... în orice caz, în momentul de față n-o să mai fac vizite decît în familie.

Edith asculta uimită.

— Nici chiar *mie* ? exclamă ea.

— Ce-i drept, nu doresc să te pierd de prietenă. Totuși, mi-e rușine să te invit la mine de vreme ce nu pot să întorc vizita.

— Te rog, nu privi astfel lucrurile. Pare tare bizar...

Edith presupunea însă ce înseamnă, de fapt, această hotărîre. Dar așa cum se întîmplă de obicei cu oamenii care-o duc bine, îi venea greu să creadă că prietenii ei erau atît de strîmtorați, încît să le fie greu să facă față obligațiilor obișnuite pentru cei ce trăiesc în condiții civilizate.

— Știu cît de prețios e timpul pentru soțul tău, adăugă, dorind parcă să șteargă impresia făcută de ultimele ei cuvinte. Firește, îmi permit să spun — doar ne cunoaștem foarte bine — că nu e neapărat nevoie să vă pierdeți o seară invitîndu-ne la rîndul vostru, numai fiindcă ne-ați făcut plăcerea să veniți la noi. Mă exprim prosteste, dar sînt sigură că mă înțelegeți, Amy. Nu ne refuza din cînd în cînd o vizită.

— Mă tem că va trebui să fim statornici în ce-am hotărît, Edy.

— Dar crezi că e *înțelept* să procedezi astfel ?

— Înțelept ?

— Știi doar ce-mi spuneai odată, despre cîtă nevoie are un romancier să studieze tot felul de oameni. Cum poate domnul Reardon să facă lucrul acesta, dacă se închide în casă ? Aș fi crezut că simte nevoie de noi cunoștințe.

— Repet, nu e o hotărîre luată pentru totdeauna. În momentul de față, Edwin are destul material.

Vorbea cu răceală ; o supăra că trebuia să inventeze o scuză pentru un sacrificiu impus de ea însăși. Edith își sorbea ceaiul ce-i fusese oferit ; timp de-o clipă rămase tăcută.

— Când o să apară următoarea carte a domnului Reardon ? întrebă ea în cele din urmă.

— Zău că nu știu. Nu pînă-n primăvară.

— O s-o caut cu nerăbdare. De fiecare dată cînd cunosc pe cineva, aduc vorba despre romane, numai de dragul de-a întreba dacă au citit cărțile soțului dumitale.

Rise vesel.

— Ceea ce rar se întîmplă, răspunse Amy cu un surîs indiferent.

— Ei bine, draga mea, doar nu te aștepți ca cititorii obișnuiți de romane să cunoască cărțile domnului Reardon. Mi-aș dori să cunosc oameni de calitate mai bună ; atunci, firește, aș auzi mai des despre cărțile lui ; dar trebuie să te împaci cu societatea care ți se oferă ; dacă dumneata și soțul dumitale mă părăsiți, lucrul acesta o să fie pentru mine o pierdere grea ; o s-o simt cum nici că se poate mai mult.

Amy își aruncă o clipă ochii pe chipul celei care vorbea.

— Să fim prietene ca și pînă acum, spuse, și de astă dată vorbele ei sunau mai firesc. Dar nu ne invita la masă tocmai acum. Vom fi amîndoi foarte ocupați toată iarna. Într-adevăr, am hotărît să nu primim nici un fel de invitații.

— Așadar, atîta timp cît îmi îngădui să vin pe-aici din cînd în cînd, trebuie să mă supun. Făgăduiesc că n-o să mă mai plîng, ca să nu te supăr. Dar nu știu cum poți să trăiești în felul acesta. Consider că citesc mai mult decît citesc, îndeobște, toate femeile și m-aș simți jignită de moarte dacă cineva ar spune despre mine că sînt frivolă ; dar simt nevoia să am multă lume în jurul meu. Într-adevăr — și cu toată sinceritatea —, nu pot trăi fără să am lume în jurul meu.

— Nu, spuse Amy, și zîmbi într-un fel care însemna mai mult decît Edith putea să deslușească.

Surîsul ei părea să arate o ușoară superioritate, plină de îngăduință.

— Cine știe ?, poate că dacă mă măritam cu un om de litere... Se opri și zîmbi dusă pe gînduri. Dar nu s-a întîmplat așa. Edith rîse. Albert e tot ce vrei, numai un șoarece de bibliotecă nu — după cum știi.

— Și nici n-ai vrea să fie.

— O, nu ! Nu un șoarece de bibliotecă. Firește, ne potrivim foarte bine unul cu altul. Îi place societatea, la fel ca și mie. Ar muri dacă nu și-ar petrece trei sferturi din zi între oameni plini de viață.

— Cam mult. În afară de cazul că vă numărați și voi printre aceștia.

Se priviră și riseră amîndouă.

— Firește, mă crezi cam proastă, fiindcă am atîta nevoie să stau de vorbă cu niște oameni stupizi, continuă Edith. Dar, în general, lucrul ăsta te distrează. Eu nu țin viața atît de serios ca dumneata. Mai la urma urmei, oamenii sînt oameni ; e nostim să-i vezi cum trăiesc și să auzi ce vorbesc.

Amy simți că joacă un rol jalnic. Se gîndi la strugurii cei acri și la ursul care și-a pierdut coada. Iar partea proastă era că Edith bănuia, poate, care e adevărul. Începu să întrebe de unul sau altul dintre cunoștințele lor comune și astfel îi veni mai ușor să stea la taifas.

La un sfert de oră după ce musafira plecase, Reardon se întoarse. Amy ghicise adevărul : îi era greu pe suflet fiindcă se vedea nevoit să-și vîndă cărțile și din pricina aceasta, în momentul de față, nu mai putea să lucreze. Atmosfera era mohorîtă și în seara aceea abia de schimbare cîteva cuvinte.

A doua zi, librarul veni să cerceteze marfa. Reardon alesese și aranjase pe o masă aproape o sută de volume. În afară de cîteva, toate fuseseră cumpărate la mîna a doua. Negustorul le controlează la iuțeală.

— Cît cereți ? întrebă înclinîndu-și capul într-o parte.

— Aș prefera să oferiti dumneavoastră o sumă, răspunse Reardon, neajutorat ca un om care trăiește departe de negoț.

— N-aș putea să ofer mai mult decît două lire și zece șilingi.

— Adică șase *pence* pentru un volum...

— Pentru mine atît valorează în medie o carte de felul acesta.

Poate că oferta era corectă ; și poate că nu. Reardon nu avea nici timp, nici chef să verifice posibilitățile pe care le oferea piața ; îi era rușine să se tocmească și să lase în felul acesta să se vadă cîtă nevoie avea de acești bani.

— Primesc, spuse cu o voce realistă.

În după-amiaza aceea, un curier veni să ia cărțile ; le împachetă cu îndemînare în două legături și le duse jos la căruciorul care aștepta.

Reardon privi la golurile rămase în rafturi. Multe dintre aceste volume care se duseseră erau pentru el niște prieteni vechi și dragi ; n-ar fi putut spune de unde le culesese și în ce împrejurare, dar cînd le deschidea, îi aminteau un anumit moment din dezvoltarea lui intelectuală, clipe de optimism sau de descurajare, sau vreo fază a luptei pe care o dusesse. Pe cele mai multe era scris numele lui și adesea pe marginea filelor se vedeau adnotări făcute cu creionul. Le alesese, firește, dintre cele mai valoroase pe care le avea ; trebuiseră să fie vîndute în număr mare ca să se adune suma de două lire și zece șilingi. Cărțile sînt ieftine. La nevoie, poți să cumperi un Homer cu patru *pence*, un Sofocle, cu șase. Ceea ce adunase el cu bani atît de puțini nu erau niște hîrtoage fără valoare, ci biblioteca unui student sărac ; scoarțe uzate și pagini pătate, ediții depășite. Ținea la cărțile lui, dar exista ceva care-i era și mai drag, și cînd Amy îi aruncă o privire plină de înțelegere, începu să ridă binedispus.

— Nu-mi pare rău că le-am dat pe-atît de puțin. Să-mi spui cînd banii or să fie din nou pe sfîrșite și o să-ți mai aduc. E în regulă : încă puțin și s-a terminat cu cartea.

În noaptea aceea lucră cu încăpăținare, înverșunat, pînă la miezul nopții.

A doua zi era duminică. Îndeobște, duminica era pentru el zi de odihnă, și asta aproape fără voia lui, deoarece la Londra atmosfera deprimantă a acestei zile făcea munca mult prea grea. Și-apoi, era ziua cînd fie că se ducea să-și vadă vechii lui prieteni, fie că veneau ei la el.

— Aștepți pe cineva astă-seară ? întrebă Amy.

— Cred că Biffen o să treacă pe-aici. Poate și Milvain.

— Mă gîndesc să mă duc cu Willie la mama ; pînă la opt sînt înapoi.

— Amy, să nu spui nimic despre cărți.

— Nu, nu.

— Presupun că te invită de fiecare dată cînd avem de gînd să ne mutăm peste drum. Și făcu un semn spre locul unde se afla azilul Marylebone. Amy încercă să rîdă, dar o femeie cu un copil în brațe nu gustă grozav asemenea glume.

— Nu discut cu ei despre treburile noastre.

— Asta-i foarte bine.

Amy plecă de-acasă în jurul orei trei, împreună cu servitoarea, care ducea copilul.

La cinci, prin tot apartamentul răsună o binecunoscută bătaie în ușă : un ciocănit puternic, urmat ca un ecou de alte șase, dintre care ultimul abia se auzi. Reardon își lăsă cartea fără să-și scoată pipa din gură și se duse să deschidă. În fața ușii stătea un bărbat înalt și slab, cu o pălărie pleoștită și un palton cenușiu. Dădu în tăcere mîna cu Reardon, își alîrnă pălăria în coridor și intră în camera de lucru. Se numea Harold Biffen și, dacă ar fi fost să ne luăm după cum arăta, s-ar fi putut spune că nu făcea parte din rasa muritorilor de rînd. Slab din cale afară cum era, aproape că ar fi fost apt să participe la o expo-

ziție în calitate de schelet viu, iar îmbrăcămintea care atârna pe acest schelet s-ar fi vîndut, poate, cu trei șilingi și șase pence în dugheana unui negus or de haine vechi.

Dar omul era superior acestor vicisitudini suferite de fizicul și veșmintele sale. Avea o față frumoasă, ochii mari și blînzi, nasul ușor acvilin și gura delicată. Părul negru și des îi ajungea pînă la guler; purta o mustață deasă și o barbă rotunjită. Mersul său trăda o neobișnuită demnitate, numai un om cu o minte cultivată și un caracter plăcut ar fi putut să se miște și să se țină ca el; în cameră scoase din buzunar o pipă, o pungă, o linguriță de îndesat tutunul în lulea și cutia de chibrituri și le aranjă pe toate cu grijă pe un colț al mesei din mijlocul camerei. Apoi își trase un scaun și se așeză.

— Scoate-ți paltonul, îi spuse Reardon.

— Mulțumesc, astă-seară nu.

— De ce naiba?

— Nu astă-seară; mulțumesc.

Reardon se întrebă care să fie pricina; răspunsul deveni numaidecît limpede. Biffen n-avea haină sub palton. Ar fi fost nedelicat din partea lui să arate acest lucru; romancierul din el înțelese situația și surse — dar deloc vesel.

— Dă-mi-l pe Sofocle, ceru musafirul la scurt timp după aceea. Reardon îi oferă un volum în ediția clasicilor de buzunar Oxford.

— Aș prefera ediția Wunder, dacă ești amabil.

— S-a dus, băiatule.

— S-a dus?

— Aveam nevoie de pițule.

Biffen scoase un sunet în care se contopeau dojana și înțelegerea.

— Îmi pare rău de ce-mi spui; tare rău.

— O să meargă și cu asta. Aș vrea să știu cum scandezi corul acesta din *Oedip rege*.

Reardon luă volumul, cercetă textul, îl analiză și începu să citească cu glas tare, accentuînd metric.

— Choriambi, ei ? exclamă celălalt. S-ar putea, firește ; dar tratează în metrul ionic minor cu anacriză, și vezi dacă nu merg mai bine.

Se învăluia în expresii savante și lucrul acesta îi făcea o plăcere atît de grozavă, încît îi străluceau ochii. După ce ținu un curs tehnic despre metrica versurilor, începu să scandeze, scoțînd în evidență imaginile, iar efectul fu cu totul altul decît cel produs de lectura ritmică a prietenului său.

Timp de o jumătate de oră, cei doi discutară despre metrica greacă, de parcă ar fi trăit într-o lume unde foamea nu se putea potoli decît cu ritmuri solemne sau suave.

Se cunoscuseră într-o împrejurare amuzantă. Nu la mult timp după apariția romanului său *Pe teren neutru*, Reardon își petrecuse o săptămînă la Hastings. Era o zi ploioasă și se simți ispitit să se ducă la biblioteca de împrumut ; în timp ce-și plimba privirea de-a lungul rafturilor, căutînd ceva interesant de citit, auzi lîngă el o voce care întrebă dacă au ceva „de Edwin Reardon“. Firește, biblioteca nu avea nimic de acest autor și cel care întrebasese ieși. Scriitorul se întoarse uimit, părea de necrezut ca un muritor oarecare să ceară o carte de-a lui. A doua zi, Reardon îl întîlni pe același om într-un loc singuratic de pe țărm ; îl privi și-i spuse cîteva cuvinte banale, de politete ; intrară în vorbă, iar urmarea fu că Edwin Reardon povesti cele petrecute cu o zi înainte. Străinul se recomandă ; îl chema Harold Biffen, scriitor cu activitate restrînsă și profesor, atunci cînd putea să-și facă rost de elevi ; o recenzie jignitoare îi trezise interesul pentru romanele lui Reardon, dar pînă acum nu le cunoștea decît după titlu.

Descoperiră că aveau gusturi asemănătoare din multe puncte de vedere, și odată întorși la Londra, se văzură des. Biffen se afla adesea într-o mizerie neagră și-și găsea un adăpost în locurile cele mai bizare ; trecuse prin încercări

mai grele chiar decît Reardon însuși. Îndeletnicirea de profesor, cu care-și cîștiga, în parte, existența, lua la el un aspect cu totul necunoscut în lumea profesorilor respectabili. În epoca noastră de verificare a cunoștințelor, numeroși oameni de condiție umilă, mai ales funcționari, trag nădejde că dacă vor reuși la o probă sau alta, li se va deschide o nouă cale în viață.

Asemenea persoane nutresc ambiții ridicole : există funcționari vamali, care se pregătesc în particular pentru a deveni avocați, fără să aibă mijloacele și fără să întrevadă că într-un fel sau altul le vor avea vreodată ; vînzători de textile, care se pregătesc pentru examenele de admitere la Școala de chirurgie, și nenumărați oameni fără cultură, care doresc să obțină destulă spoială, ca să poată concura pentru un post de ajutor de paroh.

Candidații din această categorie dau adesea anunț în ziare, căutînd meditații ieftine sau răspund la anunțurile ce le sînt adresate ; ei plătesc ora de pregătire între șase *pence* și o jumătate de coroană, dar rareori ajung pînă la o asemenea sumă. Uneori se întîmpla ca Harold Biffen să se ocupe de cîte trei sau patru asemenea elevi și era în stare să povestească niște lucruri nemaipomenite din larga lui experiență în acest domeniu.

Iar acum, să trecem la activitatea lui în domeniul scrisului. Discuția despre metrica greacă se terminase nu de mult, cînd Harold începu să vorbească despre proiectele lui literare și să-și dezvolte teoria adoptată de el, lucru pe care nu-l făcea nicidecum pentru prima oară.

— M-am gîndit la un nou mod de exprimare. Ceea ce urmăresc într-adevăr este un realism total în sfera celor josnic cuviincioase. Domeniul, după cum îl văd eu, este cu totul nou ; nu cunosc un alt scriitor care să fi redat fidel și cu deplină seriozitate, vulgaritatea vieții de toate zilele. Zola scrie tragedii premeditate ; cele mai abjecte personaje ale sale capătă un caracter eroic datorită locului pe care-l dețin într-o dramă viguros concepută. Eu

doresc să scriu despre cei lipsiți, prin natura lor de caracter eroic, despre viața de fiecă zi a acelei imense majorități a oamenilor care sînt la bunul-plac al unor împrejurări lipsite de orice însemnătate. Dickens a înțeles că o asemenea concepție este posibilă, dar înclinația lui spre melodramă, pe de-o parte, și tendința spre aspectul umoristic al vieții, pe de-alta, l-au împiedicat să mediteze asupra ei. Și-acum un exemplu : înainte cu o jumătate de oră, în timp ce mergeam prin Regent Park, chiar în fața mea, păseau o fată și un bărbat care se dezmierdau ; am trecut încet pe lângă ei și am auzit mai tot ce vorbeau — în situația lor era firesc să nu ia în seamă un om străin care se afla pe-aproape. O asemenea scenă de dragoste nimeni n-a descris-o vreodată ; scena era cu desăvîrșire cuviincioasă, și totuși de-o vulgaritate ridicată la puterea n. Dickens ar fi făcut-o să arate grotesc — ceea ce ar fi de o nedreptate strigătoare la cer. Alții care scriu despre viața oamenilor de jos ar fi preferat, poate, să o idealizeze, iar asta ar însemna o absurditate. Cît despre mine, eu o s-o redau cuvînt cu cuvînt, fără să am obrăznicia să intervin măcar cu o singură sugestie, menită să arate un punct de vedere sau altul — nimic altceva decît un reportaj care să fie o dare de seamă cinstită. Rezultatul va fi o plictiseală de nedescris. Întocmai. Asta-i pecetea caracteristică a vieții cuviincios-ticăloase. Dacă ar fi altfel decît plicticoasă, scena n-ar fi veridică. Vorbesc desigur despre impresia pe care ea o face asupra cititorului de rînd.

— N-aș putea să scriu așa ceva, spuse Reardon.

— Firește că nu. Tu ești un realist psihologic în domeniul culturii. Amănuntele vulgare te scot din sărute.

— Mai ales fiindcă m-au chinuit în propria mea viață.

— Din aceeași pricină, pe mine mă încîntă, exclamă Biffen. Pe tine ceea ce te-a jignit te respinge, pe mine mă atrage. Deosebirea e foarte interesantă ; dacă n-ar fi asta, ne-am asemana perfect. Știi că sîntem amîndoi din fire niște idealști turbați.

— Presupun că da.

— Lasă-mă să continui. Doresc, printre altele, să stăruiesc asupra influenței nefaste a întâmplărilor mărunte. Până astăzi nimeni n-a avut curajul să facă lucrul acesta cu seriozitate. S-a încercat adesea în farsă, și de aceea comișii trezește de multe ori atîta melancolie. Cunoști împrejurările care-mi servesc întotdeauna de exemplu pentru lucruri de felul acesta. E ceea ce s-a petrecut cu bietul Allen, care a pierdut marea șansă a vieții lui, fiindcă n-avea o cămașă curată ca s-a pună pe el ; sau Williamson : s-ar fi căsătorit cu fata aceea bogată, dacă n-ar fi fost grăunțele de praf ce i-a intrat în ochi și l-a făcut să nu mai fie în stare de-o vorbă sau de-un gest, la momentul critic.

Reardon izbucni într-un rîs zgomotos.

— Ei, poftim, exclamă Biffen cu o supărare prietenească. Tu în asta adopți un punct de vedere convențional. Dacă ai scrie despre aceste lucruri le-ai înfățișa drept caraghioase.

— *Sînt* caraghioase, susținu celălalt, oricît de grave ar fi ele pentru cel căruia i s-au întîmplat. Simplul fapt că în viață dezlegarea unor probleme serioase ține de lucruri fără importanță e înfiorător de ridicol. Viața e o imensă farsă și avantajul de a avea simțul umorului este acela că-ți dă posibilitatea să sfidezi soarta, rîzîndu-i batjocoritor în față.

— Toate bune, dar ideea nu e originală. Nu-mi lipsește umorul, dar prefer să tratez aceste aspecte de viață dintr-un punct de vedere obiectiv. Acel care rîde se declară adeptul unei neîndurătoare atotputințe, dacă se poate imagina așa ceva. Nu doresc să iau atitudine în nici un fel ; tot ce vreau este să spun : „Iată, asta se-ntîmplă“.

— Admir corectitudinea ta, Biffen, și Reardon suspină. N-o să vinzi niciodată o asemenea carte, și totuși ai curajul să continui, deoarece crezi în asta.

— Nu știu ; poate că-ntr-o zi am s-o vînd.

— Între timp, spuse Reardon și puse jos pipa, ce-ar fi să mîncăm ceva ? Mi-e cam foame.

În primele zile ale căsniciei lui, Reardon avea obiceiul să ofere prietenilor care veneau la el duminică seara o cină substanțială ; încetul cu încetul, masa devenise mai frugală, pînă cînd, în culmea sărăciei, nu mai ținu s-o facă pe gazda ospitalieră. Și numai fiindcă știa că de foarte multe ori Biffen n-are nimic de mîncare nu șovăia să-i ofere o felie de pîine cu unt și o ceașcă de ceai. Trecură în camera din fund și, la o gustare frugală, discutară mai departe despre aspectele prozei epice.

— N-o să scriu niciodată o scenă de teatru. Asemenea lucruri se petrec în viață, dar atît de rar, încît mie nu-mi spun mare lucru. Și chiar atunci cînd se întîmplă, ele iau o formă de care un scriitor obișnuit nu se poate folosi. Ar fi nevoie să renunțe la o împrejurare și să adauge o alta. De ce ? Aș vrea să știu și eu. E un convenționalism care rezultă din nevoile artei dramatice. Romanul a luat naștere pe scenă și nu s-a emancipat încă de sub influența acesteia. Tot ce se scrie pentru a *impresiona* publicul este fals și de calitate proastă.

— Numai din punctul tău de vedere. *Arta* prozei este totuși un lucru care există.

— E o artă care și-a epuizat toate posibilitățile. Ne trebuie o pauză. În ceea ce te privește, cele mai bune lucruri pe care le-ai dat sînt într-un dezacord deplin cu convenția romanului. Interesul meu pentru tine s-a trezit prima oară cînd revista aceea murdară a dat stîngaci a înțelege lucrul acesta ; nu, nu ; să copiem viața. Cînd un bărbat și o femeie sînt pe cale să se întâlnească pentru consumarea unei mari pasiuni, lasă-i să încerce dezamăgirea de a-și vedea zădărnice așteptările, fiindcă unul din ei are un guturai și așa mai departe. Fă în așa fel ca fata cea drăguță să se pomenească brusc cu un coș pe nas, tocmai înaintea balului la care se pregătește să

strălucească. Arată nenumăratele trăsături respingătoare ale vieții oamenilor cumsecade. Dezvăluie lucrurile acestea cu seriozitate, cu sînge rece ; fără urmă de ipocrizie, sau altfel totul devine altceva.

Cam pe la opt, Reardon o auzi pe soția lui bătînd în ușă. Cînd deschise, în prag se aflau nu numai Amy și servitoarea care-l ținea în brațe pe Willie, ci și Jasper Milvain.

— Am fost la doamna Yule, exclamă Jasper intrînd în casă. Mai e cineva aici ?

— Biffen.

— A, atunci o să discutăm despre realism.

— S-a terminat pentru astă-seară. S-a terminat și cu metrica greacă.

— Slavă domnului !

Cei trei se așezară, glumind și rîzînd ; în odăiță, fumul ridicat din pipele lor se aduna gros. Trecu o jumătate de oră pînă cînd Amy se arătă și ea. Fumul n-o supăra și-i plăceau discuțiile care se duceau în asemenea împrejurări : o necăjea că nu mai putea să joace rolul de gazdă veselă și plăcută.

— De ce nu-ți scoți paltonul, domnule Biffen ? întrebă ea de cum intră.

— Vă rog să mă scuzați, doamnă Reardon. Întîmplarea face să fie mai potrivit așa.

Amy era nedumerită, dar soțul ei îi aruncă o privire care îi dădu a înțelege că nu trebuie să mai pună și alte întrebări.

Prin felul în care se purta cu ea, Biffen îi arăta întotdeauna lui Amy un respect sincer, ceea ce-l făcuse să se bucure de simpatia ei. Pentru bietul de el, Reardon părea binecuvîntat de soartă. Faptul că un om de litere, care se zbate să-și facă un drum în viață, fusese în stare să se însoare, și încă cu o asemenea femeie, era în ochii lui Biffen un miracol. Pentru el, iubirea unei femei însemna un ideal de neatins ; la cei treizeci și cinci de ani ai lui

nu întrevedea deloc că va ajunge vreodată destul de bogat ca să-și asigure masa de fiecare zi ; căsătoria părea o extravaganta de care nici nu putea fi vorba. În timp ce stătea aci, îi venea foarte greu să n-o privească pe Amy mai insistent decât cerea bunacrestere. Arareori în viață avusesese prilejul să stea de vorbă cu femei cultivate, și vocea ei, care răsuna atât de limpede, îl încânta mai mult decât orice muzică.

Amy se așază lângă el și, în felul ei cel mai fermecător, începu să-i vorbească despre lucruri care știa că-l interesează. Biffen o asculta și-i răspundea plin de respect, ceea ce contrasta puternic cu indiferența și aerul firesc ce-l caracterizau pe Milvain. Realistul nu și-ar fi îngăduit niciodată să fumeze în fața lui Amy, dar Jasper pufăia din lulea, scoțind nori de fum, chiar în timp ce stătea de vorbă cu ea.

— Whelpdale mi-a făcut aseară o vizită, începu numaidecât Milvain. Toată lumea îi refuză romanul. Spune că are de gând să-și cîștige o piine ca reprezentat al unei case de comision, că va lucra pentru niște tipi care fabrică mașini de cusut.

— Nu pricep cum de nu i se acceptă cartea. Ultima a avut oarecare succes.

— Foarte simplu. Asta, ca și celelalte cărți ale lui, constă doar dintr-o serie de discuții în doi. E, într-adevăr, un dialog, și nicidecum o carte. Mi-a citit vreo douăzeci de pagini și nu m-am mai mirat de ce nu a putut să o vîndă.

— O, dar are merite deosebite, interveni Biffen. Discuția e remarcabil de veridică.

— La ce folosește însă discuția care nu duce la nimic ? se împotrivi Jasper.

— E o mostră de viață.

— Da, dar n-are valoare pe piață. Poți să scrii tot ce-ți place, atîta timp cît oamenii sînt dispuși să te citească. Whelpdale e un tip inteligent, dar nu poate să des-

- copere un gen care să se bucure de succes în rîndul publicului cititor.

— Mai ştiu şi alţii la fel, adaugă rîzînd Reardon.

— Partea ciudată este că te izbeşte totdeauna prin spiritul său practic. Nu vă daţi seama de asta, doamnă Reardon ?

Milvain şi Amy discutară cîteva minute, iar Reardon, care era doar aparent cufundat în gîndurile lui, îi observa din cînd în cînd, cu coada ochiului.

La unsprezece, soţul şi soţia erau din nou singuri.

— Doar nu vrei să spui că Biffen şi-a vîndut haina.

— Sau că şi-a amanetat-o.

— Atunci de ce nu şi-a amanetat paltonul ?

— Pe de-o parte, fiindcă-i ţine mai cald ; aşa presupun ; iar pe de altă parte, fiindcă pe haină a căpătat mai mult.

— Într-o bună zi bietul om o să moară de foame, Edwin.

— Nu-i imposibil.

— Sper că i-ai dat ceva de mîncare.

— O, da. Dar am observat că nu mîncea atît cît ar fi dorit. Nu-mi mai este atît de milă de el ca altădată ; la asta ajungi cînd suferi tu însuşi.

Amy îşi strînsese buzele şi suspină.

Capitolul 11

PĂSUIRE

Ultimul volum fu scris în paisprezece zile. Cu acesta Reardon realizează o performanţă aproape eroică, fiindcă, în afară de munca cerută de elaborarea cărţii, trebui să se lupte şi cu alte greutăţi. Nu apucase bine să lucreze

la acest volum, cînd suferi un cumplit acces de lumbago. Timp de două-trei zile a fost un chin să stea la masa de scris, iar prin casă se mișca aidoma unui infirm. După care urmară dureri de cap, dureri în gît, o slăbiciune generală. Nu trecuseră nici două săptămîni, și fu din nou nevoit să caute o mică sumă de bani ; își duse ceasul la muntele de pietate (vă închipuiți că nu constituia o garanție pentru o sumă mare) și-și vîndu iarăși unele cărți. Dar în ciuda tuturor acestor neajunsuri, în cele din urmă cartea a fost gata. Cînd scrise cuvîntul „Sfîrșit“, se întinse pe spate, închise ochii și timp de un sfert de oră lăsă timpul să se scurgă în gol.

Mai rămînea de hotărît titlul. Minteia lui refuza însă orice nou efort ; după cîteva minute de căutare neputincioasă îi dădu, pur și simplu, numele principalului personaj feminin, Margaret Home. Trebuia să se potrivească pentru toată cartea. În clipa cînd scrisese ultimul cuvînt, toate scenele, personajele, dialogurile se cufundaseră în uitare ; nu mai știa nimic despre ele și nu-l mai interesau.

— Amy, va trebui să corectezi tu șpalturile. Nu mă mai uit la o pagină din afurisita asta de carte, cîte zile oi avea. Era cît pe-aci să mă dea gata.

— Principalul este că o avem gata, răspunse Amy. Impacheteaz-o și mîine du-o la editură.

— O s-o duc.

— Și... o să le ceri să-ți avanseze cîteva lire ?

— Neapărat.

Dar promisiunea era la fel de greu de îndeplinit ca și cum i s-ar fi cerut să scrie din nou volumul doi.

Sensibilitatea lui mergea atît de departe, încît, în ceea ce-l privea, ar fi preferat fără doar și poate să rabde de foame, decît să ceară bani care nu i se cuveneau. Dar astăzi n-avea de ales. Dacă lucrurile s-ar fi desfășurat în chip firesc, ar fi trebuit să treacă, fără îndoială, o lună pînă să cunoască condițiile oferite de editură, iar perioada

sărbătorilor de Crăciun ar fi putut să întârzie și mai mult lucrurile. Fără un împrumut, nu putea să facă față cheltuielilor decît o săptămînă sau două.

Cu pachetul sub braț, păși în biroul de la parter și ceru să-l vadă pe acel asociat al firmei cu care mai înainte intrase personal în legătură. Domnul acesta nu era în oraș ; avea să lipsească cîteva zile. Reardon lăsă manuscrisul și ieși din nou în stradă.

Trecu drumul și de pe celălalt trotuar privi spre ferestrele casei de editură. „Oare bănuiesc în ce situație nenorocită mă aflu ? Oare s-ar mira dac-ar afla tot ce depinde de această tolă plină cu mîzgăleli jalnice ? Presupun că nu ; lor, asemenea lucruri le ies desigur în cale, zilnic. Ei bine, trebuie să cerșesc în scris.“

Ploua și bătea vîntul. Se îndreptă încet spre casă, dar cînd era gata să intre pe ușa clădirii, se simți atît de tulburat, încît se întoarse și trecu mai departe. Dacă intra, trebuia să scrie imediat scrisoarea prin care să ceară bani și își dădea seama că *nu putea*. Lucrul îi pîrca prea înjositor.

N-ar fi totuși cu putință să găsească un mijloc de a se descurca în următoarele cîteva săptămîni ?

Firește, chiria își avea sorocul de Crăciun, dar plata putea fi amînată ; greutatea era numai în ce privește hrana și combustibilul. Amy se oferise să-i ceară cu împrumut mamei ei cîteva lire ; ar fi fost însă o lașitate să lase această corvoadă pe umerii ei, după ce făgăduise că va face față el însuși. Cine oare, din toată Londra, ar avea niște bani cu care să-l împrumute și ar dori să facă lucrul acesta ?

Își repetă lista tuturor cunoscutilor, dar nu găsi decît unul singur — căruia i se putea adresa, nădăjduind vag că-l va ajuta — și acesta era Carter.

O jumătate de oră mai tîrziu, intra pe aceeași ușa de spital al cărei prag îl trecuse cu cîțiva ani în urmă,

aproape mort de foame, în căutare de lucru. Fu întâmpinat de infirmiera-șefă.

— Domnul Carter e aici ?

— Nu, domnule. Dar trebuie să vină dintr-un moment într-altul. Dacă vreți să-l așteptați.

Reardon intră în biroul pe care-l cunoștea atât de bine și se așază. La masa unde lucra el de obicei, scria acum un tânăr funcționar. O, dacă tot ce se petrecuse în ultimele câteva zile ar putea să dispară ca și când nu s-ar fi întâmplat niciodată ! iar el, fără să aibă pe nimeni de întreținut pe lumea asta, să-și câștige iarăși o liră pe săptămână. aici, în această cameră. Ce fericit era pe-atunci !

Trecu aproape o jumătate de oră. Toți cerșetorii știu că trebuie să aștepte. Carter intră cu pași vioi ; purta un *ulster*¹ din stofă groasă, croit după ultimul model, mănuși noi, o strălucitoare pălărie de mătase ; obrajii bătuți de vîntul de răsărit erau trandafirii.

— A. Reardon ! Ce mai faci, ce mai faci ! Sînt încîntat să te văd !

— Ești ocupat ?

— Nu, nu în mod deosebit. Am semnat câteva cecuri ; tocmai lansăm apelurile noastre de Crăciun. Știi despre ce-i vorba.

Rise binedispus. Acest tânăr vădea o remarcabilă lipsă de snobism : era mult timp de cînd superioritatea intelectuală a lui Reardon îl împiedica pe Carter să manifeste prejudecăți sociale.

— Aș vrea să-ți spun câteva cuvinte.

— Bine faci !

Intrară într-o odăiță retrasă. Inima lui Reardon bătea vijelios : limba i se lipea de cerul gurii.

— Ce s-a-ntîmplat, bătrîne ? întrebă secretarul și se așază zvîrlindu-și picior peste picior. Arăți cam prost, să știi. De ce naiba dumneata și soția dumitale nu veniți din cînd în cînd pe la noi ?

¹ Manta lungă și largă, originară din Ulster.

— Am tras din greu ca să-mi termin cartea.
— Și s-a terminat, da ? Îmi pare bine. Cînd apare ?
O să-i trimit lui Mudie o droaie de cumpărători.
— Mulțumesc. Drept să spun, nu cred că-i mare lucru de capul ei.

— O, știm noi ce-nseamnă asta.

Reardon vorbea mecanic. Îi venea la fel de greu să rostească vorbele ce-aveau să urmeze de parc-ar fi trebuit să strîngă menghini și să împingă o rangă.

— O să-ți spun imediat de ce-am venit. Ai putea să-mi împrumuți zece lire pentru o lună... de fapt pînă ce capăt banii pentru carte.

Secretarul făcu o figură plouată, deși nu arată acea răceală grozavă care, într-o asemenea situație, s-ar fi citit pe chipul multor oameni vioi din fire.

Părea sincer încurcat.

— ...Ei, fir-ar să fie ! Adevărul e că n-am zece lire pe care să le pot împrumuta. Pe cuvîntul meu. Nu le am, Reardon ! De vină-s cheltuielile astea blestемate pe care le cere o casă. Pot foarte bine să-ți spun că eu și Edith am împins lucrurile cam prea departe. Rîse și-și înfundă mîinile în buzunarele pantalonilor. — Plătim o chirie afurisit de scumpă — o sută și douăzeci și cinci de lire. Tocmai ne spuneam că ar trebui s-o lăsăm mai moale pînă la sfîrșitul iernii. Îmi pare însă teribil de rău ; îți dau cuvîntul meu.

— Iar eu regret că te-am plictisit cu o cerere care pică prost.

— Ba pică a naibii de bine, Reardon, despre asta te-asigur, exclamă secretarul, și propria lui glumă îl făcu să izbucnească într-un hohot de rîs. Era într-o dispoziție mai bună ca oricînd, și în cele din urmă spuse :

— Presupun că cinci lire nu ți-ar fi de mare folos... Spuneai că ai nevoie pentru o lună ?... De cinci aș putea, cred, să fac rost.

— Mi-ar fi de mare folos. Dar, în nici un caz, dacă...

— Nu, nu. Aș putea să-ți fac rost de-o hîrtie de cinci lire pentru o lună. Să-ți dau un cec ?

— Mi-e rușine.

— N-ai de ce. Mă duc să-ți completez cecul.

Fața lui Reardon ardea. Din cele spuse cînd Carter se întoarse cu cecul n-avea să-și amintească niciodată un singur cuvînt. Strînse hîrtia în mînă, mototolind-o. Ieși din nou în stradă și fu cît pe ce s-o arunce ; în mintea lui, pentru o clipă, hîrtia devenise un bilet de omnibuz sau un certificat medical.

Ajunse acasă mult după ora mesei de prînz. Amy era mirată de cît lipsise.

— Ai căpătat ceva ?

— Da.

Avusese de gînd s-o amăgească, să-i spună că editorul îi dăduse un avans de cinci lire. Dar ar fi însemnat s-o mintă prima oară ; pentru ce să se facă vinovat de așa ceva ? Îi povesti tot ce se petrecuse. Sinceritatea lui avu urmări la care nu se așteptase.

Amy se arată adînc jignită.

— Nu trebuia să faci asta, strigă ea. De ce n-ai venit acasă și să-mi fi spus mie ? Mă duceam imediat la mama.

— Dar ce contează.

— Firește că nu, răspunse ea tăios. Domnul Carter o să-i spună nevestei și asta e o mare plăcere !

— La așa ceva nu m-am gîndit nici o clipă. Și dacă mă gîndeam poate că eu nu vedeam lucrurile cum le vezi tu.

— Foarte posibil că nu.

Se îndepărtă brusc și rămase închisă într-o muțenie întunecată.

— Ei bine, spuse în cele din urmă, acum e prea tîrziu. Vino la masă.

— M-ai făcut să-mi treacă orice chef de mîncare.

— Lasă prostiile. Presupun că ești mort de foame.

Fu o masă foarte neplăcută și schimbară puține cuvinte. Pe fața lui Amy se citea o minie pe care nu o văzuse niciodată oglindită pe chipul ei. Reardon se îndirji; își aminti suferința prin care trecuse și simți că Amy era crudă cu el. Când o să vrea să-i vorbească, va trebui ca ea să înceapă discuția.

La șase, Amy băgă capul pe ușă și îl întrebă dacă vine la ceai.

— Mulțumesc, îi răspunse, prefer să rămân aici.

— Faci cum vrei.

Și Reardon rămase singur pînă la nouă. Abia atunci își aminti că trebuie să scrie un bilet editorului ca să atragă atenția asupra pachetului pe care-l lăsase. Scrise biletul și, în încheiere, ceru ca la momentul potrivit să i se dea numaidecît de știre. În timp ce-și punea pălăria și paltonul ca să iasă să ducă scrisoarea la cutia poștală, Amy deschise ușa sufrageriei.

— Pleci ?

— Da.

— O să întîrzii ?

— Cred că nu.

Nu zăbovi decît cîteva minute. La întoarcere se duse întii în biroul lui, dar gîndul că Amy stă singură în camera cealaltă nu-i dădea pace. Intră pentru o clipă acolo și văzu că focul nu era aprins.

— Nu poți să stai aici în frig, Amy.

— Mi-e teamă că trebuie să mă obișnuiesc, răspunse, și se prefăcu foarte ocupată cu cusutul.

Tăria aceea de caracter pe care fusese întotdeauna încîntat să o citească pe fața ei devenise o insensibilitate ce nu prevestea nimic bun. Simți că i se strînge inima cînd o privi.

— Sărăcia o să aibă în cazul nostru urmările pe care le are de obicei ? întrebă el, apropiindu-se.

— N-am pretins niciodată că pentru mine nu contează.

— Totuși, nu vrei să-ncerci să nu te dai bătută ?

Amy nu răspunse. Așa cum se întâmplă întotdeauna atunci când stai de vorbă cu o femeie supărată, se văzu nevoit să treacă de la general la particular.

— Mă tem că soții Carter știau destul de bine care-i situația noastră.

— Asta-i cu totul altceva. Dar ca să ajungi să ceri bani...

— Îmi pare tare rău. Dacă știam că o să fii atât de supărată, făceam orice altceva.

— În cazul când va trebui să așteptăm o lună, cinci lire n-or să însemne mare lucru.

Și Amy înșiră amănunțit cheltuielile de tot felul cărora era nevoită să le facă față — cheltuieli ce nu puteau fi evitate atîta timp cît viața lor rămînea cea de astăzi.

— Totuși, nu trebuie să-ți mai faci griji din pricina asta : o să mă ocup eu. Acum, că ai terminat cartea, încearcă să te odihnești.

Jalnic Crăciun. Săptămînile treceau una după alta și Reardon știa că banii pe care-i dăduse lui Amy de bunăseamă că s-au terminat. Dar nu-i mai ceru nimic, și cheltuielile de strictă necesitate erau acoperite ca întotdeauna. Se simțea umilit ; uneori îi venea greu să se uite în ochii nevestei. Sosi și scrisoarea editorului ; conținea o ofertă, care însuma șaptezeci și cinci de lire pentru dreptul de a publica *Margaret Home*, cu un adaos de douăzeci și cinci, dacă ediția în trei volume avea să atingă un anumit număr de exemplare.

Eșecul se întruchipa în cifre neîndoielnice. Reardon își spuse că asta însemna sfîrșitul carierei sale de scriitor. Cartea n-avea cum să fie un lucru izbutit — nici măcar atît încît să-i aducă cele o sută de lire ; toți o vor primi cu dispreț și, într-adevăr, nu merita o soartă mai bună.

— Trebuie să primim ? întrebă Amy după o tăcere deznădăjduită.

— Nimeni n-ar oferi condiții mai bune.

— Or să plătească imediat ?

— Trebuie să-i întreb.

— Da, erau șaptezeci și cinci de lire în mână. Cecul veni numaidecît, la cerere, și pentru o clipă Reardon se însenină la față. Binecuvîntați fie banii ! Ei sînt izvorul binelui, pînă cînd omenirea va inventa o economie mai sănătoasă.

— Cît îi datorezi mamei tale, întrebă Reardon, fără să o privească pe Amy.

— Șase lire, răspunse ea cu răceală.

— Iar lui Carter, cinci ; chiria — douăsprezece lire și zece șilingi. Mai rămîne un fond de cincizeci de lire, din care să trăim mai departe.

Capitolul 12

MUNCĂ FĂRĂ DE NĂDEJDE

Calea dictată de prudență apărea atît de clar, încît se minuna cum se face că Amy nu izbutea s-o sugereze. Era o nehibzuintă ca niște oameni în situația lor să plătească o chirie de cincizeci de lire, cînd se putea găsi o casă cu jumătate din banii ăștia ; n-avea să fie deloc greu de închiriat apartamentul pentru ultimul an prevăzut în contract, iar cheltuielile de mutare erau o nimica toată. O asemenea schimbare i-ar îngădui să-și destindă mintea ; putea astfel să facă față cu curaj unei probleme greu de rezolvat oricînd și care, în situația lor de astăzi, devenea de-a dreptul gravă. Cu trei luni în urmă, într-un moment de mare suferință, el îi propusese să facă acest pas ; dar nu avusese curajul să stăruie, căci privirea și vocea lui Amy din acele clipe îi erau încă vii în minte. Oare nu era în stare, ca de dragul lui, să se hotărască la un asemenea sacrificiu ? Prefera să-l lase să poarte singur răspunderea

a tot ceea ce ar fi putut să iasă din această frivolă luptă pentru păstrarea aparențelor ?

Nu mai aveau deplină încredere unul într-altul. Tăcerea ei însemna un reproș și oricum ar fi stat lucrurile mai înainte, nu se îndoia că de astă dată vorbea pe seama lui cu maică-sa, ba poate și cu alții. Era probabil că nu ascundea ce credea el însuși despre cartea pe care o terminase nu de mult ; toate cunoștințele lor aveau să fie gata să întâmpine apariția romanului bătîndu-și joc în taină sau clătînînd trist din cap. Simțămintele lui pentru ea intrau într-o nouă fază. O iubea ca și pînă acum, ceea ce era un izvor de durere. Se învinuia el însuși, dar, în același timp, se simțea nedreptățit. O notă de răceală, care era departe de a oglindi adevărul, își făcu loc în felul cum vorbea și se purta cu Amy, iar ea părea că nu-și dă seama ; în tot cazul, nu făcea nici un reproș. Nu mai vorbeau despre ceea ce-i interesase pe vremuri, ci despre treburile acelea mărunte ale vieții de fiecă zi, de care înainte înțelegeau și unul și altul să scape cît mai repede. Legătura dintre ei, despre care, pînă nu de mult, ar fi fost în stare să discute la nesfîrșit, fără să se plictisească, nu mai suferea să fie analizată în cuvinte ; cînd priveau într-acolo, amîndoi își dădeau prea bine seama de semnalul de alarmă.

În timp ce așteptau oferta editorului și în ultimele zile din nou, pe cînd se întreba cum avea să se folosească de răgazul ce-i fusese acordat, Reardon își petrecea zilele la British Museum. Ceea ce citea n-avea mare însemnătate, dar era mai bine să stea acolo, între străini, decît să pară că-și pierde vremea acasă, sub ochii lui Amy. Sătul de ficțiune, se îndreptă spre acea proză pentru care avusese dintotdeauna chemare și încercă să elaboreze unul sau două eseuri, în genul acelora pe care le trimisese cîndva editurilor. Printre materiale de care nu se folosise pînă atunci, se aflau o sumedenie de note, făcute pe marginea lecturilor din Diogenes Laertius ; de astă dată avu impresia că, folosind aceste anecdote inspirate din viața

filozofilor. ar putea să scoată din ele ceva vandabil. Într-o stare de spirit mai fericită ar fi scris încântător pe această temă, nu într-un stil savant, ci ca un om modern, care în mijlocul fantomelor antichității își dă frâu liber umorului și sensibilității ; chiar și acum, tot mai era în stare să regăsească acea notă ușoară, vaporosă, ce făcuse din eseurile publicate de el un lucru de valoare.

Între timp apăruse primul număr din *The Current*, și Jasper Milvain dăduse fără doar și poate o lovitură sigură. Amy vorbea foarte des despre articolul intitulat *Cititorul tipic* și își arată fără să se sfiască interesul pentru autor. Ori de câte ori găsea o referire la Jasper, o citea soțului ei. Reardon zîmbea și părea să se bucure, dar n-avea chef să discute despre Milvain la fel de sincer ca odinioară.

Într-o seară, la sfârșitul lui ianuarie, îi vorbi lui Amy despre cele scrise la Museum și o întreabă dacă ar vrea să-i citească.

— Începusem să mă întreb ce faci. răspunse ea.

— Atunci de ce nu m-ai întrebat ?

— Mă cam temeam.

— Te temei ? Dar de ce ?

— Ar fi dat impresia că-ți amintesc... știi ce vreau să spun.

— Că peste o lună sau două o să fim din nou la strîmtoare. Totuși, aș fi preferat să te intereseze ceea ce fac.

Tăcere. Apoi Amy întreabă :

— Crezi că ți se va accepta un asemenea eseu ?

— N-ar fi imposibil. Eu zic că e destul de bun. Să-ți citesc o pagină...

— Unde ai să-l dai ? îl întrerupse ea.

— La *The Wayside*.

— De ce nu la *The Current* ? Cere-i lui Milvain să te prezinte domnului Fadge. Plătesc mult mai bine, doar știi.

— Dar ăsta nu e un lucru prea potrivit pentru Fadge.

Și apoi, prefer să rămân independent, atît cît e cu putință.
— Asta-i una din greșelile tale, Edwin, observă cu blîndețe nevasta sa. Numai cei foarte puternici își pot croi un drum fără să depindă de nimeni. Ar trebui să te folosești de toate mijloacele care ți se oferă.

— Fiindcă sînt atît de slab ?

— Nu m-am gîndit că ai să te simți jignit. Am vrut doar să spun că...

— Nu, nu. Ai perfectă dreptate. Firește, sînt unul dintre oamenii care au nevoie să fie ajutați, atît cît se poate. Te asigur însă că asta nu merge la *The Current*.

— Păcat că iar te-ndrești spre timpurile acelea demodate. Gîndește-te la articolul acela al lui Milvain. Dacă-ai putea să faci ceva în genul ăsta !... Cui îi pasă de Diogene cu făclia și butoiul lui ?

— Fată dragă, Diogene Laertius n-are nici butoi și nici făclie, eu unul n-am auzit de așa ceva. Faci o confuzie ; dar nu contează.

— Asta zic și eu. Pe buzele lui Amy, nota această caustică nu suna foarte plăcut. Oricine ar fi fost, masa cititorilor se va teme de numele lui.

— Ei bine, trebuie să recunoaștem că masa cititorilor nu se va sîchisi niciodată de ceea ce fac eu.

— N-ai să mă convingi nici în ruptul capului că n-ai putea să scrii ceva pentru toată lumea. Sînt sigură că ești la fel de inteligent ca Milvain...

Reardon schiță un gest de iritare.

— Ia mai lasă-l pe Milvain în pace. Sîntem oamenii cei mai deosebiți cu putință. La ce bun să fim veșnic comparați ?

Amy îl privi. Nu-i vorbise niciodată atît de aspru.

— Cum poți să spui că vă compar tot timpul ?

— Dacă nu prin viu-grai atunci în gînd.

— Nu-i frumos ceea ce spui, Edwin.

— Tu faci ca lucrurile să apară atît de limpede, Amy.

— N-o să mai pomenesc niciodată de el. În cuvintele lui Amy se simțea răceală.

— Asta-i ridicol, o știi doar bine.

— Ridicol e și felul în care te-ai enervat. Nu cred că ți-am dat vreun motiv.

— Atunci e pentru ultima oară cînd vorbim despre asta.

Reardon dădu la o parte manuscrisul și deschise o carte, Amy nu-i mai ceru vreodată să-i citească cele scrise, așa cum avusese de gînd.

Și totuși eseul fu acceptat. Apăru în *The Wayside*, numărul din martie, și Reardon primi pentru el șapte lire și zece șilingi. Între timp mai scrisese și altceva în același stil de *causerie*, sugerat de *Scrisorile lui Plinius*¹. Pentru el era o îndeletnicire plăcută, care-i făcea bine, dar nu mai avea cum să continue pe aceeași cale. În aprilie avea să apară *Margaret Home*, iar dacă vînzarea va atinge un anumit număr de exemplare își va căpăta cele douăzeci și cinci de lire; lucrul era posibil; totuși acești bani nu-l putea primi pînă la sfîrșitul anului și mult înainte de această dată va rămîne fără o lețcaie. Răgazul ce-i fusese acordat luase sfîrșit.

Dar de astă dată nu se mai lăsă sfătuit de nimeni; trăia singur, atît cît îi era cu putință; nu se vedea niciodată cu cunoștințele sale care nu făceau parte din lumea literară, nici cu colegii de breaslă. Milvain era atît de ocupat. Încît de la Crăciun nu fusese în stare să vină pe la el decît de două-trei ori și, în ultima vreme, Reardon nu-l vizita niciodată.

Era convins că fericirea lui conjugală luase sfîrșit, deși nu putea să prevadă cum aveau să se desfășoare fap-

¹ *Plinius cel Tânăr* (*Caius Plinius Caecilius Secundus*) (62-113 e.n.), prozator roman. Autorul unei vaste corespondențe, care surprinde cele mai variate aspecte ale vieții familiale și sociale, precum și evenimentele de seamă ale vremii sale (printre care erupția Vezuviului din 79 e.n.).

tele în care se va întruchipa această prăbușire. Amy își dezvăluia acum acel aspect al caracterului ei pe care el nu i-l cunoscuse deloc, deși un om cu spirit practic l-ar fi întrezărit de la început; astfel, departe de a-l ajuta să facă față sărăciei, poate că ar fi refuzat chiar s-o împartă cu el. Știa că Amy se îndepărta încetul cu încetul; divorțul spiritual dintre ei doi era un fapt împlinit încă de pe acum și se chinuia întrebându-se dacă mai ține de fapt la el. O vorbă duioasă, o mângâiere de-a lui rămânea de astă dată fără răspuns; atunci când se arăta mai blândă ca oricând, se purta doar ca un camarad. Toată căldura simțămintelor ei se revărsa asupra copilului; Reardon află în felul acesta cât de ușor uită o mamă că în pruncul ei se regăsesc ambii părinți.

Copilul începea să-i fie nesuferit. Dacă n-ar fi fost Willie, inima lui Amy i-ar fi aparținut întreagă, pînă în ziua de azi; poate că nu l-ar mai fi iubit cu aceeași pasiune ca altădată, totuși ar fi ținut la el ca o femeie căreia îi este drag un bărbat. Iar Amy înțelegea; în tot cazul, băga de seamă această schimbare. Își dădea seama că rareori întreba ceva despre Willie și că asculta fără interes când vorbea despre progresele micuțului. Lucru care o jignează, dar, pe de altă parte, se simțea mulțumită.

Dacă n-ar fi fost copilul, își spunea el, numai sărăcia n-ar fi izbutit să-i despartă. În focul pasiunii lui ar fi putut să biruie orice dezamăgire; și într-adevăr, dacă n-ar fi fost apăsător de această nouă grijă, n-ar fi ajuns niciodată la capătul deznădejdiei. Este firesc ca un om slab și sensibil să se gîndească la ceea ce ar fi fost cu puțință, dacă împrejurările nu s-ar fi arătat potrivnice. După ce timp de o oră se războia cu greutatea lui de astăzi, Reardon petrecea multe altele meditănd la fericirea de care s-ar fi putut bucura.

Chiar și-acum n-avea nevoie decît de puțini bani ca să-și salveze familia. Amy nu-și dorea lucruri năstrușnic de costisitoare; dacă ar avea un cămin de o elegantă simplă

și dacă ar fi eliberată de grija zilei de mâine, și-ar redobîndi acea latură nobilă a firii ei. Cum ar putea să-i reproșeze ceva? Ea nu știa cîtuși de puțin ce înseamnă viața aceea mizeră pe care el o trăise ; pentru Amy, să duci lipsă de banii cu care obții lucrurile de mare trebuință era ceva înjositor, de neîndurat. Bine, dar pînă și nevasta unui me-seriaș de rînd nu suferă lipsurile prin care a trecut ea la sfîrșitul anului trecut. În ultima vreme se gîndise adesea la John Yule, unchiul cel bogat, care, să zicem c-ar fi putut să le lase ceva, dar cum să te bizui pe o asemenea speranță ? Să presupunem însă că un lucru de felul acesta s-ar fi întîmplat: i-ar fi venit oare foarte lesne să trăiască din mărînimia nevesti-si, mîncînd, poate, pînă la ultimul ban, un mic capital, astfel încît, peste cîțiva ani de-acum încolo, situația lor n-avea să fie mai bună decît astăzi? Nu cu mult în urmă, ar fi putut accepta orice de la Amy; oare, în viitor, avea să fie la fel de simplu să primească ceva de la ea, de vreme ce între ei doi lucrurile nu stăteau la fel ca înainte?

După ce scrisese al doilea articol de revistă (respins de doi redactori, așa încît nu-i rămînea altceva de făcut decît să-l păstreze pînă ce avea să treacă destul timp ca să poată încerca din nou la *The Wayside*), își dădu seama că împotriva voinței sale trebuie să se apuce de un alt roman. Dar de astă dată era hotărît să nu se apuce de un roman în trei volume. Reclamele îl înștiințau că numeroși autori renunțaseră la acest sistem forțat de a lungi o carte cu tot dinadinsul; deznădăjduit cum era, își spunea că ar putea și el, la fel de bine, să-și încerce norocul cu un roman ce avea să fie gata în cîteva săptămîni. De ce n-ar scrie o povestire cu un titlu senzațional, care să bată la ochi prin falsitatea ei? N-ar avea cum să fie mai proastă decît ultima.

Așadar, fără să-i spună nimic lui Amy, lăsă deoparte lucrările pur intelectuale și începu iarăși să caute „o intrigă“. Aceasta se întîmpla spre sfîrșitul lui februarie.

Șpalturile lui *Margaret Home* soseau zilnic. Amy se oferise să rezolve corectura, dar în cele din urmă preferă ca, în măsura posibilului, acel lucru rușinos care era *Margaret Home* să fie cunoscut numai de el și de nimeni altul și, cu o lectură pripită, înapoie foaie cu foaie. Pentru noua corvoadă, imaginația lui nu se dovedea mai fertilă. Cu toate acestea, găsi, în fine, o idee care părea destul de absurdă ca să slujească țelul ce și-l propunea el. Nu era însă deloc sigur dacă va putea să persevereze, astfel încât să ajungă măcar la un singur volum. Dar în felul acesta nu se va spune despre el că și-a lăsat soția și copilul pradă lipsurilor și mizeriei, fără să se zbată să dea cel puțin o singură carte în genul celor recomandate de Milvain și chiar de Amy.

Scriind cîte o pagină pe zi și cu cîteva sacrificii care îl întirziară, ajunsese cam la un sfert din povestire, cînd sosi un bilet din partea lui Jasper Milvain, care-l înștiința despre moartea mamei lui. I-l întinse lui Amy peste masa la care luau micul dejun și o cercetă în timp ce-l citea.

— Cred că asta nu schimbă cu nimic situația lui, observă Amy, fără un interes deosebit.

— Cred că nu în mod considerabil. Îmi spunea odată că mama lui dispunea de un venit îndestulător. Dar cred că surorile moștenesc tot ce rămîne de pe urma ei.

Trecură aproape trei săptămîni pînă ce avură iarăși știri de la Milvain însuși; le scrise din nou, de astă dată de la țară, spunîndu-le că are de gînd să-și aducă surorile ca să locuiască în viitor la Londra. Mai trecu o săptămînă și într-o seară apărură la ușă.

Reardon nu-l întîmpină din toată inima, lucru ce putea fi pus însă pe seama împrejurărilor, care cereau o atitudine gravă. Dar chiar și pînă atunci Milvain își dăduse seama că nu era primit aci la fel de bucuros ca pe vremuri. Băgase bine de seamă lucrul acesta, în seara cînd o întovărășise pe Amy venind de la doamna Yule; de atunci, treburile sale care nu sufereau amîinare îi serviseră drept

scuză pentru a-și rări vizitele. I se părea foarte ușor de înțeles că Reardon, gata să devină un nimeni în lumea literară, să se arate rece față de un om care pășea pe calea succesului; înclinația lui spre cinism îi îngăduia lui Jasper să ierte o asemenea slăbiciune care, într-o anumită măsură, îl măgulea. Îl găsea însă simpatic pe Reardon și-l respecta, iar în clipa de față, propria lui dispoziție îl făcea să exprime sentimente mai calde.

— Văd că ți-e anunțată cartea, spuse cu un accent de plăcere în glas.

— Nu știam.

— Da. „*Pe teren neutru*, urmat de un nou roman al aceluiasi autor“. Pentru șase aprilie. Și am o propunere. Vrei să mă lași să-i cer lui Fadge să publice o recenzie la *Cărțile lunii acesteia*, în numărul din mai al lui *The Current*?

— Te sfătuiesc categoric s-o lași în plata domnului. Cartea nu merită o atenție deosebită și oricine ar semna recenzia pentru Fadge va trebui fie să mintă, fie să facă de rîs revista.

Jasper se întoarse spre Amy.

— Ce-i de făcut cu un om ca ăsta? Ce să-i spun, doamnă Reardon?

— Lui Edwin, răspunse ea, nu-i place cartea asta.

— Ce-are a face? Se știe foarte bine că în orice scrie el, se va mai găsi ceva care să îngăduie unui recenzent binevoitor să laude cartea. Dacă Fadge îmi dă mină liberă, mă ocup eu de treaba asta.

Nici Reardon, nici nevastă-sa nu răspunseră.

— Dar, firește, urmă Milvain, privindu-l pe Reardon, dacă preferi să nu mă amestec...

— Aș prefera. Te rog să nu spui nimic despre ea.

Se lăsă o tăcere grea. Amy fu prima care o rupse :

— Surorile dumitale sînt la Londra, domnule Milvain?

— Da. Am sosit cu toții acum două zile. Le-am găsit o casă în apropiere de Mornington Road. Bietele fete sînt

încă amețite. Firește că o vreme or să ducă o viață foarte retrasă, după aceea trebuie să încerc să le găsesc prietene. Au de-acum una — e verișoara dumitale, domnișoara Yule. A și fost să le vadă.

— Mă bucur foarte mult.

Amy se folosi de-o clipă prielnică pentru a-i scruta chipul. Și-apoi, din nou se lăsă o tăcere care părea să arate că discuția e forțată. Reardon aruncă o privire spre soția sa și spuse șovăitor:

— Când or să fie dispuse să primească alte vizite, sînt sigur că Amy...

— De bună-seamă, cu plăcere, adăugă dînsa.

— Mulțumesc foarte mult. Firește, știam că mă pot bizui pe doamna Reardon, care o să fie amabilă cu ele în această privință. Dar permiteți-mi să vorbesc deschis despre un anumit lucru. Surorile mele s-au împrietenit cu domnișoara Yule atunci cînd a fost acolo în ultimul an. Oare asta — și Milvain se întoarse spre Amy — n-o să vă stînjenească puțin?

Lui Amy îi veni greu să răspundă. Nu-și ridică privirea din pămînt.

— Nu te-ai certat cu verișoara ta, observă Reardon.

— Niciodată. Nu e vorba decît de mama și de unchiul meu.

— Nu prea o văd pe domnișoara Yule certîndu-se cu cineva, spuse Jasper. Apoi adăugă în grabă : lucrurile trebuie să ia calea lor firească. Vom vedea. Pentru un timp, or să fie tare prinse. Și se-nțelege că asta e foarte bine. O să mă văd cu ele zilnic și domnișoara Yule o să vină destul de des, cred.

Reardon își încrucișă privirea cu a lui Amy, dar nu-maidecît privi într-altă parte.

— Pe cuvîntul meu, exclamă Milvain după o clipă de gîndire. Noroc că nu s-a întîmplat acum un an. Fetele nu au nici un fel de venit; doar cîțiva bani din care să trăiască mai departe un timp. O să facem în așa fel încît

să avem de lucru. A fost o mare șansă că tocmai în ultima vreme mi-am făcut o situație mai stabilă.

Reardon mormăi în chip de încuviințare.

— Și-acum ce faci? întrebă Jasper brusc.

— Scriu o povestire într-un singur volum.

— Îmi pare bine. Ai vreo idee în ce privește publicarea ei?

— Nu.

— Atunci de ce nu i-ai oferi-o lui Jedwood? Publică o serie de romane într-un volum. Îl știi pe Jedwood, nu-i așa? A fost administratorul lui Culpepper; cam de vreo jumătate de an s-a lansat în afaceri și s-ar părea că va izbuti. S-a căsătorit cu femeia aceea — cum îi spune? — care a scris *Nevestele domnului Henderson*.

— N-am auzit vreodată de așa ceva.

— Asta-i bună! Domnișoara Wilkes! Ei bine, s-a căsătorit cu tipul acesta, Jedwood, și a izbucnit un mare scandal pentru nu știu ce anume între el și editori. Mi-a povestit doamna Boston Wright. Grozavă mai e și femeia asta! O adevărată enciclopedie de cancanuri la zi. Mă bucur de simpatia ei. Mi-a făgăduit să facă tot ce poate pentru fete. Dar vorbeam despre Jedwood. De ce nu i-ai oferi lui cartea asta a ta? E foarte dornic să pună mâna pe un scriitor nou. Își face o reclamă uriașă, cam o dată la două săptămîni ocupă în întregime ultima pagină din *The Study*. Presupun că asta se plătește din cîștigurile domnișoarei Wilkes. Chiar zilele acestea i-a vărsat lui Markland două sute de lire pentru o nenorocită de povestioară din care cu chiu, cu vai poți să faci un volum. Mi-a spus-o Markland. Știai că am făcut cunoștință cu el? A, mi se paré că nu ne-am mai văzut de-atunci. E un tip mărunțel, cu un singur ochi. Doamna Boston Wright îl tot ridică-n slăvi de cîte ori are ocazia.

— Cine-i doamna Boston Wright? întrebă Reardon, cu un rîs nervos.

— E cea care scoate *The English Girl*. A avut o viață extraordinară. S-a născut în Insula Mauricius... nu, în Ceylon... nu țin minte ; cam așa ceva. La cincisprezece ani s-a măritat cu un marinar. A fost victima unui naufragiu ; au salvat-o cu eforturi teribile... povestirea ei lasă lucrul acesta să plutească în vag. Apoi apare în calitate de corespondent de presă la Cape. Se lasă de meseria asta și devine un gen de fermieră — am uitat în ce loc. Se mărită a doua oară — primul soț s-a pierdut în naufragiul despre care aminteam ; de astă dată devine nevasta unui pastor baptist și începe să se dedice cantinelor pentru săraci, din Liverpool. Soțul moare ars într-o împrejurare oarecare. Reapare în centrul lumii literare londoneze. O femeie minunată — de asta te asigur eu. Trebuie să aibă aproape cincizeci de ani, dar arată de douăzeci și cinci. Tăcu, apoi adăugă spontan :

— Vino cu mine la una din serile ei — miercuri la nouă. Îndemnați-l să vină, doamnă Reardon.

Reardon clătină din cap.

— Nu, nu. Nu m-aș simți deloc la largul meu.

— Nu văd de ce. Ai întâlni tot felul de persoane cunoscute. Oameni dintr-accia pe care ar fi trebuit să-i cunoști de mult ; lasă-mă să-i cer să vă invite pe amândoi. Sînt sigur că o să vă placă, doamnă Reardon. Găsești la ea și destul fals, ce-i drept, dar și unele calități solide. Nimeni n-are nimic de spus împotriva ei. Și prietenia cu ea înseamnă o reclamă grozavă. O să vorbească despre cărțile și articolele tale pînă-n pînzele albe.

Amy îl privi întrebător pe soțul ei. Dar Reardon se foia stînjinit.

— O să vedem, spuse. Într-o bună zi, poate că da.

— Dă-mi de știre cînd te simți dispus. Dar cu privire la Jedwood : întîmplarea face să cunosc pe un recenzent de-al lui.

— Doamne, Dumnezeuule ! exclamă Reardon. Dar pe cine nu cunoști ?

— E lucrul cel mai simplu din lume. În momentul de față, o mare parte din îndeletnicirea mea constă în a face noi cunoștințe. Ascultă : un om care trăiește scriind în diferite genuri nu poate să răzbească în meseria lui, dacă nu cunoaște oameni enorm de diferiți unul de altul. Mintea lui s-ar secătui repede ; un tip inteligent știe cum să folosească și creierul altuia.

Amy asculta și zîmbetul ei de care nu-și dădea seama arăta cît de mult o interesează cuvintele lui.

— A, urmă Jasper, cînd l-ai văzut ultima oară pe Whelpdale ?

— Nu l-am mai văzut de-un veac.

— Nu știi cu ce se ocupă ? Omul se dă drept „consilier literar“. Are în fiecare săptămînă cîte un anunț în *The Study* : „În atenția tinerilor scriitori și aspiranți literari“ — ceva în genul acesta. „Ofer consultații cu privire la alegerea temei. Citesc manuscrise ; corectez, recomand editurilor. Prețuri moderate.“ Ba mai mult, a cîștigat șase guinee în primele două săptămîni ; cel puțin, așa spune. E una din cele mai bune glume pe care le-am auzit vreodată. Un om căruia nimeni nu-i publică propriile lui cărți să-și cîștige existența învățîndu-i pe alții cum să scrie.

— Dar asta-i o escrocherie infernală.

— Nu știi. E în stare să corecteze greșelile de gramatică ale tinerilor aspiranți, iar în ceea ce privește o recomandare către editori... ei bine, asta se presupune că oricine e în măsură s-o facă.

Reardon nu mai era indignat ; acum rîdea.

— Cu așa ceva se prea poate să facă și bani.

— Foarte posibil, încuviință Jasper.

Nu trecu mult și Milvain se uită la ceas.

— Trebuie s-o iau din loc, prieteni. Mai am ceva de scris înainte de a apuca să mă văd în patul meu pe roțițe, și treaba asta o să-mi ia cel puțin trei ore. La revedere, bătrîne ! Dă-mi de știre cînd ai terminat povestirea și-o

să discutăm despre ea. Și mai gîndește-te la doamna Boston Wright ; și la recenzia aceea în *The Current*. Aș dori să mă lași s-o scriu eu. Mai sfătuiește-te cu ghidul, filozoful și prietenul tău.

Și arată spre Amy, care rîse forțat. După ce Milvain plecă, cei doi rămaseră cîteva minute fără să schimbe o vorbă.

— Ții să te împrietenești cu fetele acelea ? întrebă în cele din urmă Reardon.

— Presupun că buna-cuviință cere să le fac o vizită, nu ?

— Cred că da.

— S-ar putea să le găsești foarte plăcute.

— O, da.

Cîtva timp rămaseră fiecare cufundați în propriile lor gînduri. Apoi Reardon izbucni în rîs.

— Ei bine, iată un om de succes ! Într-o zi, va locui într-o vilă și va impune întregii lumi părerile lui în materie de literatură.

— Cu ce te-a jignit ?

— Jignit ? Nici vorbă. Mă bucură planurile lui optimiste.

— De ce refuzi să te vezi cu oamenii aceia ? Ți-ar prinde bine din mai multe puncte de vedere.

— Dacă s-ar fi oferit prilejul atunci cînd mi-a apărut cea mai bună dintre cărțile mele, nu spun că m-aș fi dat în lături. Însă fără doar și poate, că n-o să mă prezint ca autor al lui *Margaret Home* și al fleacului la care lucrez acum.

— Atunci nu trebuie să mai scrii fleacuri.

— Da. Nu trebuie să mai scriu cu totul.

— Și-atunci ce să faci ?

— Asta aș vrea să știu și eu.

Capitolul 13

AVERTISMENT

Printre titlurile pe care domnul Jedwood anunța că le va tipări în primăvară se afla și o nouă carte a lui Alfred Yule. Se numea *Proza engleză în secolul al XIX-lea* și cuprindea un număr de eseuri (dintre care unele mai apăruseră și în periodice), adunate într-o ordine ce respecta principiul continuității. Ultimul capitol trata despre scriitorii contemporani, mai ales despre cei care-i serveau autorului pentru a ilustra teza susținută de el : ziaristica distruge stilul prozei : un șuvoi de vorbe înveninate se revărsau asupra unor anumiți autori la modă, aprecieri pătimase care n-aveau să fie primite probabil ca o dulce tămâiere. În coloanele ei, critica îi făcu o primire cam rigidă. O asemenea lucrare nu prea putea să fie trecută cu vederea (cel mai sigur mod de atac, atunci când autorul nu are un public care să-i aștepte apariția). Numai cei foarte iscusiți într-ale criticii puteau să scrie într-un spirit ostil, fără să trădeze faptul că unele din săgețile lansate de Yule își nimeriseră din plin ținta. Un ziar de seară, care se lăuda cu atitudinea sa independentă, se complăcea în aprecieri ce acopereau de ridicol capitolul polemic, iar a doua zi, același ziar tipări o scrisoare ironică, semnată de un corespondent, ușor de ghicit sub pseudonimul său, care ataca atât cartea, cât și pe recenzent. Pentru moment, lumea vorbea despre Alfred Yule mai mult decît se vorbise vreodată de la memorabilul conflict dintre el și Fadge.

Asta fusese și nădejdea editorului. Domnul Jedwood era un om energic și optimist, care-și începuse activitatea hotărît ca într-un an sau în jur de-un an să se poată măsura cu acele case de editură ce-și câștigaseră într-o lungă perioadă de timp o poziție solidă și plină de autoritate. Nu avea cine știe ce capital, dar aceea lovitură nero-

coasă, care făcuse din el soțul unei scriitoare apreciate de publicul larg, îi îngăduia să se bizuie pe o sursă de venituri sigure ; iar nemărginita încredere în propria sa judecată îl îndemnă de la bun început să întreprindă cheltuieli ce-i făceau pe cei prevăzători să clatine din cap. Vorbea mult despre „era nouă“, prevedea schimbări revoluționare în editarea și vânzarea cărții, plănuia în fiecare săptămână, fără să le pună în practică, zeci de noi încercări pline de riscuri, menite să atragă noua generație pe cale de maturizare, însuflețită de tendințe democratice ; în același timp, era gata să publice orice titlu care ar fi putut prea bine să stirnească discuții. În articolul de fond intitulat *Cărțile acestei luni*, publicat în numărul său din mai, *The Current* dedica aproape o jumătate de pagină *Prozei engleze din secolul al XIX-lea*. Recenzia era un exemplu desăvârșit de atac ușuratic și impertinent. Superficialitatea insolentă, cea mai deznădăjduită formă de viciu intelectual, alcătuia o trăsătură caracteristică a revistei editate de domnul Fadge ; la început, comentariile inserate lună de lună în paginile acesteia, asupra diferitelor publicații și apariții erau așteptate cu nerăbdare de către acea categorie tot mai numeroasă de cititori, care nu se sinchisesc decît de ceea ce poate fi luat în bătaie de joc. Atacurile dușmănoase ale altor recenzii erau stîngace și scarbede, puse față în față cu această persiflare veninoasă, care-și distra cititorii, arătînd că în volumul recenzat nu se aflau nici pagini amuzante, nici altele care să trezească vreun interes oarecare. Să ataci un scriitor fără să stirnești curiozitatea cititorilor lui și fără să sporești, numărul acestora este o culme a artei gazetărești, și *The Current* era în măsură să realizeze această performanță. După cum stăteau lucrurile, tăcerea ar fi fost o tactică mai bună. Dar domnul Fadge știa că dușmanul său va suferi cînd se va vedea ținta acestui atac veninos și asta însemna ceva.

În ziua cînd apărură *The Current*, în biroul domnului Jedwood se discuta despre felul în care revista se comporta

față de Alfred Yule. Domnul Quarmby, care avea legături strânse cu editorul se nimeri să treacă pe acolo tocmai în timp ce un tânăr (unul dintre „lectorii“ domnului Jedwood) se întreba dacă autorul recenziei o fi sau nu însuși Fadge.

— Dar amprenta lui Fadge se vede de la primul până la ultimul rînd, exclamă domnul Quarmby.

— El e autorul moral, firește, dar cred mai degrabă că a fost scrisă de tipul acela, Milvain.

— Crezi ? întrebă editorul.

— Știu sigur că recenzia cărții lui Markland a fost scrisă de el și am toate motivele să-l bănuiesc și pentru cartea lui Yule.

— Tinerelul ăsta știe să se descurce. Și, fiindcă veni vorba — cine e ?

— Fiul ilegitim al vreunui cutare sau cutare — cred, răspunse sursa de informații și izbucni în rîs. Denham spune că l-a întîlnit acum un an sau doi la New York, sub un alt nume.

— Iartă-mă, interveni domnul Quarmby, e o greșeală la mijloc.

Și continuă să arate ceea ce cunoștea despre Milvain, așa cum afluase de la Yule însuși. Cîteva ore mai tîrziu, domnul Quarmby găsi prilejul să-l înștiințeze pe domnul Hinks că era aproape sigur că articolul vehement din *The Current* fusese scris de tînărul Milvain ; ca urmare, cînd zvonul ajunsese la urechile lui Yule, faptul era înfățișat ca sigur și binecunoscut.

Cu o lună înainte, Milvain îi făcuse acea vizită lui Marian, într-o duminică, în timp ce tatăl ei lipsea de-acasă. Cînd află că Milvain fusese acolo, Yule lăsă să se vadă că nu-i pasă, dar fata înțelese că era supărat. În ceea ce privește surorile, care în curînd aveau să vină să locuiască la Londra, nu spuse decît că Marian trebuie să se poarte după cum o îndrumă propria ei judecată. Dacă dorea să le invite pe domnișoarele Milvain în St. Paul's Crescent, o ruga doar să nu fie tulburate orele și obiceiurile casei.

Ca întotdeauna, Marian își găsi scăparea în tăcere. Nimic n-ar fi fost mai binevenit pentru ea decât apropierea de Maud și Dora, dar prevedea că propria ei casă n-avea să le fie deschisă oricând ; poate că e nevoie să se poarte cu toată sinceritatea și să le spună prietenelor că se află într-o situație delicată. Dar nu e cu puțință chiar de la început ; nepolitețea ar fi prea mare. A doua zi după ce fetele sosiră, primi un bilet scris de Dora și răspunse numai decît, făcîndu-le o vizită acolo unde locuiau. La o săptămînă după aceea, Maud și Dora veniră în St. Paul's Crescent ; era duminică, și domnul Yule plecase dinadins de-acasă. Pînă atunci nu mai fuseseră decît o dată acolo și nici atunci nu-l văzuseră pe tatăl ei. Marian le vizita totuși des ; uneori îl întîlnise acolo pe Jasper. Acesta nu amintea niciodată despre Alfred Yule și nici vorbă nu putea fi să-l invite să-i mai facă o vizită.

În cele din urmă, Marian se văzu nevoită să vorbească despre acest lucru cu maică-sa. Doamna Yule îi oferi ea însăși prilejul, întrebînd-o cînd aveau să vină din nou domnișoarele Milvain.

— Nu cred că o să le mai invit vreodată, răspunse Marian.

Maică-sa înțelese și păru tulburată.

— Trebuie să le spun cum stau lucrurile. Sînt inteligente și nu vor considera că le jignesc.

— Cu ele taică-tu n-a avut niciodată nimic, se grăbi să adauge doamna Yule. N-am auzit o vorbă, Marian. Ți-aș fi spus dac-auzeam.

— E totuși foarte jenant. Nu-mi face plăcere să le invit aci. Tata e pornit împotriva lor, nu-i poate suferi pe toți trei și n-o să-și schimbe părerea. Nu, am să le spun chiar acum.

— E foarte greu pentru tine, oftă maică-sa. Dac-aș ști că pot s-ajut cu ceva, i-aș spune și eu, așa, o vorbă, dar la ce bun, draga mea ?

— Știu, mamă. Lasă lucrurile să meargă ca și pînă acum.

A doua zi, cînd Yule se întoarse, cam la ora prînzului, o strigă pe Marian din camera lui de lucru. Marian nu ieșise din casă. În ziua aceea se îndeletnicise cu transcrierea a numeroase pagini din diferite manuscrise aflate în dezordine. La chemarea tatălui ei, ieși supusă din camera de zi.

— Uite ceva care o să te amuze, spuse Yule și-i întinse ultimul număr din *The Current*, arătîndu-i recenzia cărții lui.

Marian citi cîteva rînduri și aruncă pagina pe masă.

— Genul ăsta de-a scrie îmi face silă, exclamă cu o privire aprinsă de mînie. Numai niște oameni josnici și fără suflet pot să scrie așa. Firește că n-o să te nccăjești pentru una ca asta.

— A, nicidecum, răspunse tatăl ei, căutînd să pară din cale-afară de liniștit. Dar mă surprinde că tu nu vezi meritele literare ale articolului. Credeam că o să-ți trezească un interes deosebit.

Vocca și cuvintele lui aveau ceva ciudat, ceea ce o făcu să-l privească întrebător. Îl cunoștea destul de bine ca să-și dea seama că un asemenea articol îl mînia adînc ; dar de ce și-o fi ieșit pînă-ntr-atît din fire, încît să i-l arate ei — ba chiar cu o asemenea înverșunare ?

— Pentru ce spui asta, tată ?

— Nu-ți trece prin minte cînc ar fi putut să-l scrie ?

Era prea clar ca să nu priceapă ; de mirare rămase o clipă fără glas, apoi răspunse :

— Firește că domnul Fadge-l-a scris el personal.

— Mi s-a spus că nu. Am aflat dintr-o sursă demnă de crezare că unul dintre tinerii săi domni are meritul de a-l fi scris.

— Te gîndești, desigur, la domnul Milvain, răspunse ea liniștită. Dar eu cred că nu poate fi adevărat.

O privi tăios. Se așteptase la un protest mai hotărît.

— Nu văd de ce n-aș crede.

— Ba eu văd, pînă cînd n-o să mi-o dovedești.

Nu era tonul ei dintotdeauna în discuțiile cu tatăl său. De obicei se arăta supusă.

— Mi-a spus-o cineva care știa de la Jedwood, urmă el, iar fața și vocea i se înăsprirea.

Yule își dădea seama că susține un neadevăr, dar starea lui sufletească nu-i îngăduia să fie sincer ; și-apoi, dorea să vadă cum va primi Marian cele spuse de el. Era convins, pe de-o parte, că recunoștea mina lui Fadge în fiecare rînd al articolului ; iar pe de alta, simțea o mulțumire nefirească căutînd să se încredințeze că Milvain fusese cel care-și însușise cu atîta succes stilul maestrului său. Nu era el omul care să piardă prilejul de a justifica față de sine însuși și față de alții o atitudine pe care o adoptase minat de un amestec de simțăminte, toate mai mult sau mai puțin de nescuzat.

— De unde putea să știe Jedwood ?

Yule ridică din umeri :

— Ca și cum aceste lucruri nu răsufală printre redactori și editori.

— În cazul de față e o greșeală.

— Și de ce, mă rog ? Vocea-i tremura de ură și minie.

— Fiindcă domnul Milvain nu este cîtuși de puțin în stare să recenzeze în acest spirit cartea dumitale.

— Asta-i greșeala *ta*, fetițo. Milvain e omul care face orice, cu condiția să fie bine plătit.

Marian se gîndea. Cînd își ridică din nou privirea, în ochii ei se citea o liniște desăvîrșită.

— Ce te-ndeamnă să crezi asta ?

— Nu cunoști genul ? *Noscitur ex sociis*¹, știi destulă latină ca să înțelegeți ce-nseamnă.

¹ Locuțiune latină cu sensul : acela dintre prieteni care a izbucnit a se face cunoscut.

— Ai să afli că ai fost prost informat, răspunse Marian și cu aceste cuvinte ieși din cameră.

Nu avea destulă încredere în sine însăși, ca să continue discuția.

Nicicînd tatăl ei nu-i stîrnise atîta indignare, căci, într-adevăr, nu se aprinsese în felul acesta decît rareori, sau poate că niciodată supărarea ei nu amenințase să izbucnească în cuvinte ce puteau să-i schimbe pentru totdeauna cursul vieții. Își văzu tatăl în lumina cea mai proastă și, într-o pornire nefirească, sufletul i se cutremură de revoltă împotriva părintelui ei. Chiar dacă ar fi fost cum nu se poate mai sigur de faptul pe care i-l aducea la cunoștință, cu ce drept se folosea astfel de ceea ce știa ? Se purta ca un vrăjmaș. Să presupunem că nutrea unele bănuieli care-l obligau să o prevină de ceea ce e Milvain în stare — totuși nu așa trebuia să procedeze. Un tată pe care nu-l îmoldește decît iubirea părintească nu ar vorbi și nu s-ar purta astfel.

Yule era stăpînit de respingătoarea pică a oamenilor de litere : acea stare de spirit care te face oricînd gata să crezi un lucru rău pe seama altuia, care te orbește ori te împinge să vezi roșu în fața ochilor. Marian nu mai simțise niciodată atît de puternic nimicnicia vieții pe care era condamnată s-o ducă. Recenzia aceea ticăloasă și apoi izbucnirea pătimașă și nedemnă a lui taică-su — toate acestea erau de ajuns ca s-o facă să privească întreaga literatură ca o excrescență morbidă a vieții umane.

Ședea în camera ei fără să mai știe cît timp trecuse de cînd se afla acolo ; în cele din urmă, se auzi o bătaie în ușă și vocea mamei ei, care o înștiința că întîrzie la masă. Avea chef să răspundă că preferă să nu coboare la dejun și că dorește să fie lăsată în pace. Dar asta ar fi o toană de om slab. Se privi în oglindă ca să se încredințeze că pe

față nu i se vedea nimic nefiresc și se așază la locul ei obișnuit.

În timpul mesei nu schimbă între ei vreo vorbă. Ochii lui Yule scăpărau mai minioși ca oricînd ; înfulecă doar cîteva înghițituri, după care se cufundă în lectura ziarului de seară.

— Ai terminat de copiat ? o întrebă pe Marian în clipa cînd se ridica de la masă.

Tonul ar fi fost nepoliticos chiar dacă întrebarea s-ar fi adresat unei slujnice obraznice.

— Nu mult mai mult de jumătate, răspunse ea cu răceală.

— Poți să fii gata astă-seară ?

— Mă tem că nu. Plec de-acasă.

— Atunci trebuie să fac treaba asta eu singur.

Și se îndreptă spre biroul lui.

Doamna Yule se frămînta cumplit.

— Ce s-a întîmplat, dragă ? o întrebă pe Marian, implorînd-o cu un suspin. O, nu te lua la ceartă cu taică-tu ! Nu te pune în gură cu el !

— Nu pot să fiu sclavă, mamă, nu pot să suport să fiu nedreptățită.

— Despre ce-i vorba ? Lasă-mă să stau de vorbă cu el.

— La ce bun ? Nu putem trăi sub teroare.

Pentru doamna Yule lucrul acesta însemna un dezastru de neînchipuit. Nu se gîndise vreodată că Marian cea liniștită și blîndă ar putea ajunge să se revolte. Și totul picase brusc, ca o lovitură de trăsnet. Dorea să întrebe ce s-a petrecut între tată și fiică în timpul acelei scurte discuții dinainte de masă ; dar Marian nu-i dădu prilejul și cu aceste cuvinte vijelioase ieși din cameră.

Luase hotărîrea să-și viziteze prietenele, cele două surori, și să le spună că de-acum încolo nu trebuie să mai vină niciodată la ea acasă. Dar nu-i era ușor să-și înăbușe vocea conștiinței și să-l lase pe tatăl ei să se căznească încercînd să copieze ceva încă nefinisat. Nu fiindcă i se

urise cu treaba, ci fiindcă o scosese din fire îi răspunsese că nu va face lucrarea ; chiar se și mira cum de a putut să spună, într-adevăr, asemenea vorbe. Și fiindcă inima îi bătea mai departe de să-i spargă pieptul, înțelese mai bine din ce pricină se zbuciuma, pradă acelei jalnice frământări. În adîncul cugetului o urmărea teama că, apărîndu-l pe Milvain, spusese prostii. Oare nu-i mărturisise el însuși că, pentru a izbuti în viață, ar fi în stare să se facă vinovat de lucruri josnice ? Poate că durerea insuportabilă, iscată la gîndul că a și început să se țină de cuvînt, îi răpise stăpînirea de sine și o făcuse să înfrunte fățiș asprimea grosolană a tatălui ei.

Îi era peste putință să ducă pînă la capăt ceea ce-și pusese în minte ; nu era în stare să plece de-acasă cu tot dinadinsul și să-și petreacă cîteva ore într-altă parte, fără să-i pese că a lăsat în urmă asemenea supărare și nefericire. Treptat, redevenea ca însași ; teama și căința o paralizau.

Cobori. se îndreaptă spre ușa biroului, ciocăni și intră :

— Tată, n-am vrut să spun ce-am spus. Firește, o să copiez mai departe și-o să termin cît pot de repede.

— N-o să copiezi nimic, fetițo. Yule se afla la locul lui obișnuit și începuse de-acum să lucreze la ceea ce ar fi trebuit să facă Marian ; vorbea cu o voce coborîtă, groasă. Astă-seară fă ce vrei, n-am nevoie de tine.

— Am fost tare ținătoare.

— Fii atît de bună și pleacă de-aici. M-auzi ?

Ochii îi erau roșii, iar dinții săi galbeni se arătau sălbatic. Marian nu îndrăznea, într-adevăr, să se apropie de el. Șovăi, dar, din nou, în sinea ei, ceva se revolta, spunîndu-i că suferă o nedreptate înfiorătoare și ieși la fel de liniștit cum intrase.

Își zise că de astă dată are pe deplin dreptul să se ducă acolo unde vrea. Dar libertatea era doar iluzorie, firea ei supusă și timidă o făcu să rămînă acasă... sus în camera ei ; căci, dacă ar fi coborît să stea cu mama, ar fi fost nevoită să discute despre cele întîmplate și simțea că asta

îi e peste putință. O prietenă căreia să-i poată destăinui cît suferă ar fi fost pentru ea o ființă de neprețuit ; dar n-avea altă prietenă în afară de Maud și Dora, și în fața lor n-ar fi putut să-și descarce sufletul.

Doamna Yule nu îndrăznea să-și tulbure fiica, în izolarea ei. Marian nici nu plecase și nici nu se arătase prin casă, ceea ce dovedea că se frămîntă, dar mama nu avea încredere în posibilitățile ei de a-i alina zbuciumul ; la ora obișnuită se înfățișă în biroul soțului cu cafeaua ; chipul pe care îl întoarse o clipă spre ea nu îmbia la discuții, dar nefericirea o forță să vorbească.

— Alfred, de ce te-ai supărat pe Marian ?

— Mai bine ai întreba ce înseamnă purtarea ei ne-maipomenită ?

Doamna Yule se așteptase cel mult să fie respinsă cu un cuvînt brutal. Dar răspunsul lui o făcu să prindă curaj ; întrebă din nou cu teamă :

— Cum s-a purtat ?

— Presupun că ai urechi.

— Dar n-a fost ceva și mai înainte ? Erai tare furios pe ea.

— Furios ? Nu mai spune ! Îmi închipui că a plecat.

— Nu, n-a plecat.

— Foarte bine. Nu mă mai deranja.

Doamna Yule nu se încumetă să zăbovească prin cameră.

A doua zi, la micul dejun, s-ar fi zis că masa avea să se termine fără ca vreunul din ei să scoată o vorbă. Dar în clipa cînd Yule își împinse îndărăt scaunul, Marian, palidă și trasă la obraz, îl întrebă ceva în legătură cu lucrarea de care în mod obișnuit ar fi trebuit să se ocupe în continuare astăzi, la bibliotecă. Yule răspunse pe tonul de toate zilele și cîteva minute vorbiră despre acest lucru, la fel ca altădată. O jumătate de oră mai tîrziu, Marian pleca, așa ca totdeauna, la Museum. Tatăl ei rămase acasă.

Deocamdată, episodul luase sfîrșit. Marian își dădea seama că cel mai bun lucru ar fi să nu țină seama de

cele întîmplate, așa cum era limpede că și tatăl avea de gînd să facă. Îi ceruse s-o ierte și fusese o grosolănie din partea lui s-o respingă. Dar în clipa de față era din nou în stare să se gîndească la toate încercările prin care trecuse, la toată truda și osteneala lui, la firea lui înversunată și la felul cum fusese și de astă dată jignit. Faptul că se purtase iarăși ca de-obicei dovedea îndeajuns părerea lui de rău. Marian s-ar fi dezis bucuroasă de vorbele pe care le spusese la mînie ; se făcuse vinovată de o izbucnire puerilă și poate că-și pregătise suferințe mai grele în viitor.

Și totuși, era bine ca tatăl ei să fie prevenit. Ea nu era ascultarea întruchipată, s-ar putea s-o supună la încercări pe care să nu fie în stare să le îndure. S-ar putea să vină o zi cînd, împotriva voinței ei, să fie nevoită să stea față în față cu el și să-l înștiințeze că-și pretinde propriile-i drepturi în viață. Era bine ca el să nu piardă din vedere această posibilitate.

Astă-seară nu i se cerea să lucreze nimic. La scurt timp după-masă, se pregăti de plecare ; pe mama ei o înștiință că se întoarce în jurul orei zece.

— Spune-le complimente din partea mea, scumpo... dacă vrei, șopti doamna Yule cît putu de încet.

— Bineînțeles că am să le transmit.

Capitolul 14

RECRUȚII

Marian se îndreptă spre cel mai apropiat punct de pe Camden Road și acolo așteptă un omnibuz, care o duse pînă aproape de strada unde Maud și Dora Milvain închiriaseră un apartament mobilat. Strada era situată la

nord-est de Regent Park și nu departe de Mornington Road, unde Jasper Milvain locuia și acum.

Aflînd că domnișoarele erau acasă și singure, urcă la etajul doi și bătui în ușă.

— Poftim ! exclamă Dora cu vocea ei plăcută, în timp ce ușa se deschidea și vizitatoarea se arăta în prag.

Urmă acea primire prietenească ce încălzi inima lui Marian, primire de care, pînă nu de mult, nu putea să se bucure în nici o casă din Londra.

Fetele păreau ciudat de nelalocul lor în acest salon de la etajul doi, mobilat vulgar și împodobit mizerabil. Mai ales Maud, deoarece rochia de doliu scotea în evidență chipul ei distins, iar fața palidă și frumoasă se potrivea cît se poate de puțin cu un decor umil. Dora te impresiona prin firea ei mai simplă, dar și la ea se vedea clar acea notă de rafinament, care nu era în armonie cu ambianța de aici. Fetele ocupau doar două camere, dormitorul fiind prevăzut cu un pat dublu ; își cum-părau ele însele mîncarea și-și pregăteau mesele, în afară de duminică.

În prima săptămînă, amîndouă vărsară o mulțime de lacrimi ; nu le era ușor să se strămute din plăcuta lor casă de la țară în acest colț pustiu din Londra camerelor de închiriat. Din prima clipă se vedea că Maud nu era la fel de dispusă ca sora ei să se împace cu această situație ; pe față i se citea mai degrabă nemulțumire decît durere și nu vorbea cu aceeași vioiciune ca Dora.

Pe masa rotundă se aflau multe cărți ; cele două surori citeau sirguincios cînd vizita ei le întrerupse.

— Nu știu dacă fac bine că vin atît de des, spuse Marian, în timp ce-și scotea haina. Pentru voi timpul e prețios.

— Și al tău la fel, răspunse rîzînd Dora. Numai cînd sîntem silite lucrăm seara, după ce am tras din greu toată ziua.

— Avem vești pentru tine, spuse Maud, care ședea obosită pe un scaun incomod.

— Sper că-s vești bune.

— Am avut ieri o vizită. Înclin să cred că ghicești cine a fost.

— Amy, cumva ?

— Da.

— Și cum o găsiți ?

S-ar fi zis că surorilor nu le vine ușor să răspundă. Dora fu prima :

— Ne-am spus că este îngrozitor de abătută. Și, într-adevăr, ne-a mărturisit că nu s-a simțit bine în ultima vreme. Dar credem că dacă o să ajungem să ne cunoaștem mai îndeaproape, o să ne placă.

— A fost cam penibil, Marian, lămuri sora cea mare. Ne-am simțit datorare să spunem ceva despre cărțile domnului Reardon și nu le citisem încă ; i-am spus deci că sperăm să-i citim în curînd cartea care a apărut. „Presupun că ați citit unele recenzii care i s-au făcut“, a întrebat numaidécît. Ar fi trebuit, firește, să răspund nu, dar am recunoscut că citisem una sau două... ni le-a arătat Jasper. Părea tare plictisită și după aceea n-am mai avut mare lucru de discutat.

— Recenziile sînt un lucru foarte neplăcut, observă Marian cu o expresie chinuită. Am citit-o și eu mai deunăzi, după ce am fost la voi, și mă tem că-i o carte proastă, dar am văzut multe romane și mai proaste care s-au bucurat de o critică bună.

— Jasper susține că asta se întîmplă din cauză că domnul Reardon nu are prieteni în presă.

— Totuși, răspunse Marian, mi-e teamă că dac-ar fi fost cinstiți, tot n-ar fi putut s-o laude. Amy v-a invitat să-i faceți o vizită ?

— Da, dar spunea că nu se știe sigur cît timp o să mai locuiască în casa unde stau acum. Și adevărul e că

nu prea sîntem încredințate că o să fim binevenite tocmai acum.

Marian asculta cu capul înclinat. La rîndul ei, trebuia să le înștiințeze pe cele două prietene că nu erau binevenite nici la ea acasă ; nu știa însă cum să spună niște vorbe care aveau să sune atît de puțin plăcut.

— Fratele vostru o să vă găsească în curînd niște prietene potrivite.

— În curînd, răspunse Dora, făcînd haz, o să ne ducă în vizită la doamna Boston Wright. La început nu-mi prea venea a crede că vorbește serios, dar spune că asta e într-adevăr intenția lui.

Marian era din ce în ce mai tăcută. Încă de-acasă își dăduse seama că nu va fi ușor să le explice necazurile ei acestor două fete simpatice, dar acum, cînd venise clipa să vorbească, se simțea copleșită de rușine și îngrijorare. Ce-i drept, nu era neapărat nevoie să mărturisască lucrul acesta astă-seară : iar dacă voia să se împotrivească prejudecăților paterne, s-ar putea ca de-acum înainte, în aparență, lucrurile să se desfășoare ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic deosebit. Viața ei singuratică o făcea însă atît de impresionabilă, încît nu putea să îndure situații cum era aceea din clipa de față ; greutatea ce pentru oamenii care iau parte la o viață socială intensă nu au mare însemnătate o hărțuiau pînă ce nu-și mai afla liniște. Dora observă numaidecît că prietena ei se întunecase la față.

— Ce te supără, Marian ?

— Ceva de care nu-mi vine să vorbesc. Poate că asta o să vă facă să nu mai vreți să fiți prietene cu mine și o să-mi vină foarte greu să fiu iarăși singură.

Fetele o priviră cu ochi mari ; la început se îndoiu că vorbește serios.

— Despre ce poate fi vorba ? exclamă Dora. Cu ce te-ai făcut vinovată ?

Maud, care-și sprijinise coatele pe masă, scruta curioasă fața lui Marian, dar nu scoase o vorbă.

— V-a arătat domnul Milvain ultimul număr din *The Current* ? întrebă Marian.

Răspunseră că nu, iar Maud adăugă :

— Luna asta nu i-a apărut, decît o recenzie.

— O recenzie, repetă Marian cu glas scăzut.

— Da, o recenzie a unui roman.

— Romanul lui Markland, completă Dora.

Marian răsufală ușurată, dar timp de o clipă nu-și ridică ochii.

— Zi mai departe, insistă Dora. Ce vrei să ne spui ?

— Numărul cuprinde o notă despre cartea tatii, urmă ea. O notă foarte răutăcioasă ; este scrisă de redactorul-șef, domnul Fadge. El și tata nu se au bine de multă vreme. Poate că domnul Milvain v-a spus cîte ceva.

Dora recunoscă că le spusese.

— Nu știu cum stau lucrurile în alte profesii, reluă Marian, dar sper că e mai puțină ură, invidie și răutate decît în asta a noastră. Uneori lucrurile despre care aud sau citesc mă fac să urăsc pînă și cuvîntul „literatură“. Tatăl meu n-a avut niciodată prea mult noroc și s-a aflat adesea în mare impas. De aceea e atît de înverșunat împotriva celor care izbutesc ; nu o dată a rupt relațiile cu oameni care la început îi erau prieteni, dar cu nimeni nu s-a certat atît de rău cum s-a întîmplat cu Fadge. Dușmănia lui merge atît de departe, încît îi detestă și pe cei care au vreo legătură cu domnul Fadge. Regret că trebuie să spun — le privi dureros de neliniștită pe cele două surori care o ascultau —... regret că aceasta îl face să fie pornit împotriva fratelui vostru și...

De emoție îi pierise vocea.

— De asta ne temeam și noi, spuse Dora cu înțelegere.

— Lui Jasper îi era frică să nu se întîmple așa, interveni Maud, mai rezervată, dar totuși prietenoasă.

— Nu v-aş fi spus nimic din toate acestea, se grăbi să adauge Marian, dacă nu mi-ar fi fost teamă că o să mă priviţi cu alţi ochi.

— O, nici să nu te gîndeşti, exclamă Dora.

— Mi-e tare ruşine, continuă Marian cu glas şovăitor, dar cred că e mai bine să nu vă invit la mine acasă. Pare caraghios ; şi este într-adevăr ridicol şi ruşinos. N-am să am dreptul să mă plîng dacă n-o să mai vreţi s-aveţi de-a face cu mine.

— Nu-ţi face griji, o îndemnă Maud şi în vocea ei se simţea, poate, ceva mai multă mărinimie decît era nevoie. Înţelegem foarte bine. Pentru noi asta nu schimbă cu nimic lucrurile.

Dar Marian îşi întorsese obrazul ; nu putea să-şi arate plăcerea în faţa acestor asigurări de prietenie. Acum, cînd făcuse acest pas, îşi dădea seama că se dovedise slabă. Ar fi trebuit să se împotrivească mai răspicat tatălui ei care se arătase nefiresc de aspru ; nu avea dreptul să scuze prin atitudinea tatălui nepoliteţea faţă de prietenele ei. Şi totuşi, numai pe această cale putea să-l înştiinţeze pe Jasper Milvain despre felul în care îl privea tatăl ei, ceea ce simţea că e neapărat nevoie să facă. Acum surorile lui îi vor spune, şi de azi înainte, de o parte şi de alta, toată lumea va înţelege cum stau lucrurile. Situaţia era dureroasă, dar mai bine aşa decît o legătură neclară.

— Jasper regretă foarte mult cele întîmplate, spuse Dora, aruncînd o privire grăbită spre Marian.

— Dar legătura lui cu domnul Fadge a venit de la sine, adaugă sora cea mare. Şi i-ar fi fost imposibil să refuze acest prilej.

— Ştiu ; i-ar fi fost imposibil, răspunse Marian cu sinceritate. Să nu credeţi că vreau să-l scuz pe tata. Dar eu îl înţeleg, în timp ce pentru voi lucrul acesta e foarte greu. Nu ştiţi, aşa cum ştiu eu, cît a suferit din cauza certurilor acestea mizerabile, josnice. Nu-mi doresc decît

...să mă lăsați să viu la voi ca și pînă acum și să fiți și de acum înainte la fel de apropiate. Casa mea nu a fost niciodată un loc unde cineva pe care l-aș fi invitat ar fi putut să se simtă bine — asta în cazul cînd aș fi avut pe cine să invit. Pricini există... dar nu pot să vorbesc despre aceste lucruri.

— Dragă Marian, se rugă Dora, nu te mai chinui așa. Fii încredințată că nu s-a întîmplat nimic care să ne facă să te privim altfel decît pînă acum. Nu-i așa, Maud ?

— Absolut nimic. Doar nu sîntem lipsite de judecată, Marian !

— Nici nu pot să vă spun cît mă simt de recunoscătoare.

S-ar fi zis că Marian era gata să se lase copleșită de emoția care aproape că-i sugruma glasul ; dar izbuți să se stăpînească și curînd vorbele ei sunară oarecum ca totdeauna, deși, cînd surîdea, zîmbetu-i apărea palid. Maud încercă să-i abată gîndurile și-i vorbi despre lucrarea cu care se ocupau ea și Dora. Surorile se și apucaseră de o nouă compilație pentru „Jolly și Monk” ; era o treabă mai pretențioasă decît prima, pe care o făcuseră pentru piața literară și avea să le ia mai mult timp.

Trecură astfel vreo două ore, și Marian tocmai amintise că e timpul să-și ia rămas bun, cînd se auzi pasul unui bărbat, care urca repede ultimele trepte ale scării.

— Vine Jasper, observă Dora și într-o clipă se auzi o bătaie scurtă și hotărîtă în ușă.

El era ; intră cu o față strălucitoare, clipind din ochi la lumina lămpii.

— Ei, bine, fetelor ! A, bună seară, domnișoară Yule ! Ceva îmi spunea că ești aici. Nu știu de ce, dar noaptea părea potrivită pentru o asemenea vizită. Dora, trebuie, într-adevăr, să facem rost de vreo două-trei scaune ca lumea pentru camera voastră. Am văzut unele în fața unui magazin de mobile vechi în Hampstead Road ; se cerea

cam șase șilingi pe bucată. Nu se poate șede pe niște scaune ca astea.

Cel pe care încercă să se așeze după ce-și zvîrlise lucrurile cît colo scîrțîia și se cutremura amenințător.

— I-auzi ! Dacă nu bagi de seamă — buf, pe podea ! Pe cinstea mea, ce zi grozavă a fost astăzi ! Am vrut să văd de ce sînt în stare într-o singură zi, dacă trag cît pot. Și-acum, ascultați : merită să fie consemnat pentru a-i încuraja pe tinerii plini de aspirații. M-am sculat la șapte și jumătate și în timp ce-mi luam micul dejun am citit de la un cap la altul o carte pe care trebuia s-o recenz. În jur de zece jumătate, recenzia era gata scrisă — trei sferturi de coloană pentru *Evening Budget*.

— Cine-i nefericitul autor ? întrebă Maud, ironică.

— Nu-i nefericit. A trebuit să-l ridic în slăvi. Altfel nu terminam treaba atît de repede. Nimic mai ușor decît să scrii de bine ; numai un tip ursuz și fără experiență o să declare că e mai ușor să găsești cusururi. E cartea lui Billington, *Capriciu* ; o timpenie cu pretenții, dar omul trăiește într-o casă mare și dă mese. Ei bine, între zece jumătate și unsprezece, am fumat o țigară și am reflectat, dîndu-mi seama că ziua nu începuse chiar prost. La unsprezece eram gata să scriu *causerie*-a mea de sîmbătă pentru *Will o' the Wisp*. M-a ținut pînă aproape de unu, ceea ce e cam mult. Nu pot să-mi permit să pierd pentru treaba asta mai bine de-o oră și jumătate. La unu m-am repezit pînă în Hampstead Road, la un birt murdar. La două fără un sfert, eram înapoi — între timp schițasem un cseu pentru *The West End*. Cu pipa în gură, m-am așezat tihnit la o muncă artistică ; la cinci, eseul era pe jumătate gata, cealaltă jumătate rămîne pe mîine. De la cinci la cinci și treizeci de minute am citit patru ziare și două reviste și de la cinci și jumătate la șase fără un sfert mi-am notat cîteva idei care mi-au venit în timp

ce citeam. La șase eram din nou la birtul acela infect și-mi potoleam o foame feroce. La șase și patruzeci și cinci — din nou acasă ; după care, timp de două ore, am scris fără întrerupere la o chestie de lungă respirație cu care mă ocup pentru *The Current*. Apoi am venit aici și pe drum m-am gândit intens. Ei, ce spuneți ? Merit să dorm o noapte ?

— Și ce valoare au toate astea ? întrebă Maud.

— Probabil zece-douăsprezece guinee, dacă am socotit eu bine.

— Vreau să zic, cât valorează din punct de vedere literar, adaugă sora lui și zîmbi.

— Cît o nucă mucegăită.

— Asta-mi spuneam și eu.

— O, dar servesc scopului urmărit, susținu Dora și apoi nu fac rău nimănui.

— Salahorie cinstită ! exclamă Jasper. Puțini oameni din Londra sînt în stare de o asemenea performanță. Mulți ar putea să scrie o cantitate mai mare, dar n-ar putea să dispună de piața mea de desfacere. E măculatură, dar o maculatură cu totul deosebită, de calitatea întâi.

Marian nu apucase să scoată o vorbă, în afară de un cuvînt sau două cu care răspunsese la salutul lui Jasper ; din cînd în cînd, își arunca privirea spre el, dar în cea mai mare parte a timpului stătea cu ochii în jos. De astă dată, Jasper i se adresa ei :

— Acum un an, domnișoară Yule, n-aș fi crezut că sînt în stare de o asemenea activitate. Și adevărul este că pe atunci nici nu eram.

— Nu crezi că o muncă de felul acesta te obosește prea mult ? întrebă ea.

— O, asta nu e o zi-eșantion. E foarte probabil că mîine n-o să fac nimic decît să termin articolul pentru *The West End*, lucrînd liniștit două sau trei ore. Cine știe ? Dacă-aș încerca, aș putea, poate, să mă mențin la această înaltă tensiune. Dar atunci n-aș avea piață de desfacere

pentru tot ce-aş scrie. Încetul cu încetul — sau poate mai repede —, o să-mi lărgesc sfera de activitate. De pildă, mi-ar place să scriu două sau trei articole de fond pe săptămână, pentru unul din marile cotidiene. La asta nu pot să ajung în momentul de față.

— Nu editoriale politice ?

— În nici un caz. Nu e genul meu. Specialitatea mea nu e genul acela care-ți permite să umpli o coloană cu materialul care ar încăpea în șase rînduri de proză... onorabilă. Genul în care o țigară devine „o buruiănă spiri-formă” și așa mai departe, expresii de felul acesta trec drept spirituale. Nu mi-am încercat niciodată mîna într-un asemenea stil. Nu m-ar mira dacă aş reuși în chip strălucit. Într-o zi am să scriu cîteva exerciții ; am să iau două rînduri dintr-un prozator bun și o să fac din ele douăzeci, exprimîndu-mă în șase feluri diferite. Excelentă gimnastică intelectuală. . .

Marian mai ascultă cîteva minute acest șuvoi de vorbe, apoi se folosi de o scurtă tăcere ca să se ridice și să-și pună pălăria. Jasper observă, dar nu se ridică ; aruncă o privire șovăitoare spre surorile sale. În cele din urmă se sculă și spuse că trebuie să plece și el. Lucrurile se mai nimeriseră în felul acesta, o dată, într-o seară, cînd o întilnise acolo pe Marian.

— În tot cazul, pentru astăzi — gata cu lucrul, spuse Dora.

— Nu. O să citesc o pagină sau două în timp ce-o să sorb un pahar cu whisky și o s-adorm ca un om care și-a făcut datoria.

— Whisky ? De ce ? interveni Maud.

— Îmi reproșezi această slabă mîngîiere ?

— Nu văd la ce folosește.

— Prostii, Maud, exclamă sora ei. Are nevoie de un mic stimulent atunci cînd muncește așa din greu.

Ficcare din ele strînse cu înțeles mîna lui Marian în clipa cînd ea își lua la revedere și o rugă să vină din nou

de îndată ce va avea o seară liberă. În ochii ei se citea recunoştinţă.

Afară era senin şi nu foarte rece.

— E cam târziu să te întorci singură acasă. Pot să te întovărăşesc o parte din drum ?

— Mulţumesc ! răspunse Marian cu voce joasă.

— Cred că te înţelegi binişor cu fetele, nu-i aşa ?

— Sper că prietenia dintre noi le face şi lor aceeaşi plăcere ca şi mie.

— Păcat că trăiesc într-un loc ca ăsta, nu ? Ar trebui să aibă o casă bună şi o mulţime de slugi. E destul de rău şi pentru un bărbat civilizat când trebuie să ia lucrurile aşa cum sînt şi să se împace cu orice, dar nu sufăr să văd că o femeie trăieşte într-un loc mizer. Nu crezi că dac-ar avea puţină experienţă ar putea să-şi îndeplinească amîndouă rolul într-un salon ?

— Fireşte, fără îndoială că da.

— Maud ar arăta într-adevăr superbă dacă ar fi îmbrăcată elegant. N-are un chip oarecare — asta nicicum. Şi Dora e drăguţă. În curînd or să cunoască lume. E greu fiindcă nu-i de dorit să se ştie că locuiesc într-o asemenea ocioabă, dar n-am curajul să le sfătuiesc să facă cheltuieli. Nu poţi să fii sigur că-şi vor scoate banii, deşi... În ceea ce mă priveşte, dacă aş putea să pun mîna pe cîteva mii de lire, aş şti ce să fac cu aceşti bani, avînd deplină siguranţă că o să mi-i scot cu prisosinţă ; mi-aş economisi, probabil, zece ani întregi : vreau să spun c-aş ajunge dintr-o dată ceea ce voi fi peste zece ani fără ajutorul banilor. Dar acei cîţiva bani pe care-i au ele sînt un capital tare nenorocit şi totul e încă foarte vag. În asemenea împrejurări nu îndrăzneşti să întreprinzi nici un fel de speculaţii.

Marian nu răspundea.

— Te gîndeşti că nu vorbesc decît despre bani, spuse Jasper şi o privi drept în faţă.

— Ştiu foarte bine ce înseamnă să n-ai bani.

— Da, dar... mă și disprețuiești puțin.

— Nu, nu te disprețuiesc, domnule Milvain.

— Dacă o spui sincer, mă bucur. O iau în sensul amical al cuvîntului. Sînt cam mirșav ; face parte din meseria mea. Dar unui prieten nu are de ce să-i pese. Omul e una și nevoile lui sînt alta.

Și apoi se lăsă tăcere, pînă cînd ajunseră la capătul de jos al lui Park Street, la încrucișarea de drumuri ce duc spre Hampstead, Highgate și Holloway.

— Iei omnibuzul ?

Ea șovăi.

— Sau o să-mi oferi plăcerea să te însoțesc ? Poate ești obosită.

— Cîtuși de puțin.

Ca o completare la răspunsul pe care i-l dăduse, pași mai departe și traversară, îndreptîndu-se spre Camden Road, cufundat în întuneric.

— Oare fac o greșală, domnule Milvain, începu Marian cu voce gravă, dacă te întreb cine este autorul unui articol care a apărut azi-dimineață în *The Current* ?

— Mă tem că știu la ce te referi. N-am nici un motiv să nu răspund la o asemenea întrebare.

— Recenzia e scrisă chiar de domnul Fadge ?

— Chiar de el — lua-l-ar dracu. Nu știu cine altul ar fi putut s-o scrie cu o ticăloșie atît de perfectă.

— Presupun că n-a făcut decît să răspundă la atacul îndreptat împotriva lui și a prietenilor lui de către tatăl meu.

— Critica tatălui dumitale era cinstită, directă, îndreptățită și punea bine problema. Citesc cu imensă plăcere acest capitol al cărții. Dar a lăsat cineva să se înțeleagă că un altul în afară de Fadge ar fi fost în stare de o asemenea capodoperă ?

— Da. Mi s-a spus că domnul Jedwood, editorul, a făcut, oarecum, o confuzie.

— Jedwood ? Și despre ce confuzie e vorba ?

— Tata a auzit că dumneata ești autorul.

— Eu ? Jasper se opri brusc din mers. Se aflau în lumina unui felinar și puteau să-și vadă unul altuia fața.

— Și crede lucrul acesta ?

— Mă tem că da.

— Și dumneata crezi... ai crezut ?

— Nici o clipă.

— O să-i scriu câteva rînduri domnului Yule.

Marian rămase tăcută un timp, apoi spuse :

— N-ar fi mai bine dacă ai găsi mijlocul ca domnul Jedwood să afle adevărul ?

— Poate că ai dreptate.

Jasper era recunoscător pentru această idee. În clipa aceea tocmai se gîndea că ar fi un gest nechibzuit să-i scrie lui Alfred Yule despre așa ceva, oricît de prudent s-ar fi exprimat. Dacă marele Fadge ar fi fost informat despre o asemenea scrisoare, autorul ei și-ar fi atras urmări grave.

— Da, ai dreptate, repetă el. O să pun capăt zvonului chiar de la sursă. Nu pot să-mi închipui cum a pornit. După cîte știu, aici e mîna unui dușman, deși nu-mi dau prea bine seama de ce a făcut-o. Îți mulțumesc foarte mult, și încă mai mult fiindcă mi-ai spus, fiindcă n-ai vrut să crezi că eu aș fi putut să mă port astfel cu domnul Yule, chiar și în afaceri. Spuneam că sînt mirșav, dar asta nu înseamnă că aș fi putut fi în stare să mă cobor pînă într-acolo. Dacă n-ar fi decît faptul că e tatăl dumitale...

Își înghiți vorbele și străbătură cîțiva metri fără ca vreunul din ei să spună ceva.

— Dacă așa stau lucrurile, tatăl dumitale nu prea are pentru mine sentimente amicale.

— Nici n-ar putea.

— Nu, nu. Și înțeleg perfect că simplul fapt de-a lucra pentru Fadge îl face să mă vadă cu ochi răi. Sper însă că asta nu-i un motiv ca noi doi să nu fim prieteni.

— Și eu sper că nu.

— Nu știu dacă prietenia mea valorează mare lucru, urmă Jasper, vorbind cu fața îndreptată în sus, așa cum avea obiceiul cînd își analiza propriul său caracter. — O să continui să merg pe drumul meu și-o să lupt pentru unele lucruri bune pe care le oferă viața. Dar prietenia *dumitale* e un lucru de preț. Dacă voi avea siguranța că mi-o așorzi, o să pot, în tot cazul, să privesc spre idealuri nobile.

Marian mergea mai departe cu ochii în pămînt. În curînd fu surprinsă dîndu-și seama că au ajuns în St. Paul's Crescent.

— Mulțumesc că m-ai condus pînă aici, spuse și se opri.

— A, aproape că ai ajuns. Mi se pare că n-au trecut decît cîteva clipe de cînd am plecat de la surorile mele. Și-acum eu alerg la paharul de whisky cu care Maud nu se împacă.

— Să-ți fie de bine ; și Marian rîse.

Pe buzele ei cuvintele acestea erau neobișnuite. Jasper îi ținea mîna și zîmbea în timp ce o privea.

— Deci poți să glumești.

— Par chiar atît de plicticoasă ?

— Plicticoasă în nici un caz. Dar înțeleaptă, cumpătată și rezervată — și asta-mi place la prietena mea, fiindcă obiceiurile mele sînt cu totul altele. Cu atît mai bine dacă, după toate acestea, știe să se amuze. Noapte bună, domnișoară Yule !

Jasper se îndepărtă cu pași mari și peste o clipă sau două își întoarse capul ca să privească silueta aceea zveltă care se pierdea în întuneric.

Marian încercă să bage cheia în broască și mîna-i tremura. Închise foarte încet ușa în urma ei, apoi se îndreptă spre salon ; doamna Yule tocmai puneă deoparte lucrul de mîna cu care se îndeletnicise toată seara aceea singuratică.

— M-am întors cam tîrziu, spuse fata căutînd să-și înăbușe bucuria.

- Da, începusem să-mi fac griji.
- O, n-aveai de ce.
- Te-ai distrat, asta văd.
- A fost o seară plăcută.

Privind în urmă se putea spune că fusese cea mai plăcută seară pe care o petrecuse pînă astăzi cu prietenele ei, deşi plecase de-acasă într-o cu totul altă dispoziţie. Răsufila uşurată, fiindcă scăpase de două temeri : era sigură că fetele nu se simţiseră jignite din pricina celor spuse de ea şi nu mai exista nici cea mai mică bănuială în ce priveşte autorul articolului din *The Current*.

Iar acum îşi mărturisea ei înseşi că Jasper nu-i dăduse prea multe asigurări. *Se putea* prea bine ca el să fi pus faţă în faţă, cîntărindu-le, avantajul şi alte considerente şi să fi scris despre tatăl ei aşa cum s-a scris ; ascultîndu-l, nu simţise acea încredere fără margini care sfidează orice dovadă de slăbiciune omenească. De astă dată se întreba dacă o asemenea încredere de nezdruccinat e cîndva cu putinţă, dacă nu e oare doar un vis de poet, idealul îndepărtat, de neatins. Marian se cufunda adesea în asemenea speculaţii. Sinceritatea ei era întovărăşită de o pătrunzătoare cunoaştere a posibilităţilor de care dispune falsitatea ; nu devenea uşor victima iluziilor ; fire tăcută şi înclinată spre meditaţii, nu ajunsese la vîrsta de douăzeci şi trei de ani fără să-şi dea seama că ceea ce visează o fată despre viaţă e foarte departe de viaţa înşăşi.

Dacă s-ar fi destăinuit cu uşurinţă, ar fi fost cunoscută ca o persoană sceptică şi uşor cinică. Şi totuşi, cu ce freamăt de încîntare se lăsa legănată de credinţa în virtuţile umane, atunci cînd presupunerea că ele există, părea să-i fîgăduiască un viitor fericit !

Singură în camera ei, se gîndea la Jasper Milvain şi amintindu-şi cuvintele şi expresia ochilor, a chipului său, găsea în ele hrană pentru inima-i infometată. Jasper era primul om care se arăta atras de ea ca bărbat. Înainte de-a-l întîlni, nu cunoscuse o privire care să o măgu-

lească, sau o vorbă care să o tulbure. Era departe de a semăna cu iubitul visurilor ei, dar din ziua când stătuseră îndelung de vorbă, în cîmpia de lingă Wattleborough, se gîdea mereu la el și gîndul înlocuise visul. În ziua aceea își spusese : „L-aș putea iubi dacă ar căuta să-l iubesc“. Prematur — poate ; da, dar o ființă lihnită de foame nu are obiceiul să-i fie silă cînd i se vorbește de mîncare. Era primul bărbat care se apropiase de ea dovodind sentimente, și energie, și o tinerească încredere în sine însuși ; era și frumos — ei așa i se părea. Femeia din ea îl întîmpina cu ardoare.

Din ziua aceea îi studiasc atent defectele. De fiecare dată cînd stăteau de vorbă, îi descoperea noi slăbiciuni și nesăbuinte. Iar ca urmare, dragostea ei căpătă conturul realității.

Era un bărbat cu toate trăsăturile omului, iar pe ea, anii tineri trăiți într-o izolare monahală o pregătiseră să iubească un bărbat care ținea cu o energie sinceră spre bucuriile vieții. O pată de pedanterie ar fi dezgustat-o. Nu cerea de la un bărbat o inteligență superioară, talente și realizări deosebite, dar vioiciunea, curajul, hotărîrea de a izbuti o încîntau. Idealul ei n-ar fi fost nicidecum un om de litere ; și cu siguranță nu un bărbat cu șanse de a ajunge un mare gazetar ; nu, ci mai degrabă un om de acțiune, care să nu cunoască limitele comerțului sau rutina funcționarească. Dar la Jasper găsea calitățile care o atrăgeau, și le desprindea de îndeletnicirea și situația lui, rodul întîmplării. Personajele ideale nu coboară pînă la fetele care trebuie să lucreze la British Museum : i se părea un miracol și un fapt de bun augur că un om ca el îi ieșise în cale.

Avca impresia că se scurseseră ani întregi de cînd se cunoscuseră. După întoarcerea la Londra trecuse printr-o lungă perioadă de deznădejde. Totuși, de fiecare dată cînd se întîlneau, o privea și-i vorbea într-un fel care, desigur, îi era destinat numai ei, nu și altei femei. Din prima clipă

privirea lui vădise un interes sincer. Iar în cele din urmă, mărturisise că-i poartă „respect“ și că dorea să fie pentru ea mai mult decît o simplă cunoștință. Nu prea ar fi fost cu puțință să-i fi vorbit așa cum i-a vorbit de cîteva ori în ultima vreme, dacă n-ar fi dorit s-o atragă.

Acestea erau gîndurile care-i inspirau nădejde. Era ușor să uiți pentru un timp acele cuvinte ale lui care ar fi putut fi luate drept un avertisment răspicat ; dar de îndată ce fantezia își înălța palatul ei de bucurii, ele se furișau în minte, nedorite, supărător de insistente.

De ce vorbea întotdeauna despre bani ? „N-o să permit să-mi stea în cale nimic“ ; spusese odată aceste cuvinte ca și cînd ar fi înțeles prin asta : „o poveste de dragoste cu o fată fără bani“. Accentuase asupra cuvîntului „prietenă“, vrînd parcă să explice că nu oferea și nu prețindea altceva decît prietenie.

Ceea ce însemna doar că nu se va grăbi să-și mărturisească sentimentele. Mai mult ca sigur că în sufletul său se dădea lupta între iubire și ambiție ; înțelegea însă că era subjugat de ea și fremăta de bucurie. Observase în seara aceasta cum șovăise înainte de se ridicase s-o conducă ; iar în sinea ei rîdea văzînd cum dorința îi dă ghes. Iar de-acum încolo, aveau să se întîlnească adeseori și de fiecare dată va fi tot mai subjugat de ființa ei. Soarta fusese bună cu ea atunci cînd le adusese la Londra pe Maud și pe Dora !

Avea posibilitatea să se însoare cu o femeie care l-ar face bogat. Se gîndea la asta ; Marian înțelegea prea bine. Dar ea n-avea să renunțe la nici un avantaj de moment. Alegerea lui trebuie să se oprească asupra ei, așa săracă cum e, și să se mulțumească cu ceea ce poate dobîndi prin însușirile sale personale. Îl iubea și lucrul acesta îi dădea dreptul să pretindă din partea lui un asemenea sacrificiu ; să-i ceară să-l iubească și atunci va fi răsplătit cu atîta pasiune, încît această renunțare n-o să-i mai pară un sacrificiu.

O să-i ceară să-l iubească. Astă-seară se simțea plină de încredere, ceea ce în parte era urmarea clipelor de nefericire prin care trecuse. Spusese la despărțire că se potriveau foarte bine, că-i plăcea felul ei de-a fi. Și apoi îi strânsese mâna cu multă căldură. În curînd o să-i ceară să-l iubească.

Ceea ce nici nu sperase era pe cale să se îplinească. De-acum încolo nu-i era greu să trudească în valea de la umbra cărților, căci o rază de soare, orbitoare prin strălucirea ei, ar putea în orice clipă să străbată în întunericul muced și posomorît.

Capitolul 15

ULTIMA RESURSA

Ultimele douăsprezece luni îl făcuseră pe Edwin Rear-
don să arate cu cîtiva ani mai în vîrstă ; la treizeci și trei de ani puteai să-i dai oricînd patruzeci. Nu mai avea nici ținuta, nici obiceiurile unui om tînăr ; mergea încovoiat și se sprijinea în bastonul pe care-l purta ; rareori i se putea citi pe față bucuria sau un gînd optimist despre ceea ce avea să se întîmple de acum încolo ; pasul era lipsit de elasticitate ; vocea lui avea o notă mai joasă și adesea șovăia în alegerea cuvintelor, așa cum se observă la cei pe care înfringerile suferite i-au făcut să-și piardă încrederea în sine. Uimirea și teama pe care o simțea neîncetat dădeau privirii sale o expresie rătăcită, sălbatică.

Rareori dormea, în adevăratul înțeles al cuvîntului ; în-deobște, de la un capăt la altul al nopții își dădea seama cum între trupul obosit și mintea trează — care se muncea —, se dădea „o luptă de un anumit fel“. Adesea se întîmpla să i se năzărească vreo pledică, din pricina căreia nu-și va putea duce mai departe cartea, și atunci, încordarea eforturilor de peste zi nu înceta în orele de noapte ; din

cînd în cînd se trezea, discuta cu sine însuși și-și amintea limpede că tot acest chin nu fusese pricinuit de ceva anume ; pentru scurt timp răsufla ușurat, dar după un răgaz de liniște îi revenea în minte vreo împrejurare cînd soarta îi fusese într-adevăr potrivnică. În somnul său neliniștit, vorbea cu glas tare și nu o dată o trezea pe Amy ; de cele mai multe ori părea că schimbă niște vorbe cu cineva care l-a pus la o treabă insuportabilă, se împotriva cu furie, chema în ajutor, demonstra în chipul cel mai ciudat că i se cerea un lucru nedrept. Într-o noapte, Amy îl auzi cerșind bani... cerea pur și simplu, ca orice nenorocit care cere de pomană pe stradă ; era îngrozitor și Amy plinse ; o întrebă ce-a spus în somn, dar ea nu se putu hotărî să-i povestească.

Cînd ceasul bătea chemîndu-l fără milă să se scoale și să se așeze la lucru, adesea se clătina amețit de oboseală. I se părea că cea mai mare fericire la care-ar putea să ajungă ar fi să se tîrască într-un ungher întunecat și călduros, unde oamenii să nu-l vadă și să nu-și mai amintească de el, iar acolo să zacă amorțit, și într-o binecuvîntată uitare de sine să simtă cum se cufundă treptat în moarte. Dintre toate suferințele ce se adunau de fiecă dată într-o zi și o noapte, sculatul pentru a începe o nouă zi era cea mai cumplită.

Povestirea într-un volum care socotise că o să-i ia patru sau cinci săptămîni fu cu mare greutate terminată în două luni. Vîntul de martie făcu din el un bolnav neputincios ; la un moment dat, fu amenințat de bronșită și timp de cîteva zile trebui să renunțe chiar și la oboseala de-a scrie. Și pînă atunci iarna însemnase pentru el multă suferință, pricinuită de clima londoneză, dar niciodată nu trecuse prin ceea ce trecea acum ; trupul său părea subrezit de suferința spiritului.

Era bizar că izbutea să lucreze ceva, căci nu nutrea nici o speranță în ce privește rezultatele muncii lui. Această ultimă efortare o făcea tocmai ca eșecul să fie desăvîrșit,

ca nimeni și nimic să nu-l poată tăgădui, și-apoi gata cu literatura ; spre ce altă îndeletnicire putea să se îndrepte nu știa, dar era posibil să descopere o cale de a-și câștiga traiul. Dacă ar fi fost vorba de o liră pe săptămână ar fi putut spera să obțină o slujbă cum fusese cea de la spital, unde nu se cerea experiență sau aptitudini în domeniul comerțului : dar în situația lui de astăzi un asemenea venit n-ar ajuta la nimic. Ar putea oare să se mute cu Amy și copilul într-o mansardă ? Cu mai puțin decît o sută de lire pe an nu prea aveai cum să trăiești așa ca să se vadă că duci o viață ca lumea. Încă de pe-acum hainele lui arătau că se zbate în sărăcie și dacă mama ei nu i-ar fi dăruit cîte ceva, Amy ar fi ajuns în aceeași situație. O cheltuială neprevăzută, oricît de mărunță ar fi fost ea, îi îngrozea, căci se apropia din nou ziua cînd aveau să rămînă fără nici un ban.

Amy pleca de-acasă mai des ca de obicei. Din cînd în cînd, după micul dejun pleca și-și petrecea toată ziua la mama ei.

„Economie de mîncare“, răspunsese ea odată, cu un rîs amar, cînd Reardon se arătase surprins că se duce din nou.

— Și un prilej de a-ți plînge soarta cea grea, răspunse el cu răceală. Reproșul era josnic și n-avea de ce să se mire cînd Amy ieși din casă fără să-i mai spună o vorbă. Și totuși era supărat din pricina propriilor sale vorbe, după cum era jignit și de gluma ei dureroasă. Simțea că situația lui nu e demnă de un bărbat, ceea ce-l tortura atît, încît îl făcea să aibă poftă de răutăți nefirești. Toată ziua scrisese doar cîteva rînduri, iar cînd Amy se întoarse, hotărî să nu-i vorbească.

Schimbarea de atitudine însemna un răspuns ; el însuși se ațîta, îmboldindu-se să creadă că Amy îl tratează cu o indiferență crudă. Iar ea, surprinsă că nu izbutea să capete un răspuns la întrebările ei prietenești, îl privi drept în față și văzu întipărită pe chipul său o mînie ursuză, de care pînă atunci Reardon nu fusese niciodată în stare.

Indignată, se aprinse la rîndul ei și nu se mai sinchisi de el.

O zi sau două rămase închis în muțenia lui, fără să scoată o vorbă, decît atunci cînd nu se putea altfel. La început Amy fu nespus de jignită, încît se gîdea să-l lase pradă toanelor sale și să se ducă să locuiască la mama ei, pînă cînd o să aibă poftă s-o cheme înapoi. Dar arăta atît de palid și tras la față, iar pe chipul său nefericirea era întipărită atît de adînc, încît în cele din urmă mila se dovedi mai tare decît mîndria ei rănită. Seara, tîrziu, intră în birou și îl găsi stînd cu brațele încrucișate.

— Edwin...

— Ce dorești, o întrebă el cu indiferență.

— De ce te porți așa cu mine ?

— Ce importanță are pentru tine cum mă port eu ?
Poți ușor să uiți că mai exist și să-ți trăiești propria ta viață.

— Ce-am făcut de te-ai schimbat așa ?

— M-am schimbat ?

— Doar știi că da.

— Cum m-am purtat înainte ? și Reardon o privi scurt.

— Așa cum ești de felul tău — blînd și nobil.

— Și dacă m-am purtat așa, în ciuda unor lucruri care ar fi putut să înăcrească alt om, cred că asta merita să fii bună la rîndul tău.

— La ce te gîndești ?

— La unele împrejurări pentru care nici unul din noi nu e vinovat.

— Nu-mi dau seama cînd n-am fost destul de amabilă, spuse Amy distantă.

— Ceea ce dovedește că ai uitat cum erai pe vremuri și că sentimentele tale pentru mine s-au schimbat cu totul. Cînd ne-am mutat aici, ți-ai fi închipuit că ai să fii în stare să mă lași singur în zile negre și fără de sfîrșit, numai fiindcă nenorocirea s-a abătut asupra mea ? Ai arătat mult prea limpede că nu te grăbești să mă ajuți nici măcar cu un cuvînt bun. De cîte ori poți, pleci mereu de lîngă mine,

de parc-ai vrea să-mi amintești că nu mai avem preocupări comune. Alții se bucură de încrederea ta. Te destăinuiești lor și le vorbești despre mine ca și cum mi-aș fi pus în minte cu tot dinadinsul să te tîrască în mizerie.

— De unde știi ce spun despre tine ?

— Nu-i adevărat ? întrebă el și o străfulgeră cu privirea.

— Nu-i adevărat. Firește, i-am vorbit mamei despre greutățile pe care le avem ; cum puteam să nu-i spun ?

— Și altora ?

— Nu așa încît să-mi poți reproșa.

— Într-un fel care face să le par demn de tot disprețul. Le arăți că din cauza mea ai ajuns săracă și nefericită și te bucuri cînd te compătimeesc.

— Vrei să spui că n-ar trebui să mă văd cu nimeni. Altfel nu înțeleg cum aș putea să evit un asemenea reproș. De vreme ce nu rîd și nu cînt în fața oamenilor și nu-i asigur că totul merge cum nu se poate mai bine înseamnă că le cer să mă compătimească și să te acuze pe tine. Nu înțeleg o asemenea absurditate.

— Mă tem că nu mă înțelegi în multe privințe. Atita timp cît păream să am în față un viitor strălucit, mă înțelegeai destul de ușor ; de îndată ce viitorul s-a arătat mai sumbru, ceva s-a petrecut între noi. Nu ți-ai făcut datoria, Amy. Dragostea ta n-a rezistat în fața încercărilor, așa cum ar fi trebuit să reziste. Nu m-ai ajutat : pe lîngă povara unei munci lipsite de bucurie, a trebuit să suport și răceala ta crescîndă. Nu-mi amintesc măcar de-o singură clipă cînd să-mi fi vorbit ca o soție — o soție care e pentru un bărbat mai mult decît o simplă gospodină.

Vocea lui aprinsă și asprimea cu care o învinuia o făceau să nu fie în stare să-i răspundă.

— Aveai dreptate cînd spuneai că am fost întotdeauna bun și nobil, urmă el. Nu mi-a trecut niciodată prin minte c-aș fi putut să-ți vorbesc altfel sau să am altfel de sentimente față de tine. Dar am îndurat prea multe și tu m-ai

părăsit. Cam repede, firește. Atîta timp cît mă străduiam din răspuțeri și te iubeam ca întotdeauna, ai fi putut să-ți amintești ce-mi spuneai odată. Ai fi putut să-mi dai o mîna de ajutor, dar n-ai ținut.

Această izbucnire se datora în bună parte unor impulsuri oarbe, multe și greu de desprins unul de altul. Reardon simțea tot ceea ce cuvintele sale arătaseră, dar în același timp, i se părea că avea de ales între două căi de a-și exprima sentimentele : să i se adreseze cu grijă și delicatețe sau să-i reproșeze aspru ; o alese pe a doua, fiindcă era mai puțin firească pentru el. Dorea s-o tulbure pe Amy, arătîndu-i cît de amarnic suferă ; pasiunea și cuvintele duioase păreau să nu-i mai spună nimic, dar dacă s-ar fi lăsat copleșit de mînie, poate că Amy ar fi putut fi scoasă din rezerva și răceala ei. Cel ce suferă sub povara unei iubiri rănite este întotdeauna ispitit să folosească vorbe care par contrariul ei. Reardon era îndurerat, dar, în chip ciudat, îi făcea totodată plăcere să-i zvîrle lui Amy aceste vorbe de mînie, primele pe care i le spusese vreodată ; umilit fiindcă se simțea slab, aceste vorbe îl mîngîiau ; și totuși, urmărirea cu groază chipul soției sale în timp ce-l asculta. Spera să o facă să sufere așa cum suferea și el, căci atunci ar fi fost în puterea lui să-și lepede această mască și să-i aline durerea cu cele mai duioase cuvinte pe care inima sa i le-ar fi putut șopti. Nu era în stare, nu îndrăznea să creadă că Amy nu-l mai iubește într-adevăr ; firea lui avea nevoie de noi și noi cheazăii de dragoste. Amy renunțase prea curînd la dezmiertările primelor zile de pasiune ; marea ei grijă era copilul și socotea că e de ajuns să fie prietena soțului ei. Și fiindcă-i era rușine să-i ceară dulceața unor alintări pe care ea nu i le mai oferea, o învinuia că nu-i păsa nici-cum de el, că-l părăsea și că era gata să-l trădeze ; toate acestea cu gîndul că dorința de a se apăra o va face să-i dezvăluie ceea ce simțea în adîncul inimii.

Dar Amy nu răspundea așa cum ar fi dorit el.

— Cum poți să spui că te-am părăsit, i-o întoarse ea indignată, dar rece. Când am refuzat oare să împart cu tine sărăcia ? Când am bombănit din pricina greutăților prin care treceam ?

— Din clipa când am început să avem într-adevăr necazuri, mi-ai dat a înțelege ce gîndeai, chiar dacă n-o spuneai deschis. Niciodată n-ai împărtășit de bună voie soarta mea. Nu-mi amintesc să-mi fi spus vreodată un singur cuvînt de îmbărbătare, ci multe, multe altele care au făcut ca lupta să-mi fie și mai grea.

— Atunci ar fi mai nimerit pentru tine dacă aș pleca cu totul și te-aș lăsa liber, să te descurci cum poți mai bine. Dacă asta înseamnă ceea ce spui, atunci de ce n-o spui clar ? N-o să-ți fiu povară. Cineva o să-mi ofere un cămin.

— Și o să mă părăsești fără să-ți pară rău ? Singura ta grijă ar fi aceea că nu poți încă să fii liberă ?

— Gîndește despre mine tot ce vrei. Nu încerc să mă apăr.

— Așadar, nu recunoști că aș avea de ce să mă plîng ? Îți par întors pe dos fără nici o pricină ?

— Drept să spun, chiar asta gîndesc. Am venit să te întreb de ce ești supărat pe mine, iar tu izbucnești furios și mă învinuiești vag, dar în fel și chip, fără să am cea mai mică idee de ceea ce am făcut. Știu că înduri multe, însă asta nu-i un motiv să te inverșunezi împotriva mea. Nu mi-am uitat niciodată îndatoririle mele. Dar numai eu am oare datorii ? Cred că puține soții ar putea să aibă răbdarea pe care am avut-o eu.

Timp de o clipă Reardon își aținti privirea asupra ei, apoi se întoarse. Erau mult mai departe unul de altul decît și-ar fi închipuit și acum se căia că se lăsase copleșit de o pomenire ce nu avea nimic de-a face cu adevăratele lui

sentimente ; minia îi înstrăinase, pe cînd dacă i-ar fi vorbit altfel ar fi putut dobîndi mîngîierile după care tînjea.

Văzîndu-l că nu o să mai scoată o vorbă, Amy îl lăsă singur.

Era noapte tîrziu. Focul se stinsese, dar Reardon veghea mai departe în camera rece. Gîndul sinuciderii îi dădea din nou tîrcoale, așa cum se întîmplase în perioada aceea nefericită din anul care trecuse. Dacă pierduse dragostea lui Amy și dacă va fi urmărit pînă în ultima clipă a vieții de acea neputință intelectuală care avea să-l facă să-și cîștige cu greu pînă și pîinea zilnică, la ce bun să mai trăiască ? Dragostea pentru copilul său nu însemna pentru el nimic ; copilul era mai degrabă al lui Amy decît al lui și privea mai mult cu teamă decît cu plăcere spre anii cînd Willie avea să devină un bărbat în toată firea.

Tocmai auzise cum ceasul de la azil bătea ora două, cînd fără zgomot de pași, care să-l înștiințeze că se apropia cineva, ușa se deschise. Amy intră. Era îmbrăcată în rochia de casă și avea părul pieptănat pentru noapte.

— De ce stai aici ? îl întrebă.

Nu era vocea ei de mai înainte. Observă că avea ochii roșii și umflați.

— Ai plîns, Amy ?

— Nu-i nimic. Știi cît e ceasul ?

Reardon se apropie de ea.

— De ce-ai plîns ?

— Pricini se găsesc destule.

— Amy, mă mai iubești cîtuși de puțin, sau sărăcia m-a jefuit de tot ?

— N-am spus niciodată că nu țin la tine. De ce-mi faci o vină din așa ceva ?

O luă în brațe ; o strîngea cu patimă și-i săruta într-una fața. Amy izbucni din nou în plîns.

— De ce a trebuit să ajungem la un asemenea dezastru ? suspină ea. O, încearcă să ne salvezi, nu e prea târziu nici acum ! Doar știi prea bine că te iubesc, chiar dacă nu ți-o spun ; e îngrozitor pentru mine să recunosc că fericirea noastră a luat sfârșit, noi care ne gîndeam că o să avem împreună un viitor strălucit. Nu poți să lucrezi ca pe vremuri și să izbutești în ce faci, așa cum eram convinși că o să se întîmple ? Nu deznădăjdui încă, Edwin ; încearcă atîta timp cît nu e prea târziu.

— Iubita mea, iubita mea... numai dac-aș putea...

— M-am gîndit la ceva, iubitule. Fă cum aveai de gînd anul trecut ; găsește pe cineva căruia să-i închiriem apartamentul, acum cît mai avem ceva bani, și după aceea du-te undeva la țară, într-un loc liniștit, unde să te faci sănătos și unde viața să fie ieftină ; scrie altă carte... o carte bună, care să-ți aducă din nou stima tuturor. Eu și Willie putem să stăm la mama peste vară. Fă cum spun eu ! Dacă ai să fii singur, o să cheltuiești foarte puțin. Și-apoi, ai ști că are cineva grijă de mine ; mama o să fie bucurată să stau cu ea cîteva luni și e ușor s-o lămuresc că nu te simți bine și că ești nevoit să pleci pentru un timp.

— Dar dacă tot trebuie să plecăm de-aici, de ce să nu mergi cu mine ?

— Nu ne-ar ajunge banii. Vreau să ai mintea liberă, să nu fii nevoit să te gîndești la bani în timp ce scrii. Ce ne așteaptă dacă o s-o ducem mai departe în felul acesta ? Nu crezi c-o să capeți mult pentru ceea ce scrii acum. așa-i că nu ?

Reardon clătină din cap.

— Atunci cum putem să trăim pînă la sfîrșitul anului ? Știi doar că trebuie să facem ceva. Dacă ne mutăm într-o casă ca vai de lume, cum o să tragem nădejde că o să fii în stare să scrii ceva bun ?

— Dar, Amy, n-am pic de încredere în puterea mea de...

— O. situația ar fi cu totul alta. Cîteva zile... o săptămînă sau două de vacanță adevărată pe vremea asta de primăvară. Du-te undeva la mare. Cum e posibil să nu mai ai nici un strop de talent ? Asta se-ntîmplă numai din cauză că ai fost atît de neliniștit și ai stat tare prost cu sănătatea. Tu spui că nu țin la tine, dar eu m-am tot frămîntat, gîndindu-mă cum ar fi mai bine în ceea ce te privește, ce-ai putea să faci ca să scapi de toate acestea. Cum poți să te cobori pînă acolo încît să ajungi un biet slujbaş într-un birou ? Asta *nu poate* să fie soarta ta, Edwin ; e de necrezut. O, după toate nădejdlile acelea minunate... încă un efort, unul singur. Ai uitat oare că trebuia să mergem împreună în sud, că voiai să mă duci în Italia și în Grecia ? Cum o să mai putem merge vreodată dacă eșuezi jalnic în literatură ? Cum poți să te aștepți că din orice altă muncă o să cîștigi vreodată mai mult decît atîta cît să-ți ajungă să trăiești ?

Reardon privea fața ei ridicată spre a lui și aproape că nici nu mai auzea ce spune.

— Mă iubești ? Mai spune-mi o dată că mă iubești.

— Te iubesc din toată inima, dragul meu. Dar mi-e tare teamă de viitor. Nu suport sărăcia ; am descoperit că n-o suport. Și mi-e groază să mă gîndesc că ai putea să devii doar un om oarecare.

Reardon rîse.

— Dar *nu sînt* „doar un om oarecare“, Amy. Chiar dacă n-o să mai scriu un rînd pînă la sfîrșitul vieții, asta nu anulează ceea ce am scris. Nu iubești decît scriitorul din mine ? Nu te gîndești la mine lăsînd deoparte tot ceea ce pot sau nu să fac ? Dacă aș fi nevoit să-mi cîștig pîinea ca slujbaş, oare aș ajunge să am și un suflet de conștient ?

— Să nu ajungi pînă acolo. Ar fi mult prea amarnic de dureros să pierzi tot ce ai cîștigat în ani îndelungați de

muncă. Lasă-mă să-ți fac eu planuri de viitor ; fă cum vreau eu. Trebuie să fii ceea ce ne-am dorit de la bun început. Odihnește-te toată vara. Cît timp îți trebuie ca să termini cărțulia la care lucrezi acum ?

— O săptămînă sau două.

— Atunci termin-o și vezi ce poți să capeți pe ea. Și încearcă numaidecît să găsești un chiriaș care să preia de la noi casa asta, ceea ce ar însemna douăzeci și cinci de lire economisite pentru restul anului. Dacă ai fi singur, banii aceștia, puțini cum sînt, ți-ar ajunge, nu-i așa ?

— O, la nevoie îmi ajung și zece șilingi pe zi.

— Dar nici să mori de foame. Spune-mi, îți dai seama că planul meu e bun ? Astă-seară cînd am venit la tine despre asta voiam să-ți vorbesc, dar ai fost atît de crud...

— Iartă-mă, iubito. Aproape că-mi pierdusem mințile. Ai fost foarte rece cu mine multă vreme.

— Eram scîoasă din minți. Mi se părea că ne apropiem din ce în ce de marginea unei cataracte.

— Ai vorbit cu mama despre asta ? întrebă el stîngherit.

— Nu... nu chiar despre asta. Dar știu că o să ne ajute în felul acesta.

Reardon se așezase și o ținea mai departe în brațe ; obrazul îi era lipit de al ei.

— O să-mi fie groază să mă despart de tine, Amy. E primejdios. Poate să însemne că n-o să mai trăim nici-odată ca soț și soție.

— Dar cum ar fi posibil așa ceva ? O facem tocmai ca să preîntîmpinăm un asemenea pericol. Dacă stăm mai departe aici, pînă cînd n-o să mai avem un ban — ce ne așteaptă ? Niște camere mizerabile — în cel mai bun caz. Mi-e tare frică să mă gîndesc la asta. Nu răspund de ce-aș fi în stare dacă lucrul acesta s-ar întîmpla.

— Ce vrei să spui ? întrebă el neliniștit.

— Urăsc sărăcia. Scoate la iveală ce e rău în mine ;
știi doar, Edwin, ți-am mai spus-o.

— N-ai să uiți însă că-mi ești soție ?

— Sper că nu. Dar... nu, nici nu pot să mă gîndesc ;
nu sînt în stare să înfrunt așa ceva. Ceva mai rău nu ni se
poate întîmpla, și o să încercăm totul ca să scăpăm. A
existat vreodată un om care să se fi afirmat atît de mult
în literatură și apoi să se fi cufundat într-o sărăcie fără
de nădejde ?

— O, mulți.

— Vreau să spun — la vîrsta ta ? Firește că nu,
nu-i așa ?

— Mi-e teamă că au existat asemenea bieți oameni.
Gîndește-te cît de des auzi de un debut promițător, un
nume nou despre care vorbește toată lumea, și după aceea...
nimic. Desigur, îndeobște, asta înseamnă că omul și-a ales
o altă meserie ; dar uneori, uneori...

— Uneori ce ?

— Genunea... Și arată în jos. Sărăcie, disperare și o
moarte jalnică.

— Oamenii ăștia n-aveau nevastă și copil. Ar trebui
să lupte.

— Dar luptă, iubito ! Însă e ca și cum o greutate din
ce în ce mai mare le-ar atîrna de gît ; îi trage tot mai adînc.
Oamenii n-au milă de cine nu știe să facă un lucru pe care
ei îl socotesc că merită bani. Poți să fii un poet divin, și
dacă un om cumsecade nu se milostivește de tine să te ia
sub oblăduirea lui, o să mori de foame la margine de drum.
Societatea e la fel de oarbă și crudă ca soarta însăși. N-am
dreptul să mă plîng de nenorocul meu ; e vina mea și a
nimănui altuia că nu pot să continui la fel de bine cum
am început ; dac-aș fi în stare să scriu cărți pe măsura
primelor pe care le-am scris, aș cîștiga bani. Cu toate
acestea, mi-e greu să mă văd dat deoparte cu o lovitură de

picior ca un om care nu-i bun de nimic, fiindcă nu știu o meserie.

— Asta n-o să se întâmple ! Cine te privește în față știe că o să răzbești în cele din urmă. Fața ta e făcută ca oamenii să o cunoască din portrete.

Reardon îi sărută părul, și ochii, și gura.

— Îmi amintesc foarte bine că mi-ai mai spus asta. De ce ești dintr-o dată atât de bună cu mine, Amy ? Când îmi vorbești astfel simt că nimic nu e peste puterile mele. Dar mi-e groază să plec de lângă tine. Dacă o să văd că nu mai e nici o nădejde, dacă o să fiu singur pe undeva și o să știu că totul e zadarnic...

— Atunci ?

— Ei bine, atunci o să pot să te las liberă... Dacă nu sînt în stare să te întretin, atunci o să fie cum nu se poate mai drept să-ți redau libertatea.

— Nu pricep...

Se sculă și-l privi în ochi.

— Să nu vorbim despre asta. Dacă dorești să continui lupta, fac cum spui tu. Amy își ascunse fața și o clipă sau două rămase tăcută în brațele lui. Apoi murmură.

— E frig aici și e tare târziu ; vino.

— Atît de devreme ? Bate de trei !

A doua zi discutară mult despre planul cel nou. Fiindcă vremea era frumoasă, Amy îl însoți pe soțul ei la plimbarea de după-amiază ; de mult nu mai ieșiseră împreună. O trăsură deschisă trecu, urmată de două tinere călare, ceea ce îndreptă gîndurile lui Reardon pe un făgaș obișnuit.

— Dacă-am fi la fel de bogați ca ei ! Trec atât de aproape de noi ! Ne văd, îi vedem ; totuși distanța între unii și alții e nemărginită. Nu fac parte din aceeași lume cu niște bieți nenorociți ca noi. Văd totul într-o lumină diferită ;

au puteri care nouă. dacă am fi brusc înzestrați cu ele, ne-ar părea miraculoase.

— Firește. întări tovarășa lui și suspină.

— Închipuie-ți ce-ar fi dacă cineva s-ar trezi dimineața cu gândul că nici o dorință rațională pe care s-ar întâmpla s-o simtă în timpul zilei nu trebuie să rămână neîmplinită. Și că așa va fi zi de zi, și în fiecare zi, pînă la sfîrșitul vieții. Privește casele astea. Toate amănuntele, pe dinafară și pe dinăuntru, sînt somptuoase. Să locuiești într-o asemenea casă !

— Și înăuntru trăiesc niște ființe fără conținut.

— În tot cazul, Amy, *trăiesc*. Oricare ar fi posibilitățile lor, au cîmp liber să și le desfășoare pe toate. Am privit adesea cu ochi mari la case de felul acesta, pînă cînd nu mi-a mai venit a crede că cei ce locuiesc în ele sînt ființe omenești, la fel cu mine însumi. E tare greu să înțelegi puterea banilor. Cine nu i-a avut niciodată se minunează cum de pot să schimbe cu desăvîrșire viața, în toate amănuntele ei. Compară ceea ce noi numim „căminul nostru“ cu acelea ale oamenilor bogați, îți vine să rizi a batjocură. Din acest punct de vedere sînt adversarul fățiș al stoicilor ; bogații se deosebesc de săraci întocmai cum un om bun, zdravăn, se deosebește de un schilod. Pot să gîndesc și dacă picioarele îmi sînt paralizate, dar în viață omul mai și umblă. Pot să fiu un biet nenorocit și să duc o viață nobilă ; dar omul e făcut ca să aibă și plăceri, iar în mizerie simțul plăcerii se atrofiază. Firește, cei mai mulți oameni bogați nu-și înțeleg fericirea ; dacă ar înțelege-o, vorba și mișcărilor lor ar fi aidoma zeilor, căci într-adevăr, sînt ca niște zei printre oameni.

Amy se întunecase la față. Dacă s-ar fi aflat în situația lui Reardon, un om cu judecată n-ar fi insistat asupra acestui subiect. .

— Deosebirea între un om cu bani și unul fără bani. urmă el, e una singură : primul se gîndește : „Ce să fac în

viața mea ?". iar al doilea : „Ce să fac ca să mă țin în viață ?". Fiziologii ar trebui să fie în stare să descopere că există o deosebire ciudată între creierul unui ins care nu s-a sinchisit niciodată de mijloacele de trai și creierul altuia, care n-a apucat o zi fără asemenea griji. Trebuie să existe o anumită schemă de dezvoltare a creierului care să arate neliniștea mentală cauzată și întreținută de sărăcie.

— Aș spune, adăugă Amy, că înrăurește fiecă funcție a creierului. E un anumit gen de suferință — o nenorocire care deformează fiecă gând.

— Adevărat. Pot eu oare să mă gândesc la un singur lucru din tot ce mi s-a întâmplat vreodată, fără să-mi dau seama că-l privesc prin prisma sărăciei ? Nu cunosc o bucurie care să nu-mi fi fost întinată de acest gând și n-am suferit vreodată fără ca sărăcia să nu-mi fi sporit chinul. În lumea modernă sărăcia e un blestem, aidoma cu sclavia din lumea antică. Bogații și săracii rămân unii față de alții ceea ce omul liber era față de sclav. Îți amintești versul acela din Homer pe care l-am citit adesea, despre urmările deprimante ale sclaviei ; sărăcia degradează în același fel.

— Și-asupra mea a avut urmări... știu prea bine, spuse Amy cu o sinceritate amară.

Reardon îi aruncă o privire și dori să răspundă, dar nu putea spune ce gândea.

Lucra mai departe la povestirea sa. Înainte de a o sfârși, *Margaret Home* ieși de sub tipar și într-o zi sosi un pachet conținând cele șase exemplare pe care, prin tradiție, autorul are dreptul să le primească. Reardon nu era atât de vechi într-ale scrisului, încât să deschidă pachetul fără să-i bată inima. Cartea era prezentată cu gust : Amy scoase un strigăt de plăcere când zări coperta și litera de titlu.

— S-ar putea să aibă succes, Edwin. Nu arată ca o carte sortită eșecului, nu-i așa ?

Și rise ea însăși fiindcă se arăta atât de copilăroasă. Dar Reardon, care deschisese un volum, își aruncă privirea peste un început de capitol.

— Doamne, Dumnezeuule, exclamă el, ce iad a însemnat pagina asta. Am scris-o într-o dimineață când ceața era atât de groasă, încît a trebuit să aprind lampa. Simt broboane reci pe frunte cînd recitesc cuvintele. Și cînd te gîndești că lumea o s-o răsfoiască în fugă, fără să bănuiască ce chin a fost pentru autor ! Ce stil groaznic ! Un chelner ar fi în stare să scrie o povestire mai bună.

— Cui vrei să le dai ?

— Nimănui — dacă ar fi posibil. Dar presupun că mama ta așteaptă un exemplar.

— Și lui Milvain ?

— Cred că da, răspunse el fără chef. Dar numai dacă cere. Și, bineînțeles, bătrînului Biffen, săracul de el ; deși după ce-o citește o să mă disprețuiască. Și una pentru noi înșine. Mai rămîn două — bune de aprins focul cu ele. N-am prea avut hîrtie de aprins focul; de cînd nu ne-am putut permite să avem zilnic ziare.

— Mă lași să-i dau una doamnei Carter ?

— Dacă vrei tu...

Reardon luă un set de trei volume și le așeză pe o etajeră de sus, alături de celelalte cărți. Amy îi puse o mîină pe umăr și privi visătoare cum arătau împreună.

— Operele lui Edwin Reardon, spuse ea și zîmbi.

— Munca lui, în tot cazul... Ceea ce din păcate e oarecum altceva. O, Amy, ce n-aș da să retrăiesc zilele acelea cînd am scris *Pe teren neutru* și cînd încă te mai aveam alături de mine ! Ce plină mi-era mintea pe vremea aceea ! N-aveam decît să privesc și vedeam ceva ; acum îmi încordez ochii, dar nu descopăr decît grotescul, care se conturează vag. Cînd mă așezam la lucru știam foarte bine ce-am de spus ; acum mă zbat să inventez și nu ajung la

nimic. Presupune că apuci cu degetele calde și mlădioase un ac ; și încearcă să faci lucrul acesta cînd mîinile ți-s țepene și amorțite de frig ; între cum lucram atunci și cum lucrez astăzi e aceeași diferență.

— Dar o să-ți revii. O să scrii mai bine ca oricînd.

— Vom vedea. Firește, și atunci mă zbăteam de multe ori jalnic, dar acum, cînd privesc în urmă, această trudă îmi pare fără însemnătate, dacă o pun față în față cu orele cînd munca îmi aducea satisfacție. Dimineața, ara-reori făceam altceva decît să mă gîndesc și să mă pregătesc de scris ; spre seară simțeam că sînt gata să m-aștern pe treabă și în cele din urmă mă așezam la masa de lucru, în timp ce primele rînduri îmi și sunau în mîinte. Pe-atunci aveam și obiceiul să citesc foarte mult. Pe cînd scriam *Pe teren neutru*, studiam serios *Divina Commedia*, un cînt pe zi. Adesea scriam pînă după miezul nopții, dar uneori îmi terminam porția zilei mult mai devreme și atunci, drept răsplată, hoinăream pe străzi. Știu exact locurile unde mi-au venit cele mai bune idei. Îți amintești de scena din locuința lui Prendergast ? Mi-a străfulgerat prin mîinte tîrziu într-o noapte, pe cînd ieșeam din Leicester Square și o luam pe strada aceea murdară ce dă în Clare Market : ah, ce bine-mi aduc aminte ! Și-atunci, m-am întors în mansarda mea înfrigurat de plăcere și într-o goană nebună mi-am notat cîteva însemnări.

— Nu te necăji, o să revină.

— Dar pe-atunci nu aveam nevoie să mă gîndesc la bani. Puteam să privesc viitorul și să văd că eram asigurat cu ceea ce-mi trebuia. Nu m-am întrebat niciodată cît am să capăt pentru cartea la care lucrez ; te asigur că așa ceva nu mi-a trecut niciodată prin mîinte — niciodată. Scriam de dragul cărții, și atît. Nu mă grăbeam să termin ; dacă simțeam că nu sînt la înălțime, așteptam să fiu într-o

dispoziție mai bună. *Pe teren neutru* mi-a luat șapte luni ; acum trebuie să scriu trei volume în nouă săptămîni cu biciul în spate, ca nu cumva să pierd o zi.

— Timp de-o clipă medită melancolic.

— Presupun că trebuie să existe pe undeva vreun om bogat căruia una sau două din cărțile mele să-i fi atras atenția. Dacă aș putea să dau de el și să-i spun pe șleau în ce situație afurisită mă aflu, poate că m-ar ajuta să-mi găsec un mijloc de a cîștiga vreo două lire pe săptămîină. Lucruri de felul ăsta s-au mai văzut.

— În vremuri de demult.

— Mă întreb dacă se mai întîmplă vreodată și azi. În zilele noastre Coleridge n-ar mai întîlni atît de ușor un Gillman. Eu nu sînt Coleridge și nu cer să fiu găzduit sub acoperișul nimănui, dar dacă aș cîștiga destui bani ca să mă bucur de seri foarte lungi și spornice, fără să-mi fie teamă că mă pîndește azilul de săraci...

Amy se întoarce și se duse numaidecît să vadă de copil.

La cîteva zile după aceasta, Milvain le făcu o vizită. Veni la zece seara.

— N-o să stau mult, îi înștiință el. Unde e exemplarul meu din *Margaret Home* ? Presupun că trebuie să am și eu unul.

— Nu țin în mod deosebit să-l citești, i-o întoarce Reardon.

— Dar *am citit-o*, dragă prietene. Am luat-o de la bibliotecă, în ziua cînd a apărut. Bănuiam că n-ai să-mi trimiți un exemplar. Vreau însă să am operele tale complete.

— Uite-o. Ascunde-o undeva. Stai jos cîteva minute.

— Mărturisesc că mi-ar plăcea să discut despre carte, dacă n-ai nimic împotrivă. Nu e chiar așa îngrozitor de proastă cum socotești tu. Nenorocirea a fost că a trebuit să faci din ea trei volume. Dacă mi s-ar fi dat voie să o

reduc la un singur volum. ți-ar fi făcut cinste. Tema e destul de bună.

— Da, destul de bună ca să se vadă cât de prost a fost tratată.

Apoi Milvain începu să peroreze asupra unui subiect binecunoscut : calamitatea pe care o reprezintă sistemul de a scrie în trei volume :

— Un monstru cu trei capete care suge sângele romancierilor englezi. S-ar putea desena o alegorie cu caracter satiric destinată unei publicații literare de satiră și umor. Fiindcă veni vorba, de ce oare nu există o asemenea publicație — o foaie săptămînală care să înfățișeze spiritual, aspecte și figuri din lumea literară. Ar însemna să strici orzul pe gîște, dar cred că s-ar găsi cine s-o sprijine. Totuși e probabil că redactorul-șef ar fi asasinat.

— Cum s-ar putea ca un om în situația mea să renunțe la romanul în trei volume ? Un autor cu o reputație modestă poate trăi dacă scoate în fiecare an o carte în trei volume — mă gîndesc la cel care e nevoit să-și vîndă cartea sută la sută și care capătă pentru ea între o sută și două sute de lire. Dar un asemenea scriitor ar trebui să dea patru romane într-un singur volum ca să-și asigure un venit egal ; și mă îndoiesc că ar fi în stare să-și publice atîtea cărți într-un răstimp de douăsprezece luni. Aici intervine cîștigul bibliotecilor ; din punct de vedere comercial, bibliotecile sînt de neînlocuit. Crezi că publicul ar putea să întrețină pe toți romancierii de astăzi dacă ar trebui să cumpere fiecare carte ? Dacă sistemul s-ar schimba brusc, trei sferturi din romancieri ar rămîne pe drumuri.

— Dar asta nu e un motiv ca bibliotecile să nu pună în circulație cărți într-un singur volum.

— Îmi închipui că le-ar scădea cîștigul. Publicul ar face mai puține abonamente.

— Ei bine, ca să discutăm pe concret, ce se-aude cu cartea ta într-un singur volum ?

— E-aproape gata.

— Și-ai să i-o oferi lui Jedwood ? Du-te și stai de vorbă cu el personal. Cred că e un om foarte cumsecade.

Milvain nu zăbovi mai mult de o jumătate de oră. Trecuse vremea când avea obiceiul să stea și să discute despre una sau alta o seară întreagă ; în parte, fiindcă dispunea de mai puțin timp liber, dar pricina nu era chiar atât de simplă ; între el și Reardon își făcea loc din ce în ce mai mult ceva ce-i înstrăina pe unul de altul.

— Nu i-ai amintit de planurile tale, spuse Amy la cîva timp după plecarea lui Milvain.

— Nu.

Reardon se mulțumea cu o simplă negație, iar soția lui nu mai puse alte întrebări.

Urmarea anunțului dat pentru închirierea apartamentului fu faptul că două sau trei persoane îi vizitară ea să vadă casa. Unul dintre acestea, un om care aducea a militar, se arătă dornic să ajungă la o înțelegere ; era dispus să preia apartamentul din prima zi a plății trimestriale (în iunie), dar dorea, dacă era cu putință, să intre în casă mai devreme.

— E cum nu se poate mai bine, spuse Amy discutînd cu soțul ei. Dacă plătește în plus pentru timpul suplimentar, o să fim foarte bucuroși.

Reardon medită și se arătă mîhnit. Nu izbutea să privească plin de nădejde experiența care-i stătea în față și i se strîngea inima la gîndul că avea să se despartă de Amy.

— Abia aștepți să scapi de mine, spuse și încercă să zîmbească.

— Da, aștept, exclamă ea, dar asta numai spre binele tău, după cum știi.

— Și dacă nu pot să vînd cartea ?

— Tot ai să ai cîteva lire. Trimite articolul despre Plinius la *The Wayside*. Iar în cazul cînd rămîi fără nici un ban, mama o să-ți împrumute ceva.

— În cazul cînd lucrurile vor sta așa, probabil că n-o să pot lucra cine știe cît.

— O, dar ai să vinzi cartea. Ai să capeți pe ea douăzeci de lire ; numai asta, și tot o să-ți ajungă pentru trei luni. **Gîndește-te** — trei luni : trei luni, în cea mai bună perioadă a anului, la mare. O, ai să faci minuni !

Mobila avea să fie păstrată la doamna Yule. Nici unul din ei nu îndrăzneă să spună c-ar trebui vîndută. Prea ar fi părut de rău augur. Cit despre localitatea unde Reardon urma să se retragă pentru odihnă, chiar Amy îi sugerase să se ducă la Worthing, localitate pe care-o cunoștea fiindcă o vizitase cu cîțiva ani în urmă ; aci avea să fie mai cîștigat decît într-altă parte, deoarece era aproape de Londra și după toate probabilitățile se puteau găsi camere foarte ieftine, fie în oraș, fie prin împrejurimi. Pentru nefericitul scriitor o cameră era de ajuns, iar cheltuielile lui, în afară de chirie, care însemna o nimica toată, aveau să se mărginească numai la mîncare. O, da, putea s-o scoată la capăt cu mult mai puțin de-o liră pe săptămînă.

Amy era senină cum nu fusese de mult și părea incredințată că nu există nici un fel de îndoială în ce privește rezultatul acestui plan îndrăzneț ; era convinsă că soțul ei o să scrie o carte remarcabilă, că o să primească pentru ea un preț mulțumitor și că în felul acesta va reface căminul lor. Și totuși, stările ei sufletești se deosebeau mult. În ciuda celor prevăzute la început, apartamentul nu se închirie numaidecît, și asta o necăjea. În timpul acestor tratative, le vizită ea pe Maud și Dora Milvain. Reardon nu știuse că are de gînd să meargă să

le vadă, decît după ce Amy le făcu această vizită. Pomeni aproape întîmplător că fusese acolo.

— Trebuia să termin odată și cu asta, spuse, cînd Reardon se arătă uimit ; nu cred că le-am făcut o impresie prea bună.

— Presupun că le-ai povestit ce-o să facem.

— Nu, despre asta n-am scos o vorbă.

— Da de ce ? Nu poate fi ținut secret. Cred că Milvain a și auzit, de la mama ta.

— De la mama ? Dar vine pe-acolo din an în paște. Crezi că o vizitează tot timpul ? M-am gîndit că e mai bine să nu spun nimic, pînă cînd lucrul acesta nu se petrece cu adevărat. Cine știe ce se poate întîmpla ?

Amy se afla într-o stare de bizară neliniște și Reardon o privi stingherit. În zilele acelea vorbi puțin și se cufundă ore întregi în gîndurile sale sumbre. Cartea era gata și aștepta hotărîrea editorului.

Capitolul 16

RESPINS

În vremea aceea, una din micile griji ale lui Reardon era teama să nu dea întîmplător de o recenzie asupra lui *Margaret Home*. De cînd apăruse prima lui carte, se ferise atît cît îi fusese cu putință să afle ce părere avea despre el critica ; fire neliniștită, Reardon nu suporta emoția de a citi aceste observații ; căci, oricît ar fi fost ele de stupide, pentru mulți, care nu sînt în stare să judece ei înșiși, asemenea observații caracterizează un scriitor și opera sa. În ce privește lauda sau reproșul, nimeni — bărbat sau

femeie — n-ar fi putut să-i spună un lucru pe care el să nu-l fi știut foarte bine dinainte ; elogiile erau plăcute, dar adesea își greșeau ținta, iar criticile sînt în cea mai mare parte foarte mărginite. Cît despre ultima sa carte, se temea să vadă o recenzie, așa cum s-ar fi temut să privească o rană pricinuită de un cuțit ruginit.

Criticile nu puteau decît s-o condamne, și văzîndu-le exprimate într-un limbaj gazetăresc, cugetul avea să-i fie tulburat de o dușmănie nefastă. Nimeni n-ar fi avut destulă putere de a pătrunde în adîncul sufletului omenesc pentru a judeca de unde izvorăsc și care este natura și cauza lipsurilor acestei cărți ; orice comentariu ar fi departe de obiect ; sarcasmul, bătaia de joc, obiecțiile banale, toate acestea l-ar scoate din minți la gîndul nedreptății pe care o suferea.

Punctul său de vedere, lipsit de logică, rezulta din slăbiciunea morală unită cu sensibilitatea lui de artist. Lăsînd deoparte lipsa de valoare a recenziilor, criticul care scrie despre o carte izolată nu are nimic de-a face cu starea fizică și psihică a autorului ei și nici cu banii pe care acesta îi are sau nu în pungă. Reardon ar fi fost de acord cu asta, dar nu putea să-și stăpînescă propriile lui simțăminte. Fierbea de indignare împotriva acelor infame nevoi care îl forțau să dea lucruri mai prejos de ceea ce era el în stare atunci cînd se afla în deplinătatea forței sale de creație și care nu răspundeau criteriilor sale artistice. Nu el era autorul acestei cărți, ci sărăcia aceea blestemată în care trăia. Cei ce-l atacau în calitate de autor se făceau vinovați, după părerea lui, de o insultă brutală. Într-o zi, printr-o întîmplare nefericită, îi căzu sub ochi o notă apărută într-unul din ziarele cotidiene ; o ură pătimașă făcu să-i fiarbă sîngele în vine, ceea ce dovedea că se află într-o stare profund anormală ; timp de o jumătate de oră după aceea, mîinile îi tremurară. Și totuși acest

critic pretențios nu spunea decît un adevăr, și anume că în tot romanul nu se găsea o singură scenă remarcabilă și nici un caracter veridic. El însuși nu spusese altceva despre carte și aproape că întrebuițase aceleași cuvinte. Dar se văzu în situația unui om bolnav și sărac, care se ridică împotriva unei lumi necruțătoare și fiecăre lovitură îndreptată împotriva lui îi părea o mișelie. Ar fi fost în stare să-i strige „lașule“ scriitorului care-l jignise.

Așa-zisul roman senzațional aflat acum în mîinile domnului Jedwood era probabil mai bun decît *Margaret Home* ; scurtă și fără să-și propună altceva decît o serie de întîmplări dinamice, cartea nu se citea greu. Dar Reardon se simțea umilit cînd se gîndea la ea. Dacă avea să fie tipărită în calitate de ultima lui carte, acei cititori plini de înțelegere pe care poate că-i mai are încă vor vedea în ea o nouă dovadă, hotărîtoare, că resursele sale de scriitor sînt secătuite pentru totdeauna și că încearcă de astă dată să scrie pentru publicul de calitate inferioară. Deși se afla la ananghie, în asemenea clipe spera că Jedwood va refuza să publice volumul.

Uneori privea cu încredere și aștepta cu ardoare cele trei-patru luni de singurătate, dar asemenea imbolduri erau doar rezultatul bolii sale de nervi. În situația de-acum n-avea nici un pic de încredere în el însuși. O carte care să oglindească suferințele sale ar fi însemnat cu siguranță nimicirea posibilităților ce le mai avea încă, deși nu era în stare să dispună de ele. Totuși credea că mintea lui nu se mai împotriva la această ultimă încercare, care ar fi putut fi o soluție ; aștepta cu înfrigurare ziua plecării și între timp se străduia să-și omoare timpul. Nu era în stare să citească și nu încerca să-și adune material pentru noua sa carte ; iluzia că mintea i se odihnește îi oferea o scuză pentru goliciunea zilelor ce se scurgeau una după

alta. Articolul despre Plinius fusese trimis la *The Wayside* și s-ar fi putut să fie acceptat. Dar nu se preocupa de un amănunt sau altul ; s-ar fi zis că mintea lui nu mai era în stare să perceapă altceva decît un singur fapt, în toată nuditatea lui — și anume, că sărăcia îi bătea la ușă ; iar pașii ce duceau spre această fază finală păreau să-l lase indiferent.

Într-o seară plecă să-i facă o vizită lui Harold Biffen, pe care nu-l mai văzuse de cînd realitul trecuse pe la el ca să-i confirme că primise un exemplar din *Margaret Home*, lăsat acolo unde locuia, în timp ce lipsea de-acasă. Biffen stătea în Clipstone Street, în cartierul slab luminat ce se întinde între Portland Place și Tottenham Court Road. Reardon bătu la ușa casei cu camere de închiriat și află că prietenul său e acasă. Urcă pînă la etajul trei și ciocăni la o ușă care lăsa să străbată lumina lămpii, ce răzbătea prin golurile de deasupra și dedesubt. Dinăuntru se auzeau voci și cînd intra Reardon văzu că Biffen era ocupat cu un elev.

— De ce nu mi-ai spus că ai o vizită ? Trec mai tîrziu.

— De ce să pleci ? răspunse Biffen și veni să-i strîngă mîna. Ia-ți o carte și așteaptă cîteva clipe. Domnul Baker n-are nimic împotrivă.

Odaia era tare micuță, iar tavanul atît de jos, încît locatarul, înalt de stat, abia dacă izbutea să nu se lovească ; atunci cînd stătea în picioare, între capul lui și tencuiala crăpată, soioasă și acoperită cu pînză de păianjen, rămînea o distanță de vreo trei degete. În fața căminului se vedea un petic de covor zdrențaros ; în rest, scîndurile crăpate erau descoperite. Mobila se alcătua dintr-o masă rotundă, într-un echilibru atît de nestabil pe piciorul din mijloc, încît lampa așezată pe ea părea în mare primejdie, trei scăunele cu fund din trestie, un lavoar cu diferite accesorii rudimentare și un fotoliu-pat, pe care chiriașul îl întindea

În orele sale de odihnă și-l așternea cu niște țoale aflate într-un dulap de bucătărie. Nu se vedea nici o bibliotecă, dar câteva sute de volume uzate erau așezate unele pe podea, altele pe un raft grosolan... Vremea avea prea multe din însușirile ce deosebesc o primăvară englezească pentru ca ochiul să contemple cu plăcere grătarul gol al sobei ; Biffen era însă adeptul principiului că focul e nepotrivit după întâi mai.

Persoana recomandată drept domnul Baker, care stătea la masă cu o atitudine de student, era un tânăr robust, cu trăsături aspre și păr negru, în vîrstă de douăzeci și doi sau douăzeci și trei de ani ; judecînd după obrazul său bătut de vînturi și ploi și după mîinile sale enorme, ca și după hainele ce le avea pe el se putea bănuî că studiul nu era îndeletnicirea lui obișnuită. Aducea cu oamenii de pe malul apei ; putea fi docher, sau chiar barcagiu. Avea totuși o figură inteligentă și se purta cu multă modestie.

— Acum încearcă să faci fraze mai scurte, spuse Biffen care, după ce Reardon luase de pe jos o carte și începuse s-o citească, se așezase lîngă elevul său și reluase lecția. Nu e rău, nu e rău deloc, te asigur ; dar ai spus tot ce aveai de spus în trei fraze îngrozitor de lungi, în timp ce puteai să faci vreo douăsprezece.

— Asta-i, domnule : asta-i ! exclamă omul, netezindu-și părul aspru ca sîrma. Nu pot să le despart. Gîndurile vin cu toptanul, ca să zic așa. Să le desfaci — asta înseamnă compoziție... artă...

Reardon nu se putu opri să nu arunce ochii spre cel ce vorbise, dar Biffen, grav și blînd ca profesor, se întoarse spre prietenul său, ca să-i explice greutățile pe care le întîmpină elevul lui.

— Domnul Baker se pregătește pentru examenul la serviciul Vamal Extern. Una din teme este compoziția

engleză și, într-adevăr, nu e un lucru atît de simplu, cum cred unii.

Baker îi zîmbi musafirului — era un surîs simplu și blajin.

— La celelalte, pot să progrez, dom'le, spuse el și bătu ușor în masă cu pumnul încleștat. La caligrafie, la aritmetică, la ortografie, nici că mă tem de vreuna, martor mi-e domnu Biffen, domnule. Da' cînd dau de compoziție, simt că mă trec toate nădușelile, și alta nu. Vă spun drept.

— Nu ești singurul în situația asta, domnule Baker, îi răspunse Reardon.

— Se zice că-i o treabă care dă de furcă oricui.

— Asta-i drept.

— Două sute de puncte pentru compoziție. Și pentru probușoara pe care am făcut-o acuși, cîte mi-ar fi dat, domnu Biffen, urmă omul.

— N-aș putea spune exact. Dar mergi bine ; mergi bine, asta-i clar. Muncește pe brînci încă o săptămînă sau două...

— O, nici o grijă, dom'le. Nu mă dau eu bătut așa ușor, cînd mi-am pus în minte ceva... Și o descurc eu și cu compoziția.

Din nou pumnul lui lovi masa amintind de un ciocan cu aburi care sparge o nucă.

Lectura mai continuă vreo zece minute ; Reardon, care se prefăcea că citește, urmărea, distrîndu-se atît cît se putea el distra în aceste zile. În cele din urmă, domnul Baker se ridică, își adună foile și cărțile și păru că se pregătește de plecare ; dar după ce se foi și privi stingherit un timp, îi ceru lui Biffen cu voce înăbușită :

— Aș vrea să vă spun cîteva cuvinte afară.

Elevul și profesorul ieșiră din cameră, ușa se închise, iar Reardon auzi o discuție dusă cu glas scăzut. După

cîteva clipe, pașii grei coborau treptele scării și Biffen se întoarse în odaie.

— Un tip cinstit și cumsecade, spuse înveselit. Astăseară trebuia să-mi dea banii, dar nu voia să-și desfacă punga de față cu tine. Delicatețe neobișnuită pentru un om de condiția lui. Îmi plătește șase *pence* ora ; asta face doi șilingi pe săptămîină. Uneori mi-e cam rușine să-i iau banii, dar adevărul este că o duce mult mai bine ca mine.

— Crezi că o să obțină locul la vamă ?

— O, nici nu mă îndoiesc. Dacă n-ar fi fost probabil că va reuși i-aș fi spus-o mai de mult. Firește, e un lucru de care trebuie să țin seama și o dată sau de două ori m-am arătat delicat în dauna pungii mele. Nu de mult a venit la mine un biet băiat tuberculos care dorea să ia lecții de latină ; spunea că are de gînd să dea examen de admitere la facultatea de teologie din Londra, pentru a-și face drum spre amvon. N-am putut să refuz. După o lecție sau două, i-am spus că tușește prea rău și că nu avea dreptul să învețe pînă cînd nu va sta mai bine cu sănătatea ; ceea ce cred că era mai puțin greu pentru el, decît să-i spun verde că nu-i întrevăd nici un fel de șansă. Mîncarea pe care o cumpăram cu banii luați de la el îmi rămînea în gît. O, da, Baker o să se descurce destul de bine. E un tip cumsecade, modest. Ai observat cît de respectuos îmi vorbea ? Pentru el n-are importanță că locuiesc într-o asemenea mansardă ; pentru el sînt un om cult și poate să distingă acest lucru de condițiile mele de viață.

— Biffen, de ce nu-ți cauți un loc ca lumea ? Firește că ai putea.

— Ce loc ? Nu m-ar primi la nici o școală. N-am nici scrisori de recomandare, nici îmbrăcămîntea clasică de profesor. Tot din cauza asta n-aș putea să obțin un loc de preceptor într-o familie bogată. Nu, nu — e foarte

bine așa. Mă țin în viață și-mi văd de lucru. Fiindcă veni vorba, m-am hotărît să scriu o carte intitulată *Domnul Bailey, băcan*.

— Care-i tema ?

— Cuvîntul e antipatic. Zi mai bine : Care-i realitatea ? Ei bine, domnul Bailey e un băcan de pe o străduță aflată undeva prin apropiere. Am avut mult de-a face cu el și cum omul e vorbăreț din fire, am ajuns să cunosc o seamă de lucruri despre el și trecutul lui. Îi place să vorbească despre lupta pe care a trebuit s-o ducă în primii ani cînd a intrat în afaceri. N-avea nici un capital, dar s-a însurat cu o femeie care strînsese patruzeci și cinci de lire vînzînd carne pentru pisici. Dacă ai vedea-o ! O femeie voinică, vulgară, sașie ; la vremea cînd s-a măritat cu el, era văduvă și număra patruzeci și doi de ani. O să relatez adevărata poveste a căsătoriei și progreselor realizate de el ca băcan. O să fie o carte colosală !

Biffen măsură camera în sus și-n jos, înflăcărat de ideea sa.

— Nimic brutal în toată cartea. Ticăloșia cuviincioasă, așa cum am spus de-atîtea ori. O să-mi ia cel puțin un an. Va fi o carte într-un singur volum, firește ; lungimea obișnuită a unui roman franțuzesc. O să lucrez încet, cu drag. Titlul are ceva foarte subtil ; sună foarte frumos, nu crezi ? : *Domnul Bailey, băcan*.

— Te invidiez, bătrîne, și Reardon suspină. Ai în tine adevărata vocație, ești sînguincios și energic. Ei bine, ce crezi că m-am hotărît să fac ?

— Aș vrea s-aud.

Reardon îi înfățișă planul său. Celălalt asculta grav, stînd de-a curmezișul unui scaun cu brațele pe spătar.

— Și soția ta e de acord ?

— O, da ! Îi venea greu să-i spună că propunerea venise de la ea.

— Își pune mari speranțe în această schimbare ; crede că-mi va aduce tocmai ceea ce-mi lipsește.

— Și eu la fel aş spune — dacă te-ai duce să te odihnești. Dar dacă trebuie să te pui imediat pe treabă, mă îndoiesc foarte mult de rezultate.

— Nu face nimic. Pentru Dumnezeu, nu mă descuraja. Dacă planul dă greș, cred... ți-o jur... cred că o să mă sinucid.

— Fui, exclamă cu blîndețe Biffen. Cînd ai o soție cum ai tu ?

— Tocmai de asta.

— Nu, nu. O să se găsească o soluție. *A propos*, am trecut azi dimineață pe lîngă doamna Reardon, nu m-a văzut. În Tottenham Road. Era cu Milvain. Știam că arăt prea zdrențaros ca să mă opresc și să stau de vorbă.

— În Tottenham Court Road ?

Nu acesta era amănuntul care-l interesa, totuși observația nu fusese făcută cu tot dinadinsul pentru a abate atenția de la ce-l interesa într-adevăr. Era un șiretlic, pe care mintea îl născocise pe loc, fără voia lui.

— I-am văzut doar trecînd, urmă Biffen. A, știam că vreau să-ți spun ceva. Ai auzit că Whelpdale se însoară ?

Reardon clătină din cap, absorbit de gîndurile lui.

— Am primit azi-dimineață un bilet prin care mă anunță. Mă cheamă să trec pe la el deseară și spune că o să-mi povestească totul. Hai și tu. Mergem, ce zici ?

— Nu prea am chef de Whelpdale. O să te însoțesc o bucată de drum și după aceea mă duc acasă.

— Nu, nu, vino să-l vezi. O să-ți pară bine să stai puțin de vorbă. Trebuie însă să gust ceva înainte. Vrei să încerci și tu ?

Deschise dulapul de la bucătărie și scoase o pîine și o farfurioară cu sos, sare și piper.

— N-am avut de mult ceva atît de bun. Îl cumpăr de la domnul Bailey — nu-l cheamă așa, firește. Mă asigură

că-l arc de la un mare hotel unde sora nevastei lui spaia vase și că e un lucru cum nu se poate mai curat ; într-alte locuri se pune de multe ori făină și altele, care nu fac bine, dar un om pornit pe economii nu stă să se gîndească la toate astea. Dacă adaugi puțină sare și piper, pîinea asta cu sos e o mîncare la fel de gustoasă ca oricare alta.

— Și eu am făcut același lucru, cu ani în urmă. Cumperi vreodată budincă de mazăre ?

— Te cred ! Dau un *penny* și capăt o budincă pe cînte la o prăvălie din Cleveland Street. Mai au și niște perișoare grozave. Într-una din serile astea, înainte de a pleca, o să te invit la o cină cu perișoare.

Gîndindu-se la aceste evenimente, Biffen se entuziasma. Își mîncă pîinea și sosul cu furculița și cuțitul ; în felul acesta mîncarea îi părea întotdeauna mai sățioasă.

— E tare frig afară ? întrebă pe cînd se ridica de la masă. E nevoie să-mi pun paltonul ?

Paltonul acesta, cumpărat de la haine vechi, cu trei ani în urmă, atîrna pe un cui de lîngă ușă. Zile oarecum mai tihnite îl făcuseră pe realist să reintre în stăpînirea hainei pe care o purta de obicei în casă, un veston de dimineață, dintr-o stofă denumită „în diagonală“, cam larg pe el, însă păstrat mult mai bine decît alte articole de îmbrăcăminte de-ale lui.

Și cum Reardon socotea că e nevoie de haină, prietenul său o perie grijuliu și și-o puse cu multă băgare de seamă, ceea ce, probabil, era un semn că stătea gata să se desfacă pe la cusături. Apoi își îndesă în buzunar luleaua, punga de tutun, lingurița de curățat pipa, și chibriturile, în timp ce murmură pentru sine însuși un iamb grec, ce-i venise în minte, în legătură cu ceva ce nu-i era clar.

— Ieși din cameră și eu o să sting lampa. Atenție la treapta a doua, ca de obicei.

Ieșiră în Clipstone Street, traversară Euston Road și ajunseră în Albany Street, unde, într-o casă ce arăta cuviincios, locuia în momentul de față domnul Whelpdale. Le deschise ușa o fată care îi invită să urce la etajul al doilea. Camera aceasta vădea, fără doar și poate, condiții de trai mai civilizate decît aceea în care locuia Biffen ; mobila, puțină atît cît era cu putință, număra totuși cele cîteva obiecte strict necesare ca încăperea să semene oarecum a birou, iar acestea erau în stare bună. O perdea de creton ascundea o parte a camerei ; o privire scruta-toare ar fi descoperit în dosul cutelor obiecte de nelipsit într-un dormitor.

Domnul Whelpdale stătea lingă foc și fuma o țigară. Era un bărbat de treizeci de ani, cu trăsături banale dar plăcute și cu un aer distins ; avea părul castaniu, buclat și o barbă îngrijită, care-i stătea bine. Acum purta un halat de casă și își scosese gulerul tare.

— Bun venit, celor doi domni, strigă el glumeț. Nu te-am mai văzut de-un veac, Reardon. Am citit noua dumitale carte. Neobișnuit de bună, pe ici-colo — neobișnuit de bună.

Slăbiciunea lui Whelpdale era aceea că nefiind în stare să spună lucruri neplăcute înclina să măgulească, de aceea Reardon se simțea stingher alături de el. Deși nu era nicidecum nevoit să amintească de *Margaret Home*, preferă să inventeze niște prezumții microase decît să tacă, ceea ce ar fi putut fi interpretat ca o critică negativă.

— Cred că în ultimul volum, urmă el, sînt cîteva din cele mai bune lucruri pe care le-ai dat vreodată. Asta-i părerea mea.

Reardon nu se grăbi să arate că-și însușea aceste observații. Biffen, care înțelegea tăcerea prietenului său, schimbă vorba :

— Cine-i doamna despre care mi-ai scris ?

— A, e o poveste. Mă însor, Reardon. E o chestiune serioasă. Aprindeți-vă pipele și o să vă povestesc totul. Bănuiesc că ești surprins, Biffen, nu-i așa ? Nu-ți vine a crede, hai ? Mulți vor spune că-i un pas pripit ; nu neg. O să mai închiriem o cameră aici în casă și asta-i tot. Socot că mă pot bizui pe un venit săptăminal de două guinee și am o groază de planuri care, destul de sigur, vor aduce bani.

Reardon n-avea poftă să fumeze, dar Biffen își aprinse pipa și așteptă cu un suris grav povestea romantică ce avea să urmeze. De câte ori auzea că un om sărac a convins o femeie să împartă cu el sărăcia, era nerăbdător să afle amănunte ; cine știe, poate că cerul ar putea să-i hărăzească și lui un asemenea noroc.

— Ei bine, începu Whelpdale, așezându-se picior peste picior și privind o spirală de fum pe care tocmai o scosese din pipă — știți că sînt consilier literar. Treaba merge binisor. Sînt pe cale să-i dau amploare, într-un fel pe care am să vi-l lămuresc numaidecît. Acum vreo șase săptămîni am primit o scrisoare din partea unei doamne care, ca urmare a anunțurilor date de mine, mi se adresa spunîndu-mi că are manuscrisul unui roman și că ar dori să-l citească ca să-mi formeze o părere. Fusese refuzat de două edituri, dintre care una se exprimase în termeni măgulitori, și doamna spera că romanul ar putea căpăta o formă acceptabilă. Firește că i-am răspuns dîndu-i curaj și ea mi-a trimis manuscrisul. Ei bine, nu era de-a dreptul prost. Pe dumnezeul meu ! Dacă-ți fi văzut unele din lucrările care mi s-a cerut să le recomand la edituri ! În nici un caz nu era atît de prost încît să nu se mai poată face nimic și m-am gîndit serios la treaba pentru care eram solicitat. După ce am schimbat cîteva scrisori, i-am cerut autoarei să vină să se vadă cu mine, astfel încît să eco-

nomisim timbrele postale și să putem discuta problema prin viu grai. Nu-mi dăduse adresa. Îi scriam pe adresa unui librar din Bayswater. A consimțit să vină și a venit. Mi-o închipuisem într-un anumit fel, dar firește că greșisem. Imaginați-vă cât am fost de tulburat când a intrat o fată foarte frumoasă, grozav de interesantă, de vreo douăzeci și unu de ani — tocmai genul după care eu mă dau în vînt : brună, palidă, cu un aer cam tuberculos, zveltă — nu, nu poate fi descrisă ; nu, într-adevăr, trebuie să așteptați s-o vedeți.

— Sper că aerul tuberculos e numai o figură de stil, remarcă Biffen în felul său grav.

— O, nimic serios, cred. O tuse ușoară, biata fată...

— La naiba, exclamă Reardon.

— Nu-i nimic, nu-i nimic ! O să fie foarte bine. Ei, și-am discutat despre roman cu toată seriozitatea, Încetul cu încetul am convins-o să vorbească despre ea însăși — asta după ce ne-am văzut de două sau trei ori — și mi-a povestit niște lucruri jalnice. Era cu desăvîrșire singură la Londra și săptămîni întregi umblase flămîndă ; își vînduse toate hainele de care se putuse lipsi și așa mai departe. Era din Birmingham ; fusese nevoită să plece de-acasă din pricina unei mame vitrege, care se purtase brutal cu ea ; un prieten îi împrumutase cîteva lire și venise la Londra cu un roman neterminat. Asemenea lucruri ar fi fost de ajuns ca să mă înduioșeze, oricine ar fi fost fata, mai ales că era — trebuie s-o spun de la bun început — tipul meu ideal. Cînd se porni să arate că se teme că-mi răpește prea mult timp, că nu era în stare să-mi plătească și așa mai departe, n-am mai putut să mă stăpînesc. Am cerut-o pe loc în căsătorie. Vă atrag atenția că n-am umblat cu nici un fel de tertipuri. I-am spus că sînt un sărăntoc, că am dat greș ca autor de romane realiste și că-mi ciștig o pîine

aşa cum dă Dumnezeu. Aşa sînt eu, ştiţi doar ; dar mă temeam al naibii că aş putea s-o pierd. Şi i-am spus-o de-a dreptul.

Biffen zîmbi.

— Ar fi captivant, dacă n-am şti cum se sfîrşeşte povestea.

— Da. Păcat că v-am spus dinainte... Ei, bine, nu înclina să primească, dar am văzut că nici nu refuza. În tot cazul, am continuat răsplat : „O să-mi permiţi să te văd ? Dă-o dracului de plată. O să muncesc zi şi noapte pentru dumneata. O să mă străduiesc din răspuţi ca romanul să-ţi fie acceptat.“ Şi am implorat-o să-i împrumut nişte bani. Era foarte greu s-o convingi, dar pînă la urmă a primit cîţiva şilingi. Citeam pe faţa ei că era flămîndă. Închipuţi-vă ! O fată frumoasă care răbda de foame ; simţeam că-nnebunesc. Dar era un mare punct cîştigat. După aceea ne-am văzut aproape zilnic şi pînă la urmă a consimţit. A consimţit ! Nici nu-mi venea să cred. Pînă-n două săptămîni vom fi căsătoriţi.

— Felicitările mele, spuse Reardon.

— Alaltăieri a plecat la Birmingham să se întâlnească cu tatăl ei şi să-i spună despre ce-i vorba. Am fost de-acord că nu e rău ! Bătrînul nu e sărac şi s-ar putea s-o ierte că a fugit de-acasă, dar, după cîte se pare, e sub papucul nevestei. Ieri mi-a scris. În prima zi a stat la un prieten. Speram că azi-dimineaţă să am din nou veşti de la ea. Mîine, în tot cazul, trebuie neapărat să sosească vreo ştire. Sînt emoţionat la culme, după cum puteţi să vă imaginaţi. Fireşte, dacă bătrînul face un cadou de nuntă, cu atît mai bine. Dar nu-mi pasă de-aşa ceva ; într-un fel sau altul, o să ne cîştigăm noi traiul. Ce credeţi că scriu în momentul de faţă ? *Ghidul autorului*. Ştiţi care e genul ; se vinde ca pîinea caldă. Fireşte că o să-mi servească ca

reclamă pentru îndeletnicirea mea. Și-apoi am o idee strălucită. O să dau un anunț : „Arta romanului — în zece lecții“. Ce spuneți de asta ? Nici o înșelătorie ; nici urmă de așa ceva. Sint perfect în stare să predau un curs de zece lecții foarte utile unui om obișnuit — bărbat sau femeie. Am conceput schița de plan, te-ar amuza copios, Reardon. Prima lecție tratează despre subiect, culoare locală — tot lucruri de felul acesta. Îi sfătuiesc serios pe elevii mei, dacă au posibilitatea, să scrie despre burghezia mijlocie, instărită ; e o temă care se bucură de trecere în rîndul publicului. E foarte bine să scrii despre un lord și o *lady*, dar o povestire de valoare vorbește despre oameni fără titluri, care trăiesc după bontonul filistin. Stărui mai ales ca scriitorul să dobîndească noțiuni de ecvitație ; e foarte important. Trebuie, de asemenea, să te pricepi foarte bine la gradele militare, să ai cunoștințe despre Sandhurst¹ și așa mai departe. Vislîtul e o temă importantă. Pricepeți ? O să fac un lucru mare. O să o instruiesc cu grijă pe soția mea, ca apoi să dea anunțuri în care să spună că dorește să predea lecții la fete ; vor prefera să ia lecții cu o femeie.

Biffen se lăsă pe spate și rîse zgomotos.

— Cît o să ceri pentru întregul curs ? întrebă Reardon.

— Depinde. N-o să refuz dacă o să mi se ofere două-trei guinee ; dar alții ar putea fi convinși să plătească cinci.

Reardon privi spre ușă. Bătea cineva și se auzi o voce care spunea :

— O scrisoare pentru dumneavoastră, domnule Whelpdale.

Whelpdale se ridică brusc și se întoarse cu o față strălucitoare.

— Da, e de la Birmingham, a fost expediată azi-dimineață. Uitați-vă ce splendid scrie.

¹ Academie militară engleză, înființată în anul 1802.

Rupse plicul. Din delicatete, Reardon și Biffen se uitau într-altă parte. Timp de o clipă nici unul nu scosese o vorbă, apoi un strigăt de-al lui Whelpdale îi făcu pe cei doi prieteni să-și ridice privirea spre el. Era palid și se încrunta peste filele ce-i tremurau în mână.

— Sper că veștile nu-s proaste ? se încumetă Biffen. Whelpdale se lăsă să cadă într-un fotoliu.

— Prea de tot, exclamă el cu voce răgușită. Ce cruzime ! Infiorător ! N-am auzit de cînd sînt o asemenea porcărie... niciodată !

Cei doi așteptau și se străduiau să nu zîmbească.

— Spune că s-a întîlnit cu un iubit mai vechi la Birmingham — că el era acela cu care se certase și nicidecum cu tatăl ei și că a fugit de-acasă ca să-l necăjească și să-l înspăimînte — că s-au împăcat și că sînt pe cale să se căsătorească.

Fila îi scăpă din mână și părea nespus de îndurerat, încît prietenii se străduiră pe loc să-i aline necazul — atît cît un om în situația lui putea fi mîngîiat. Acest sentiment îl făcu pe Reardon să aibă o părere mai bună despre Whelpdale decît în trecut ; nu-l crezuse în stare de asemenea simțăminte.

— Nu e un caz de înșelăciune grosolană, strigă numai-decît logodnicul abandonat. Să nu plecați cu ideea aceasta. A așternut scrisoarea într-o clipă cînd se simțea nenorocită și se căia — da, se căia într-adevăr. Drace ! De ce-am lăsat-o să plece la Birmingham ! Încă două săptămîni, și aș fi fost sigur de ea. Știți că e a treia oară cînd mă logodesc și cînd eram gata să mă căsătoresc ?... nu, Doamne, a patra oară. Și de fiecare dată femeia a dispărut în ultima clipă. Ce ființă — fără de noroc mai sînt și eu ! O fată care era pur și simplu idealul meu ! N-am nici măcar o fotografie de-a ei ca să v-o arăt. Ați fi uimiți dacă ați vedea ce chip are ! De ce dracu am lăsat-o să plece la Birmingham ?

Cei doi se ridicaseră. Se simțeau stingheriți fiindcă se părea că Whelpdale avea să-și descarce amorul în plins.

— Mai bine să te lăsăm singur, propuse Biffen. E foarte greu... e, într-adevăr, foarte greu !

— Uite ce-i : citești voi singuri scrisoarea. Citești-o !

Refuzară rugîndu-l pe Whelpdale să nu stăruie.

— Dar vreau să vedeți ce fel de fată e. Nu e vorba de o farsă... cituși de puțin. Mă roagă cu lacrimi în ochi s-o iert... și-și face reproșuri cu nemiluita. Ce ghinion ! A treia oară — nu, a patra oară. Doamne ! Nu s-a pomenit vreun bărbat care să aibă atîta ghinion la femei. Și numai din cauză că sînt al naibii de sărac ; asta e, firește !

În cele din urmă Reardon și tovarășul lui izbutiră să plece, dar nu înainte de a fi ascultat o dată și încă o dată, în toate amănuntele, cît de virtuoasă și cît de frumoasă era fata care dispăruse. Cînd ieșiră din casă amîndoi erau abătuți.

— Ce părere ai de toată povestea ? întrebă Biffen. E oare cu putință ca o femeie de calitate să se poarte astfel ?

— De la o femeie te poți aștepta la orice, răspunse Reardon brutal.

Merseră tăcuți pînă la stația Portland Road. Acolo, după ce-l încredință pe Biffen că înainte de a pleca din Londra o să vină într-o seară să cîneze în mansarda lui, Reardon se despărți de prietenul său și se îndreptă spre vest.

De îndată ce intră în casă auzi vocea lui Amy, care-l striga :

— Edwin, ai o scrisoare de la Jedwood.

Reardon intră în birou.

— A sosit îndată ce ai plecat și de-abia am rezistat să n-o deschid.

— Și de ce n-ai deschis-o, răspunse soțul ei, fără să se sinchisească.

Încercă s-o deschidă, dar la început, mina care-i tremura, nu voia să-l asculte. În cele din urmă izbuti ; găsi o scrisoare scrisă chiar de editor și primul cuvînt care-i atrase privirea fu „regret“. Mînios și căutînd să se stăpînească, citi scrisoarea pînă la capăt, apoi i-o întinse lui Amy.

Amy o parcurse și se întunecă la față. Domnul Jedwood regreta că povestirea ce-i fusese oferită nu prea are sorti să placă acelui anumit public căruia îi este destinată seria de romane într-un singur volum, editată de el. Spera să se înțeleagă că refuzul său nu înseamnă nicidecum că se pronunță împotriva cărții înseși și așa mai departe.

— Nu mă surprinde, spuse Reardon. Cred că are perfectă dreptate. E prea lipsită de conținut ca să placă unui public de calitate mai bună și nu-i destul de vulgară ca să fie pe gustul celui de calitate mai proastă.

— Dar ai să încerci într-altă parte, nu ?

— Nu cred c-ar folosi la ceva.

Se așezară față în față. Scrisoarea lui Jedwood pică din poala lui Amy pe podea.

— Așadar, spuse curînd după aceea Reardon, nu văd cum planul nostru poate să fie îndeplinit.

— O, *trebuie* !

— Dar cum ?

— O să capeți șapte sau opt lire de la *The Wayside*. Și... n-ar fi mai bine să vindem mobila decît s-o...

Privirea lui o făcu să tacă.

— Am impresia, Amy, că tot ce dorești este să scapi de mine — în orice condiții.

— N-o lua iar de la început, exclamă ea, iritată. Dacă nu crezi ceea ce-ți spun...

Erau amîndoi într-o stare de încordare insuportabilă. Vocile tremurau, ochii aveau o strălucire nefirească.

— Dacă vindem mobila, înseamnă că n-o să te întorci niciodată la mine, urmă Reardon. Dorești să te salvezi pe

tine și pe copil de la viața grea care pare-se că ne așteaptă de-acum încolo.

— Da, vreau ; dar nu vreau să te părăsesc. Vreau să te duci să lucrezi pentru noi toți, ca în scurt timp să putem trăi mai fericiți. Ah, ce situație jalnică ! Și izbueni într-un plîns nervos. Dar în loc să încerce s-o liniștească, Reardon se duse în camera cealaltă unde rămase multă vreme în întineric. Când se întoarse, Amy era din nou calmă ; pe chipul ei se citea o nefericire distantă.

— Unde ai fost azi-dimineață ? întrebă el dorind parcă să abată discuția spre lucruri obișnuite.

— Ți-am mai spus. M-am dus să cumpăr cîte ceva pentru Willie.

— A, da.

Tăcere.

— Biffen a trecut pe lângă tine în Tottenham Court Road, adaugă Reardon.

— Nu l-am văzut.

— Nu, spunea și el că nu l-ai văzut.

— Poate că era tocmai în timp ce vorbeam cu domnul Milvain.

— L-ai întilnit pe Milvain ?

— Da.

— De ce nu mi-ai spus ?

— Habar n-am. Nu pot să-mi amintesc toate fleacurile care mi se întîmplă.

— Firește că nu.

Amy închise ochii ca și cum s-ar fi simțit obosită și o clipă sau două Reardon îi studie chipul.

— Deci, crezi c-ar fi preferabil să vindem mobila ?

— Despre asta n-o să mai spun o vorbă. Faci cum crezi că e mai bine, Edwin.

— Te duci mîine la mama ta ?

— Da. Credeam că vrei să vii și tu.

— Nu. La ce bun ?

Reardon se ridică din nou și în seara aceea nu mai vorbiră despre greutățile lor, deși a doua zi (duminică) avea să fie nevoie să hotărască în toate amănunțele drumul pe care-l vor urma în viitor.

Capitolul 17

DESPĂRȚIREA

Amy nu mergea la biserică. Înainte de a se mărita, cînd o întovărășea pe mama ei la slujbă, lucrul acesta i se părea firesc ; dar fiindcă-și însușise numaidecît ideile lui Reardon cu privire la religia populară, lăsă ca problema să-i iasă din minte și ori de cîte ori se discuta despre dogmă nu se grăbea nici s-o apere, nici s-o atace. Misticismul n-o atrăgea : era o fire profund practică, la care se adăuga oarecare zel pentru realizările intelectuale.

În această dimineață de duminică, era foarte prinsă de mici amănunte gospodărești. Reardon observă că se pregăteau bagaje, și cum avea la fel de puțin chef de vorbă ca și soția lui, ieși, și timp de vreo două ore, umblă prin cartierul Hampstead. După-masă Amy se pregăti numai-decît să plece spre Westbourne Park.

— Așadar, nu vii, îi spuse ea soțului...

— Nu, am să mă duc s-o văd pe mama ta înainte de plecare, dar n-am poftă să merg pînă cînd nu vei fi rezolvat totul.

Erau șase luni de cînd nu o mai văzuse pe doamna Yule. Ea nu venea niciodată pe la ei, iar Reardon nu se putea hotărî să-i facă o vizită.

— Ții foarte mult să nu vindem mobila ? întrebă Amy.

— Întreab-o pe mama ta ce părere are. Fă cum spune ea.

— Mutatul înseamnă cheltuieli. Dacă nu vin banii de la *The Wayside*, nu ne mai rămîn decît două-trei lire.

Reardon nu răspunse. Era copleșit de această rușine amarnică.

— Atunci să-i spun că marți vin ca să rămîn acolo ? urmă Amy, care stătea cu fața întoarsă. Adică peste vară, firește.

— Presupun că da.

Apoi se întoarse brusc spre ea.

— Îți închipui într-adevăr că la sfîrșitul verii o să fiu un om bogat ? Ce vrei să spui cu asta ? Dacă mobila se vinde pentru ca eu să pot avea cîteva lire în momentul de față, pe ce te poți bizui că o să fiu în stare să cumpăr alta ?

— Cum am putea să privim înainte la ziua de mîine ? răspunse Amy. De astă dată problema este cum să rezistăm. Mă gîndeam că ai prefera să obții bani în felul acesta decît să împrumuți de la mama, care și așa are cheltuieli cu întreținerea mea și a lui Willie.

— Ai dreptate, murmură Reardon. Fă cum crezi că e mai bine.

Amy era mai mult ca niciodată pusă pe rezolvări practice și nu avea chef să-și piardă vremea cu discuții zadarnice. Peste cîteva minute, Reardon rămase singur.

Se așază în fața rafturilor cu cărți și începu să aleagă volumele pe care voia să le ia cu el. Doar cîțiva tovarăși de nelipsit ai unui pedant care se mai agață de viață — un volum din Homer, unul din Shakespeare... Restul trebuiau vîndute. Avea să se descotorosească de ele mîine dimineață. S-ar putea ca pe toate la un loc să capete vreo doi *sovereign*-i și-apoi hainele. Amy îndeplinise în gospodăria lor, toate îndatoririle unei soții ; îmbrăcămintea lui era

într-o stare atât de bună cît îngăduiau împrejurările. Dar n-avea rost să se încarce cu haine de iarnă, căci, dacă supraviețuia pînă la sfîrșitul verii, va putea să-și cumpere niște biete lucruri ce-i vor fi de trebuință : în momentul de față tot ce-i rămînea de făcut era să se gîndească cum să obțină cîtiva bani. Și astfel adună un vraf din lucrurile care puteau fi vîndute.

Mobila ? Dacă trebuia neapărat să fie vîndută, cu greu se putea lua pe ea mai mult de zece sau douăsprezece lire ; poate cincisprezece. Firește, în felul acesta va avea din plin bani pentru cheltuielile lui de peste vară.

Se gîdea cu invidie la Biffen. La nevoie Biffen putea să trăiască cu trei sau patru șilingi pe săptămînă și să fie fericit la gîndul că nici un om din lumea asta n-avea cum să pretindă nimic de la el. Iar dacă murea de foame, ei bine, mulți oameni singuratici cunoscuseră acest sfîrșit. Dacă prefera să se sinucidă, cine s-ar fi sinchisit ? Copil răsfățat de zei !

Clopotele de la St. Marylebone băteau pentru slujba de după-amiază. În aceste ore sumbre de durere, cînd nu avea nimic de făcut, gîndurile lui se lăsară furate de chemarea clopotelor ; și se minună cum de există oameni care-și inchipuie că au datoria — sau pentru care e o mîngîiere — să se așeze în biserica cufundată într-o lumină crepusculară și să asculte murmurul rugăciunilor. Se gîndi la milioanele de nenorociți pe care-i număra omenirea și la viața lor atât de pustie, încît sînt nevoiți să creadă într-o răsplată, dincolo de moarte. El nici nu aștepta, nici nu-și dorea o asemenea răsplată. Soarta sa era atât de amară deoarece știa că lumea aceasta ar fi pentru el un paradis dacă ar putea să pună mîna pe o biată sumă în moneda zilei. Cîștigase marele premiu al lumii — iubirea unei femei —, dar nu se putea bucura de ea pentru mai mult timp, fiindcă avea buzunarele goale.

Nu izbutise să ajungă un scriitor cunoscut, ceea ce pe Amy o dezamăgise dureros ; dar numai lucrul acesta n-ar fi îndepărtat-o de el. Inima ei îi arăta o răceală de gheață, fiindcă sărăcia o îngrozea și o făcea să-i fie rușine. Iar în adîncul cugetului său nu putea s-o disprețuiască pentru că împrejurările dure ale vieții o loveau ; puțini sînt cei care ating o asemenea înălțime încît să rămînă neclintiți în fața unor astfel de încercări ; deși o iubea și acum cu ardore, știa că locul ei era printre femeile ce aparțin unei anumite categorii și nu pe acea culme singuratică, unde el o văzuse prima oară. Era cît se poate de firesc că se dădea înapoi din fața unor suferințe meschine. Dacă ar fi avut bani — nu mulți —, ar fi putut să se simtă sigur de dragostea ei, fiindcă atunci Amy l-ar fi împodobit întotdeauna cu cele mai nobile atribute ale minții și inimii lui. Și asupra lui sărăcia avea urmări degradante ; așa cum se înfățișa astăzi, nu era un bărbat demn de a fi admirat sau iubit. Totul era simplu și destul de clar — numai un idealist cu vederi înguste ar fi fost în stare să interpreteze greșit lucrurile.

Partea cea mai proastă era că se simțea atrasă de energia lui Jasper Milvain și de viitorul strălucit pe care acesta promitea să-l aibă în față. N-o bănuia în chip josnic pe Amy, dar îi era cu neputință să nu vadă că de obicei îl pune fața în față pe tînărul ziarist, care rîdea în timp ce-și croia un drum în viață, și pe gravul și deznădăjduitul ei soț, neputincios să-și păstreze pînă și situația dobîndită în trecut. Îi făcea plăcere conversația lui Milvain, o înveselea, îi plăcea el însuși și fără îndoială că observase cum Reardon înclină să fie gelos pe vechiul lui prieten — ceea ce unei femei îi inspiră întotdeauna gînduri rele. Înainte apreciasе superioritatea (intelectuală și morală) a soțului ; iar Milvain, spirit și caracter mai de rînd, o făcea să zîmbească. Dar insuccesele repetate în chip plictisitor o obosiseră și acum

îl vedea pe Milvain învăluit în aureola omului care izbu-
tește în ceea ce și-a propus și stăruia asupra avantajelor
mondene ce decurg din niște talente și o fire ca a lui.
Din nou lucrurile erau destul de simple și clare.

Nu era de așteptat că, atunci cînd va fi despărțită de so-
țul ei, va fugi de lume și fără îndoială că pe Milvain îl va
vedea destul de des. Milvain îi făcea uneori vizite doamnei
Yule, iar acum, cînd știa că o poate întîlni acolo pe Amy,
n-o să vină mai rar. Aveau să-și iasă în cale întîmplător,
așa ca ieri dimineață, întîlnire pe care Amy preferase s-o
treacă sub tăcere.

O teamă sinistră își întinse aripa asupra lui. Dacă,
supus, se dădea bătut în fața unor împrejurări vitrege, oare
nu atrăgea asupra soției sale o primejdie ce depășea toate
relele aduse de sărăcie ? Era oare corect din partea lui,
care o iubea nespun de mult, să-i îngăduie să-l părăsească,
fie chiar și pentru cîteva luni ? Știa foarte bine că un băr-
bat cu caracter puternic nu și-ar fi însușit niciodată un
asemenea plan. Se deprinsese să se considere prea slab ca
să se lupte cu piedicile pe care Amy îi cerea stăruitor să
le înlăture, căuta scăparea în refugiu ; la ce avea să ducă
această slăbiciune, dacă peste vară nu va izbuti să facă
nici un pas înainte ? Știa mai bine decît Amy că nu era
probabil să-și redobîndească vigoarea spirituală într-un
timp alit de scurt și în asemenea împrejurări ; numai slă-
biciunea îl ispitise să amîne efortul și îl făcuse să se
învoiască la acest pas, iar acum, cînd nu mai putea să dea
înapoi, primejdii de care ținuse prea puțin seama îl forțau
să se gîndească la ele.

Pradă acestui chin, se ridică și-și roti privirea în jur
de parcă ar fi așteptat să întrevadă undeva un ajutor.

Nu trecu mult și se auzi o bătaie în ușa de la intrare,
iar cînd deschise îl văzu pe sprintenul domn Carter.
Domnul acesta nu-i vizitase decît de două sau trei ori de
cînd se căsătoriseră ; apariția lui aici era surprinzătoare.

— Am auzit că pleci pentru un timp din Londra, exclamă el. Edith mi-a spus ieri și m-am gândit să vin să te văd.

Purta un costum de primăvară și în juru-i mirosea a proaspăt. Nici că se putea un contrast mai puternic decât acela dintre vioiciunea lui prosperă și liniștea deznădăjduită a lui Reardon.

— Mi s-a spus că pleci să-ți vezi de sănătate. Ai muncit prea din greu. Nu trebuie să întreci măsura. Unde te-ai gândit să te duci ?

— Nu-i deloc sigur că o să plec. M-am gândit să plec câteva săptămîni... undeva la mare.

— Te sfătuiesc s-o iei spre nord, urmă Carter vesel. Îți trebuie ceva care să te întărească. Du-te în Scoția și vîslește puțin, sau pescuiește... sau ceva de felul acesta. Ai să te întorci alt om. Edith și cu mine am făcut o plimbare acolo anul trecut ; mi-a priit enorm.

— O, nu cred c-o să ajung așa departe.

— Dar tocmai asta-ți trebuie, o schimbare, ceva care să te învioreze. N-arăți bine deloc, asta-i adevărul. O iarnă la Londra pune la încercare sănătatea oricui, pe-a mea a și pus-o. Și eu m-am simțit cam prost în ultimile săptămîni. Edith vrea s-o duc la Paris la sfîrșitul lunii și eu găsesc că ideea nu e rea ; sînt însă al naibii de ocupat. În toamnă cred că mergem în Normandia. Astăzi asta-i lucrul cel mai potrivit. De ce n-ai face o plimbare în Normandia ? Se spune că e ieftin ; călătoria cu vaporul costă mai nimic.

Carter continuă să vorbească mulțumit și vesel ca un om care are un venit sigur și al cărui viitor abundă în vacanțe vesele. La o asemenea propunere Reardon n-avea ce să răspundă ; se așeză cu un zîmbet încremenit pe față.

— Ai auzit, urmă numaidecît Carter, că se va deschide o secție a spitalului în City Road ?

— Nu, n-am auzit.

— Numai pentru pacienții la domiciliu.

— Cine o să te reprezinte la secția cea nouă ?

— O să trec din cînd în cînd pe-acolo, firește ; or să aibă un funcționar de birou, ca și la vechiul sediu.

Și Carter intră în amănunte : vorbe despre doctorii care vor lucra la noua secție și despre anumite metode ce urmau să fie experimentate acolo.

— Ați angajat funcționarul ?

— Încă nu. Cred că știu totuși pe cineva care o să se potrivească.

— N-ai vrea să-mi oferi mie această șansă ?

Reardon vorbea răgușit și-și sfîrși fraza cu un rîs spart.

— Ești prea scump pentru mine, bătrîne, exclamă Carter, intrînd în joc, deoarece credea că Reardon glumește.

— Plătești o liră pe săptămîină ?

— Două zeci și cinci de șilingi. Lasă-te pe mine cînd e vorba de luat bani de la bolnavii care plătesc.

— Vorbesc serios. Îmi dai slujba ?

Carter îl privi țintă și din nou se stăpîni să nu izbucnească în rîs.

— Ce dracu vrei să spui ?

— Adevărul este, răspunse Reardon că-mi trebuie în-deletniciri felurite. Nu pot să mă țin de scris mai mult de-o lună sau două în șir. De fapt, m-am distrus tocmai fiindcă am încercat să fac lucrul acesta. Dacă-mi oferi slujba asta n-o să fiu nevoit să scriu la nesfîrșit romane, și atunci o să fac mai mult din toate punctele de vedere. Știi că sînt în stare de această muncă ; poți să ai încredere în mine și îndrăznesc să spun că aș fi mai de folos decît cei mai mulți funcționari pe care-ai putea să-i angajezi.

Făcuse pasul, îl făcuse în chip fericit sub imboldul primului impuls. Dacă ar fi șovăit o clipă, n-ar fi avut

tăria să înfrunte această umilință. Fața îi ardea, limba îi era uscată iască.

— M-ai lăsat cu gura căscată, strigă Carter. Nu m-ai fi gîndit... dar, firește, dacă vrei într-adevăr... Nu-mi vine a crede că vorbești serios, Reardon.

— De ce nu ? Făgăduiești c-o să-mi dai această muncă ?

— Da.

— Cînd trebuie să încep ?

— Secția se deschide de mîine într-o săptămîină. Dar cum rămîne cu vacanța duminică ?

— O, deocamdată, las-o baltă. O îndeletnicire nouă o să fie o vacanță destul de bună. Și nici măcar nu-i nouă ; o să-mi placă.

Rise vesel, din cale-afară de ușurat la gîndul că, în sfîrșit, ajunsese pare-se să scape de greutateți. Timp de o jumătate de oră discutară mai departe despre această treabă.

— Pare caraghios, spuse Carter în timp ce-și lua la revvedere, dar dumneata știi mai bine ca oricine ce ai de făcut.

Cînd Amy se întoarse, Reardon așteaptă pînă ce culcă băiețelul și abia după aceea caută să deschidă vorba.

În cele din urmă, Amy veni și se așeză în biroul lui.

— Mama ne sfătuiește să nu vindem mobila, începu ea.

— Mă bucur, fiindcă și eu sînt ferm hotărît să n-o vindem.

Vorbea altfel decît înainte și ea observă numaidecît schimbarea.

— Te-ai gîndit la ceva ?

— Da. A fost pe aici Carter și a amintit întîmplător că se deschide o secție a spitalului pentru bolnavii la domiciliu, în City Road. Are nevoie acolo de cineva care să-l ajute. I-am cerut să-mi dea mie slujba asta și el mi-a făgăduit-o.

Ultimele cuvinte le spuse în grabă, deși hotărîse să vorbească cu băgare de seamă. N-avea să mai dovedească nici un fel de slăbiciune ; luase o hotărîre și va face după cum a hotărît, așa cum se cuvine să se poarte un om care răspunde de actele sale.

— Slujba ? Care slujbă ?

— Spus mai pe înțelesul tuturor, funcția de secretar. E aceeași pe care am mai avut-o — înregistrarea pacienților, primirea de scrisori din partea lor și așa mai departe. Salariul urmează să fie de douăzeci și cinci de șilingi pe săptămînă.

Amy se ridică și-l privi fix.

— Glumești ?

— Departe de mine așa ceva. E o soluție binecuvîntată, iubito.

— I-ai cerut domnului Carter să te reprimească în slujba de secretar ?

— Da, i-am cerut.

— Și ai de gînd să trăim din douăzeci și cinci de șilingi pe săptămînă ?

— A, nu ! O să lucrez numai trei dimineți și trei seri pe săptămînă. În timpul liber o să fac literatură și fără îndoială că pot să cîștig cu asta cincizeci de lire pe an, dacă tu ai să mă înțelegi și-ai să mă ajuți. Miine am să mă duc să caut o locuință, ceva mai departe de-aici ; cred că în Islington ¹. Am trăit mult peste posibilitățile noastre ; asta trebuie să ia sfîrșit. Nu trebuie să păstrăm niște aparențe false. Dacă pot să-mi fac un drum în literatură — toate bune și frumoase ; în cazul acesta, situația și perspectivele noastre vor fi, firește, altele. Dar în momentul de față sîntem oameni săraci și trebuie să trăim modest. Dacă prietenilor noștri le face plăcere să vină să ne vadă, trebuie să renunțe la orice snobisme și să ne ia așa

¹ Cartier din nordul Londrei.

cum sîntem. Dacă preferă să nu vină, faptul că stăm departe le va servi drept scuză.

Amy își mîngîia ușor palma. Multă vreme nu răspunse, iar apoi vorbi calm, dar răspicat.

— Nu sînt de acord cu așa ceva.

— În cazul acesta, Amy, va trebui s-o fac fără consimțămîntul tău. O să închiriez o locuință și mobila va fi transportată acolo.

— Pentru mine asta nu contează, i-o întoarse ea pe același ton. Am hotărît — așa cum mi-ai spus — ca marțea viitoare să plec cu Willie la mama. Tu, firește, faci cum poțeste. Credeam că o vară la mare o să-ți prindă bine ; dar dacă-ți place mai degrabă să locuiești în Islington...

Reardon se apropie de ea și-i puse mîna pe umăr :

— Amy, ești sau nu nevasta mea ?

— Nu sînt nevasta unui slujbaș plătit cu atîta și-atîta pe săptămînă — asta-i sigur.

Reardon prevăzuse că va avea de dus o luptă, dar nu știa în ce fel se va împotrivi Amy. În ceea ce-l privea, își propunea să se arate blind și hotărît, calm, dar fără să țină seama de proteste. Însă cînd un om își afirmă personalitatea ca urmare a unui efort făcut cu tot dinadinsul, freamătul propriilor săi nervi îl va împiedica întotdeauna să se poarte așa cum a hotărît dinainte. Chiar și în clipa de față Reardon vorbise mai tăios decît avusese de gînd ; fără să vrea, în vocea lui se strecurase o notă tiranică ce luase locul unui ton hotărît, pornit din inimă ; și așa cum se întimplă de obicei, aceste sunete necunoscute îl ațîtau să-și dea mai departe frîu liber, în același fel. Își pierdu stăpînirea de sine ; ultimul răspuns al lui Amy îl zgudui ca un curent electric ; în clipa aceea nu mai era decît un soț pe care soția îl înfrunta, masculul provocat să folosească forța lui brutală împotriva sexului slab trupește.

— Nu te uita la mine așa ; o să faci cum cred eu de cuviință. Nu stau la discuție. Dacă hotărâsc să ne mutăm în Whitechapel ¹, acolo o să stai.

Privirea ei se încrucișă cu a ei și citi în ea ceva ce se potrivea cu propria sa brutalitate. Devenise dintr-o dată mult mai bătrână, obrații îi erau supti și trași la culme, buzele albe și împietrite, fruntea brăzdată de o cută necunoscută pînă atunci și privirea fixă, ca a unui animal care se apără cu dinții și ghiarele.

— Să fac cum crezi *tu* de cuviință ? Nu mai spune !

Oare asta era vocea lui Amy ? Doamne, Dumnezeule ! Mai auzise asemenea notă în glasul unei femei care se ciorovăia cu bărbatul ei la un colț de stradă. Nu există așadar o deosebire de căpetenie între o femeie din lumea lui Amy și una din lumea celei de pe stradă ? Aceeași fire zace sub două aparențe atît de deosebite ?

Un singur gest mai rămînea de făcut : s-o apuce de braț, s-o tîrască de pe scaunul ei, s-o zvîrle înapoi cu toată puterea și situația s-ar fi schimbat cu desăvîrșire — ar fi stat unul în fața celuilalt ca două ființe primitive. Și vorbe grele pe deasupra — poate.

În loc de toate acestea însă, se sufocă, luptîndu-se să răsufle și vărsă lacrimi.

Amy își întoarse fața plină de dispreț. Poate că dacă ar fi lovit-o, dacă i-ar fi azvîrlit în obraz vorbe grele, ar fi înlemnit de frică — oricum pentru moment s-ar fi simțit intimidată ; și-ar fi spus : „E un bărbat adevărat ; lui i-am încredințat soarta mea“. Lacrimile lui o făcură să tresară de-o bucurie necruțătoare ; ele arătau că ea era mai tare ca el. Ea ar fi trebuit să plîngă, dar niciodată nu fusese mai departe de o asemenea slăbiciune.

Acesta nu putea fi totuși sfîrșitul ; nu dorea cîtuși de puțin să pună capăt scenei. O clipă rămaseră fără să se privească, apoi Reardon se uită drept în ochii ei :

¹ Cartier muncitoresc din nordul Londrei.

— Aşadar nu mai vrei să trăieşti alături de mine.
— Nu, dacă asta-i viaţa pe care mi-o oferi.
— Ți-ar fi mai greu să împărtăşeşti nenorocirile soţului tău decât să spui tuturor că l-ai părăsit ?

— O să „spun“ la toată lumea adevărul adevărat. Ai prilejul să faci un ultim efort ca să ne salvezi. Refuzi să încerci, preferi să mă tirăşti pe o treaptă inferioară. Nu pot să încuviinţez așa ceva. Ruşinea-i a ta ; din fericire eu am un cămin ca lumea, unde pot să mă duc.

— Din fericire pentru tine !... Eşti demnă de tot dispreţul. Nu ți-am dat cu nimic prilejul să mă părăseşti. Eu sînt cel în măsură să judec ce pot şi ce nu pot să fac. O femeie cumsecade n-ar fi văzut dezonoare în ceea ce cer eu de la tine. Dar fugi de lingă mine fiindcă sînt mai sărac decât ți-ai fi închipuit vreodată...

Vorbea fără şir. Mîntea i se învoldura într-o încleştare de cuvinte pătimaşe pe care ţinea să le spună, dar, odată rostite prin viu grai, se învîlmăseau.

Încercase să se comporte ca un om tare din fire, dar fusese înfrînt ; nu putea să rămînă neclintit, nu ştia pe ce ton să se exprime.

— Fireşte că așa o să înfățișezi lucrurile, spuse Amy. Așa o să mă descrii prietenilor tăi. Prietenii mei or să vadă altfel situația.

— Vor vedea în tine o martiră ?

— Nimeni n-o să vadă în mine o martiră, de asta poți să fii sigur. Am avut nefericirea să mă mărit cu un bărbat lipsit de delicatețe, fără pic de respect pentru ce simt eu... nu sînt prima femeie care face o asemenea greșeală.

— Lipsit de delicatețe ? Fără pic de respect pentru ceea ce simți tu ?... Oare nu te-am înțeles niciodată ? Sau sărăcia a făcut din tine o femeie pe care nu o mai recunosc ?

Se apropie și-și aținti deznădăjduit privirea asupra feței ei. Nici un mușchi de pe acest obraz nu se arăta gata să se lase înrîurit din nou, ca pe vremuri.

— Știi, Amy, adăugă el cu voce scăzută, dacă ne despărțim acum e pentru totdeauna.

— Mă tem că e foarte posibil.

Și se dădu în lături.

— Vrei să spui că asta e și dorința ta ? Te-ai săturat de mine și nu-ți mai pasă de nimic altceva, decât să te vezi din nou liberă.

— N-o să mai discut. M-am plictisit pînă peste cap de toată povestea.

— Te rog să nu spui nimic ; ascultă doar pentru ultima oară cum văd eu situația la care am ajuns. Cînd am acceptat să ne despărțim cîtva timp și să plec ca să încerc să lucrez în singurătate, m-am arătat neghiob, ba chiar și nesincer, atît cu tine, cît și cu mine însumi. Știam că încerc imposibilul ; însemna, doar un răgaz, amînam ziua aceea nefastă, și atîta tot... amînam clipa cînd aveam să fiu nevoit să-ți spun de-a dreptul : „Nu pot să trăiesc din literatură, așadar trebuie să-mi caut un alt rost“. Nu m-aș fi arătat atît de slab, dacă n-aș fi știut cum vei primi tu o asemenea hotărîre. Mi-era teamă să spun adevărul, da, teamă. Iar atunci cînd Carter mi-a pus în față această șansă, am văzut toată prostia planurilor pe care le făcusem. Într-o clipă m-am hotărît. Orice era mai bine decît să ne despărțim prin înșelăciune, să ne prefacem în chip ridicol că sîntem plini de speranță, acolo unde nu mai era nici un pic de nădejde.

Se opri și văzu că vorbele lui nu făceau asupra ei nici o impresie.

— Și e dureros că o mare parte din vină e a ta, Amy. Îți amintești foarte bine de ziua cînd am văzut cît de sumbru e viitorul. Mă simțeam chiar împins să spun c-ar trebui să ne schimbăm felul de viață ; te-am întrebat dacă ai vrea să ne mutăm de aici și să închiriem o locuință mai ieftină. Știi ce mi-ai răspuns. N-ai dat nici un semn din care să se vadă că o să fii alături de mine dacă lucrurile vor lua o întorsătură proastă. În ziua aceea am știut ce mă

așteaptă, dar n-aveam curajul să cred. Îmi spuneam într-una : „Mă iubește, și de îndată ce va ajunge să înțeleagă...” Asta înseamnă să te amăgești tu însuși. Dacă aș fi fost un om cu scaun la cap, ți-aș fi vorbit astfel încît să n-ai cum să te înșeli. Ar fi trebuit să-ți spun că ducem o viață nesocotită și că m-am hotărît s-o schimbăm. M-am arătat lipsit de delicatețe ? Fără pic de respect pentru sentimentele tale ? O, ce bine ar fi fost dacă aveam mai puțin respect ! Mă îndoiesc că ești în stare să înțelegi măcar unele din motivele care au contat în ceea ce mă privește și care m-au făcut laș... deși cîndva șocoteam că nu există vreun simțămînt atît de subtil încît tu să nu-l poți înțelege. Da, eram destul de prost încît să-mi spun : „O să pară c-am înșelat-o cu bună-știință ; s-ar putea să sufere la gîndul că am dorit s-o cuceresc cu orice preț, deși știam că în curînd o s-o silesc să înfrunte sărăcia și tot felul de umilințe. E cu neputință să-i vorbesc din nou despre asta. Trebuie să duc o luptă deznădăjduită, încercînd să sper. O, dacă ai ști...”

Vocea i se stinse o clipă.

— Nu pricep cum de ai fost în stare să fii atît de nepăsătoare și fără milă. Știai că uneori eram aproape nebun de-atîta frămîntare. Firește, orice femeie ar fi simțit imboldul să ajute cu ce stătea în puterea ei. Cum te-a răbdat inima să șovăi ? Oare nu bănuiai cît m-ai fi ușurat și cît curaj mi-ai fi dat dacă-mi spuneai : „Da, trebuie să ne mutăm și să ducem o viață mai modestă”. O, ce binevenite ar fi fost aceste vorbe, chiar dacă n-ar fi folosit la altceva decît ca să-mi arate că ții la mine. Nu m-ai ajutat cu nimic, ai aruncat toată răspunderea asupra mea, fiindcă în sinea ta îți spuneai — așa presupun — că tu poți să scapi. Chiar și acum mă disprețuiesc fiindcă vorbesc astfel despre tine, deși știu prea bine că toate acestea sînt amarnic de adevărate. Trebuie timp ca să mă obișnuiesc să văd în tine cu totul altă femeie decît cea pe care am adorat-o. La mînie arunc cuvinte grele, dar ele nu se po-

trivesc totuși cu adevăratele mele sentimente. O să mai treacă mult pînă cînd voi ajunge să te disprețuiesc în gînd. Știi doar că atunci cînd o lumină se stinge brusc, ochiul continuă s-o vadă un timp. Dar în cele din urmă se lasă întunericul.

Amy se întoarce din nou spre el.

— În loc să spui toate astea, mai bine ai dovedi că n-am avut dreptate. Dovedește-o și o să recunosc cu plăcere că am greșit.

— Că ai greșit ? Nu înțeleg ce vrei să spui.

— Ai putea să dovedești că ești gata să te străduiești din răputeri ca să mă scapi de umilință.

— Amy, dar *am făcut* tot ce mi-a fost cu putință. Mai mult decît îți închipui.

— Nu. Ai trudit bolnav și apăsător de griji — știu asta. Dar acum ai prilejul să lucrezi mai lesne. Pînă ce nu încerci, n-ai dreptul să renunți și să mă tirăști odată cu tine.

— Nu știu ce să-ți răspund. Ți-am spus de-atîtea ori... *Nu poți* să mă-nțelegi.

— Ba pot ! Ba pot !

Pentru prima oară vocea ei tremura.

— Știu că ești gata să te dai bătut în fața greutăților. Ascultă-mă și fă cîm spun eu. Porunca în chipul cel mai bizar. Era o poruncă, nu un îndemn, dar vocea nu-i era deloc aspră. — Du-te imediat la domnul Carter. Spune-i c-ai făcut o greșeală ridicolă... că erai într-o criză de proastă dispoziție... spune-i ce vrei. Că nici n-ai visat, firește, să ajungi secretarul lui. Du-te astă-seară ; acum ! Înțelegi, Edwin ? Du-te numaidecît ; în clipa asta !

— Ai hotărît să vezi cît sînt de slab ? Dorești să mă disprețuiești pînă la capăt ?

— Sînt hotărîtă să fiu prietena ta și să te salvez de tine însuși. Du-te numaidecît. Restul lasă-l pe seama mea. Dacă pînă acum am îngăduit ca lucrurile să meargă la voia în-

împlării, în viitor asta nu se va mai întâmpla. Eu îmi iau răspunderea. Numai să faci cum spun eu.

— Știi că e imposibil.

— Nu e imposibil. O să fac rost de bani. Nimeni n-o să aibă voie să spună că ne despărțim, așa ceva nu i-a trecut încă nimănui prin cap. Pleci ca să-ți vezi de sănătate ; pleci pentru cele trei luni de vară, și atîta tot. Am căutat să salvez aparențele mai mult decît îți închipui, deși tu nu mă crezi în stare de mare lucru ; o să fac rost de banii de care ai nevoie pînă ce vei scrie altă carte. Îți făgăduiesc ; iau asta asupra mea. După aceea o să gădesc o altă casă în care să stăm ; una ca lumea. N-ai să ai nici o grijă. N-o să te preocupe decît munca ta intelectuală. Dar trebuie să-l înștiințezi pe domnul Carter imediat, înainte de a povesti la toată lumea. Dacă a apucat să împrăstie zvonul, trebuie să dezmință ce-a spus.

— Mă uimești, Amy. Vrei să spui că ți se pare o adevărată nenorocire dacă accept postul de secretar ?

— Da, așa mi se pare. Asta-i firea mea și n-am ce-i face. Îmi pleznește obrazul de rușine că te cobori la așa ceva.

— Dar toată lumea știe că am fost pe vremuri secretar.

— Puțini știu asta. Și nu-i același lucru. N-are importanță ce-ai fost în trecut. Mai ales pentru un om de litere. Nimeni nu e surprins să afle că a fost pe vremuri sărac. Dar să-ți pierzi situația de astăzi și să ajungi să fii plătit cu săptămîna..., firește că nu știi cum privesc acest lucru cei din lumea mea.

— Din lumea ta ? Credeam că lumea ta e aceeași cu a mea și că habar n-are de toate timpeniile astea.

— Se face tîrziu. Du-te la domnul Carter și după aceea stăm de vorbă cît poțtești.

Poate că s-ar fi dat bătut, dar îi era peste putință să îndure disprețul pe care-l ascundeau ultimele ei cuvinte. Îi

arătau mai limpede decât orice afirmație ce jalnic de slab ar părea în ochii ei dacă și-ar lua pălăria din cuier și ar pleca să facă așa cum i-a poruncit.

— Îmi ceri prea mult, spuse cu o răceală neașteptată. Dacă pui atât de puțin preț pe părerile mele încît te descotorosești de ele, de parc-ar fi ale unui copil care te scoate din sărite, atunci de ce crezi că merită osteneala să încerci să păstrezi aparențele în ceea ce mă privește? Foarte simplu : înștiințează pe toată lumea că n-ai nici în clin, nici în mîneacă cu rușinea pe care am atras-o asupra mea. Dacă vrei, poți să dai în acest sens un anunț în ziare — așa cum bărbații procedează în ce privește datoriile soțiilor. Eu am ales. Nu pot să mă contrazic ca să-ți fac ție pe plac.

Știa că era ultimul lui cuvînt. În vocea sa răsuna sincer rușinea și indignarea.

— Atunci tu urmează-ți calea ta și eu o urmez pe-a mea.

Amy ieși din cameră.

După o oră, Reardon intră în dormitor, desfăcu un fotoliu, zvîrli pe el niște păături și se întinse ca să treacă noaptea. Nu închise ochii. Amy adormi pentru o oră-două înainte de ziuă, iar la deșteptare sări din somn și privi îngrijorată în jur. Dar niciunul din ei nu scoase o vorbă.

Dimineața se prefăcu că iau masa ca de obicei, din pricina micii slujnice. Cînd văzu că soțul ei se pregătește de plecare, Amy îi ceru să vină în birou.

— Cît o să lipsești ? întrebă scurt.

— Depinde. Mă duc să caut o locuință.

— Atunci fără îndoială că eu voi fi plecat înainte de a te întoarce. Nu mai am de ce să stau aici pînă mîine.

— Cum vrei.

— Ții ca Lizzie să vină mai departe ?

— Nu. Plătește-i, te rog, și spune-i că e liberă. Uite niște bani.

— Cred că mai bine m-ai lăsa să mă îngrijesc eu de bani.

Reardon aruncă moneda pe masă și deschise ușa. Amy se repezi și o închise din nou.

— Asta înseamnă că ne-am luat la revedere, nu-i așa ? Întrebă cu ochii în pământ.

— Așa cum ai vrut tu... da.

— O să-ți amintești că *n-am vrut* asta.

— În cazul acesta nu-ți rămîne decît să vii cu mine la noua locuință.

— Nu pot.

— Atunci ai ales.

De astă dată Amy nu-l mai împiedică să deschidă ușa și Reardon ieși fără s-o privească.

Se întoarse după-amiază la trei. Amy și copilul plecaseră ; plecase și servitoarea. În sufragerie masa era pusă ca pentru o singură persoană.

Intră în dormitor. Geamantanele lui Amy dispăruseră. Pătuțul copilului era acoperit. În birou văzu că moneda de un *sovereign*, pe care o zvîrlise pe masă, se afla în același loc.

Era o zi foarte rece și aprinse focul. În timp ce se încălzea, se așază și citi o bucată ruptă dintr-un ziar ; urmări cu mult interes o relatare despre o reuniune cu caracter comercial din Cify, lucru asupra căruia în alte împrejurări nici nu și-ar fi aruncat privirea. În cele din urmă bucata de ziar îi căzu din mînă ; capul îi pică și se cufundă într-un somn neliniștit.

În jurul orei șase își bău ceaiul, apoi începu să împacheteze acele puține cărți pe care avea să le ia cu el și alte obiecte care puteau fi închise în cutie sau geamantan. După ce se îndeletnici cu această treabă timp de vreo

două ore, se duse la culcare. Înainte de a așipi, auzi bătaia binecunoscută a celor două orologii ce anunțau că e ora opt : astă-seară — lucrul neobișnuit — se potriveau întocmai, și notele țipătoare ale ceasului de la azil se auzeau printre cele profunde ale orologiului de la Marylebone. Reardon se străduia să-și amintească cînd mai băgase de seamă această potrivire ; ținea grozav să știe cînd se întîmplase ultima oară și în somn se luptă cu o plăsmuire grotescă, izvorîită din această preocupare.

SUMAR

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXVII
Capitolul 1 Un om al timpului său	1
Capitolul 2 Casa lui Yule	14
Capitolul 3 Vacanță	28
Capitolul 4 Un scriitor și soția lui	50
Capitolul 5 Într-aiici	62
Capitolul 6 Un prieten cu simț practic	77
Capitolul 7 Acasă la Marian	91
Capitolul 8 De partea celui mai tare	118
Capitolul 9 Invita Minerva	140
Capitolul 10 Prietenii familiei	155
Capitolul 11 Pășuire	174
Capitolul 12 Muncă fără de nădejde	182
Capitolul 13 Avertisment	196
Capitolul 14 Recruții	206
Capitolul 15 Ultima resursă	223
Capitolul 16 Respins	243
Capitolul 17 Despărțirea	261

Lector : MARIA SIMIONESCU
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

*Bun de tipar 14.IV.1978. Tiraj 100 120 ex. broșate,
tranșa I 50 000. Coli ed. 16,44. Coli tipar 10,25.*



Comanda nr. 80 052
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”
Piața Scintei nr. 1, București
Republica Socialistă România



Scanare și prelucrare digitală



de

Anonim



și

CAT Graur



Antwerpen

2025

